

MAGYAR RENDÉSZET

Nemzeti Adó- és Vámhivatal tematikus szám

Kiemelt közlemények

HARNBERGER GYÖRGY – ZSIGMOND CSABA:
*A veszélyeztetett vadon élő fajok szállításának
vámhatósági ellenőrzése*

LENGYEL TIBOR: „Adócsaló orgazda” (?)
*avagy a költségvetési csalás
és orgazdaság elhatárolási kérdései*

SZLIFKA GÁBOR: Az Európai Unió
Bíróságának jogfejlesztő szerepe
a héa rendszerében

XX. évf. (2020)
1. szám

ISSN 1586-2895 (nyomtatott)
ISSN 1787-050X (elektronikus)

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Magyar Rendészet

A NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM RENDÉSZETTUDOMÁNYI SZAKMAI FOLYÓIRATA

A szerkesztőbizottság elnöke:

A szerkesztőbizottság tiszteletbeli elnöke:

Alapító szerkesztőbizottsági elnök:

Szerkesztőbizottsági tagok:

Prof. Dr. Ruzsonyi Péter bv. dandártábornok, egyetemi tanár, dékán
Prof. Dr. Katona Géza ny. r. dandártábornok, c. egyetemi tanár, az MTA doktora
Prof. Dr. Blaskó Béla ny. r. vezérőrnagy, PhD/CSc, egyetemi tanár
Dr. Andrej Sotlar PhD, egyetemi docens, dékán, Maribori Egyetem Büntető Igazságszolgáltatási és Biztonságtudományi Kar (Szlovénia)
Prof. Dr. Barabás A. Tünde osztályvezető, OKRI, tanszék- és intézetvezető egyetemi tanár, NKE RTK
Dr. habil. Boda József ny. nb. vezérőrnagy, egyetemi docens, NKE RTK
Dr. Felkai László közigazgatási államtitkár, BM
Prof. Dr. Finszter Géza egyetemi tanár, az MTA doktora, NKE RTK
Prof. Dr. Haller József tanszékvezető egyetemi tanár, NKE RTK
Dr. Janza Frigyes ny. r. vezérőrnagy, az MRTT főtitkára
Prof. Dr. Kerezi Klára egyetemi tanár, doktori iskola vezető, NKE RTK
Dr. Madai Sándor tanszékvezető egyetemi docens, DE ÁJK
Dr. Marek Fałdowski PhD, rendőr ezredes, parancsnok-rektor, Szczytnói Rendőr Akadémia (Lengyelország)
Prof. Dr. Mezey Barna egyetemi tanár, az MTA doktora, ELTE
Dr. Fialka György PhD, elnök, SzVMSzK
Prof. Dr. Sallai János r. ezredes, tanszékvezető egyetemi tanár, NKE RTK

Főszerkesztő:

Szerkesztőségi titkár:

Szerkesztőségi munkatársak:

Olasószerkesztők:

Szerkesztőség:

Dr. habil. Christián László r. ezredes, tanszékvezető, egyetemi docens
Dr. Németh Zsolt PhD, ny. r. ezredes, egyetemi docens
Kontráné Lovas Petra oktatásszervezési referens, Lippai Zsolt r. alezredes, mesteroktató
Balla Nóra, Mohay Zsuzsanna, Gergely Zsuzsanna, Orbán Áron

1083 Budapest, Üllői út 82.
magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074

XX. évfolyam, 2020/1. szám

Kiadó:

Ludovika Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft.

1089 Budapest, Orczy út 1.

www.ludovika.hu; info@ludovika.hu

A kiadásért felel: Koltányi Gergely ügyvezető igazgató

Nyomdai kivitelezés: Ludovika Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft.

ISSN 1586-2895 (nyomtatott)

ISSN 1787-050X (online)

Megjelenik évente 4 alkalommal.

Magyar Rendészet

PROFESSIONAL JOURNAL OF LAW ENFORCEMENT OF THE NATIONAL UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE

Chairman of the editorial board:
Honorary chairman of the editorial board:
Founding chairman of the editorial board:

Prof. Dr. Péter Ruzsonyi corr. brigadier general,
Prof. Dr. Géza Katona ret. pol. brigadier general, hon. university professor,
doctor of the Hungarian Academy of Sciences
Prof. Dr. Béla Blaskó pol. major general, PhD/CSc, university professor

Editorial board:

Dr. Andrej Sotlar PhD, associate professor, dean, University of Maribor,
Faculty of Criminal Justice and Security (Slovenia)
Prof. Dr. Andrea Tünde Barabás head of department, National Institute of
Criminology, university professor and head of Institute of Criminal Sciences,
NUPS, Faculty of Law Enforcement
Dr. habil. József Boda associate professor, ret. major general, NUPS, Faculty
of Law Enforcement
Dr. László Felkai under-secretary for public administration, Ministry of
Interior
Prof. Dr. Géza Finszter university professor, doctor of the Hungarian
Academy of Sciences, Faculty of Law, National University of Public Service
Prof. Dr. József Haller university professor, head of department, Faculty of
Law Enforcement, National University of Public Service
Dr. Frigyes Janza ret. pol. major general, general secretary of the Hungarian
Association of Police Science
Prof. Dr. Kerezsi Klára university professor, Faculty of Law Enforcement
National University of Public Service
Dr. Sándor Madai associate professor, head of department, Faculty of Law,
University of Debrecen
Dr. Marek Fałdowski PhD, police colonel, Commandant-Rector of the Police
Academy in Szczytno (Poland)
Prof. Dr. Barna Mezey university professor, doctor of the Hungarian
Academy of Sciences, Eötvös Loránd University
Dr. György Fialka PhD, chairman, Chamber of Bodyguards,
Property Protection and Private Detectives
Prof. Dr. János Sallai pol. colonel, university professor, head of department,
Faculty of Law Enforcement, National University of Public Service

Managing editor:
Editorial manager:
Editorial staffs:

Dr. habil. László Christián pol. colonel, associate professor, head of department
Dr. Zsolt Németh PhD, ret. pol. colonel, associate professor
Petra Kontráné Lovas education organization assistant, Zsolt Lippai,
pol. colonel, master instructor, UPS, Faculty of Law Enforcement
Nóra Balla, Zsuzsanna Mohay, Zsuzsanna Gergely, Áron Orbán

Proofreaders:

Editorial office:

H-1083 Budapest, Üllői út 82.
magyarrendeszet@uni-nke.hu, +36 1 432 9074
Subscriptions are available at the editorial office, at the above address.

Vol. XX. 2020/1.

Publisher:
Ludovika University Press Non-Profit Ltd.
www.ludovika.hu; info@ludovika.hu
H-1089 Budapest, Orczy út 1.
Responsible for publishing: Gergely Koltányi, Managing Director
Print and bind: Ludovika University Press Non-Profit Ltd.

ISSN 1586-2895 (printed)
ISSN 1787-050X (online)

Published four times a year.

Tartalom

Nemzeti Adó- és Vámhivatal tematikus szám

Szerzőink	7
Lektoraink	9
Lectori salutem	11
CZENE-POLGÁR Viktória: A pénzügyőrség szerepe a gazdasági bűncselekmények felderítésében 1945–56 között.	13
DUCHON Jenő: Az elérhető és a kapott információk megbízhatóságának és hitelességének megítélése a NAV munkatársai által.	23
HARNBERGER György – ZSIGMOND Csaba: A veszélyeztetett vadon élő fajok szállításának vámhatósági ellenőrzése	45
HIRDI Henriett Éva: A pénzügyőrök alkalmassági vizsgálati rendszerének fejlődéstörténete I. – a kezdetektől az első testi és szellemi alkalmassági követelményrendszer kidolgozásáig	67
LENGYEL Tibor: „Adócsaló orgazda” (?) avagy a költségvetési csalás és az orgazdaság elhatárolási kérdései	77
NAGY Henriett: A pénzmosás magyarországi jogi szabályozásának vázlata	93
PAJOR Andrea: Az EKÁER-ellenőrzések rendészeti jellege	107
POTOCZKI Zoltán: Jövedéki szankciórendszer a dualizmus korában és a jelenkorban	121
SUBA László: Az adó- és vámhatóság szervezeti kultúrája	135
ERDŐS Ákos – MAGASVÁRI Adrienn – MOLNÁR Katalin – PÓCSI Anikó – SZABÓ Andrea — VAS Adrienn: NAV Café. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának utánpótlása, felkészítésük gyakorlati kérdései.	149
SZABÓ Barna: A karusszel típusú csalások elleni küzdelem fegyvernemei és azok célpontjai	179
SZENDI Antal: Ügyfélélőnyök az Uniós Vámkódexben	191
SZLIFKA Gábor: Az Európai Unió Bíróságának jogfejlesztő szerepe a héa rendszerében.	203

Szerzőink

- CZENE-POLGÁR Viktória tanársegéd, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék
- DUCHON Jenő osztályvezető, NAV Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete, Fejlesztési és Módszertani Főosztály, Működtetési Képzési és Oktatástechnológiai Fejlesztési Osztály
- HARNBERGER György pénzügyőr őrnagy, vám- és pénzügyőri szakértő referens, NAV Központi Irányítás Vám Főosztály Különleges Eljárások Osztálya
- ZSIGMOND Csaba rendőr alezredes, mesteroktató, NKE RTK Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék
- HIRDI Henriett Éva PhD, pénzügyőr alezredes, osztályvezető, NAV Képzési, Egészségügyi- és Kulturális Intézete, Egészségügyi és Pszichológiai Főosztály címzetes főiskolai docens, Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar
- LENGYEL Tibor igazgató, NAV Észak-alföldi Bűnügyi Igazgatósága
- NAGY Henriett pénzügyőr százados, NAV Bűnügyi Főigazgatósága, Bűnügyi Koordinációs Főosztály
- PAJOR Andrea mesteroktató, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék
- POTOCZKI Zoltán pénzügyőr alezredes, mesteroktató, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék
- ERDŐS Ákos pénzügyőr őrnagy, tanársegéd, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék, PhD-hallgató, NKE Rendészettudományi Doktori Iskola
- MAGASVÁRI Adrienn pénzügyőr alezredes, tanársegéd, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék
- MOLNÁR Katalin dr., PhD, egyetemi docens, NKE RTK Rendészeti Magatartástudományi Tanszék
- PÓCSI Anikó főosztályvezető, NAV Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete, Fejlesztési és Módszertani Főosztály
- SZABÓ Andrea dr., PhD, pénzügyőr ezredes, egyetemi docens, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék
- VAS Adrienn dr., képzési igazgatóhelyettes, NAV Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézet
- SZABÓ Barna őrnagy, szakértő főnyomozó, NAV Bűnügyi Főigazgatósága Központi Nyomozó Főosztály
- SZENDI Antal dr., pénzügyőr ezredes, mesteroktató NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék
- SZLIFKA Gábor dr., ellenőrzési igazgatóhelyettes, NAV Pest Megyei Adó- és Vámigazgatósága Ellenőrzési Igazgatóhelyettesi Szervezet

Lektoraink

SALLAI János dr., prof., rendőr ezredes, tanszékvezető egyetemi docens, NKE RTK
Rendészetelméleti és - történeti Tanszék

SZAKÁCS Gábor dr., ny. r. ezredes, egyetemi docens, NKE ÁNTK Emberi Erőforrás
Tanszék

DEMETROVICS Zsolt dr., egyetemi tanár, az MTA doktora, ELTE Eötvös Loránd
Tudományegyetem, Pszichológiai Intézet, Klinikai Pszichológia és Addiktológia
Tanszék

MÁRKUS András püör. dandártábornok, főosztályvezető, Nemzeti Adó és Vámhivatal

MALÉTSZABÓ Erika dr., PhD, r. alezredes, főtanácsadó, Belügyminisztérium

MADAI Sándor dr., PhD, tanszékvezető egyetemi docens, Debreceni Egyetem Állam- és
Jogtudományi Kar Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

SZENDREI Ferenc dr., PhD, ezredes, tanszékvezető egyetemi docens. NKE RTK,
Kriminalisztikai Intézet, Bűnüldözési és Gazdaságvédelmi Tanszék

ERDŐS Ákos pénzügyőr őrnagy, tanársegéd, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék,
PhD-hallgató, NKE Rendészettudományi Doktori Iskola

SZABÓ Andrea dr., PhD, pénzügyőr ezredes, egyetemi docens, NKE RTK Vám- és
Pénzügyőri Tanszék

KOVÁCS Gábor dr., prof., r. dandártábornok, oktatási rektorhelyettes, tanszékvezető
egyetemi tanár, NKE RTK Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék

DÉZSI Zsolt dr., PhD, pénzügyőr alezredes, képzési szakértő referens, NAV Képzési
Egészségügyi és Kulturális Intézet

LENGYEL Tibor igazgató, NAV Észak-alföldi Bűnügyi Igazgatósága

CSABA Zágon dr., pénzügyőr őrnagy, tanársegéd, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék

NAGY Judit dr., PhD, rendőr ezredes rendőrségi tanácsos tanszékvezető egyetemi docens,
NKE RTK Nemzetközi és Európai Rendészeti Tanszék

Lectori salutem

A Tisztelt Olvasó a Magyar Rendészet 2020. évi első számában változatos témákon keresztül ismerkedhet meg a hazai bevételi hatóság – a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) – működésének aktuális kérdéseivel, illetve a szervezet feladatkörét érintő olyan témakörökkel, amelyek a NAV szakembereit és az egyetemi kutatókat egyaránt foglalkoztatják. A folyóirat szerkesztősége – ennek megfelelően – befogadta a legszorosabb értelemben vett rendészeti témájú írások mellett – a NAV speciális jogállásából, valamint kiterjedt hatásköri jegyzékéből kiindulva – a működését támogató humán erőforrást, az európai adójogot, a pénzügyi jogot, továbbá a szakmatörténetet és a büntetőjogot érintő tanulmányokat is.

A művek színes képeket villantanak fel a hazai adó- és vámhatóság történetéből, nyomon követik a szervezeti folyamatokat, változásokat, bemutatnak egyes kiemelt szakmai feladatokat, vizsgálják a munkatársakat. Az említett témák a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának pénzügyőr és rendőr oktatói, továbbá a NAV munkavállalójaként doktori képzésben részt vevő vagy már fokozatot szerzett, de nem feltétlenül az egyetemi világban tevékenykedő és nem utolsósorban lelkes, a tudományos munka és az írás iránt érdeklődést mutató munkatársak tollából erednek.

Czene-Polgár Viktória és Potoczki Zoltán a pénzügyőrség múltban betöltött nyomozati és adóhatósági feladatait mutatja be. Lengyel Tibor és Nagy Henriett, továbbá Szabó Barna a NAV nyomozóhatósági jogköréhez kapcsolódóan elhatárolási kérdéseket és a jogi szabályozás aktualitásait boncolgatja. Suba László a szervezeti kultúra szerepét elemzi egy bevételi hatóság esetében. Harnberger György, Zsigmond Csaba, Pajor Andrea, továbbá Szendi Antal a NAV egy-egy szakterületét/sajátos feladatkörét kutatja és mutatja be tanulmányában. Szlifka Gábor azzal, hogy az Európai Unió Bíróságának jogfejlesztő szerepét vizsgálja, kilépett a hazai keretek közül, és nemzetközi térbe helyezte a kutatását. Duchon Jenő, Hirdi Henriett, Szabó Andrea, Erdős Ákos, Magasvári Adrienn, Molnár Katalin, Pócsi Anikó és Vas Adrienn a szervezet humán erőforrását elemzik különböző irányokból, különböző vizsgálati módszerekkel.

Ahogy az előbb felsoroltak alapján látható, a szerzők valamennyien olyan témát vizsgáltak vagy dolgoztak fel tanulmányaikban, amelyekkel új tudományos értékeket és eredményeket teremtve elősegíthetik a NAV szakmai és szervezeti fejlődését, tudományos alapjainak erősítését. A jelen lapszámban számos olyan témakört dolgoztunk fel, amelyek a tudományos kutatói-oktatói közösség mellett a gyakorlati szakemberek, valamint az egyetemi hallgatók és más érdeklődők figyelmét is felkelthetik.

Florence Bascom amerikai geológus szerint „a kutatás szépsége nem az eredmény elérésében, hanem annak keresésében rejlik, [...] amikor szellemi kapacitásunk és személyiségünk egészét a feladat megoldásának szolgálatába állítjuk”. A szerzők ebben a szellemben kutattak, vizsgálohtak, elemeztek, összegeztek. Hiszünk abban, hogy ez az elhivatottság és lelkesedés átjárja írásainkat, és hatással lesz a Tisztelt Olvasóra is.

Az említett témákat ezúton ajánljuk minden Olvasó szíves figyelmébe.

*Dr. Szabó Andrea püör. ezredes
tanszékvezető egyetemi docens*

*Dr. Christián László
főszerkesztő*

A pénzügyőrség szerepe a gazdasági bűncselekmények felderítésében 1945–56 között

CZENE-POLGÁR Viktória¹

A második világháborút követő időszakban a háborús pusztítás, az ennek következtében parlagon maradó szántóföldek, az ipari üzemek pusztulása, a termelés leállása, a megszálló szovjet hadsereg ellátása, a jótételteli kötelezettségek, valamint a világ eddig ismert legnagyobb mértékű inflációja mind-mind óriási terhet jelentett az ország számára, romba döntve annak gazdaságát. A helyzet megoldásához gyors és radikális intézkedésekre volt szükség, amelyeket a kommunista párt a gazdasági és társadalmi szerkezet megváltoztatására is felhasznált. Az új gazdasági rend biztosításában pedig a rendőrség és más szervek, így a pénzügyőrség is részt vett. A tanulmány ezt a munkát kívánja bemutatni.

Kulcsszavak: kommunista gazdaságpolitika, gazdasági bűncselekmények, pénzügyőrség, feketézés, csempészet

Bevezetés

1945 augusztusában a *Ludas Matyi* című satirikus hetilapban – amely a kialakuló diktatúra és a pártállami „hivatalos” humor megjelenítője volt – a következő vicc látott napvilágot:

„Trafikban:

– Kérek tíz szimfóniát!

– Sajnos, nem adhatok.

– Miért nem?

– Mert lehet, hogy uraságod egy civil ruhás pénzügyőr.

– Na és? Azért én ne dohányozzam?”²

Értékelve a korszakot és a korabeli hatósági ellenőrzéseket, kevés az esélye annak, hogy a valóságban ehhez hasonló, könnyed párbeszéd hangzottak volna el, hiszen arra sem a körülmények, sem a kialakuló diktatúra nem adott lehetőséget.

¹ CZENE-POLGÁR Viktória, tanársegéd, NKE RTK, Vám- és Pénzügyőri Tanszék
Viktória CZENE-POLGÁR, Assistant Lecturer, NUPS Faculty of Law Enforcement, Department of Customs and Finance
Guards
<https://orcid.org/0000-0001-8448-015X>; Czene-Polgar.Viktoria@uni-nke.hu

² Ludas Matyi (1945) 4.

A második világháborút követő időszakban a háborús pusztítás, ennek következtében parlagon maradó szántóföldek, az ipari üzemek pusztulása, a termelés leállása, a megszálló szovjet hadsereg ellátása, a jóvátétel mind-mind óriási terhet jelentett az ország számára.³ A mindenütt jelentkező hiány (nyersanyag, ruházat stb.) elsősorban az élelmiszerek beszerzését nehezítette meg vagy lehetetlenné tette el. Az élelmiszerek és az alapvető ellátási cikkek hiányától leginkább Budapest lakossága szenvedett, amit csak fokozott az egyre erősödő infláció. A helyzet tathatatlansága miatt a kormányzat a kötött gazdálkodás bevezetése mellett döntött, amely a piaci viszonyok felülről történő, aprólékos, sokszor betarthatatlan szabályozásával szinte saját maga váltotta ki a gazdasági élet szereplői részéről ezek megszegését (árdrágítás, közellátás veszélyeztetése, feketézés, csempészet, valutázás).⁴

A gazdasági élet beindítása és konszolidálása érdekében a kormányzat tengernyi jogszabályt hozott, amelynek betartása szinte lehetetlen volt, így a törvénysértések száma ugrásszerű növekedésnek indult, ami rendkívül nagy terheket rótt a hatóságokra is.

A pénzügyőrség feladatai a második világháború után

Az új gazdasági rend biztosításában a rendőrség és egyéb olyan, kisebb hatáskörrel bíró szervek mellett, mint például az Elhagyott Javak Kormánybiztosságának Nyomozó Osztálya vagy a Közélelmezési Ügyosztály Áruellenőrző Osztálya, a pénzügyőrség is részt vett. Az 1867-ben felállított szervezet legfontosabb feladat- és hatásköre a „*pénzügyi törvények és rendszabályok áthágásának megakadályozása, az elkövetők kézre kerítése*” volt, de emellett egyes határszakaszokon az állam- és vámhatárok őrzését is ellátták.⁵ A két világháború közötti időszakban, az egyre növekvő számú „*fogyasztási adók és jövedékek terén tapasztalt kihágások és visszaélések*” megakadályozására és azok elkövetőinek felderítése érdekében 1933-ban 2–5 főből álló pénzügyőri nyomozó csoportokat hoztak létre, amelyeknek a rendőrséggel és a révfőkapitánysággal való együttműködését belügyminiszteri rendelet írta elő.⁶

A csendőrség mintájára 1921-ben megszervezett vámőrség, a pénzügyőrséghez hasonlóan szintén a Pénzügyminisztérium irányítása alá tartozott, feladata a határokon átmenő áruforgalom vámjövédéki ellenőrzése mellett a határok őrzése volt. A vámőrség tevékenysége az 1930-as évek elejétől kezdve egyre inkább a határőrizetre kezdett korlátozódni, így 1932-ben ki is kerültek a Pénzügyminisztérium felügyelete alól, és a hadsereg részévé váltak, a vámkezelésekkel kapcsolatos munkákat a továbbiakban a pénzügyőrség látta el.⁷

³ Romsics (1999) 303–307.

⁴ Molnár (2010) 53–61.

⁵ Szabó (2017) 351–352.; Parádi (2003) 51–55.

⁶ Köpf (2003) 43.

⁷ Prukner (2013) 55–56.

A második világháborúba belépő Magyarországon szigorú hadigazdálkodást vezettek be, amelyben az állami bevételek biztosítása miatt a pénzügyőrségnek kiemelt szerep jutott.⁸ A háborús éveket követően, 1945. február 20-án újjászervezték a Magyar Pénzügyőrséget. Jóllehet a feladatok nagyrészt megegyeztek a háború előtti-vel – vagyis ellenőrizték a fogyasztási adókat (például ásványolajadó, söradó, tűzkőadó, cukor- és melaszadó stb.), az állam-egyedáruságokat és jövedékeket (például szeszegyedáruság, dohány-egyedáruság, sóegyedáruság, halászati és vadászati jövedék, határvámjövedék, állami italmérési jövedék, lottójövedék stb.), a forgalmi adókat, valamint a bélyeg- és egyéb illetményeket (például termelési, általános és fényüzési adó, bélyeg- és jogilleték) –, számos további területen kellett helyt állniuk.⁹ Így például a – a huszonnétféle adónem és illeték beszédese mellett – 1945 júliusától a fővárosban részt vettek a dohányjegyek szétosztásában. Július 28-ától ugyanis Budapesten jegyre adták a dohányt.¹⁰ A jegyeket az érdekeltek a tömb- vagy házmegbízott útján kaphatták meg, akiknek az illetékes pénzügyi szakaszokon osztották szét azokat.¹¹ A pénzügyőrök ugyancsak részt vettek a sertésvágások ellenőrzésében és a feketevágások felderítésében, az ötvenes években már egy rendelet alapján is a vágást korlátozó rendelkezések betartását a rendőrség, illetőleg a pénzügyőri szervek útján ellenőrizték.¹²

A pénzügyőrség feladata szerint el kellett hogy járjon a pénzügyi jogszabályok szándékos megsértőivel szemben éppen úgy, mint a nehéz gazdasági helyzet miatt a törvényi rendelkezéseket áthágni kényszerülő kistermelők és kiskereskedők ellen, akik legkevésbé sem az újonnan alakuló rendet akarták megdönteni, hanem céljuk kizárólag a családjuk megélhetésének biztosítása volt.¹³ Működésük hatékonyságát bizonyítja, hogy 1946-ban csak Nagy-Budapest területén félmillió csomag szivarkapapírt, 3207 öngyújtót, 38 kiló tűzkövet, 12 ezer csomag gyufát, 7788 kiló cukrot, 14 587 hektoliter szeszt és 185 kiló mesterséges édesítőszeret, a csempészekről pedig közel 2 300 000 darab külföldi cigarettát, 2 millió hamisított dohánnyal töltött cigarettát és 8000 kiló leveles dohányt koboztak el.¹⁴

A fegyver és egyenruha nélkül, csak egy „pénzügyőrség” feliratú karszalaggal ellátott állomány nehéz körülmények között igyekezett a munkáját ellátni.¹⁵ Az alföldi tanya-világban olyan eset is előfordult, hogy éjjel a be nem jelentett dohánykészletek után kutató pénzügyőröket a helyiek egyenruhás lótolvajoknak nézték, és a kialakuló összetűzés során egy hivatásos bele is halt sérüléseibe.¹⁶ Az atrocitások később sem szűntek meg: 1948 novemberében például az Angliából hazatérő Morócz Árkádina ellen indult

⁸ Arnold (2002) 9. Szintén idézi: Szabó (2017) 353.

⁹ Köpf László (2003) 69., 166. A pénzügyőrséggel együtt szervezték újjá a Magyar Központi Vámigazgatóságot is.

¹⁰ Dohányjegyre jogosult volt minden 1928-ban, vagy annál korábban született férfi, aki Budapesten állandó lakással rendelkezett és az összeírás idején a fővárosban lakott. A jegy 3 hónapra volt érvényes, 3 pengőbe került és egy-egy szelvényre 25 szivarkát vagy 5 szivart vagy 25 g cigarettadohányt vagy 50 g pipadohányt kellett kiszolgáltatni.

¹¹ *Világosság* (1945) 3.

¹² 924.620/1951. Élm. M. (BK. 24.) sz. rendelete.

¹³ Kovácsics (2000) 80.

¹⁴ *A Reggel* (1947)

¹⁵ Prukner (2013) 67.

¹⁶ *Kecskeméti Lapok* (1947)

büntetőper, mert a vád szerint november 8-án a vonaton összeszólalkozott Pásztor Mihály rendőrnyomozó hadnaggyal, akit kétszer megütött, ezután Kádár József szolgálatot teljesítő pénzügyőrnek esett és ernyőjével ütlegelni kezdte, úgy, hogy annak a sapkája is kiesett a vonatból. Közben azt kiabálta, hogy „*Majd én megtanítom magukat a jó nevelésre!*”¹⁷

Még 1945 tavaszán megalakult a pénzügyőrök szakszervezete, amely igyekezett a tagok panaszait, kéréseit (például alacsony bérek rendezése, előrelépési lehetőség biztosítása stb.) a pénzügyminisztérium illetékesei, többek között a pénzügyőrség ügyeit intéző Kovács Zoltán osztálytanácsos felé tolmácsolni. 1945 májusában a Népszava újságírója, Hámori László készített cikket a pénzügyőrök helyzetéről, amelyben arról is írt, hogy a kormány hogyan igyekszik a pénzügyőri hivatást népszerűbbé tenni – így például a fizetéseket úgy próbálják kiegészíteni, hogy lehetővé teszik a számukra, hogy a nyomozás sikeressége esetén úgynevezett tettenérési jutalomban részesülhessenek. Azonban a szakszervezet kérésére a pénzügyőrök erről a lehetőségről lemondtak, úgy indokolva döntésüket, hogy „nem akarjuk, hogy a közönség úgy érezze, hogy saját hasznunk miatt még a kákán is csomót keresünk. Jutalom helyett rendes fizetést kérünk”.¹⁸ A Népszava újságírója interjút készített Kovács Zoltán osztálytanácsossal is, aki elmondta, hogy „ma is már fontos feladatokat látnak el a pénzügyőrök. Átvették a határőrizetet, megakadályozzák a csempészt, a lispei¹⁹ olajkutaknál állandó őrséget adnak, nehogy szabotázs-cselekmények, vagy rablások legyenek, megkezdték a trafikok ellenőrzését. Folyik a pénzügyőrök oktatási tanfolyama, ahol a feketepiac-elleni eljárásra tanítják őket. Ők lesznek a fekete-piac ellenes harc katonái”. A pénzügyőr szakszervezet ekkor vetette fel – mivel még nem hozták létre a gazdasági nyomozó szervet, így az elnevezés „szabad” volt –, hogy az ő, gazdasági bűncselekmények felderítésében is részt vevő testületük kapja a gazdasági rendőrség elnevezést. Bár e kérés nem talált meghallgatásra, de a pénzügyőrség egész országra kiterjedő, sokrétű feladatainak ellátása érdekében szükségszerű volt a más rendvédelmi szervekkel való szoros, ám nem mindig felhőtlen együttműködés.

Együttműködési kötelezettség a felderítések során

Ilyen együttműködés keretében ellenőrizték például a pénzügyőrök és a rendőrök közösen 1945 nyarától a batyuzást,²⁰ amely ugyan Rónai Sándor akkori közellátásügyi miniszter szerint „nincsen eltiltva, saját részére kézipoggyászként mindenki hozhat árut [...] A kézipoggyász jellegét azonban nem lépheti túl, mert a batyuzás ürügye alatt nagyméretű feketetés folyt. Ezt teljes szigorral ellenőrizzük. A városok határán a pénz-

¹⁷ Friss Újság (1948)

¹⁸ Népszava (1945)

¹⁹ Lispezsentadorján (Zala megye).

²⁰ A batyuzás a vidékről a városokba irányuló cserekereskedelem egyik formája volt, amely a parasztok számára mellékjövedelmet biztosított, azonban városi lakosoknak a háborút követően is a szó szerinti túlélést jelentette.

ügyőri közegek, valamint a megszervezés alatt álló gazdasági rendőrség tagjai ügyelnek arra, hogy e téren visszaélések ne történhessenek”.²¹

A belügyminiszter 1945. szeptember 25-én kiadta a 146.860/1945. IV.-12. BM számú rendeletet, amelyben a megnövekedett dohányáru-csempészet és a feketepiacra történő bekerülés megakadályozása érdekében elrendelte, hogy a rendőri szervek nyújtsanak karhatalmi segítséget a pénzügyőrök számára, mivel a feladat ellátása az elkövetések nagy száma miatt már meghaladja a lehetőségeiket.²² A rendőrök azonban a hatályos rendelet ellenére is vonakodtak segítséget nyújtani, sőt, előfordult olyan eset is, amikor az „ellenőrzésre hivatott pénzügyőri közegeket és dohányjövédéki alkalmazottakat kötelességük teljesítésében megakadályozták, veszélyesen megfenyegették, sőt tetteleg is bántalmazták, az államrendőrség pedig ahelyett, hogy az illetőket a 146.860/1945. IV. – 12. B. M. számú rendelet értelmében (megj.: Rendőri Közlöny I. évi. 92. oldal) karhatalmi segítségben részesítette volna, a közreműködést – szabályellenesen – megtagadta, vagy pedig, ha a tényleges közreműködés elől nem is zárkózott el, merőben szabályellenesen járt el és ezáltal – bár közvetve – hozzájárult ahhoz, hogy a tapasztalt rendellenességek mindezideig gyökeresen megszüntethetők nem voltak”.²³

Mivel a dohánytermelők a kötelező beszolgáltatást megtagadva, a terményt a feketepiacon próbálták értékesíteni, a kormányzat elrendelte a készletek szigorú ellenőrzését és beszállítását. A pénzügyminisztérium kérésére a belügyminiszter 1946. február 26-án nyomtatékosította, hogy az államrendőrség valamennyi tagja „a dohányjövédéki kihágások felderítése terén, a pénzügyőrséggel karöltve, maradéktalanul” tegyen eleget a rá háruló feladatkörökben előírt kötelességének.²⁴ 1946 októberében pedig Bárányos Károly közellátási miniszter szervezett nagyszabású áellenőrzést, amelyben a pénzügyőrség mellett részt vettek a „Közellátási Minisztérium szervei, a közellátási felügyelőségek, valamint a gazdasági rendőrség vármegyei főkapitánysága, járási kapitánysága, továbbá minden rendőrőrs”.²⁵

Azonban ezen együttműködés továbbra sem ment teljesen zökkenőmentesen. A belügyminiszter 191.045/1947. IV.-1. BM számú rendeletéből is kiderül, hogy a rendőri szervekkel való együttműködés megerősítésére nemcsak az egyre növekvő számú csempészcsoportok elleni küzdelem miatt volt szükség, hanem azért is, mert előfordultak olyan esetek, amikor a rendőrök „a hivatása gyakorlatában eljáró pénzügyőrt indokolatlanul őrizetbe vették”.²⁶ Anomáliák természetesen a hatóság részéről is előfordultak: 1947. december 3-án, országgyűlési felszólalásában Vaszkó Mihály kisközpárti képviselő arról panaszkodott, hogy mentelmi jogát megsértették. Ugyanis amikor egyik képviselőtársával Szegedről Budapestre utazott, a Nyugati pályaudvaron szolgálatot teljesítő pénzügyőrök valószínűleg feketézőnek nézték, s a csomagjai

²¹ *Képes Figyelő* (1945)

²² 146.860/1945. IV.-12. BM sz. rendelet.

²³ A belügyminiszter 212.226/1946. IV. – 12. BM sz. rendelete

²⁴ A belügyminiszter 212.226/1946. IV. – 12. BM sz. rendelete.

²⁵ *Szegedi Népszava* (1946)

²⁶ 191.045/1947. IV.-1. BM sz. rendelet.

bemutatására szólították fel. A pénzügyőrök azzal sem törődtek, hogy országgyűlési képviselőről van szó, és „a vizsgáló közeg »nem érdekel, menjen jobbra« felszólítással a többi utas közé irányította őt is. A csomagban pedig nem volt más, csak egyheti élelem és fehérnemű.”²⁷

A pénzügyőrök segítségét a gazdasági ügyek felderítése során más nyomozó szervezet igénybe vették, de szorosabb együttműködés elsősorban a gazdasági rendőrséggel, vagyis a Magyar Államrendőrség Gazdasági Rendészeti Osztályával (GRO) alakult ki.²⁸ Így például 1948 nyarán a gazdasági rendőrség a pénzügyőrséggel végrehajtott közös akcióban egy szalicilt – befőzéshez használt tartósítószer – csempésző csoportot leplezett le. A csempészek 30 mázsa szalicilt hoztak be hajón Ausztriából. A két szerv hatékony együttműködésének köszönhetően „a nyomozók akkor érték tetten a társaságot, amikor megkezdték a félmillió forint értékű szalicil kirakodását Budapesten. A nyolc csempészt a gazdasági rendőrség őrizetbe vette”.²⁹

A pénzügyőrség munkája – hasonlóan más gazdasági nyomozást végző szervezetekhez – népszerű, propagandaként is felhasználható forrásanyagot biztosított a pártajtó számára. A *pénzügyőrség fokozza a harcot a zugpálinkafőzők és csempészek ellen* címmel jelent meg cikk a *Kecskeméti Lapok* című újság 1949. április 17-ei számában. A cikkíró beszámolója szerint a kecskeméti pénzügyőrök nap mint nap derítenek fel zugfőzőket, foglalnak le nagy mennyiségben hatósági engedély nélkül árusított bort, pálinkát, és igyekeznek megakadályozni a cigarettapapír, tűzkő, egyéb öngyújtóalkatrész csempészését is. A pénzügyőrség munkáját dicsérve az újságíró kiemelte: „[A]z államháztartás természetesen nem mondhat le ezeknek a monopóliumoknak jövedékéről, amelyek hatalmas pénzügyi alapot nyújtanak továbbfejlődésünkhöz. Ezért pénzügyőrségünk munkája, amely a leplezett csempészeknek, zugfőzőknek nagy pénzügyi károsodást, esetleg elzárást is jelent, mégis a nép érdekében végzett értékes, jó munka.”³⁰

Átszervezések és hatásköri változások

A pénzügyőrség és a gazdasági rendőrség nemcsak konkrét ügyekben végzett közös nyomozást, hanem a GRO központjában a gazdasági nyomozók munkáját egy mellékük rendelt pénzügyőr csoport segítette. Azonban 1948 nyarán tisztogatási hullám indult el a pénzügyőrség tisztjei ellen, és korrupció vádja miatt több, a szervezetnél a pályafutását még 1945 előtt kezdő pénzügyőr parancsnokot távolítottak el beosztásából. Ennek lett áldozata a gazdasági rendőrség mellett működő pénzügyőr csoport is, amelynek parancsnokát leváltották, és ahogy a korabeli sajtó hasábjain olvasható volt, „elhelyezték a csoport tagjait is, mert kiderült, hogy egy pénzügyőr is elég ezen a poszton”.³¹ Mindez részben azt a célt szolgálta, hogy minél több munkás-paraszt szár-

²⁷ *Friss Újság* (1947)

²⁸ 1946 végétől Magyar Államrendőrség Gazdasági Rendészeti Ügyosztálya elnevezéssel működött.

²⁹ *Szabadság* (1948b)

³⁰ *Kecskeméti Lapok* (1949)

³¹ *Szabadság* (1948a)

mazású, a kommunista párt iránt elkötelezett személyekkel töltsék fel a pénzügyőrség parancsnoki állományát, részben pedig első jele volt annak, hogy az addig egyre magasabbra emelkedő gazdasági rendőrség pozíciója, a Magyar Kommunista Párton belüli hatalmi harcoknak köszönhetően, gyengülni kezdett.

A pénzügyőrök és a vámosok 1949/1950 során folyamatos szervezeti változásokat éltek meg. 1949-ben beolvasztották a Magyar Központi Vámigazgatóságot a Magyar Pénzügyőrségbe, amely közvetlen pénzügyminisztériumi irányítás alá került,³² majd 1950. március 23-án létrehozták az Országos Pénzügyőri Főparancsnokságot, június 1-jén pedig a Vámigazgatóságot.³³ A feketézőkkel, árurejtegetőkkel szembeni fellépések mellett a Rákosi-korszakban a pénzügyőrséget bevonták politikai célú intézkedésekbe is, így részt kellett venniük a padláslesöprésekben vagy a kuláknak minősített személyek gazdasági ellenőrzésében is.³⁴ A növekvő feladatok miatt 1950-ben felállították a Fővárosi Pénzügyőrség Útellenőrző Nyomozóosztályát – amelynek feladata többek között a Budapest területén történt jövedéki kihágások felderítése volt –, majd 1952-ben megalakult az országos pénzügyőr nyomozócsoport.³⁵

1951-től a pénzügyi és vámbűntettek (adócsalás, adóelvonás, jövedéki kihágás, vámjogszabály megsértése 5000 forintos érték feletti belföldi forgalmú áru esetén stb.) felderítését kizárólag a büntető perrendtartásról szóló 1951. évi III. törvény 89. szakaszában, illetve az 1954. évi 3. számú törvényerejű rendeletben meghatározott nyomozó hatóságok végezheték: a rendőrség, a Belügyminisztérium államvédelmi szervei és az ügyészség.³⁶ Azonban ha a nyomozás során olyan körülmény merült fel, amely azonnali lépések megtételét követelte (tettenérés, szökésveszély, bűncselekmény megakadályozása, bűnjelek biztosítása, házkutatás, lefoglalás stb.), akkor a fenti jogszabályok lehetővé tették, hogy a pénzügyőrség és a vámőrség is nyomozati munkát végezzen. Ezt főleg az indokolta, hogy a pénzügyi bűntettek nyomozása a kriminalisztikai ismeretekeken kívül különleges pénzügyi szaktudást is igényelt. Emiatt a pénzügyőrséget a nyomozó hatóságok bevonhatták az egyes nyomozásokba, vagy akár annak teljes lefolytatását is rábízhatták,³⁷ illetve ha a rendőrség bármilyen ügyben pénzügyi bűntettre utaló jelet fedezett fel, akkor kötelezően értesítette a pénzügyőri szerveket, hogy azok a rendelkezésre álló adatok alapján feljelentést tehesse.

A nyomozati munka végzése céljából az Országos Pénzügyőri Főparancsnokság mellett országos hatáskörrel, a megyei Pénzügyőri Parancsnokságon pedig megyei hatáskörrel nyomozó csoportok működtek. Feladatuk azonban döntően nem a szabálysértések vagy bűntettek felderítése és nyomozása volt, hanem – igazgatási jellegű felderítő tevékenységük során – elsősorban arról gyűjtöttek adatokat, hogy valaki a köztartozásait miért nem fizette be, és hogy ezzel milyen mértékben károsította meg az államot,

³² Köpf (2003) 77., 166.

³³ 1952. október 1-jétől Országos Pénzügyőri Parancsnokság lett a neve. Kovácsics (2000) 82.

³⁴ Prukner (2013) 69.

³⁵ Kovácsics (2000) 89-90.

³⁶ A halaszthatatlan okokból végzett nyomozás eredményéről értesíteni kellett az illetékes nyomozó hatóságot, és számára a nyomozás anyagát át kell adni. 1951. évi III. törvény; 1954. évi 3. számú tvr.

³⁷ Erre az 1954. évi 3. sz. tvr. 6. §. (3) bekezdés adott lehetőséget.

vagy tett kárt a társadalmi tulajdonban. A pénzügyőri szervek a bűnügyi nyomozáshoz hasonló módon járnak el, de nyomozó hatóságnak sem szervezeti formájuknál, sem feladataiknál fogva nem voltak tekinthetők.³⁸

Összegzés

A gazdasági bűncselekmények felderítése sokrétű, komplex feladat volt, amely a jogalkotó és jogalkalmazó szervekkel együtt kiszolgáltatta az ország gazdaság- és társadalomszerkezetének gyors, erőltetett és radikális átalakítására irányuló törekvést. Ennek eredményeként a mindenre kiterjedő büntetőjogi intézkedések együttesen tömeges méretű, gazdasági tárgyú eljárásokban ölthettek testet: egyes források hatszáz-, de az óvatosabbak is négyszázezerre teszik a 1945-től az 1961-es Btk. hatálybalépéséig eltelt időben lefolytatott gazdasági bűncselekmények számát, amelyek felderítésében a pénzügyőrség is meghatározó szerepet játszott.

IRODALOMJEGYZÉK

- Arnold Mihály (2002): *Ma már holnap van. A magyar gazdaság és a Vám- és Pénzügyőrség*. Budapest, VivaMédia Kiadó.
- Kovácsics Iván szerk. (2000): *Emlékkönyv a Vám- és Pénzügyőrség történetéről 1867-2000*. Budapest, VIVA Média Holding.
- Köpf László (2003): *Fejezetek a magyar vámigazgatás és a pénzügyőrség történetéből*. Budapest, Tipico-Design Kft.
- Molnár János (2010): Razziák a fővárosban. A gazdasági rendőrség tevékenysége 1945–1948. *Múltunk*, 55. évf. 4. sz. 292.
- Parádi József (2003): *Rendvédelem a határokon a XIX–XX. században. I. kötet. Pénzügyőrség és vámhivatalok a határőrizetben*. Budapest, TipicoDesign Kft. 51–55.
- Prukner Attila (2013): *A magyar vám- és pénzügyőr szervezetek tevékenysége 1867–2010 között*. Doktori (PhD) értekezés. Budapest. 55–56. Forrás: <http://m.ludita.uni-nke.hu/repositorium/bitstream/handle/11410/9955/Prukner%20Attila%20J%c3%b3zsef%20%c3%a9rtekez%c3%a9s?sequence=1&isAllowed=y> (2019. 08. 15.)
- Romsics Ignác (1999): *Magyarország története a XX. században*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Szabó Andrea (2017): A pénzügyi igazgatás szervezeti keretei egykor és most a rendészeti feladatok tükrében. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig*. Pécs, Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport.
- Szilágyi József (1959): Az adócsalás büntette. *Rendőrségi Szemle*, 7. évf. 11. sz. 835–839.

Sajtóforrások

- A Reggel* (1947), 1947. március 24.
- Friss Újság* (1947), 1947. december 4.
- Friss Újság* (1948), 1948. november 24.
- Kecskeméti Lapok* (1947), 1947. március 7.

³⁸ Szilágyi (1959) 837.

Kecskeméti Lapok (1949), 1949. április 17.
Képes Figyelő (1945), 1945/2. szám, szeptember 8.
Ludas Matyi (1945), I. évfolyam, 12. szám, 1945. augusztus 5.
Népszava (1945), 1945. május 19.
Szabadság (1948a) 1948. június 6.
Szabadság (1948b) 1948. július 17.
Szegedi Népszava (1946), 1946. október 26.
Világosság (1945), 1945. július 12.

Jogforrások

146.860/1945. IV.–12. BM sz. rendelet. Rendőrségi Közlöny, 1945. október 12.
212.226/1946. IV.–12. BM sz. rendelet. Rendőrségi Közlöny, 1946. március 15.
191.045/1947. IV.–1. BM sz. rendelet. Rendőrségi Közlöny, 1947. március 1.
924.620/1951. Élm. M. (BK. 24.) sz. rendelet. Belügyi Közlöny, 1951. november 20.
1951. évi III. törvény a büntető perrendtartásról. Magyar Közlöny, 1951. május 22.
1954. évi 3. sz. tvr. Magyar Közlöny, 1954. február 24.

ABSTRACT

The Role of Customs and Finance Guards in Detecting Economic Crime, 1945-1956

CZENE-POLGÁR Viktória

The devastation of World War II and its consequences, i.e. the land that was left fallow, the destruction of industrial factories, the breakdown of production, the mandatory supply of the occupying Soviet army, the reparation obligations and the highest inflation rate known to date, all together put an enormous burden on Hungary, that eventually crashed its economy. This situation required rapid and radical measures that were also used by the Hungarian Communist Party to change the economic and social fabric of the country. The police and other armed forces, including the Financial Guard, played a role in securing the new economic order. The article intends to present their works.

Keywords: *communist economic policy, economic crime, financial guard, profiteering, smuggling*

Az elérhető és a kapott információk megbízhatóságának és hitelességének megítélése a NAV munkatársai által

DUCHON Jenő¹

Az informatika mindennapjaink meghatározó részévé vált, az információt közvetítő eszközök mindannyiunk életét átszövik. Minden felhasználó egyéni felelőssége, hogy az információt tudatosan kezelje. Az információ tudatos felhasználása a kezelt információk okán különösen nagy jelentőséggel bír a Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkatársai esetén. A NAV munkatársai körében kérdőíves kutatás segítségével lezajlott egy attitűdvizsgálat, amelyben szerepet kapott a munkatársak különböző informatikai eszközökön elérhető, illetve a különböző eszközökön keresztül kapott információk hitelességének és megbízhatóságának a megítélése. Jelen tanulmány ennek a felmérésnek az eredményeit összegzi annak érdekében, hogy a feltárt kép alapul szolgáljon egy komplex információbiztonság-tudatosságot fejlesztő program kidolgozásában és bevezetésében.

Kulcsszavak: információhitelesség, információmegbízhatóság, információbiztonság-tudatosság, attitűdvizsgálat

Bevezetés

A mindennapi életünket egyre nehezebb elképzelni a minket körülvevő informatikai eszközök nélkül, amelyek tárolják, továbbítják, esetleg feldolgozzák a kapott információkat. Nem véletlen tehát, hogy jelen korunkat az információs társadalom korának szoktuk nevezni. Az információs társadalomban maga az információ és a hozzá kapcsolódó jelenségek, mint a kommunikáció, az adatgyűjtés, az adatfeldolgozás, a korábnál sokkal központibb szerephez kerülnek, és jelentősen meghatározzák az emberi kapcsolatokat, a kultúrát, az állami és más szervezetek működését, a tér és idő fogalmát, rögzítettségét.² Amennyiben az információ érték, úgy arra bizony vigyáznunk kell. Jóléti társadalmunkban minden egyes egyénnek felelőssége van abban, hogy megtanulja és képes legyen kezelni a különböző közműrendszereket (például víz, gáz, elektromos

¹ DUCHON Jenő, osztályvezető, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete, Fejlesztési és Módszertani Főosztály, Működtetési Képzési és Oktatástechnológiai Fejlesztési Osztály
Jenő DUCHON, Head of Division, National Tax and Customs Administration Training Healthcare and Cultural Institute, Department for Development and Methodology, Operational Educational and Training Technology Development Unit
<https://orcid.org/0000-0001-6931-2828>; duchon.jeno@nav.gov.hu

² Pintér 2007, 21–22.

áram). Napjainkban az információ is része a közműrendszernek. Ebből következik, hogy minden egyes polgárnak ki kell alakítania a tudatos információs eszközhasználatot, amelynek része az információbiztonsággal kapcsolatos ismeretek bővítése, a biztonság tudatos attitűd kialakítása.³

Információbiztonság

A 2013. évi L. törvény a következőképpen definiálja a biztonsági eseményt: „Olyan nem kívánt vagy nem várt egyedi esemény vagy eseménysorozat, amely az elektronikus információs rendszerben kedvezőtlen változást vagy egy előzőleg ismeretlen helyzetet idéz elő, és amelynek hatására az elektronikus információs rendszer által hordozott információ bizalmassága, sértetlensége, hitelessége, funkcionalitása vagy rendelkezésre állása elvész, illetve megsérül.” Ebből következik, hogy az információ rendelkezik egy olyan állapottal, amelyből kibillentve biztonsági esemény jön létre. Annak érdekében, hogy ezt a biztonságos állapotot fenntartsuk, szükségessé válik az információ védelme, amelynek során az alábbi tevékenységek körét végezzük: megelőzés, észlelés, reagálás, eseménykezelés.⁴

Információbiztonság-tudatosság kialakítása az információ védelme érdekében

Az információ biztonságos állapota fenntartásának része a megelőzés, amelynek során kiemelten fontos a felhasználóknál a megfelelő biztonság tudatos attitűdök kialakítása. Ennek érdekében tudatos lépéseket kell tenni éppen úgy a magánéletben, mint a NAV-on belül. A biztonság tudatos viselkedés kialakítása érdekében szükség lehet az információbiztonsági ismeretek oktatására, azonban a biztonság tudatos viselkedés, illetve attitűd kialakítása nem merülhet ki a vonatkozó ismeretek átadásában, elsajátításában, számonkérésében. A cél minden esetben az, hogy kialakuljon egy olyan viselkedésnorma, amely esetén az egyén képessé válik arra, hogy figyelmet fordítson az információbiztonságra, képes legyen észlelni azt és érzékelni az IT-biztonsággal kapcsolatos veszélyeket, problémákat, és azokra tudatosan tudjon is reagálni.⁵ A biztonság tudatosság fejlesztése érdekében lehetőségünk van meglévő programok átvételére vagy egyedi program kidolgozására is.⁶ Bármelyik utat is választjuk, minden esetben szükségessé válik az aktuális állapot felmérése.

³ Nyíkes (2016)

⁴ Muha (2008)

⁵ Wilson–Hash (2003)

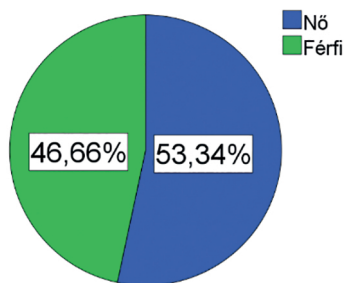
⁶ Khan et al. (2011)

Információbiztonság-tudatosság felmérése kérdőíves módszerrel

Az információbiztonság-tudatosság vizsgálatát többféleképpen is elvégezhetjük. Vizsgálódhatunk szóbeli kikérdezés útján, webbányászat⁷ segítségével, továbbá természetesen a kérdőívtechnika alkalmazásával. Ez utóbbi esetén számos olyan kérdőívet adaptálhatunk, amely a kutatásunk során felhasználható.⁸ Sajnos ezek a kérdőívek a magánszférában vagy a civil munkahelyi környezetben (hisz a NAV is egy munkahelyi környezet, igaz, ez esetben állami szektorról van szó) vizsgálják az egyének biztonság-tudatosságát. Ezért a hivatalon belüli állapotfelmérés érdekében egy egyedi kérdőívet dolgoztunk ki, amelyben több oldalról is felmértük a válaszadók biztonság-tudatossággal kapcsolatos attitűdjét. Ennek része volt az információ hitelességét és megbízhatóságát vizsgáló kérdések.

A minta jellemzői

A kutatás online környezetben zajlott, amelynek során a kérdőívet 928-an töltötték ki. A vizsgálatban résztvevők 53,34%-a (495 fő) volt nő, 46,66%-a (433 fő) pedig férfi. A nemek aránya közel egyenlő volt.

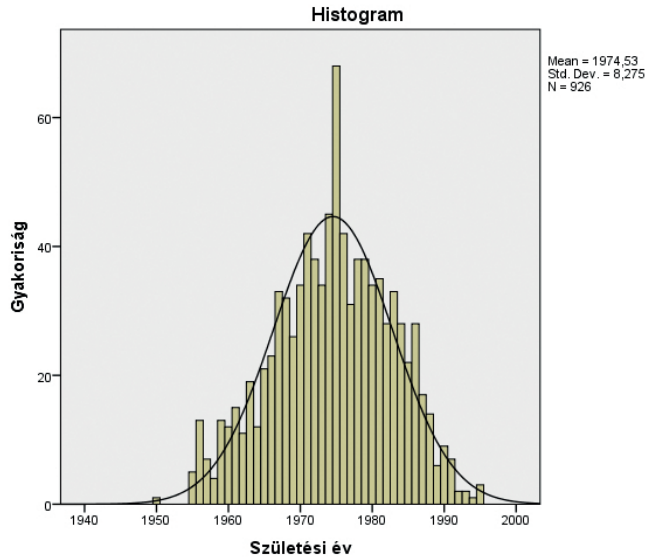
	Gyakoriság	Relatív gyakoriság	Relatív kumulatív gyakoriság
Férfi	495 fő	53,3%	53,3%
Nő	443 fő	46,7%	100,0%
Összesen	928 fő	100%	

1. ábra: A kérdőívet kitöltő NAV-munkatársak nemi megoszlása (n = 928). Forrás: a szerző szerkesztése

⁷ A webbányászat alapvetően három témakört ölel magába: információs tartalom vizsgálata, információs struktúra vizsgálata és az információ felhasználásának vizsgálata. Többek között az információs rendszerek naplóállományainak adatfeldolgozása az utóbbiba sorolható, amely adatok feldolgozásával, elemzésével nagy mennyiségű adathalmazból nem kézenfekvő, értékes információk nyerhetők a felhasználók információs közegben történő viselkedésével kapcsolatban. Desikan et al. (2006); Klösgen-Zytkon (2002)

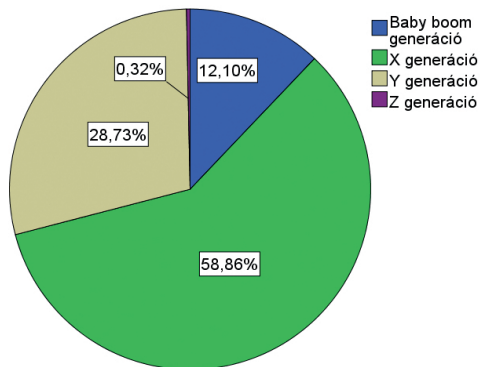
⁸ Security Awareness Planning Kit (2016); Survey on Internet Security Awareness (2009)

Érdeemes megnézni a válaszadók életkori sajátosságait is. Az átlag életkor 44 év, a legidősebb válaszadó 69 éves (1 fő), a legfiatalabb pedig 24 éves (3 fő) volt.

2. ábra: A kérdőívet kitöltő NAV-munkatársak születési évének gyakoriságeloszlása (n = 926). Forrás: a szerző szerkesztése

Fontosnak tartottuk a mintát generációelméleti alapon is megvizsgálni.⁹

	Gyakoriság	Relatív gyakoriság	Relatív kumulatív gyakoriság
Baby boom generáció	112 fő	12,1%	12,1%
X generáció	545 fő	58,9%	71,0%

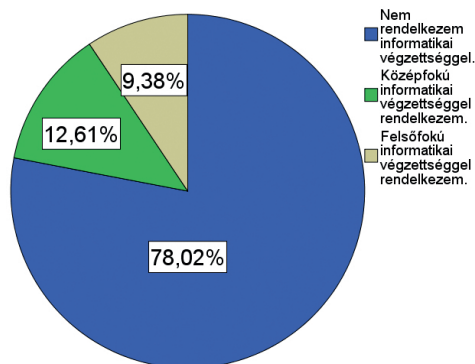
⁹ Tari (2010); Kissné András (2014); Meretei (2017)

	Gyakoriság	Relatív gyakoriság	Relatív kumulatív gyakoriság
Y generáció	266 fő	28,7%	99,7%
Z generáció	3 fő	0,3%	100,0%
Összesen	928 fő	100%	

3. ábra: A kérdőívet kitöltő NAV-munkatársak generációelméleti megoszlása (n = 928).

Forrás: a szerző szerkesztése

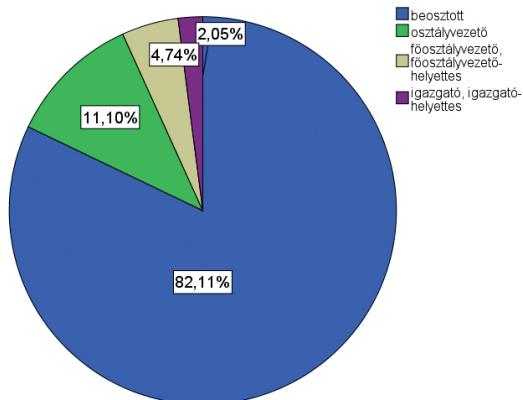
Feltételezhetjük: információbiztonság-tudatosság szempontjából fontos befolyásoló tényező, hogy a kitöltő rendelkezik-e informatikai végzettséggel vagy sem. A mintában szereplő adatok alapján a kérdőív kitöltőinek 78%-a nem informatikai végzettségű, tehát a válaszadóknak közel negyede rendelkezett csak valamilyen informatikai végzettséget igazoló bizonyítvánnyal (középfokú végzettség: 12,6%; felsőfokú végzettség: 9,4%).

	Gyakoriság	Relatív gyakoriság	Relatív kumulatív gyakoriság
Nem rendelkezem informatikai végzettséggel	724 fő	78,0%	78,0%
Középfokú informatikai végzettséggel rendelkezem	117 fő	12,6%	90,6%
Felsőfokú informatikai végzettséggel rendelkezem	87 fő	9,4%	100,0%
Összesen	928 fő	100%	

4. ábra: A kérdőívet kitöltő NAV-munkatársak informatikai végzettség szerinti megoszlása (n = 928). Forrás: a szerző szerkesztése

Amennyiben biztonsággal kapcsolatos attitűdöt vizsgáljuk, fontos lehet a számunkra megnézni azt is, hogy a nagyobb döntési felelősséggel rendelkező vezetői munkakörökben dolgozók, illetve az ügyintézők válaszaik között észlelhetünk-e eltérést. A beérkezett adatok alapján a válaszadók többsége (762 fő; 82,11%) beosztottként dolgozik, és csak a fennmaradó (166 fő; 17,9%) tevékenykedik vezetői munkakörben.

	Gyakoriság	Relatív gyakoriság	Relatív kumulatív gyakoriság
beosztott	726 fő	82,1%	82,1%
osztályvezető	103 fő	11,1%	93,2%
főosztályvezető, főosztályvezető-helyettes	44 fő	4,7%	98,0%
igazgató, igazgató-helyettes	19 fő	2,0%	100,0%
Összesen	928 fő	100,0%	

5. ábra: A kérdőívet kitöltő NAV-munkatársak munkahelyi hierarchia szerinti megoszlása (n = 928). Forrás: a szerző szerkesztése

Az információ hitelességének, illetve megbízhatóságának vizsgálata

Egy felhasználó az információhoz vagy valamely információforrás elérésével, vagy mások által a számára történő rendelkezésre bocsátásával jut hozzá. Természetesen mind a két út esetén külön meg kell vizsgálnunk, hogy az adott információforrást ki biztosítja.

1. táblázat: A vizsgált információforrások és a kapcsolódó személyek. Forrás: a szerző szerkesztése

	Információ forrása	Információt biztosító személy vagy szerv
elérhető információ	weboldal, információs felület	ismeretlen személy hivatalos szerkesztő ismerős személy munkahelyi szerkesztő
kapott információ	e-mail üzenetküldő szolgáltatás	ismeretlen személy hivatalos szerv vagy cég ismerős személy munkahelyi közvetlen/nem közvetlen munkatárs munkahelyi nem közvetlen munkatárs munkahelyi közvetlen/nem közvetlen vezető munkahelyi felsővezető

Az egyes információforrások esetén a kérdőív kitöltőinek egy 1–5 értékű skála (1 – egyáltalán nem értek egyet; 5 – teljesen egyetértek) segítségével kellett megválaszolniuk, hogy mennyire értenek egyet azzal a kijelentéssel, hogy az egyes információ-hozzáférési módokon elérhető tartalmakban megbíznak, azok nem jelentenek fenyegetést számukra, illetve az egyes hozzáférési módokon elérhető tartalmak számukra a valószínűségnek megfelelő, hiteles információval szolgálnak.

A kérdőív kiértékelése során megállapítottuk a kapott válaszok átlagát, illetve korrelációs vizsgálat segítségével megvizsgáltuk az egyes változók közötti kapcsolatot szorosságát.¹⁰

2. táblázat: Korrelációs együtthatók értelmezése a kapcsolat erőssége szerint jelen tanulmányon belül. Forrás: a szerző szerkesztése

Korrelációs együttható értéke	Korrelációs kapcsolat erőssége
$r = 1 $	Tökéletes kapcsolat
$ 1 > r > = 0,7 $	Erős kapcsolat
$ 0,7 > r > = 0,3 $	Közepes kapcsolat
$ 0,3 > r > = 0$	Gyenge kapcsolat
$r = 0$	Nincs kapcsolat

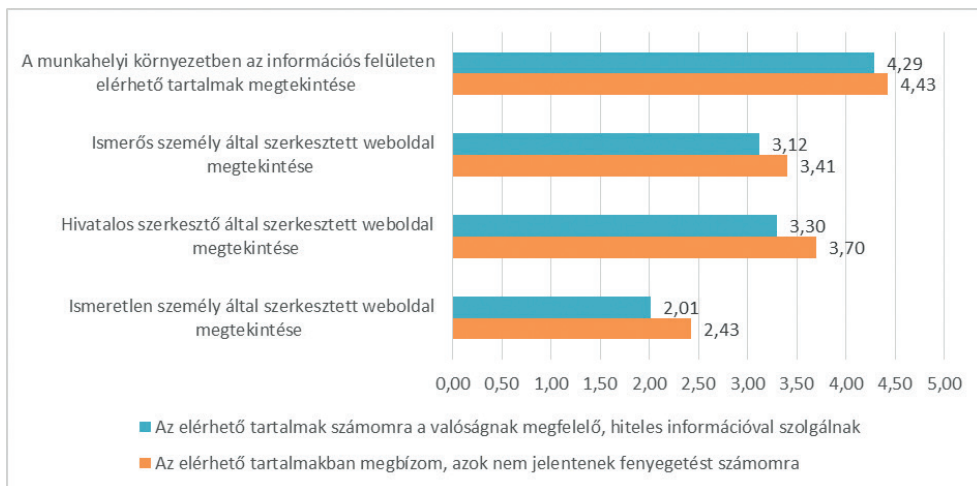
Végezetül nem paraméteres próbát felhasználva megvizsgáltuk, hogy mely válaszok esetén találtunk szignifikáns különbséget az informatikai végzettséggel rendelkezők és az azzal nem rendelkezők, a vezetők és a beosztottak, illetve az egyes generációk

¹⁰ Hollik-Ósz (2016)

mintái között. Minden minta esetében előzetesen megnéztük és kiértékeljük, hogy az adott minta normáeloszlású-e. Mivel a változók normalitásvizsgálata során el kellett vetni azt a hipotézist, hogy azok normáeloszlásúak, így a kétmintás esetben a minták összevetésekor a Mann–Whitney-próbát, a többmintás esetben pedig a Kruskal–Wallis-próbát is elvégeztük. Mindkét próba nullhipotézise kimondja, hogy a független minták szignifikánsan nem különböznek egymástól, amennyiben $p > 0,05$. Ellenkező esetben elvetjük a nullhipotézist, azaz a minták szignifikánsan eltérők.

Az elérhető tartalmak megbízhatóságának, illetve hitelességének megítélése

A válaszadók, függetlenül az információforrás szerkesztőjétől, az információforrás által biztosított tartalmakban megbíznak, ezért nem érzik úgy, hogy azok fenyegetést jelentenek a számukra. Ugyanakkor az adott felületeken elérhető tartalmakat már sokkal kevésbé tartják hitelesnek. Jól látható, hogy leginkább a munkahelyi környezetben elérhető információs felületeket tartják a legbiztonságosabbnak (4,43), de magával az információ hitelességével kapcsolatosan még itt is felmerülnek kétségek (4,29). A privátszféra esetén jól látható, hogy egy hivatalosan dedikált szerkesztő által kínált tartalomban mind megbízhatóság, mind pedig hitelesség tekintetében jobban megbíztak a kitöltők, mint egy ismerős által szerkesztett tartalom esetén.

6. ábra: Az elérhető tartalmak megbízhatóságának, illetve hitelességének megítélése átlagban a teljes minta átlaga szerint ($n = 928$). Forrás: a szerző szerkesztése

Amennyiben az információ megbízhatóságát vizsgáljuk, úgy az egyes kérdésekre kapott válaszokban többnyire gyenge korrelációs kapcsolatot találunk. A legnagyobb korrelációs együtttható az ismeretlen személy által szerkesztett weboldal és az ismerős által szerkesztett weboldal kérdéspárnál látszik ($r = 0,416$), illetve a hivatalos szerkesztő és az ismerős szerkesztő összevetésekor ($r = 0,397$), de ezek is csak közepes korrelációs értékek. A hitelesség esetében sem találunk erős korrelációt, a legerősebb ebben az esetben a hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal és az ismerős által szerkesztett weboldal ($r = 0,393$) párok. Ellenben ha megnézzük a megbízhatóság és a hitelesség összevetését, már sokkal nagyobb korrelációs értékeket találunk. A legerősebb korreláció ($r = 0,628$) a munkahelyi weboldalak tartalmi megbízhatósága és tartalmi hitelessége terén látható, de összességében még itt sem beszélhetünk erős korrelációról ($r > = |0,7|$).

3. táblázat: Az elérhető tartalmak megbízhatóságának (első négy oszlop), illetve hitelességének (második négy oszlop) megítélése kérdéskörben kapott válaszok korrelációja ($n = 928$). Forrás: a szerző szerkesztése

		Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal megtekintése	Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal megtekintése	Ismerős személy által szerkesztett weboldal megtekintése	A munkahelyi környezetben az információs felületen elérhető tartalmak megtekintése	Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal	Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal	Ismerős személy által szerkesztett weboldal	A munkahelyi környezetben az információs felületen elérhető tartalmak
Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal megtekintése	R Sig. (2-tailed)	1,000	0,228** 0,000	0,416** 0,000	-0,077* 0,019	0,524** 0,000	0,049 0,135	0,201** 0,000	-0,137** 0,000
Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal megtekintése	R Sig. (2-tailed)	0,228** 0,000	1,000	0,397** 0,000	0,315** 0,000	0,050 0,129	0,517** 0,000	0,274** 0,000	0,247** 0,000
Ismerős személy által szerkesztett weboldal megtekintése	R Sig. (2-tailed)	0,416** 0,000	0,397** 0,000	1,000	0,232** 0,000	0,215** 0,000	0,198** 0,000	0,518** 0,000	0,628** 0,000
A munkahelyi környezetben az információs felületen elérhető tartalmak megtekintése	R Sig. (2-tailed)	-0,077* 0,019	0,315** 0,000	0,232** 0,000	1,000	-0,100** 0,002	0,195** 0,000	0,145** 0,000	0,628** 0,000

		Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal megtekintése	Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal megtekintése	Ismerős személy által szerkesztett weboldal megtekintése	A munkahelyi környezetben az információk felületen elérhető tartalmak megtekintése	Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal	Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal	Ismerős személy által szerkesztett weboldal	A munkahelyi környezetben az információk felületen elérhető tartalmak
Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal	R Sig. (2-tailed)	0,524** ,000	0,050 0,129	0,215** 0,000	-0,100** 0,002	1,000	0,216** 0,000	0,309** 0,000	-0,133** 0,000
Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal	R Sig. (2-tailed)	0,049 0,135	0,517** 0,000	0,198** 0,000	0,195** 0,000	0,216** 0,000	1,000	0,393** 0,000	0,310** 0,000
Ismerős személy által szerkesztett weboldal	R Sig. (2-tailed)	0,201** 0,000	0,274** 0,000	0,518** 0,000	0,145** 0,000	0,309** 0,000	0,393** 0,000	1,000	0,269** 0,000
A munkahelyi környezetben az információk felületen elérhető tartalmak	R Sig. (2-tailed)	-0,137** 0,000	0,247** 0,000	0,133** 0,000	0,628** 0,000	-0,133** 0,000	0,310** 0,000	0,269** 0,000	1,000

** A korreláció szignifikáns a 0,01 szinten (2-tailed).
* A korreláció szignifikáns a 0,05 szinten (2-tailed).

Az adatok összevetése a vezetői és a beosztotti minta esetén azt mutatja, hogy a válaszadás független volt a beosztástól. Ugyanakkor az iskolai végzettség esetén már eltérés tapasztalható a mintában a hivatalos szerkesztő (M-W: 64725,5 p = 0,003), illetve az ismerős által szerkesztett weboldalak (M-W: 67177,5 p = 0,034) megbízhatósága esetén.

4. táblázat: Az elérhető tartalmak megbízhatóságának (első négy oszlop), illetve hitelességének (második négy oszlop) megítélése kérdéskörbe tartozó minták különbözőségének vizsgálata a beosztás, illetve az informatikai végzettség megléte tükrében ($n = 928$; $p = 0,05$). Forrás: a szerző szerkesztése

		Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal megtekintése	Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal megtekintése	Ismerős személy által szerkesztett weboldal megtekintése	A munkahelyi környezetben az információs felületen elérhető tartalmak megtekintése	Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal	Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal	Ismerős személy által szerkesztett weboldal	A munkahelyi környezetben az információs felületen elérhető tartalmak
A	M-U Asymp. Sig. (2-tailed)	63163,000 0,978	60097,000 0,270	61384,000 0,523	61982,500 0,648	63027,000 0,941	61455,500 0,544	60890,500 0,423	63209,500 0,990
B	M-U Asymp. Sig. (2-tailed)	72066,000 0,583	64725,500 0,003	67177,500 0,034	73355,500 0,869	67753,500 0,057	71676,500 0,496	70924,500 0,357	71452,000 0,435
A: Grouping Variable: Beosztás									
B: Grouping Variable: Informatikai végzettséggel rendelkezik									

Amennyiben a generációk szerint vizsgáljuk a mintákat, láthatóvá válik, hogy majdnem az összes kérdés esetén a kapott minták eltérők. A megbízhatóság kérdéskörében a hivatalos szerkesztővel rendelkező ($\chi^2 = 5,516$; $p = 0,138$), illetve a hivatali környezetben lévő információforrásokról vélekednek hasonlóan ($\chi^2 = 4,033$; $p = 0,258$) a kitöltők generációtól függetlenül. A Hivatal számára fontos visszajelzés, hogy a hitelesség megítélésére kapott válaszok generációs mintájának összevetésekor ugyan nem jelenthető ki egyértelműen a szignifikáns különbség, de a kapott értékek alapján ($\chi^2 = 7,649$; $p = 0,054$) a generációk mintája jelentősen eltérő, további vizsgálatot igényel.

5. táblázat: Az elérhető tartalmak megbízhatóságának (első négy oszlop), illetve hitelességének (második négy oszlop) megítélése kérdéskörbe tartozó minták különbözőségének vizsgálata a generációk tükrében ($n = 928$; $p = 0,05$). Forrás: a szerző szerkesztése

Test Statistics ^{a,b}								
	Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal megtekintése	Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal megtekintése	Ismerős személy által szerkesztett weboldal megtekintése	A munkahelyi környezetben az információs felületen elérhető tartalmak megtekintése	Ismeretlen személy által szerkesztett weboldal	Hivatalos szerkesztő által szerkesztett weboldal	Ismerős személy által szerkesztett weboldal	A munkahelyi környezetben az információs felületen elérhető tartalmak
Chi-Square	16,945	5,516	11,733	4,033	20,891	4,432	5,937	7,649
df	3,001	3,138	3,008	3,258	3,000	3,218	3,115	3,054
Asymp. Sig.								

a. Kruskal Wallis Test
b. Grouping Variable: Generáció

A kapott tartalmak megbízhatóságának, illetve hitelességének megítélése

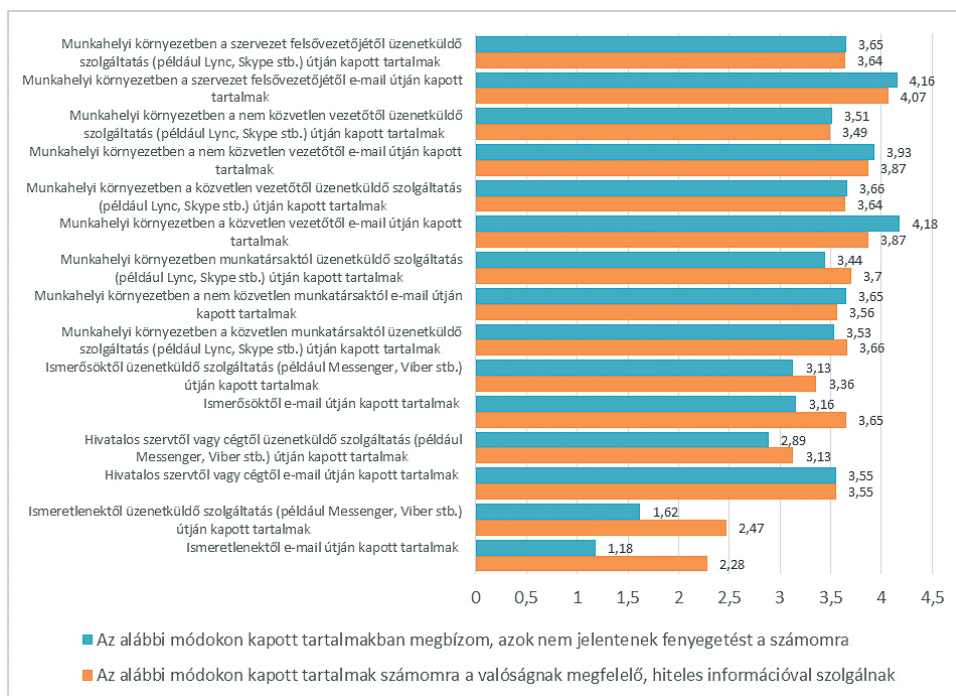
Kapott információ esetén az információ nem önszerveződés útján kerül a birtokunkba, hanem valamely más személy által vagy annak megbízásából. Alapvetően két csatorna került a vizsgálat célpontjába, az aszinkron kommunikációt¹¹ biztosító elektronikus levelezés, illetve a szinkron kommunikációt¹² lehetővé tevő üzenetküldő szolgáltatások.

A válaszok átlagértéke alapján az látszik, hogy a privátszférában sokkal kevésbé bírnak meg a kapott tartalmakban, mint a munkahelyi környezetben. Ugyanakkor érdemes megfigyelni, hogy bár a kitöltők nagy része úgy véli, az ismeretlenektől kapott információ fenyegetést rejthet (1,48 és 1,62), de a tartalom hitelességében ehhez képest mégis jelentősebb mértékben hisznek (2,28 és 2,47).

¹¹ Az információáramlás a kommunikációban szereplő személyek között nem valós időben történik, a személyek nem egy időben vesznek részt a tevékenységben.

¹² Az információáramlás a kommunikációban szereplő személyek között valós időben történik, a személyek egyidejűleg részt vesznek a tevékenységben.

A munkahelyi környezetben kapott tartalmak megbízhatóságát (függetlenül a küldő személyétől) sem ítélték meg a kitöltők magasan. A közvetlen vezetőtől (4,18) és a felsővezetőtől (4,16) e-mail útján érkező tartalomban bíznak meg leginkább, de ezek átlaga is éppen csak átlépi a 4-es szintet. A kapott tartalom hitelességének a megítélése még rosszabb, itt már csak a felsővezetőtől e-mail útján érkező információ hitelességében (4,07) bíztak meg leginkább a válaszadók. Az átlagok vizsgálata során az is észrevehető, hogy az azonnali üzenetváltást lehetővé tevő eszközökön keresztül érkező tartalmakkal szemben nagyobb a bizalmatlanság, mint az e-mail útján érkezett tartalmak esetében.

7. ábra: A kapott tartalmak megbízhatóságának, illetve hitelességének megítélése átlagban a teljes minta átlaga szerint (n = 928). Forrás: a szerző szerkesztése

A megbízhatóság és a hitelesség körében kapott válaszok korrelációvizsgálata során már számos erős korrelációt tapasztalhatunk, különösen a munkahelyi környezetet érintő kérdésekben. Ezeknél többnyire erős korreláció ($r > = |0,7|$) látható akkor, ha a kapott tartalom azonos csatornán (e-mail vagy üzenetküldő) érkezik, függetlenül a feladó személyétől.

6. táblázat: A kapott tartalmak megbízhatóságának megítélése kérdéskörben kapott válaszok korrelációja (n=928). Forrás: a szerző szerkesztése

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
R Sig. (2-tailed)	1.000	0,730** 0,000	0,068* 0,040	0,175** 0,000	0,192** 0,000	0,203** 0,000	-0,040 0,226	0,060 0,066	0,034 0,307	0,082* 0,012	-0,067* 0,043	0,058 0,077	-0,028 0,391	0,066* 0,044	-0,063 0,055	0,074* 0,024
	0,730** 0,000	1,000	0,069* 0,036	0,224** 0,000	0,181** 0,000	0,231** 0,000	-0,023 0,483	0,082* 0,012	0,039 0,240	0,102** 0,002	-0,071* 0,030	0,061 0,064	-0,030 0,369	0,080* 0,015	-0,052 0,112	0,089** 0,007
	0,068* 0,040	0,069* 0,036	1,000	0,479** 0,000	0,293** 0,000	0,246** 0,000	0,316** 0,000	0,249** 0,000	0,264** 0,000	0,251** 0,000	0,348** 0,000	0,242** 0,000	0,308** 0,000	0,238** 0,000	0,338** 0,000	0,250** 0,000
	0,175** 0,000	0,224** 0,000	0,479** 0,000	1,000	0,268** 0,000	0,293** 0,000	0,188** 0,000	0,298** 0,000	0,225** 0,000	0,321** 0,000	0,156** 0,000	0,285** 0,000	0,182** 0,000	0,314** 0,000	0,189** 0,000	0,340** 0,000
	0,192** 0,000	0,181** 0,000	0,293** 0,000	0,268** 0,000	1,000	0,788** 0,000	0,359** 0,000	0,307** 0,000	0,294** 0,000	0,277** 0,000	0,324** 0,000	0,290** 0,000	0,298** 0,000	0,259** 0,000	0,295** 0,000	0,245** 0,000
	0,203** 0,000	0,231** 0,000	0,246** 0,000	0,293** 0,000	0,788** 0,000	1,000	0,367** 0,000	0,355** 0,000	0,318** 0,000	0,345** 0,000	0,320** 0,000	0,344** 0,000	0,319** 0,000	0,318** 0,000	0,310** 0,000	0,307** 0,000
	-0,040 0,226	-0,023 0,483	0,316** 0,000	0,188** 0,000	0,359** 0,000	0,367** 0,000	1,000	0,547** 0,000	0,693** 0,000	0,489** 0,000	0,783** 0,000	0,475** 0,000	0,725** 0,000	0,466** 0,000	0,697** 0,000	0,412** 0,000
	0,060 0,066	0,082* 0,012	0,249** 0,000	0,298** 0,000	0,307** 0,000	0,355** 0,000	0,547** 0,000	1,000	0,541** 0,000	0,840** 0,000	0,484** 0,000	0,835** 0,000	0,496** 0,000	0,823** 0,000	0,450** 0,000	0,798** 0,000
	0,034 0,307	0,039 0,240	0,264** 0,000	0,225** 0,000	0,294** 0,000	0,318** 0,000	0,693** 0,000	0,541** 0,000	1,000	0,604** 0,000	0,609** 0,000	0,484** 0,000	0,742** 0,000	0,552** 0,000	0,573** 0,000	0,427** 0,000
	0,082* 0,012	0,102** 0,002	0,251** 0,000	0,321** 0,000	0,277** 0,000	0,345** 0,000	0,489** 0,000	0,840** 0,000	0,604** 0,000	1,000	0,466** 0,000	0,826** 0,000	0,504** 0,000	0,831** 0,000	0,438** 0,000	0,791** 0,000
	-0,067* 0,043	-0,071* 0,030	0,348** 0,000	0,156** 0,000	0,324** 0,000	0,320** 0,000	0,783** 0,000	0,484** 0,000	0,609** 0,000	0,466** 0,000	1,000	0,565** 0,000	0,782** 0,000	0,492** 0,000	0,874** 0,000	0,496** 0,000
	0,058 0,077	0,061 0,064	0,242** 0,000	0,285** 0,000	0,290** 0,000	0,344** 0,000	0,475** 0,000	0,835** 0,000	0,484** 0,000	0,826** 0,000	0,565** 0,000	1,000	0,503** 0,000	0,878** 0,000	0,527** 0,000	0,884** 0,000
	-0,028 0,391	-0,030 0,369	0,308** 0,000	0,182** 0,000	0,298** 0,000	0,319** 0,000	0,725** 0,000	0,496** 0,000	0,742** 0,000	0,504** 0,000	0,782** 0,000	0,503** 0,000	1,000	0,616** 0,000	0,738** 0,000	0,448** 0,000
	0,066* 0,044	0,080* 0,015	0,238** 0,000	0,314** 0,000	0,259** 0,000	0,318** 0,000	0,466** 0,000	0,823** 0,000	0,552** 0,000	0,831** 0,000	0,492** 0,000	0,878** 0,000	0,616** 0,000	1,000	0,468** 0,000	0,854** 0,000
	-0,063 0,055	-0,052 0,112	0,338** 0,000	0,189** 0,000	0,295** 0,000	0,310** 0,000	0,697** 0,000	0,450** 0,000	0,573** 0,000	0,438** 0,000	0,874** 0,000	0,527** 0,000	0,738** 0,000	0,468** 0,000	1,000	0,558** 0,000
	0,074* 0,024	0,089** 0,007	0,250** 0,000	0,340** 0,000	0,245** 0,000	0,307** 0,000	0,412** 0,000	0,798** 0,000	0,427** 0,000	0,791** 0,000	0,496** 0,000	0,884** 0,000	0,448** 0,000	0,854** 0,000	0,558** 0,000	1,000

** A korreláció szignifikáns a 0,01 szinten (2-tailed).

* A korreláció szignifikáns a 0,05 szinten (2-tailed).

1. Ismeretlenektől e-mail útján kapott tartalmak
2. Ismeretlenektől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
3. Hivatalos szervtől vagy cégtől e-mail útján kapott tartalmak
4. Hivatalos szervtől vagy cégtől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
5. Ismerősöktől e-mail útján kapott tartalmak
6. Ismerősöktől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
7. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak
8. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
9. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak
10. Munkahelyi környezetben munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
11. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
12. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
13. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
14. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
15. Munkahelyi környezetben a szervezet felsővezetőjétől e-mail útján kapott tartalmak
16. Munkahelyi környezetben a szervezet felsővezetőjétől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak

7. táblázat: A kapott tartalmak hitelességének megítélése kérdéskörben kapott válaszok korrelációja (n = 928). Forrás: a szerző szerkesztése

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
1.	1,000 0,000	0,819** 0,000	0,149** 0,000	0,243** 0,000	0,438** 0,000	0,334** 0,000	0,283** 0,000	0,063 0,056	0,399** 0,000	-0,084* 0,011	0,028 0,522	-0,064 0,151	0,036 0,412	-0,094* 0,034	0,020 0,649
2.	0,819** 0,000	1,000	0,191** 0,000	0,415** 0,000	0,502** 0,000	0,509** 0,000	0,321** 0,000	0,223** 0,000	0,455** 0,000	0,063 0,057	0,027 0,547	-0,051 0,252	0,069 0,123	-0,101* 0,023	0,025 0,567
3.	0,149** 0,000	0,191** 0,000	1,000	0,615** 0,000	0,428** 0,000	0,344** 0,000	0,478** 0,000	0,405** 0,000	0,387** 0,000	0,357** 0,000	0,297** 0,000	0,362** 0,000	0,275** 0,000	0,370** 0,000	0,300** 0,000
4.	0,243** 0,000	0,415** 0,000	0,615** 0,000	1,000	0,352** 0,000	0,548** 0,000	0,457** 0,000	0,507** 0,000	0,416** 0,000	0,418** 0,000	0,436** 0,000	0,255** 0,000	0,435** 0,000	0,266** 0,000	0,461** 0,000
5.	0,438** 0,000	0,502** 0,000	0,428** 0,000	0,352** 0,000	1,000	0,703** 0,000	0,583** 0,000	0,379** 0,000	0,650** 0,000	0,283** 0,000	0,253** 0,000	0,359** 0,000	0,250** 0,000	0,312** 0,000	0,208** 0,000
6.	0,334** 0,000	0,509** 0,000	0,344** 0,000	0,548** 0,000	0,703** 0,000	1,000	0,478** 0,000	0,574** 0,000	0,511** 0,000	0,507** 0,000	0,368** 0,000	0,268** 0,000	0,354** 0,000	0,261** 0,000	0,334** 0,000
7.	0,283** 0,000	0,321** 0,000	0,478** 0,000	0,457** 0,000	0,583** 0,000	0,478** 0,000	1,000	0,592** 0,000	0,843** 0,000	0,401** 0,000	0,805** 0,000	0,520** 0,000	0,815** 0,000	0,434** 0,000	0,747** 0,000
8.	0,063 0,056	0,223** 0,000	0,405** 0,000	0,507** 0,000	0,379** 0,000	0,574** 0,000	0,592** 0,000	1,000	0,538** 0,000	0,732** 0,000	0,455** 0,000	0,723** 0,000	0,497** 0,000	0,546** 0,000	0,385** 0,000
9.	0,399** 0,000	0,455** 0,000	0,387** 0,000	0,416** 0,000	0,650** 0,000	0,511** 0,000	0,843** 0,000	0,538** 0,000	1,000	0,370** 0,000	0,754** 0,000	0,520** 0,000	0,799** 0,000	0,399** 0,000	0,709** 0,000
10.	-0,084* 0,011	0,063 0,057	0,357** 0,000	0,418** 0,000	0,283** 0,000	0,507** 0,000	0,401** 0,000	0,732** 0,000	0,370** 0,000	1,000	0,584** 0,000	0,797** 0,000	0,513** 0,000	0,892** 0,000	0,545** 0,000
11.	0,028 0,522	0,027 0,547	0,297** 0,000	0,436** 0,000	0,253** 0,000	0,368** 0,000	0,805** 0,000	0,455** 0,000	0,754** 0,000	0,584** 0,000	1,000	0,542** 0,000	0,879** 0,000	0,580** 0,000	0,925** 0,000
12.	-0,064 0,151	-0,051 0,252	0,362** 0,000	0,255** 0,000	0,359** 0,000	0,268** 0,000	0,520** 0,000	0,723** 0,000	0,520** 0,000	0,797** 0,000	0,542** 0,000	1,000	0,651** 0,000	0,799** 0,000	0,537** 0,000
13.	0,036 0,412	0,069 0,123	0,275** 0,000	0,435** 0,000	0,250** 0,000	0,354** 0,000	0,815** 0,000	0,497** 0,000	0,799** 0,000	0,513** 0,000	0,879** 0,000	0,651** 0,000	1,000	0,530** 0,000	0,868** 0,000
14.	-0,094* 0,034	-0,101* 0,023	0,370** 0,000	0,266** 0,000	0,312** 0,000	0,261** 0,000	0,434** 0,000	0,546** 0,000	0,399** 0,000	0,892** 0,000	0,580** 0,000	0,799** 0,000	0,530** 0,000	1,000	0,630** 0,000
15.	0,020 0,649	0,025 0,567	0,300** 0,000	0,461** 0,000	0,208** 0,000	0,334** 0,000	0,747** 0,000	0,385** 0,000	0,709** 0,000	0,545** 0,000	0,925** 0,000	0,537** 0,000	0,868** 0,000	0,630** 0,000	1,000

** A korreláció szignifikáns a 0,01 szinten (2-tailed).

* A korreláció szignifikáns a 0,05 szinten (2-tailed).

1. Ismeretlenektől e-mail útján kapott tartalmak
2. Ismeretlenektől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber, stb.) útján kapott tartalmak
3. Hivatalos szervtől vagy cégtől e-mail útján kapott tartalmak
4. Hivatalos szervtől vagy cégtől üzenetküldő szolgáltatás (például. Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
5. Ismerősöktől e-mail útján kapott tartalmak
6. Ismerősöktől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
7. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
8. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak
9. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
10. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
11. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
12. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
13. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
14. Munkahelyi környezetben a szervezet vezetőjétől e-mail útján kapott tartalmak
15. Munkahelyi környezetben a szervezet vezetőjétől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak

Érdeemes összevetni a kapott válaszok korrelációját aszerint is, hogy mely megbízhatósági változók esetén tapasztalunk erős korrelációt a hitelességi változókkal összevetve. Ebben az esetben a munkahelyi környezetben üzenetküldő útján érkezett válasznál láthatunk jellemzően erős korrelációt, amely azt jelenti, hogy a kérdőív kitöltői

az üzenetküldők útján kapott tartalmak megbízhatóságát hasonlóan ítélték meg azok hitelességével. Az e-mail útján érkezett tartalmak megítélésére kapott válaszoknál ugyanakkor csak erősen közepes korreláció ($r \sim |0,5|$) figyelhető meg.

8. táblázat: A kapott tartalmak megbízhatóságának és hitelességének megítélése kérdéskörben kapott válaszok korrelációja – A sorok a megbízhatósági változók, míg az oszlopokban hitelességi változók szerepelnek ($n = 928$). Forrás: a szerző szerkesztése

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
1.	0,255** 0,000	0,210** 0,000	-0,002 0,945	0,096** 0,003	0,002 0,949	0,092** 0,005	-0,051 0,121	0,009 0,778	-0,033 0,310	-0,012 0,725	0,020 0,256	-0,050 0,274	0,049 0,256	-0,082 0,066	0,030 0,507
2.	0,232** 0,000	0,218** 0,000	0,006 0,843	0,105** 0,001	0,015 0,650	0,092** 0,005	-0,021 0,514	0,047 0,149	-0,004 0,900	0,006 0,846	0,034 0,445	0,013 0,775	0,086 0,052	-0,023 0,611	0,066 0,137
3.	0,115** 0,000	0,096** 0,003	0,486** 0,000	0,327** 0,000	0,279** 0,000	0,215** 0,000	0,255** 0,000	0,219** 0,000	0,256** 0,000	0,232** 0,000	0,211** 0,000	0,246** 0,000	0,184** 0,000	0,261** 0,000	0,220** 0,000
4.	0,130** 0,000	0,145** 0,000	0,284** 0,000	0,445** 0,000	0,153** 0,000	0,274** 0,000	0,199** 0,000	0,230** 0,000	0,203** 0,000	0,213** 0,000	0,273** 0,000	0,179** 0,000	0,292** 0,000	0,151** 0,001	0,299** 0,000
5.	0,269** 0,000	0,151** 0,000	0,237** 0,000	0,201** 0,000	0,380** 0,000	0,367** 0,000	0,242** 0,000	0,240** 0,000	0,225** 0,000	0,220** 0,000	0,259** 0,000	0,296** 0,000	0,265** 0,000	0,280** 0,000	0,230** 0,000
6.	0,295** 0,000	0,188** 0,000	0,241** 0,000	0,286** 0,000	0,391** 0,000	0,455** 0,000	0,306** 0,000	0,275** 0,000	0,277** 0,000	0,243** 0,000	0,334** 0,000	0,293** 0,000	0,323** 0,000	0,270** 0,000	0,306** 0,000
7.	0,127** 0,000	0,153** 0,000	0,401** 0,000	0,285** 0,000	0,405** 0,000	0,309** 0,000	0,489** 0,000	0,443** 0,000	0,442** 0,000	0,445** 0,000	0,476** 0,000	0,620** 0,000	0,459** 0,000	0,613** 0,000	0,442** 0,000
8.	0,129** 0,000	0,253** 0,000	0,334** 0,000	0,520** 0,000	0,292** 0,000	0,504** 0,000	0,554** 0,000	0,533** 0,000	0,488** 0,000	0,514** 0,000	0,746** 0,000	0,428** 0,000	0,715** 0,000	0,401** 0,000	0,706** 0,000
9.	0,110** 0,001	0,145** 0,000	0,429** 0,000	0,354** 0,000	0,313** 0,000	0,299** 0,000	0,501** 0,000	0,509** 0,000	0,439** 0,000	0,395** 0,000	0,440** 0,000	0,597** 0,000	0,525** 0,000	0,470** 0,000	0,426** 0,000
10.	0,130** 0,000	0,265** 0,000	0,350** 0,000	0,545** 0,000	0,272** 0,000	0,484** 0,000	0,541** 0,000	0,551** 0,000	0,511** 0,000	0,487** 0,000	0,711** 0,000	0,455** 0,000	0,737** 0,000	0,393** 0,000	0,699** 0,000
11.	0,093** 0,005	0,116** 0,000	0,380** 0,000	0,253** 0,000	0,452** 0,000	0,329** 0,000	0,495** 0,000	0,458** 0,000	0,477** 0,000	0,558** 0,000	0,478** 0,000	0,642** 0,000	0,428** 0,000	0,703** 0,000	0,452** 0,000
12.	0,113** 0,001	0,251** 0,000	0,295** 0,000	0,486** 0,000	0,327** 0,000	0,542** 0,000	0,545** 0,000	0,530** 0,000	0,514** 0,000	0,574** 0,000	0,791** 0,000	0,455** 0,000	0,763** 0,000	0,473** 0,000	0,778** 0,000
13.	0,141** 0,000	0,164** 0,000	0,422** 0,000	0,307** 0,000	0,428** 0,000	0,319** 0,000	0,559** 0,000	0,527** 0,000	0,487** 0,000	0,456** 0,000	0,454** 0,000	0,710** 0,000	0,536** 0,000	0,585** 0,000	0,440** 0,000
14.	0,112** 0,001	0,253** 0,000	0,329** 0,000	0,538** 0,000	0,302** 0,000	0,507** 0,000	0,577** 0,000	0,574** 0,000	0,514** 0,000	0,538** 0,000	0,756** 0,000	0,500** 0,000	0,805** 0,000	0,415** 0,000	0,747** 0,000
15.	0,111** 0,001	0,124** 0,000	0,373** 0,000	0,243** 0,000	0,448** 0,000	0,329** 0,000	0,505** 0,000	0,442** 0,000	0,513** 0,000	0,559** 0,000	0,479** 0,000	0,664** 0,000	0,451** 0,000	0,765** 0,000	0,511** 0,000
16.	0,106** 0,001	0,232** 0,000	0,288** 0,000	0,493** 0,000	0,288** 0,000	0,517** 0,000	0,522** 0,000	0,504** 0,000	0,513** 0,000	0,599** 0,000	0,788** 0,000	0,429** 0,000	0,741** 0,000	0,481** 0,000	0,830** 0,000

** A korreláció szignifikáns a 0,01 szinten (2-tailed).

* A korreláció szignifikáns a 0,05 szinten (2-tailed).

1. Ismeretlenektől e-mail útján kapott tartalmak
2. Ismeretlenektől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
3. Hivatalos szervtől vagy cégtől e-mail útján kapott tartalmak
4. Hivatalos szervtől vagy cégtől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
5. Ismerősöktől e-mail útján kapott tartalmak
6. Ismerősöktől üzenetküldő szolgáltatás (például. Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
7. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak
8. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
9. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak
10. Munkahelyi környezetben munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
11. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
12. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
13. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
14. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
15. Munkahelyi környezetben a szervezet felsővezetőjétől e-mail útján kapott tartalmak
16. Munkahelyi környezetben a szervezet felsővezetőjétől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak

A munkahelyi üzenetküldők megbízhatóságának megítélését egyértelműen befolyásolta, hogy a válaszadó vezető beosztású volt-e vagy sem (M-W közv. munk.: 52075,5, $p = 0,000$; M-W nem közv. munk.: 51945,0, $p = 0,000$; M-W közv. vez.: 51780,5, $p=0,000$; M-W közv. vez.: 49987, $p = 0,000$; M-W felsővez.: 51103,5, $p = 0,000$). Az e-mail útján érkező tartalmak esetén a nem közvetlen vezetőktől érkező tartalmak megbízhatóságának megítélése eltérő a vezetők és beosztottak között. (M-W: 57076 $p = 0,033$)

A munkahelyi környezetre vonatkozó válaszokat az informatikai végzettség nem befolyásolta, ellenben a privát szféra esetén a hivatalos szervtől kapott e-mail tartalmat leszámítva (M-W: 72734,5, $p = 0,718$) mindegyik esetben már eltérést találunk a mintában.

9. táblázat: A kapott tartalmak megbízhatóságának megítélése kérdéskörbe tartozó minták különbözőségének vizsgálata a beosztás, illetve az informatikai végzettség megléte tükrében ($n = 928$; $p = 0,05$). Forrás: a szerző szerkesztése

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
A	62386,5 0,744	61839,0 0,612	62459,5 0,783	62071,5 0,697	61703,5 0,602	60968,5 0,445	61612,0 0,566	52075,5 0,000	59937,0 0,261	51945,0 0,000	59481,0 0,186	51780,5 0,000	57076,0 0,033	49987,0 0,000	60188,0 0,287	51103,5 0,000
B	66643,5 0,011	63186,5 0,000	72734,5 0,718	64060,0 0,003	66549,5 0,022	63618,0 0,001	72898,0 0,757	73392,5 0,888	71369,0 0,436	71784,0 0,522	72115,5 0,573	69629,0 0,192	72430,5 0,651	71031,5 0,383	72414,0 0,644	73702,0 0,964

A: Grouping Variable: Beosztás
B: Grouping Variable: Informatikai végzettséggel rendelkezik

1. Ismeretlenektől e-mail útján kapott tartalmak
2. Ismeretlenektől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
3. Hivatalos szervtől vagy cégtől e-mail útján kapott tartalmak
4. Hivatalos szervtől vagy cégtől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
5. Ismerősöktől e-mail útján kapott tartalmak
6. Ismerősöktől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
7. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak
8. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
9. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak
10. Munkahelyi környezetben munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
11. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
12. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
13. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
14. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
15. Munkahelyi környezetben a szervezet felsővezetőjétől e-mail útján kapott tartalmak
16. Munkahelyi környezetben a szervezet felsővezetőjétől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak

A generációk mentén történő minták esetében azt láthatjuk, hogy a megbízhatóság megítélésében a kapott válaszok kizárólag a privát szférát érintő információszerzésnél mutatnak szignifikáns eltérést (χ^2 ismeretlen e-mail = 11,942, $p = 0,008$; χ^2 hivatalos üzenet = 11,771, $p = 0,008$; χ^2 ismerős e-mail = 14,686, $p = 0,002$; χ^2 ismerős üzenet = 13,308, $p = 0,004$). Az általános biztonságtudatosság fejlesztése érdekében a későbbiekben érdemes megvizsgálni az egyes generációk által adott válaszokat részletesebben is.

10. táblázat: A kapott tartalmak megbízhatóságának megítélése kérdéskörbe tartozó minták különbözőségének vizsgálata a generációk tükrében ($n = 928$; $p = 0,05$). Forrás: a szerző szerkesztése

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Chi-Square df Asymp. Sig.	11,942 3,008	6,371 3,095	1,626 3,654	11,771 3,008	14,686 3,002	13,308 3,004	3,047 3,384	1,998 3,573	4,249 3,236	6,013 3,111	4,776 3,189	4,536 3,209	7,506 3,057	5,420 3,144	1,998 3,573	4,218 3,239
Grouping Variable: Generáció																
<ol style="list-style-type: none"> 1. Ismeretlenektől e-mail útján kapott tartalmak 2. Ismeretlenektől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak 3. Hivatalos szervtől vagy cégtől e-mail útján kapott tartalmak 4. Hivatalos szervtől vagy cégtől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak 5. Ismerősöktől e-mail útján kapott tartalmak 6. Ismerősöktől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak 7. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak 8. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak 9. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak 10. Munkahelyi környezetben munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak 11. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak 12. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak 13. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak 14. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak 15. Munkahelyi környezetben a szervezet felsővezetőjétől e-mail útján kapott tartalmak 16. Munkahelyi környezetben a szervezet felsővezetőjétől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak 																

A megbízhatóság mellett érdemes összehasonlítani az egyes mintákat a hitelességet érintő változók mentén is. Ennek során azt láthatjuk, hogy alapvetően a vezetők és a beosztottak a közvetlen munkatárstól e-mail útján (M-W: 56311,5, $p = 0,02$), a nem közvetlen vezetőtől (M-W: 16345, $p = 0,022$), illetve a felsővezetőtől (M-W: 16680, $p = 0,044$) üzenetküldőn keresztül kapott információk hitelességét ítélték meg szignifikánsan különbözően.

Az informatikai végzettség a kapott tartalmak hitelességének megítélését nem befolyásolta, a mintákban szignifikáns különbség nem látszik.

11. táblázat: A kapott tartalmak hitelességének megítélése kérdéskörbe tartozó minták különbözőségének vizsgálata a beosztás, illetve az informatikai végzettség megléte tükrében ($n = 928$; $p = 0,05$). Forrás: a szerző szerkesztése

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
A	62937,0 0,918	61553,5 0,577	58545,0 0,108	57670,5 0,061	62833,0 0,889	61783,0 0,625	57437,5 0,051	56311,5 0,020	58814,0 0,138	57780,5 0,064	16832,5 0,058	18029,5 0,345	16345,0 0,022	19074,0 0,958	16680,0 0,044
B	68559,5 0,105	72953,0 0,785	72330,0 0,631	73031,0 0,800	71623,0 0,485	72501,5 0,677	73148,5 0,828	70904,0 0,360	72825,5 0,752	72318,0 0,631	19988,0 0,095	20420,0 0,164	20748,5 0,276	20511,0 0,189	20602,5 0,231

A: Grouping Variable: Beosztás
B: Grouping Variable: Informatikai végzettséggel rendelkezik

1. Ismeretlenektől e-mail útján kapott tartalmak
2. Ismeretlenektől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
3. Hivatalos szervtől vagy cégtől e-mail útján kapott tartalmak
4. Hivatalos szervtől vagy cégtől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
5. Ismerősöktől e-mail útján kapott tartalmak
6. Ismerősöktől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
7. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
8. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak
9. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
10. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
11. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
12. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
13. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
14. Munkahelyi környezetben a szervezet vezetőjétől e-mail útján kapott tartalmak
15. Munkahelyi környezetben a szervezet vezetőjétől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak

Korábban láthattuk, hogy az elérhető információk hitelességének megítélésében az egyes generációs minták mentén eltérés volt tapasztalható. Ugyanez az eltérés azonban a kapott információk hitelességének megítélése esetén már nem áll fenn. Egyedül az ismeretlenektől kapott tartalmaknál láthatunk a kapott mintában szignifikáns különbséget,

függetlenül attól, hogy az információ e-mail útján ($\chi^2 = 22,905$, $p = 0,000$) vagy üzenetküldő szolgáltatás ($\chi^2 = 9,231$, $p = 0,026$) segítségével érkezik.

12. táblázat: A kapott tartalmak hitelességének megítélése kérdéskörbe tartozó minták különbözőségének vizsgálata a generációk tükrében ($n = 928$; $p = 0,05$). Forrás: a szerző szerkesztése

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.
Chi-Square	22,905	9,231	4,464	3,341	5,386	4,555	1,421	3,272	0,539	5,261	3,060	2,548	,740	4,302	3,454
df	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Asymp. Sig.	0,000	0,026	0,216	0,342	0,146	0,207	0,701	0,351	0,910	0,154	,382	0,467	0,864	0,231	0,327

Grouping Variable: Generáció

1. Ismeretlenektől e-mail útján kapott tartalmak
2. Ismeretlenektől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
3. Hivatalos szervtől vagy cégtől e-mail útján kapott tartalmak
4. Hivatalos szervtől vagy cégtől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
5. Ismerősöktől e-mail útján kapott tartalmak
6. Ismerősöktől üzenetküldő szolgáltatás (például Messenger, Viber stb.) útján kapott tartalmak
7. Munkahelyi környezetben a közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
8. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól e-mail útján kapott tartalmak
9. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen munkatársaktól üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
10. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
11. Munkahelyi környezetben a közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
12. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől e-mail útján kapott tartalmak
13. Munkahelyi környezetben a nem közvetlen vezetőtől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak
14. Munkahelyi környezetben a szervezet vezetőjétől e-mail útján kapott tartalmak
15. Munkahelyi környezetben a szervezet vezetőjétől üzenetküldő szolgáltatás (például Lync, Skype stb.) útján kapott tartalmak

Következtetések

Információvédelmi szempontból nagyon fontos, hogy megfelelő és komplex képzési programot alakítsanak ki, amelynek keretében az információ megbízhatóságának és a hitelességének megítélését is célirányosan fejleszteni kell. Ennek érdekében célszerű figyelembe vennünk az alábbi következtetéseket:

- Az információ megbízhatóságának és hitelességének megítélésében sem a privát, sem pedig a hivatali közegben nem kaptunk kiemelkedően magas átlagértékeket.
- A kapott információ hitelességének és megbízhatóságának a megítélése sokkal inkább függ magától a közvetítő csatornától, mintsem a küldő személyétől.

- A munkatársak informatikai végzettsége kevésbé volt befolyásoló tényező a munkahelyi környezetben történő megítélések terén. A vezető beosztás is egyértelműen az üzenetküldő szolgáltatásokon keresztül érkező tartalmak esetén volt befolyásoló tényező.
- A kapott információ megítélése egységesebb volt generációs szempontból, mint az információs felületeken elérhető tartalmak megítélése, hiszen azok hitelességét az egyes generációk eltérően értékelték.

IRODALOMJEGYZÉK

- Desikan, Prasanna – Delong, Colin – Beemanapalli, Kalyan – Bose, Amit – Strivastava, Jaideep (2006): Web Mining For Self-directed E-learning. In Morales, C. Romero – Ventura, S. eds.: *Data Mining in E-Learning*. Southampton, Boston, WITPress. 21–37. Forrás: <https://pdfs.semanticscholar.org/3ff0/86111c75550ce67658ebbd28be410551abc.pdf> (2020. 01. 21.)
- Hollik Ildikó – Ósz Rita (2016): *Bevezetés a pedagógia kutatómódszertanba*. Budapest, Typotop Kft.
- Khan, Bilal – Alghathbar, Khaled S. – Nabi, Syead Ifran – Khan, Muhammad Khurram (2011): Effectiveness of information security awareness methods based on psychological theories. *African Journal of Business Management*, Vol. 5, No. 26. 10862–10868. DOI: <https://doi.org/10.5897/AJBM11.067>
- Klösgen, Willi – Zytkow, Jan M. (2002): *Handbook of Data Mining and Knowledge Discovery*. New York, Oxford University Press Inc.
- Meretei Barbara (2017): Generációs különbségek a munkahelyen. *Vezetéstudomány*, 48. évf. 10. sz. 10–18. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.10.02>
- Muha Lajos (2008): Az informatikai biztonság egy lehetséges rendszertana. *Bolyai Szemle*, 17. évf. 4. sz. 137–156.
- Nyikes Zoltán (2016): *A biztonságtudatosság a digitális kompetencia tükrében*. Kolozsvár, Erdélyi Múzeum-Egyesület. 313–316. DOI: <https://doi.org/10.33895/mtk-2016.05.69>
- Pintér Róbert (2007): Úton az információs társadalom megismerése felé. In Pintér Róbert szerk.: *Az információs társadalom – Az elmélettől a politikai gyakorlatig*. Budapest, Gondolat – Új Mandátum.
- Tari Annamária (2010): *Y generáció*. Budapest, Jaffa Kiadó.
- Wilson, Mark – Hash, Joan (2003): *Building an information technology security awareness and training program*. NIST Special publication. DOI: <https://doi.org/10.6028/NIST.SP.800-50>

Jogforrás

2013. évi L. törvény az állami és önkormányzati szervek elektronikus információbiztonságáról

Internetes források

- Kissné András Klára (2014): *Lehet-e egységesen motiválni a különböző generációs munkaerőt?* Forrás: www.hrportal.hu/hr/lehet-e-egysegesen-motivalni-a-kulonbozo-generacios-munkaerot-20140130.html (2020. 01. 21.)
- Security Awareness Planning Kit (2016). Forrás: <https://securingthehuman.sans.org/resources/planning> (2020. 01. 21.)
- Survey on Internet Security Awareness (2009). Forrás: www.kansai-u.ac.jp/riss/en/shareduse/data/17_E_questionnaire.pdf (2020. 01. 21.)

ABSTRACT

Attitude Investigation in the National Tax and Customs Administration about the Credibility and Reliability of Information

DUCHON Jenő

There was a questionnaire survey among the employees of the NTCA. The goal with this survey was that we receive a snapshot of the state of information security awareness of the colleagues. Within this research we tried to examine the employees' opinion about the information authenticity and reliability depending on the source of information. This study summarises the results of this survey in order to provide feedback to a complex information security awareness program.

Keywords: *information authenticity, information reliability, information security awareness, attitude research*

A veszélyeztetett vadon élő fajok szállításának vámhatósági ellenőrzése

HARNBERGER György¹ – ZSIGMOND Csaba²

„A Föld nem a tulajdonunk, csak hozzá tartozunk. Muszáj megosztanunk a vadvilággal”³

(Steve Irwin 1962-2006)

A veszélyeztetett állat- és növényfajok legális és illegális kereskedelmének következtében a világon évente több ezer újabb faj fennmaradása kerül veszélybe, ennek ellenére sem nemzetközi, sem hazai szinten e tevékenységek nem kapnak kellő figyelmet sem a hatóságok, sem a közvélemény részéről. Jelen cikkben a szerzők a legális és illegális kereskedelem jellemzőit, jogi hátterét, illetve a vámhatósági ellenőrzések elméleti hátterét, gyakorlati tapasztalatait vizsgálták meg. A téma elméleti bemutatása érdekében áttekintést nyújtanak a vonatkozó nemzetközi és hazai jogszabályokról, illetve a nemzetközi szakirodalom segítségével bemutatják annak nemzetközi tendenciáit. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal Központi Irányítása által kezelt lefoglalási adatok elemzése, illetve szakértői interjúk segítségével vizsgálták meg az illegális kereskedelem jellemzőit. Megállapították, hogy bár hazánk nem tölt be központi szerepet a veszélyeztetett fajok legális és illegális kereskedelmében, azonban mind a legális, mind az illegális kereskedelemben hazánk leginkább tranzitszerepet tölt be, és jellemzően elsősorban légi úton valósul meg. A lefoglalási adatok arról tanúskodnak, hogy a csempészetet sok esetben nagyobb tételben követik el, amely mögött vélhetően nemzetközi csempészhalózatok, szervezetek állhatnak. Az interjúk során elhangzott, hogy a lefoglalások csupán töredékei lehetnek a valós forgalomnak, mivel nagyfokú a látencia. A cikk és az elvégzett kutatás eredményei alapján kijelenthető, hogy a téma nagyobb prioritást érdemel, valamint az illegális kereskedelem nem csupán az eredményes hatósági felderítésekkel szorítható vissza, hanem összetársadalmi fellépést igényel.

Kulcsszavak: vám, legális, illegális, engedély, CITES, veszélyeztetett fajok, környezeti bűncselekmények

¹ HARNBERGER György, pénzügyőr őrnagy, vám- és pénzügyőri szakértő referens, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Központi Irányítás Vám Főosztály Különleges Eljárások Osztálya

György HARNBERGER, Finance Guard Major, Expert Officer, National Tax and Customs Administration Central Management Customs Department

<https://orcid.org/0000-0001-7700-9458>; harnberger.gyorgy@nav.gov.hu

² ZSIGMOND Csaba, rendőr alezredes, mesteroktató, NKE RTK, Bűnügyi, Gazdaságvédelmi és Kiberbűnözés Elleni Tanszék

Csaba ZSIGMOND, Police Lieutenant Colonel, Master Instructor, NUPS Faculty of Law Enforcement

<https://orcid.org/0000-0001-6765-7670>; zsigmond.csaba@uni-nke.hu

³ Sziebig (2019) 157.

Bevezetés

Az évszázados káros emberi tevékenység a biológiai sokféleség (biodiverzitás) hanyatlását, fajok egyedszámának csökkenését vagy pusztulását idézte elő.⁴ A környezeti bűncselekmények kimagasló hasznot eredményezhetnek alacsony kockázat mellett, így világszerte jellemzővé vált a szervezett bűnözés egyre nagyobb térhódítása ezen a területen.⁵

A vadon élő állatok és növények, valamint a belőlük készült termékek (például ajándéktárgyak, trófeák) emelkedő legális és illegális kereskedelme szintén veszélyezteti a változatos élővilág fennmaradását. Becslések szerint a legális forgalom értéke eléri a 159 milliárd dollárt, és mintegy 350 millió egyedet érint.⁶

A vadvilágot érintő jogellenes kereskedelem nyeresége évi 18–26 milliárd euróra tehető.⁷ Szintén veszélyt jelent a populációkra nézve a természetes élőhelyek csökkenése, a környezetszennyezés és az őshonos fajokat kiszorító invazív fajok elszaporodása.⁸ A biológiai sokféleség csökkenését és a fajok kihalásának megakadályozását célzó küzdelemben a vámhatóságnak is szerepet kell vállalnia. A vámhatóság ellenőrzési tevékenysége e területen egyetemes természeti értékeink és környezetünk védelmére, vagyis a biodiverzitás megőrzésére irányul. Jelen cikk a veszélyeztetett fajok legális forgalmát érintő vámhatósági ellenőrzések alapvető szabályait és az illegális forgalom felderítésének tendenciáit kívánja bemutatni a vámhatóság és a rendőrség szakértőinek közreműködésével, valamint szakértői interjúkkal és adatbázisokból nyert adatok segítségével.

A veszélyeztetett fajok kereskedelmét érintő környezetvédelmi politika

A biológiai sokféleség kérdéskörét, egyúttal a veszélyeztetett fajok fennmaradását a nemzetközi közösség kiemelt kérdésként kezeli. Az 1992-ben Rio de Janeiróban aláírt Biológiai Sokféleség Egyezmény a hatóságok és a társadalmi szereplők közti együttműködés erősítését, a képzetek fontosságát emeli ki a fajok védelme érdekében.⁹ A biodiverzitás megőrzése az ENSZ közgyűlésein is rendszeresen felmerül. Az ENSZ közgyűlési határozatok kiemelik, hogy a veszélyeztetett fajok jogellenes kereskedelme

⁴ Egy évszázad alatt 12 millióról 400 ezerre csökkent az afrikai elefántok száma. Lásd Bodnár (2019). A halállomány 75%-át túlhalásszák, átlagosan évente 13 millió hektár trópusi erdőt irtanak ki, a korallzátonyok 20%-a pedig eltűnt. Lásd: Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia, A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának (2011) 1.

⁵ A Európai Bizottság 2017-es jelentése szerint a környezeti bűnözés értéke éves szinten 91–258 milliárd USD értékre tehető, és a globális gazdaság bővüléséhez képest kétszer-háromszor gyorsabb ütemben növekedik.

⁶ Marosi (2015)

⁷ A vadon élő állatokat és növényeket érintő bűncselekmények elleni küzdelem, az Európai Parlament 2014. január 15-i állásfoglalása a vadon élő növényekkel és állatokkal kapcsolatos bűncselekményekről (2014) 1. pont.

⁸ Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia... (2011) 1.; Gyulai (2011) 15.

⁹ A Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről szóló 1995. évi LXXXI. törvény 5., 12. és 14. cikkelyei alapján.

károkat okoz a környezetnek, de egyben biztonsági kockázatot is jelent, mivel a bűnözők a tevékenységükből származó hasznot más bűncselekmények (például kábítószerkereskedelem) finanszírozására fordítják. Az ENSZ határozatai a helyi és a regionális együttműködés erősítését, illetve a nemzetközi összefogást sürgetik.¹⁰

Az EU-nak nagy szerepe van a környezetpolitika formálásában, mivel egyszerre felvevő piac és tranzitállomás is a veszélyeztetett fajok legális és illegális kereskedelmében.¹¹ Ezért az uniós hatóságok érdekeltek és felelősek egy jól működő ellenőrzési rendszer kialakításában. Az EU a biológiai sokféleség megőrzése és a veszélyeztetett fajok jogellenes kereskedelmének megakadályozása érdekében a 2016–2020 közti időszakra szóló biodiverzitási stratégiát és cselekvési tervet dolgozott ki. Az uniós stratégia az EU-tagállamok, a harmadik országok és a társadalom közti együttműködés, a közös hatósági fellépés és a képzés erősítését helyezi előtérbe.¹² Az EU cselekvési terv a jogellenes kereskedelem elleni intézkedéseket és azok céljait (például szoros együttműködés a feladó, a cél- és a tranzitországok között) határozza meg a tagállamok számára.¹³ A tanácsi rendelet végrehajtása érdekében 2007-ben kiadott bizottsági ajánlásban a tagállami és regionális együttműködés mellett a fajok felismerésére irányuló képzés fontossága, valamint a közvélemény tájékoztatása is hangsúlyosan szerepel. Az ajánlás emellett felhívja a figyelmet a nemzeti hatóságok közötti együttműködésre, a kockázatkezelésen alapuló ellenőrzések alkalmazására, az ellenőrzési tapasztalatok és információk megosztásának szükségességére.¹⁴ A biológiai sokféleség megővését hazánk is kiemelten kezeli. Magyarország Alaptörvénye szerint a biológiai sokféleség, továbbá a honos növények és állatok nemzeti örökségünk részét képezik, védelmükben az államnak és polgárainak is részt kell venniük.¹⁵ A 2015–2020 közti időszakra szóló nemzeti biodiverzitási stratégia kitér a veszélyeztetett fajok védelmének jelentőségére, fontosnak tartja a képzést, egyúttal kiemeli a vámhatóság, a rendőrség, a természetvédelmi hatóságok, az állat- és növényegészségügyi hatóságok szerepét a kereskedelem ellenőrzése során.¹⁶

¹⁰ Sziebig (2019) 28–29.

¹¹ Sziebig (2018) 132.; Sziebig (2019) 111.; A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési terv (2016) 3.

¹² Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia... (2011) 5–9.

¹³ A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési terv (2016) 6–7.

¹⁴ A vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtását segítő intézkedésekről szóló 2007/425/EK bizottsági ajánlás (2007). II. cím e)–h) pontjai, III. cím a)–b), d), h–i) k)–l) pontjai.

¹⁵ Magyarország Alaptörvénye P) cikk (1) bekezdése alapján.

¹⁶ A biológiai sokféleség megőrzésének 2015–2020 közötti időszakra szóló nemzeti stratégiájáról szóló 28/2015. (VI. 17.) OGY határozat 2.1.15 cím, 3.2. cím I. stratégiai terület 4. célkitűzés, VI. stratégiai terület 18. célkitűzés alapján.

A veszélyeztetett fajok kereskedelmére vonatkozó jogszabályok

A veszélyeztetett fajok kereskedelme kontinenseket köt össze, így az erre irányadó jogi keretrendszer nemzetközi, uniós és nemzeti szinteken alakították ki. A nemzetközi jogi kereteket az 1973. március 3-án elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló washingtoni egyezmény (a továbbiakban: CITES-egyezmény) biztosítja. A megállapodásnak 183 ország a tagja, és közel 35 ezer faj kereskedelmét szabályozza. Az Európai Unió (a továbbiakban: EU) saját szabályrendszerrel dolgozott ki a témakörrel összefüggésben.¹⁷

Az uniós rendelkezéseket az alábbi jogszabályok tartalmazzák:

- a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet (a továbbiakban: tanácsi rendelet) a kereskedelem és az eljárások alapvető szabályait határozza meg,
- a tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról szóló 865/2006/EK bizottsági rendelet (a továbbiakban: bizottsági rendelet) a tanácsi rendelet végrehajtásának szabályait határozza meg,
- a tanácsi rendeletben előírt engedélyek, bizonyítványok és más okmányok mintáira vonatkozó szabályok megállapításáról és a 865/2006/EK bizottsági rendelet módosításáról szóló 792/2012/EU bizottsági végrehajtási rendelet (a továbbiakban: végrehajtási rendelet) az engedélyek felhasználásának szabályait határozza meg,
- az egyes vadon élő állat- és növényfajok példányai unióba történő behozatalának a tanácsi rendeletben foglaltak szerinti tilalmáról szóló 2019/1587 bizottsági végrehajtási rendelet (úgynevezett tilalmi rendelet) egyes veszélyeztetett fajok meghatározott harmadik országokból (például egyes béka-fajok Peruból) az EU-ba történő behozatalát tilalmazza.

A CITES-egyezmény a nemzetközi kereskedelmet, míg a tanácsi rendelet az EU-n belüli, továbbá az EU-n kívüli (harmadik) országok közti forgalmat szabályozza. A témakör jelentőségét emeli ki, hogy egyes védett fajok (például foka, hóvirág) szállítása esetén további uniós és/vagy nemzeti természetvédelmi jogszabályok előírásait is alkalmazni kell.¹⁸ A CITES-egyezmény és a tanácsi rendelet a védelem alá eső állat- és növényfajokat veszélyeztetettségük alapján csoportosítja. Így a CITES-egyezmény három függelékben (I–III.), míg a tanácsi rendelet négy mellékletben (A–D) szerepelteti a veszélyeztetett fajokat. A függelékek és a mellékletek tartalma néhány kivételtől eltekintve megegyezik. Az I. függelékben és az „A” mellékletben a kipusztulással fenyegetett fajok (például tigris, elefánt, orchidea) szerepelnek. A II. függelék és a „B” melléklet

¹⁷ Az EU a liszaboni szerződéssel jogi személyiséggé vált és 2015. július 8-án a 2015/451 tanácsi határozat alapján csatlakozott a CITES egyezményhez. Sziebig (2018) 123.

¹⁸ Az ismertebbek: a fókatermékek kereskedelméről szóló 1007/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, illetve a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény.

tartalmazza azokat a fajokat (például oroszlán, víziló, rózsafa), amelyek még nincsenek kritikus helyzetben. A III. függelékben és a „C” mellékletben a nemzetközi beavatkozással védett fajok (például tatu, cibetmacska) kaptak helyet. A CITES-egyezmény és a tanácsi rendelet az adott faj példányának minden megjelenési formájára (élő és élettelen egyedek, azok bármely könnyen felismerhető része vagy származéka) kiterjed.¹⁹ Ugyanakkor a tanácsi rendelet bizonyos fajok számára a CITES-egyezményhez képest szigorúbb védelmet biztosít, különösen a behozatali engedélyezés terén. A tanácsi rendeletnek van egy „D” melléklete, amelyben a CITES-egyezményben nem szereplő fajok (például vörös róka, izlandi zuzmó) szerepelnek. A témakört érintő magyar rendelkezéseket a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozó nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól szóló 292/2008. (XII. 10.) Korm. rendelet (a továbbiakban: Korm. rendelet) foglalja magában.

Engedélyezés

A CITES-egyezmény és a tanácsi rendelet hatálya alá tartozó fajok példányainak behozatala és kivitele CITES-engedélyek, illetve egyéb okmányok (bizonyítványok, igazolások, bejelentések) bemutatásához kötött. A hazánk területén történő átszállításhoz (tranzit) nem kell CITES-engedély. A tanácsi rendelet végrehajtása érdekében a tagállamok nemzeti CITES igazgatási hatóságokat jelölnék ki, amelyek engedélyezési feladatot is ellátnak.²⁰ Magyarország területén ezt a tevékenységet és az engedélyek kiállítását az Agrárminisztérium Biodiverzitás és Génmegőrzési Főosztály (a továbbiakban: AM) végzi. A kereskedelem szigorú felügyelet alatt tartása érdekében a tanácsi rendelet „A–C” mellékleteiben feltüntetett fajok példányainak behozatalához a CITES import engedélyen kívül a feladó ország CITES hatósága által kiállított exportengedély vagy egyéb kiviteli okmány (például újrakiviteli bizonyítvány, származási igazolás) is szükséges, amennyiben az érintett faj a CITES-egyezményben is szerepel. A kivitelekhez a CITES-exportengedély vagy más okmány (újrakiviteli bizonyítvány) is elegendő. A tanácsi rendelet „D” mellékletébe tartozó fajok esetében csak a behozatalhoz kötődik okmánybenyújtási kötelezettség (importbejelentés). A speciális felhasználási célhoz kötött szállítások (például kiállítás, cirkuszok, tenyésztés) a bizottsági rendeletben megjelölt bizonyítványok benyújtásához kötött.²¹ Az engedélyeket, bizonyítványokat jogi személyek és magánszemélyek egyaránt megszerezhetik.

A veszélyeztetett fajok behozatala és kivitele esetén az állat- és növényegészségügyi rendelkezéseket is figyelembe kell venni. Élő állat vagy állati eredetű termék behozatala során Közös Egészségügyi Beléptetési Okmány, kivitel esetén állategészségügyi bizonyítvány szükséges, mindkét okmányt a megyei kormányhivatal munkatársa (hatósági

¹⁹ A CITES-egyezmény kihirdetéséről szóló 2003. évi XXXII. törvény I. cikk b) pontja és a tanácsi rendelet 2. cikk t) pontja alapján.

²⁰ A tanácsi rendelet 4. cikk (1), 5. cikk (1) és 13. cikk (1) bekezdései alapján.

²¹ A bizottsági rendelet 30. cikke szerinti vándorkiállítás-bizonyítvány az egyik legismertebb.

állatorvos) állítja ki. A növényegészségügyi ellenőrzés alá eső termékek, élő növények behozatalához és kiviteléhez növényegészségügyi bizonyítványt kell beszerezni, amelyet az importálás esetén a harmadik ország illetékes hatósága, az exportálás esetén a növény- és talajvédelmi hatáskörben eljáró megyei kormányhivatalok állítanak ki.²² A védett és a fokozottan védett növény- és állatfajok szállításához az országos és területi természetvédelmi hatóságok (Pest Megyei Kormányhivatal, megyei kormányhivatalok) engedélye is szükséges lehet.²³ A CITES-engedélyeknek és egyéb bizonyítványoknak a vám eljárás kezdeményezésekor rendelkezésre kell állniuk.²⁴

A vámhatósági ellenőrzés alapvető szabályai

A vámhatóság a tanácsi rendeletben szereplő fajok harmadik országok vonatkozásában bonyolódó behozatalát, kivitelét és tranzitforgalmát ellenőrzi.²⁵ A vámmellenőrzés és a vám eljárások végrehajtása az Unió Vámkódex létrehozásáról szóló 952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendeletben (a továbbiakban: UVK) foglaltakon alapul. Az UVK alapján a harmadik országokból behozott nem uniós árukat vám elé kell állítani, az ilyen áru vámfelügyelet alatt áll, és vámmellenőrzés alá vonható.²⁶ A vámfelügyelet addig áll fenn, amíg az adott áru vámjogi helyzetének meghatározásához (gyakorlatilag vám eljárás alá vonásáig) az szükséges, továbbá az ilyen áru a vámhatóság engedélye nélkül a vámfelügyelet alól nem vonható ki. Az UVK alapján az EU-ból kiszállítandó árukat kiviteli vám eljárás alá kell vonni.²⁷ A vámhatóság minden általa szükségesnek

²² Az élő állatok és növények, az állati és növényi eredetű termékek behozatalára az élelmiszer- és takarmányjog, valamint az állategészségügyi és állatjóléti szabályok, a növényegészségügyi szabályok, és a növényvédő szerekre vonatkozó szabályok alkalmazásának biztosítása céljából végzett hatósági ellenőrzésekről és más hatósági tevékenységekről, továbbá a 999/2001/EK, a 396/2005/EK, az 1069/2009/EK, az 1107/2009/EK, az 1151/2012/EU, a 652/2014/EU, az (EU) 2016/429 és az (EU) 2016/2031 európai parlamenti és tanácsi rendelet, az 1/2005/EK és az 1099/2009/EK tanácsi rendelet, valamint a 98/58/EK, az 1999/74/EK, a 2007/43/EK, a 2008/119/EK és a 2008/120/EK tanácsi irányelv módosításáról, és a 854/2004/EK és a 882/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, a 89/608/EGK, a 89/662/EGK, a 90/425/EGK, a 91/496/EGK, a 96/23/EK, a 96/93/EK és a 97/78/EK tanácsi irányelv és a 92/438/EGK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről szóló 2017/625 európai parlamenti és tanácsi rendelet (a hatósági ellenőrzésekről szóló rendelet), valamint a hatósági ellenőrzések információkezelési rendszerének és a rendszer elemeinek működésére vonatkozó szabályok megállapításáról szóló 2019/1715 bizottsági végrehajtási rendelet (a hatósági ellenőrzések információkezelési rendszeréről szóló rendelet) irányadó. Az állatok, állati eredetű termékek kivitele esetén a harmadik országokba való kivitelre szánt egyes élő állatok és termékek közösségen belüli kereskedelmére vonatkozó részletes szabályokról szóló 93/444/EGK bizottsági határozat alkalmazandó. Az élő növények, növényi termékek behozatalára és kivitelére a növénykárosítókkal szembeni védekező intézkedésekről, a 228/2013/EU, a 652/2014/EU és az 1143/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 69/464/EGK, a 74/647/EGK, a 93/85/EGK, a 98/57/EK, a 2000/29/EK, a 2006/91/EK és a 2007/33/EK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről szóló 2016/2031 európai parlamenti és tanácsi rendelet is vonatkozik.

²³ A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 42. § (3) bekezdés c) pontja és 43. § (2) bekezdés i) pontja alapján. A védett és fokozottan védett fajokat a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről szóló 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet 1-2. melléklete tartalmazza. Az országos és területi természetvédelmi hatóságok a környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 71/2015. (III. 30.) Korm. rendelet 8. és 8/A. §-ában szerepelnek.

²⁴ A bizottsági rendelet 13. cikk (2) bekezdése alapján.

²⁵ A tanácsi rendelet 4. cikk (1) és 5. cikk (1), illetve a Korm. rendelet 3. § (3) bekezdései alapján.

²⁶ Az UVK 134. cikk (1) és 139. cikk (1) bekezdése alapján.

²⁷ Az UVK 169. cikk (1) bekezdése alapján.

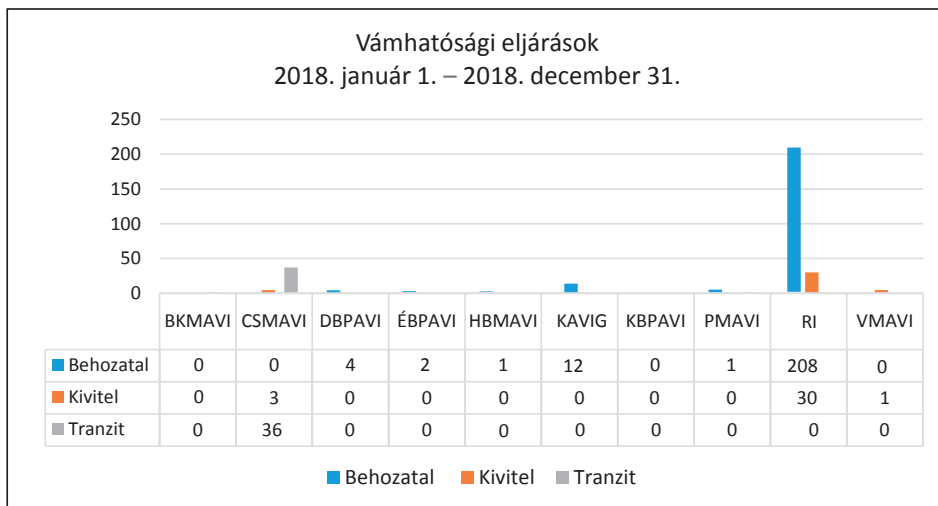
tartott ellenőrzést (például az áru vizsgálata, a vámeljárássra vonatkozó vám-árnyilatkozat és az ahhoz tartozó okmányok meglétének vizsgálata) elvégezhet.²⁸ A vámhatósági ellenőrzés mértéke az adott faj tanácsi rendelet szerinti besorolásán alapul. A vámhatóság a vám-árnyilatkozat és az ahhoz tartozó okmányok (kereskedelmi számla, fuvarokmány, CITES-engedélyek) adatait ellenőrzi. A vizsgálat alapvető célja a vámeljárássra bejelentett faj vagy a belőle készült termék azonosítása, majd az esetleges engedélykötelezettség megállapítása, ezt követően a CITES-engedélyek meglétének, adattartalmának áttekintése. A vámhatóság minden esetben átfogó fizikai áruvizsgálatot tart az eljárás alá vont példány vagy termék azonosságának megállapítása érdekében. Ha a vizsgálat során hiányosság nem állapítható meg, és a CITES-engedélyt is benyújtották, a vámhatóság elvégzi a vámeljárást. Amennyiben a vámhatósági ellenőrzés hiányosságot állapít meg (például hiányzik az engedély) vagy az adott faj nem azonosítható (és az engedélykötelezettség nem állapítható meg), a vámhatóság felveszi a kapcsolatot az AM-mel az engedélykötelezettség megállapítása érdekében. Ilyen esetekben a vámhatóság az AM szakmai útmutatásai alapján jár el.²⁹ A magyar vámhatóság szorosan együttműködik az engedélyezést végző hazai CITES igazgatási hatósággal (AM), figyelemmel arra, hogy az eljárás alá vont fajok azonosításához és az engedélykötelezettség megállapításához a társhatóság rendelkezik megfelelő szakmai ismeretekkel. Amennyiben a társhatóság kockázatot állapít meg, vagy gyanús ügyletről szerez tudomást tevékenységének ellátása során, azt haladéktalanul jelzi a vámhatóság felé. Az információk értékelését követően megtörténik az adatok vámhatósági kockázatelemzési folyamatba történő becsatornázása és az esetleges további vámhatósági intézkedések foganatosítása. A magyar vámhatóság és a veszélyeztetett fajok kereskedelmének felügyeletében érintett társhatóságok (AM, természetvédelmi hatóságok, állat- és növényegészségügyi ellenőrzést végző szervek) együttműködése megfelelő. Jellemzően az áruazonosítás, illetve ezzel összefüggésben az esetleges engedélykötelezettség meghatározása céljából történik kapcsolatfelvétel a felek között.

A veszélyeztetett fajokat érintő hazai vámeljárássok 2018. évi adatait az 1. ábrán, a 2019. évi adatokat a 2. ábrán szereplő diagram tartalmazza. Az adatok alapján megállapítható, hogy a veszélyeztetett fajokat érintő forgalom a külső határszakaszokon, ezen belül elsősorban a NAV Repülőtéri Igazgatóságán és a NAV Csongrád Megyei Adó- és Vámigazgatóságán (ezen belül Röske Határkirendeltségen) koncentrálódik.³⁰ Hazánkban alapvetően a tanácsi rendelet „A” és „B” mellékleteiben feltüntetett fajok (például oroszlán, leopárd, karakál, rózsafa, aligátor) és azokból készült termékek kereskedelme tapasztalható.

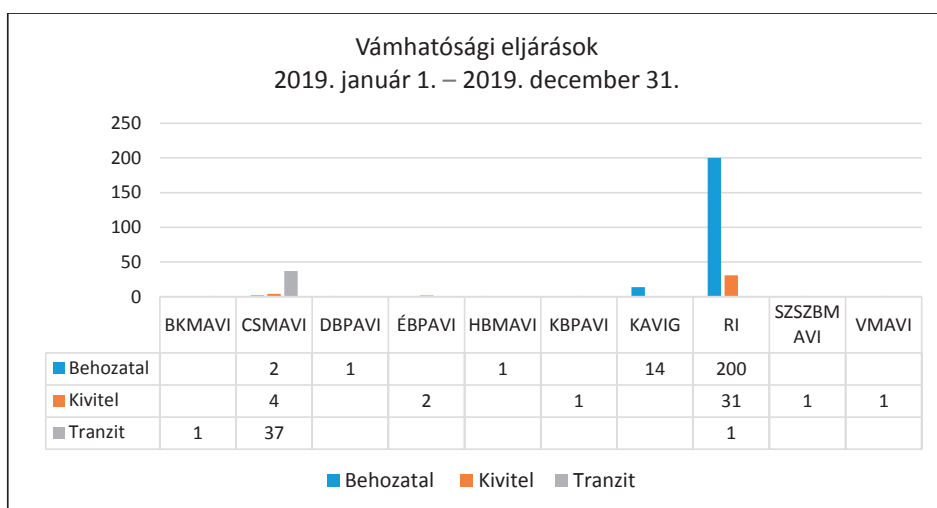
²⁸ Az UVK 46. cikk (1) bekezdése és UVK 188. cikke alapján.

²⁹ Suba–Szendi (2018) 137.

³⁰ Az adatok a magyar vámhatóság saját fejlesztésű VAMSTAT elnevezésű statisztikai adatszolgáltatási rendszeréből származnak. Az alkalmazásban a veszélyeztetett fajokat érintő vámeljárássok adatait rögzítik. Suba–Szendi (2018) 129.

1. ábra: Vámhatósági eljárások 2018-ban. Forrás: VAMSTAT adatbázis

2. ábra: Vámhatósági eljárások 2019-ben. Forrás: VAMSTAT adatbázis

Szükséges kiemelni, hogy a tanácsi rendelet illetékességi szabályokat tartalmaz, amelyek alapján kijelölhetők azok a vámszervek, ahol a vámhatósági eljárások bonyolódhatnak. Ennek megfelelően a tanácsi rendelet hatálya alá tartozó példányok és termékek csak a Korm. rendelet 6. számú mellékletében feltüntetett, állat- vagy növényegészségügyi

határállomással rendelkező határátkelőhelyeken léphetnek be harmadik országból az EU területére, illetve léphetnek ki harmadik ország területére.³¹

A nemzetközi jogellenes kereskedelem jellemzői

A veszélyeztetett állat- és növényfajok illegális nemzetközi kereskedelme a 20. század végére és a 21. századra óriási méreteket öltött világszerte,³² ami egyre nagyobb fenyegetést jelent az élővilágra, és az emberiségre. A környezeti bűncselekmények bizonyos kategóriái – orvvadászat, védett fajok illegális kereskedelme – olyan kimagasló hasznot eredményezhetnek alacsony kockázat mellett, hogy világszerte jellemzővé vált a szervezett bűnözés egyre nagyobb térhódítása ezen a területen.³³

A nemzetközi közösségek, egyes nemzeti büntetőhatóságok körében e bűncselekmény-kategória sokáig nem élvezett kiemelt prioritást. Azonban a szervezett bűnözés egyre nagyobb térhódítását felismerve a környezeti bűnözésben az utóbbi években egyre több, fokozottabb nemzetközi összefogásra irányuló törekvés figyelhető meg, illetve e bűncselekmény-kategória fokozottabb prioritást kap.³⁴ Ennek egyik jele, hogy a súlyos bűncselekmények és a szervezett bűnözéssel szembeni fellépés jövőbeli uniós prioritásainak meghatározásával összefüggésben a bizottság támogatta az Europol által azonosított kiemelt bűnügyi fenyegetések³⁵ – többek között a környezeti bűnözés – kiemelt prioritássá minősítését, illetve a bizottság álláspontja szerint a környezeti bűnözés elleni fellépésre a jövőben kiemelt figyelmet és jelentős anyagi forrásokat kell biztosítani.³⁶

Az ENSZ Bűnmegelőzési és Kábítószerügyi Hivatala (UNODC) a „vadon élő állatok és növények illegális kereskedelme” témában 2016-ban egy átfogó jelentést készített. A jelentésből többek között megismerhető, hogy 1999-től 2015-ig világszerte az eljáró hatóságok milyen arányban foglaltak le az egyes osztályokba tartozó állatokat. Eszerint a lefoglalt állatok 30%-a hüllő, 28%-a emlős, 17%-a korall, 9%-a madár, 6%-a hal és 10% egyéb osztályba sorolandó.³⁷

A kereslet különböző okokból jelent meg: étkezési, gyógyászati (orrszarvú tülök, gyógynövények), divat (hüllők bőre), kozmetikai célok vagy hobbiállatok tartása (papagájfélék) céljából, illetve dísz tárgyak készülhetnek belőlük (elefántcsont).³⁸ Ezért az állatokat és növényeket élve vagy elpusztítva, feldolgozva szállítják.

Az egyes illegális termékek (kábitószer, fegyver stb.) nemzetközi csempészetéhez hasonlóan megkülönböztethetők forrás-, tranzit- és célországok.

³¹ A tanácsi rendelet 12. cikk (1)–(3) bekezdései és a Korm. rendelet 13. §-a alapján.

³² *World wildlife crime report, Trafficking in protected species* (2016) 17.

³³ Az Európai Bizottság 2017-es jelentése szerint a környezeti bűnözés értéke éves szinten 91–258 milliárd USD-értékre tehető, és globális gazdasági unió megvalósításáról (2017) 12.

³⁴ Zsigmond (2018) 169.

³⁵ Nyeste (2019) 52.

³⁶ A bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, és a Tanácsnak Hatodik eredményjelentés a hatékony és valódi biztonsági unió megvalósításáról (2017) 12.

³⁷ *World wildlife crime report, Trafficking in protected species* (2016) 31.

³⁸ *World wildlife crime report, Trafficking in protected species* (2016) 13.

A forrásországokra általában jellemző (amelyek elsősorban a harmadik világbeli úgynevezett fejlődő országok), hogy igen gazdag élővilággal rendelkeznek, azonban gazdaságilag gyengék, a szegénység általános, erős a korrupciós fertőzöttség, gyengén működő rendészeti, igazságszolgáltatási rendszerük van, amelynek köszönhetően a védett fajok illegális orvvadászata, az országból való illegális exportja sem ütközik komolyabb akadályba.³⁹

Tranzitországnak tekinthetők azok az államok, amelyek területén szárazföldi, vízi vagy légi úton a védett fajokat a csempészetet végző személyek átviszik.⁴⁰ A tevékenységben nem minden esetben szerepelnek tranzitországok, például ha a csempészet szomszédos országok között bonyolódik, vagy közvetlen légi, vízi járaton keresztül történik e tevékenység, egymástól távoli országok között.

A célországok rendszerint gazdasági, ipari szempontból fejlettebb országok, amelyekben az élővilág kevésbé gazdag, mint a forrásországban.

Az Európai Unió tagállamai egyaránt tekinthetők tranzit- és célországoknak. Tranzitországok elsősorban az EU azon államai, ahol a nagyobb nemzetközi repülőterek és kikötők találhatóak, úgymint Franciaország, Belgium, Hollandia és Németország,⁴¹ illetve célországok azok, ahol az ilyen típusú áruk iránt magas a kereslet, és ezért magas áron értékesíthetők ezek a termékek a feketepiacon. Az EU területén évente átlagosan 2500 esetben foglalnak le a hatóságok harmadik országból származó veszélyeztetett állat- vagy növényfajokat, mivel általában az Európai Unióban a különböző egzotikus védett állat- és növényfajok iránt igen magas a kereslet.⁴²

Az EU-TWIX⁴³ adatbázis 2012-es adatai szerint a veszélyeztetett állati vagy növényi termékek lefoglalása az alábbiak szerint alakult az EU területén:

Veszélyeztetett növények, azok származékai, illetve azokból készült gyógyhatású termékek lefoglalása több mint 3 millió árucikk esetében összesen több mint 3500 kg mennyiségben. Elefántcsont 1523 példány, több mint 70 kg, élő hullók 812 példány, hullók származékai (például krokodilbőr vagy kígyóbőr) 1629 példány, kaviár 51 kg, emlősök vagy azokból készült származékok 316 példány, illetve korallok 1387 példány körülbelül 2850 kg mennyiségben.

Az adatbázis szerint a csempészek az alábbi módszereket alkalmazzák: konténerben, legális teherszállítmány közé rejtve, személyi poggyászban, postai úton, járművek helyiségeiben elrejtve, járművekben kialakított rejtkehelyeken, a csempészett termék átalakításával, illetve az utas ruhája alá rejtve. A szállítási módok közül az alábbi 5 típus ismert: légi úton (ez a leginkább jellemző), szárazföldön, amely egyaránt jelenthet

³⁹ Uhm (2016) 103–111.

⁴⁰ Az Európai Unió nagyobb nemzetközi repülőterei (Amsterdam), kikötői (Hamburg) sok esetben tranzitszerepet töltenek be egyes védett fajok vagy azok származékainak csempészetében, így például az elefántcsont, orrszarvú tülkök Távol-Keletre való csempészetében.

⁴¹ TRAFFIC... (2013) 1.

⁴² Sina et al. (2016) 30.

⁴³ EU-Twix adatbázis: A Traffic nemzetközi civil szervezet által működtetett adatbázis, amely a hatóságok által lefoglalt védett állat- és növényfajok adatait tartalmazza.

személygépkocsival, tehergépkocsival vagy akár gyalogosan való csempészetet, folyón vagy tengeri úton, illetve vasúton.

A magyarországi jogellenes szállítások (csempészet) jellemzői

A jogellenes szállítás (csempészet) akkor állapítható meg, ha a vámeljárást a szükséges engedély vagy bizonyítvány hiányában vagy az ágazati jogszabályokban előírt feltételektől eltérő módon kezdeményezik (például az engedély adatai eltérnek az ellenőrzés során tapasztaltaktól). A külső határon és belterületen is realizálható a felderítés. Ilyen esetben az eljárás nem végezhető el addig, míg az eljárásban érintett ügyfél a szükséges érvényes engedélyeket vagy bizonyítványokat be nem mutatja. Jogellenes szállítás felderítésekor a magyar vámhatóság gondoskodik a szállítmány jegyzőkönyv felvétele mellett történő visszatartásáról és behozatal esetében a szállítmány vámhatósági felügyelet alá vételéről (az uniós vámjog végrehajtásáról szóló 2017. évi CLII. törvény 171. §-a szerinti vámhatósági rendelkezés alá vonásáról). Ezt követően a vámhatóság a megállapításairól és intézkedéseiről értesíti az AM-et⁴⁴ (az eljáráshoz tartozó okmányok, a szállítmányról készített fényképek megküldésével), valamint az adott faj tulajdonságai alapján érintett természetvédelmi hatóságokat. A vámhatóság az értesítéseket követően a megkeresett társhatóságok szakmai útmutatásai alapján jár el. A visszatartott fajok élő példányainak elhelyezéséről a társhatóságok döntenek, elhelyezésükre a területileg illetékes állatkertekben (beleértve a vadasparkokat) vagy botanikus kertekben kerülhet sor. Fontos kiemelni, hogy a veszélyeztetett fajokból készült termékek (például kagyló, tengeri csillag, szőrme) nagy része ajándéktárgyként kapható a világ számos részén, így megvétellükkel és az engedély nélküli behozattal a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 242. § (1) bekezdése szerinti természetkárosítás bűncselekmény elkövetése valósul meg. Ha ez a vámhatósági ellenőrzések során megállapítást nyer, akkor büntetőeljárást vezetnek be.

A nemzetközi szakirodalomhoz és elemzésekhez hasonlóan megvizsgáltuk a Nemzeti Adó- és Vámhivataltól kapott adatok és szakértői interjúk segítségével, hogy hazánk mely ország (forrás, tranzit, cél) szerepét tölti be, továbbá milyen állat- és növényfajokra követik el az illegális szállítást, illetve milyen módszert alkalmaznak a csempészek.

A rendelkezésre álló adatok alapján megállapítható, hogy az elmúlt öt évben hazánk elsősorban a tranzit-, illetve célország szerepét töltötte be az illegális csempészetben.

Korábbi kutatások és tanulmányok alapján⁴⁵ kijelenthető, hogy ez nem mindig volt így, hazánk korábban a forrásország szerepét is betöltötte.

A NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály által készített kimutatás szerint a veszélyeztetett fajok közül a növények csempészete jellemző elsősorban, gyógyászati (például az indiai bogáncsból gyógykészítmények) vagy dekorációs célból (hóvirág), ezt

⁴⁴ A Korm. rendelet 4. § (1) és 20. § (1) bekezdése alapján.

⁴⁵ Tilki (2004) 92.

követik a madarak (élve, a szállítás során elpusztulva vagy feldolgozva), illetve az emlősök, majd hullók származékai (állatbőrök, ezekből készült termékek), végül a korallok darabjai.

A kigyűjtött adatok szerint a nemzetközi trendeknek megfelelően a csempészet elsősorban légi úton jellemző, elsősorban küldeményként érkeznek az illegális termékek harmadik országokból, másodsorban közúti személyforgalommal (autóbusz, mikrobusz, személygépkocsi) déli és keleti szomszédainktól (Szerbia, Ukrajna, Románia).

Jogellenes szállítás légi úton

Az alábbi táblázatok alapján megállapítható, hogy légi úton leginkább a CITES védelem alatt álló növények, állatok származékainak csempészete jellemző, élő állatokat (például üvegangolna-ivadékokat) csupán néhány esetben csempésznek.

1. táblázat: A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren CITES-védelem alatt álló növények és állatok lefoglalási adatai éves bontásban (2014–2018). Forrás: NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály

Év	Utast forgalom tranzit-/belépő utasok	Küldemény
2014	9	27
2015	6	17
2016	5	11
2017	5	9
2018	4	0

2. táblázat: A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren lefoglalt, CITES-védelem alatt álló növényi és állati származékok rendszertani besorolás szerinti megoszlása (2014–2018). Forrás: NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály

	2014	2015	2016	2017	2018
Hüllő	11	3	5	3	0
Hal	0	0	0	0	0
Emlős	5	3	3	3	0
Növény	12	6	6	8	0
Korallok	6	5	2	0	1

3. táblázat: A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren lefoglalt CITES-védelem alatt álló élő növények és állatok rendszertani besorolás szerinti megoszlása (2014–2018). Forrás: NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály

	2014	2015	2016	2017	2018
Növény	3	1	0	0	1
Hal	2	0	1	0	0
Madár	1	0	0	0	0

Az alábbi kimutatás szerint a CITES-védelem alatt álló állati vagy növényi termékeket elsősorban küldeményként kísérelték meg csempészni, ezt követi az utasforgalomban való csempészet (feladott csomag), kézi poggyászból, ruházatból az elmúlt öt évben nem került elő csempészett védett állat- vagy növényfaj. Jellemzően a küldeményként feladott csomagokban a csempészett illegális áru mennyisége a legtöbb esetben nagyobb volt (esetenként elérte az 50 kg-ot).

4. táblázat: A Liszt Ferenc nemzetközi repülőtéren CITES-védelem alatt álló növények és állatok csempészési módszerei (2014–2018). Forrás: NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály

Utas feladott poggyászából	Küldeményként	Kézi poggyászból, ruházatból
21	72	0

Az EU egyes tagállamaiban (Németország, Hollandia, Belgium) a lefoglalások számát illetően vezető helyen állnak a különböző veszélyeztetett növényekből készült gyógyhatású készítmények, amelyek jellemzően Ázsiából származnak.⁴⁶ Légi úton hazánkba is leginkább a Távol-Keletről vagy Közép-Ázsiából származó veszélyeztetett növényekből készült gyógyhatású készítményeket csempésznek, amelyek leginkább küldeményként érkeznek. E növények a CITES listáján szerepelnek, az egyik ilyen kedvelt növény az indiai törpebogáncs, amelyből különböző gyógyhatású készítményeket, krémeket, tablettákat gyártanak. A növény a Himalája nyugati részén terem 2500 métertől a 3000 méteres tengerszint feletti magasságig. Gyógyító hatásának köszönhetően az utóbbi évtizedekben kritikusan veszélyeztetett faj lett, ezért felkerült a CITES I. függelékébe. A faj veszélyeztetettségére és a nemzetközi védelemre tekintettel az indiai kormány megtiltotta a növény vagy származékainak exportját.

A forrásországokban e növények gyűjtése vagy engedélyhez kötött, vagy tiltott, azonban az általános szegénységre való tekintettel az illegális gyűjtés egyre elterjedtebb, mivel családok mindennapi megélhetését biztosítja.⁴⁷ A gyűjtőkre épül a nemzetközi

⁴⁶ Sina et al. (2016) 56.

⁴⁷ Maqbool (2015)

csempész- és kereskedőhálózat, amelynek segítségével a termékek elhagyják a forrás-országot és az Európai Unió területére érnek. A csempészek nem ritkán hamis okiratokkal igazolják a termék tartalmát vagy eredetét.⁴⁸

A kimutatások alapján megállapítható, hogy légi úton veszélyeztetett hullóket, korallakat és halakat csempésznek.

A veszélyeztetett hullókkal való illegális nemzetközi kereskedelem vezető helyet foglal el a világon (ENSz Jelentés) A bőripar szabályozatlanságának köszönhetően évente több mint 10 millió veszélyeztetett hullót gyilkolnak le. A hullók bőrével kereskedő vállalkozások előszeretettel hamisítják a hullóbőr származási helyére vonatkozó iratokat, gyakran úgy teszik legálissá, hogy regisztrált farmokat jelölnek meg származási helyként.⁴⁹

A magyarországi hullócsempészetben a NAV által végrehajtott lefoglalások számának jelentős hányadát alkotják a veszélyeztetett hullók (kígyók, krokodilok, teknősök), illetve elsősorban azok származékai (például bőrük), illetve abból készített termékek. Krokodilbőrből vagy kígyóbőrből készült táskákat, öveket és más tárgyakat csempésznek jellemzően légi úton feladott poggyászsban, míg élő görög teknősöket személygépkocsival, jellemzően a déli határon keresztül.

Az EU az egyik legfőbb korallimportőr a világon. Az importált korallakat elsősorban gyűjtők vásárolják fel tengeri akváriumok kialakításához. A nemzetközi trendeknek megfelelően a veszélyeztetett fajnak számító korallok csempészete is előfordul hazánkban, jellemzően légi úton feladott poggyászsban szállítják kisebb tételben, egzotikus országokból, így Indonéziából, Thaiföldről és a Fülöp-szigetektől. A csempészett áru mennyisége ritkán haladja meg a nagyobb tételt, vagyis hazánkba szakértői interjú szerint főleg turisták saját célokra hozzák be illegálisan, nagyrészt tudatlanságból, a szabályok nem kellő ismerete miatt.

Jelen tanulmány elkészítéséhez a már hivatkozott szakértői interjúkat a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Repülőtéri Igazgatóság utas- és postaforgalmi szakterületének egy-egy munkatársával készítettük, amelyek során az alábbiak hangzottak el.

A NAV munkatársai elmondták, hogy a repülőtéren az utasforgalomban idényjelleggel találkozhatnak veszélyeztetett állat- vagy növényfajok illegális behozatalával. Ilyen eset, amikor nemzetközi orchideakiállítás rendeznek valahol a világon, megnövekszik a CITES-engedélyhez kötött orchidea illegális behozatala. Másik példa volt korábban, hogy amikor az üvegangolnák ívása történik Távolszigeten, jellemzően megnövekszik az élő angolnák csempészete. Az ilyen nemzetközi jellegű eseményeket megelőzően a NAV értesítést kap a Központi Irányítástól arra vonatkozóan, hogy az eseménnyel kapcsolatban mely nemzetközi járatokon, milyen állat- vagy növényfaj csempészetére lehet számítani. A Központi Irányítás sokszor fényképeket is küld a könnyebb azonosítás érdekében. Jellemzően nagy a látenciája az ilyen típusú felelederítéseknek. Az utóbbi években a postás áruforgalomban kevesebb lefoglalás történt, mint az utasforgalomban.

⁴⁸ Illicit Trafficking in Endangered Plant Species and Varieties (2019)

⁴⁹ Liddick (2011)

Az utasforgalomban jellemzően állatokat csempésznek, elsősorban tudatlan turisták hoznak be korallokat egzotikus országokból, kisebb-nagyobb mennyiségben, illetve egzotikus hullók bőrét, ezenkívül veszélyeztetett állati és növényi részt tartalmazó gyógyhatású készítményeket. A postaforgalomról elmondható, hogy az afrikai országokból állati eredetű, míg a Távol-Keletről növényi eredetű termékeket csempésznek.

Az utasforgalom esetében, amikor egy ember vagy egy csoport egzotikus vadász szafariról vagy egzotikus nyaralásról tér haza, a vámósok nagyobb kockázatként kezelik, és jellemzően alaposabb ellenőrzés alá vonják ezeket az utasokat, amelynek során elsősorban ilyen típusú árut keresnek. Ezenkívül jellemzően azokat az utasokat ellenőrzik általában, akik a vámósok azon kérdésére, hogy van-e vámköteles áru a birtokukban, feltűnően idegesen reagálnak, ilyenkor szűrőpróbaszerű ellenőrzés alá vonják őket. Sajnálatosan az utóbbi években az utasforgalmi vámellenőrzésben a veszélyeztetett fajok felderítésénél nagyobb hangsúlyt kapott a jövedéki termékek felderítése, mivel azok állami bevételt jelentenek. A postaforgalom esetében az ellenőrzéseket kockázatelemzések segítségével tervezik meg.

Az utasforgalomban általában olyan álcázási, elrejtési módszereket alkalmaznak, mint más illegális csempészek, ruházat alá rejtve, feladott poggyászban fehérműbe csavarva, elefántcsont ékszerszert más ékszerek közé rejtnek. Az interjúk során elhangzott egy érdekes példa is: egy Dél-Afrikából hazatérő magyar férfi 2 db frissen kifőzött majomkoponyát kívánt illegálisan behozni poggyászában Magyarországra, amelyeket feladott csomagjában lévő bakancsába helyezett. A koponyák kellemetlen szagot árasztottak, ezért a gyanús csomagot a NAV munkatársai ellenőrzésük alá vonták, amelynek során megtalálták a koponyákat, amelyek még nedvesek voltak.

Elhangzott továbbá, hogy a veszélyeztetett állat- vagy növényfajokból készült gyógyhatású termékek csempészetét megvalósító elkövetők jellemzően átcímkezett gyógyszeres dobozokba rejtik az árut, illetve üres üvegcsékbe tesznek ilyen tablettákat. A postaforgalomban kevésbé jellemző az álcázás.

Sem az utasforgalomban, sem a postaforgalomban nem jellemző hamis CITES-engedély bemutatása. Az viszont igen, hogy nagyobb mennyiséget csempésznek, mint amennyi az engedélyben szerepel, ez például orchidea esetében fordult elő többször. Ugyanígy nem jellemző egyik forgalomban sem, hogy más illegális áruval (például kábítószer vagy jövedéki termék) együtt csempésznek veszélyeztetett állat- vagy növényfajt.

Jogellenes szállítás a közúti személyforgalomban

A NAV Központi Irányítás Rendészeti főosztály által készített adatok szerint a közúti határátkelőhelyeken elsősorban a CITES védettség alatt álló növényeket (hóvirágot, illetve a hazai védettség alatt álló havasi tőzikét és kárpáti sáfrányt) vágott formában és cserépben szállítják hazánkba vagy hazánkon keresztül, amely virágokat feltehetően a feketepiacon értékesítik. A szállítmányok elsősorban Ukrajnából érkeznek, ezt alátámasztja az a tény, hogy a NAV észak-alföldi régiójában foglaltak le nagyobb mennyiségben, összesen 99 millió 890 ezer Ft eszmei értékben. A NAV által készített kimu-

tatásokból és egyes jelentésekből kiderül, hogy ezeket a virágokat csupán átszállítják Magyarországon és feltehetően Olaszországban és más nyugat-európai országokban értékesítik.

5. táblázat: A NAV Észak-alföldi régiójában lefoglalt védett növények (2014–2018). Forrás: NAV Központi Irányítása Vám Főosztály

Év	Virágfajta	Védettség	Csempészett mennyiség	Eszmei érték
2014	Hóvirág	CITES II.	6752 szál	67 520 000 Ft
2015	Hóvirág	CITES II.	58 szál	580 000 Ft
2015	Tavaszi tözike	100/2012. (IX. 28.) VM rendelet	132 szál	660 000 Ft
2016	Hóvirág	CITES II.	3017 szál	30 170 000 Ft
2016	Kárpáti sáfrány	13/2001. KöM rendelet 1. sz melléklet	96 szál	960 000 Ft
2017	Hóvirág	CITES II	1319 szál	1 319 000 Ft

A közúti személyforgalomban hóvirágon kívül hazai jogszabályok védettségé alatt álló madarakat csempésznek részben az EU kelet- és közép-európai országaiból (Románia és Bulgária), részben harmadik országokból (Bosznia-Hercegovina, Szerbia) illegálisan, Nyugat- és Dél-Európába (Franciaország, Olaszország, Málta), elsősorban étkezési célokból.⁵⁰

A csempészett védett madarak jellemzően nem CITES-listán szereplő fajok, és nem minden esetben kapnak nemzetközi védettséget, olykor csak hazánkban vagy egyes tranzitországokban védettek, a forrásországokban nem. Jellemzően gépkocsival, élve vagy feldolgozva, fagyasztva szállítják az egyedeket (esetenként több százat vagy ezret) a célországokba, amiben hazánk a tranzitszerepet tölti be.⁵¹

A NAV által rendelkezésünkre bocsátott anyag szerint rendszerint kisbuszon vagy gépkocsin, rejtett módon (ülések alá rejtve) szállítják ezeket a madarakat (élve, kalitkában vagy feldolgozva, lefagyasztva). Sajátos elterelő módszer, hogy a csempész közli a vámhatóság tagjával, hogy van elvámolni való áru a birtokában: egy vagy két karton cigaretta, remélvén, hogy így a további vámvizsgálatot megkerülheti. Azonban a NAV munkatársa ennek ellenére végrehajtja a rutinvizsgálatot, amelynek során felfedezi az illegális árut.

⁵⁰ Sina et al. (2016) 60.

⁵¹ Arih–Boljesic–Mavri (2008) 13.

6. táblázat: A NAV Dél-alföldi-régiójában és mélységi ellenőrzés során lefoglalt védett madarak (2014–2018). Forrás: NAV Központi Irányítás Rendészeti Főosztály

Év	Madárfajta	Védettség	Csempészett mennyiség	Eszmei érték
2014	Tengelic	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	40 példány (élő)	1 000 000 Ft
2015	Kenderike Tengelic Fűrj	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	8 példány 18 példány 580 példány	200 000 Ft 450 000 Ft 29 000 000 Ft
2016	Tengelic (mélységi ellenőrzés)	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	6 példány 950 példány	150 000 Ft
2017	Tengelic ?	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	10 példány 2953 példány	250 000 Ft ?
2018	Barázdabillegető 90 db rétipityer mezei pacsirta (mélységi ellenőrzés)	13/2001. KöM rendelet 2. sz melléklet	333 példány 90 példány 1805 példány	825 000 Ft 2 250 000 Ft 45 125 000 Ft

Felvetések, megoldási lehetőségek

A veszélyeztetett fajok kereskedelmének ellenőrzése, a visszaélések megakadályozása és a kockázatok minimalizálása az engedélyezésben és az ellenőrzésben érintett hatóságok közti szorosabb együttműködés révén valósulhat meg. Ehhez megfelelő alapot teremt a Korm. rendelet, amely a szabálytalan szállítás esetében az értesítés és tájékoztatás rendjét határozza meg a hatóságok számára. A NAV 2011-es létrejötte előtt a Vám- és Pénzügyőrség (mint a NAV egyik jogelődje), illetve a Vidékfejlesztési Minisztérium (mint az AM jogelődje) közt volt együttműködési megállapodás, amely tartalmazta a veszélyeztetett fajok forgalmának felügyeletét érintő közös hatósági feladatokat. A jogelőd szervezetek által kötött megállapodások azonban hatályukat veszítették, jelenleg a NAV és az AM között nincs olyan hatályos együttműködési megállapodás, amely a témakört érintő közös feladatokat rendezné. A veszélyeztetett fajok illegális kereskedelmének visszaszorítását célzó együttműködés részletes szabályait szükséges lenne együttműködési megállapodásban rögzíteni a NAV és az AM (mint CITES igazgatási hatóság) között.

A témakörben a NAV nagy hangsúlyt fektet állománya képzésére. Az elmúlt években rendszeres képzésekre került sor a veszélyeztetett fajok vámhatósági ellenőrzését illetően a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Karának, illetve a NAV Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézet Pénzügyőri Iskolájának pénzügyőr hallgatói számára. A képzéseket a jövőben is folytatni szükséges, azonban a képzési programba indokolt valamennyi ellenőrzésben érintett társhatóságot (elsősorban az AM-et) is bevonni. Szintén fontos a környezettudatosság erősítése és a közvélemény (kiemelten a fiatalok) tájékoztatása a változatos élővilág fennmaradását veszélyeztető körülményekről. Ezért a NAV rendszeres részvétele is elengedhetetlen a vadvilágot érintő rendezvényeken (például a témakört érintő kiállításokon, fesztiválokon, iskolákban).

Összegzés

Az EU nemzetközi kereskedelmének felügyeletét biztosító uniós vámhatóságok szerepe mára átértékelődött. A vámhatóságok már nem csupán a tagállamok és az EU költségvetését biztosítják, hanem – az UVK 3. cikk c) pontjában lefektetett elvek (a vámhatóság küldetése) mentén – közreműködnek környezetünk védelme érdekében, és e tevékenységük során együttműködnek más hatóságokkal. Az elmúlt évtizedeket értékelve mindenképpen kijelenthetjük, hogy a Föld élővilága védelemre szorul, amely többek között a veszélyeztetett fajok kereskedelmének összehangolt hatósági ellenőrzésével biztosítható. A legális szállítások ellenőrzésének megfelelő színvonalú elvégzéséhez korszerűsíteni szükséges az eddigiekben alkalmazott felügyeleti, vizsgálati módszereket. A megfelelő hatósági felügyelet és egyúttal a változatos élővilág fennmaradásának biztosításához elengedhetetlen a hatóságok, a CITES-engedélyesek és a környezetvédelemmel foglalkozó civil szervezetek közti szorosabb partneri viszony kialakítása, a gyakorlati tapasztalatok kölcsönös megosztása. A veszélyeztetett fajok szállításának ellenőrzésére vonatkozó rendelkezéseket úgy kell kialakítani, hogy az intézkedések ne hátráltassák a jogszerű kereskedelmet. Az ellenőrzésekben érintett hatóságok célja tehát nem lehet más a jövőben, mint a gazdálkodók és a magánszemélyek beteretése a veszélyeztetett fajok legális kereskedelmének folyamataiba.

A veszélyeztetett állat- és növényfajok illegális kereskedelme határokon átívelő globális jelenséggé vált a 21. századra. Az illegális szállítás a gazdaságilag gyengébb, természeti kincsekben erősebb célországokból a gazdaságilag erősebb és gyengébb természeti erőforrásokkal rendelkező célországok felé történik. Az esetek egy részében egy vagy esetleg két elkövető jelenik meg (eladó-vevő) ebben a tevékenységben, jellemzően azon esetekben, amikor turisták saját céljaikra szállítanak veszélyeztetett állatokat vagy növényeket. Azonban azok az esetek, amelyeknél a vámhatóság nagyobb tételben derít fel és foglal le ilyen típusú árut, feltehetően nemzetközi hálózatok tevékenységére bukkantak. Az ilyen esetekben hosszú láncolatok alakultak ki a forrástól a tranzitállomásokon keresztül egészen a célországokig, amely láncolat egyes résztvevői: orrvadászok, csempészek, közvetítők, kereskedők, mely tevékenységnek a magyarországi vámhatósági ellenőrzés csupán egy állomásával, egy szereplőjével – a csempész – találkozik.

Ugyanakkor az is kijelenthető, hogy bár az Európai Unió egyes országai komoly felvevő piacnak számítanak a veszélyeztetett állat- vagy növényfajok illegális kereskedelmében, hazánk a jelenlegi adatok szerint nem tölt be központi szerepet, és leginkább a tranzitforgalom tekintetében érintett. Nem elhanyagolható, hogy a veszélyeztetett állat- és növényfajok illegális nemzetközi kereskedelmével foglalkozó egyes nemzetközi kutatások szerint e tevékenységben óriási a látencia, egyes adatok szerint például a lefoglalások száma az összes illegálisan csempészett állatok vagy növények csupán 10%-át teszik ki.⁵² Ezt a tényt e cikk készítésekor elhangzott szakértői interjúk is megerősítik, azaz a vámhatóságok csupán a jéghegy csúcsával találkoznak.

⁵² Stiles et al. (2013) 8.

A látencia tényére tekintettel mindenképpen fokozni kell a rendőri és vámhatósági eredményes felderítések számát, amelyhez a felderítési módszerek hatékonyságát is fejleszteni kell. A felderítések hatékonyságát az új büntetőeljárás törvény felderítési rendszere is támogatja, mivel a titkos információgyűjtés és a titkos adatszerzés különleges eszközeinek és módszereinek eredménye a továbbiakban a bizonyítási eszközök és cselekmények katalógusát gazdagíthatják.⁵³ Ezzel a felderítés eredménye közvetlenül felhasználhatóvá válik a büntetőeljárásban.

Ugyanakkor kijelenthető, hogy a megoldást nem csupán a vámhatósági vagy rendőrségi eredményes felderítések növelése adhatja, mivel a jelenség jóval túlmutat a csempészek tevékenységén, több társadalmi probléma által jött létre. Mint minden illegális termékkereskedelemben, így ebben is jellemzően a keresleti oldalon kellene az okokat megismerni, megszüntetni, például megfelelő oktatással, propagandával.⁵⁴

Jelen cikk végén álljon egy idézet Őszentségétől, a XIV. Dalai Lámától (Tenzin Gja-co), amely a természetvédelem alap gondolata is egyben: „Minden élőlény, a rovaroktól kezdve, boldogulni akar, nem szenvedni. Az ember csak egy a végtelen számú többi élőlény között. Ezért kétségtelen, hogy nem lehet fontosabb az ő boldogulása az összes többinél, főleg nem azok kárára.”

IRODALOMJEGYZÉK

- Arih, Andrej – Bolješič, Robert – Mavri, Urška – Vaupotič, Marjan – Lengar, Tinka (2008): *Report on the attempts of smuggling of wild birds into the Republic of Slovenia (2002–2006)*. Ljubjana, Environment Agency of the Republic of Slovenia.
- Gyulai Iván (2011): A fenntartható fejlődés. A világ helyzete a fenntarthatóság szempontjából, Tananyag döntéshozók számára: II. rész. Magyar Természetvédők Szövetsége, Föld Barátai Magyarország. Forrás: https://mtvsz.hu/dynamic/fenntart/ff_avilaghelyzete.pdf (2019. 09. 16.)
- Liddick, Don R. (2011): *Crimes against nature. Illegal industries and the global environment*. UK, Oxford Praeger Publishers.
- Marosi Katalin (2015): Alig felére csökkent a vadon élő állatok száma. *Magyar Nemzet*, 2015. április 26. Forrás: <https://magyarnemzet.hu/archivum/tudomany-es-technika/alig-felere-csokkent-a-vadon-elo-allatok-szama-4040110/> (2019. 09. 28.)
- Nyeste Péter (2017): A leplezett eszközök hatékonysága. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Szent Lászlótól a modernkori magyar rendészettudományig*. Pécs, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIX. kötet.
- Nyeste Péter (2019): A nyugat-európai szervezett bűnözés jellemzői. In Szendrei Ferenc szerk.: *A nemzetközi és honos szervezett bűnözés története, a XX. századi fejlődése és várható tendenciái*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 41–53.
- Razaque, Abdul – Kejun, Du – Xueqi, Zhu – Wanyue, Li – Hani, Qassim Bani – Khan, Meer Jaro (2018): Survey: Wildlife trade and related activities over the internet. IEEE Long Island Systems, Applications and Technology Conference (LISAT). DOI: <https://doi.org/10.1109/LISAT.2018.8378037>
- Suba László – Szendi Antal (2018): *Az uniós vámjog vázlatja*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.

⁵³ Nyeste (2017) 157.

⁵⁴ Razaque et al. (2018) 7.

- Stiles, Daniel – Redmond, Ian – Cress, Doug – Nellemann, Christian – Formo, Rannvieg Knutsdatter (2013): *Stolen Apes – The Illicit Trade in Chimpanzees, Gorillas, Bonobos and Orangutans*. A Rapid Response Assessment, United Nations Environment Programme.
- Sina, Stephen – Gerstetter, Christiane – Porsch, Lucas – Roberts, Ennid – Smith, Lucy O. – Klaas, Katharina – de Castillo, Teresa Fajardo (2016): *Wildlife Crime. Directorate General for Internal Policies*, European Parliament.
- Sziebig Orsolya Johanna (2019): *A vadvilági bűnözés elleni küzdelem jogi eszközei*. Doktori értekezés. Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Forrás: www.juris.u-szeged.hu/karunkrol/tudomanyos-archivum/tudomanyos-archivum (2019. 09. 28.)
- Sziebig Orsolya Johanna (2018): A veszélyeztetett fajok kereskedelmének uniós szabályozása: a CITES szabályainak végrehajtása az Európai Unióban. *Miskolci Jogi Szemle*, 13. évf. 2. sz. 119–132. https://www.mjsz.uni-miskolc.hu/files/egyeb/mjsz/20180202/10_sziebigorsolya.pdf (2019. 09. 25.)
- Tilki Katalin (2004): Környezetkárosítás és természetkárosítás: a környezetvédelem aktuális problémái. *Magyar Rendészet*, 4. évf. 2. sz. 79–108.
- TRAFFIC, *Overview of Important International Seizures of CITES-Listed Specimens in the European Union* (2013). January to December 2012, European Commission.
- Uhm, Daan P. van (2016): *The illegal wildlife trade, Inside the World of poachers, smugglers and traders*. Switzerland, Springer International Publishing AG.
- World wildlife crime report, Trafficking in protected species* (2016). Vienna – New York, United Nation Office on Drugs and Crime. Forrás: www.unodc.org/documents/data-and-analysis/wildlife/World_Wildlife_Crime_Report_2016_final.pdf (2019. 09. 25.)
- Zsigmond Csaba (2018): A környezeti bűncselekmények és a szervezett bűnözés. In Frigyer László szerk.: *Nemzetközi jellegű szervezett bűnözés kutatása információáramlási szempontból, Tanulmánykötet 1*. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.

Jogforrások

- 1007/2009/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet a fókatermékek kereskedelméről
- 13/2001. (V. 9.) KöM rendelet a védett és a fokozottan védett növény- és állatfajokról, a fokozottan védett barlangok köréről, valamint az Európai Közösségben természetvédelmi szempontból jelentős növény- és állatfajok közzétételéről
1995. évi LXXXI. törvény a Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről
1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
2003. évi XXXII. törvény a Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény kihirdetéséről
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2017. évi CLII. törvény az uniós vámjog végrehajtásáról
- 2019/1587 bizottsági végrehajtási rendelet az egyes vadon élő állat- és növényfajok példányai unióba történő behozatalának a tanácsi rendeletben foglaltak szerinti tilalmáról
- 2019/1715 bizottsági végrehajtási rendelet (a hatósági ellenőrzések információkezelési rendszeréről szóló rendelet) a hatósági ellenőrzések információkezelési rendszerének és a rendszer elemeinek működésére vonatkozó szabályok megállapításáról
- 2017/625 európai parlamenti és tanácsi rendelet (a hatósági ellenőrzésekről szóló rendelet) az élelmiszer- és takarmányjog, valamint az állategészségügyi és állatjóléti szabályok, a növényegészségügyi szabályok, és a növényvédő szerekre vonatkozó szabályok alkalmazásának biztosítása céljából végzett hatósági ellenőrzésekről és más hatósági tevékenységekről, továbbá a 999/2001/EK, a 396/2005/EK, az 1069/2009/EK, az 1107/2009/EK, az 1151/2012/EU, a 652/2014/EU, az (EU) 2016/429 és az (EU) 2016/2031 európai parlamenti és tanácsi rendelet, az 1/2005/EK és az 1099/2009/EK tanácsi rendelet, valamint a 98/58/EK, az 1999/74/EK,

- a 2007/43/EK, a 2008/119/EK és a 2008/120/EK tanácsi irányelv módosításáról, és a 854/2004/EK és a 882/2004/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet, a 89/608/EGK, a 89/662/EGK, a 90/425/EGK, a 91/496/EGK, a 96/23/EK, a 96/93/EK és a 97/78/EK tanácsi irányelv és a 92/438/EGK tanácsi határozat hatályon kívül helyezéséről
- 2016/2031 európai parlamenti és tanácsi rendelet a növénykárosítókkal szembeni védekező intézkedésekről, a 228/2013/EU, a 652/2014/EU és az 1143/2014/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 69/464/EGK, a 74/647/EGK, a 93/85/EGK, a 98/57/EK, a 2000/29/EK, a 2006/91/EK és a 2007/33/EK tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről
- 28/2015. (VI. 17.) OGY határozat a biológiai sokféleség megőrzésének 2015–2020 közötti időszakra szóló nemzeti stratégiájáról
- 292/2008. (XII. 10.) Korm. rendelet a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelmét szabályozó nemzetközi és európai közösségi jogi aktusok végrehajtásának egyes szabályairól
- 338/97/EK tanácsi rendelet a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről
- 71/2015. (III. 30.) Korm. rendelet a környezetvédelmi és természetvédelmi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről
- 865/2006/EK bizottsági rendelet a vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról
- 93/444/EGK bizottsági határozat a harmadik országokba való kivitelre szánt egyes élő állatok és termékek Közösségen belüli kereskedelmére vonatkozó részletes szabályokról
- 952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet az Unió Vámkódex létrehozásáról
- A Bizottság jelentése az Európai Parlamentnek, az Európai Tanácsnak, és a Tanácsnak Hatodik eredményjelentés a hatékony és valódi biztonsági unió megvalósításáról (2017). Brüsszel, Európai Bizottság. COM(2017)213 final. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017DC0213&from=EN> (2019. 09. 30.)
- A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. A vadon élő állatok és növények jogellenes kereskedelme elleni uniós cselekvési terv (2016). Brüsszel, Európai Bizottság. COM(2016) 87 final. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52016DC0087> (2019. 09. 27.)
- A Rio de Janeiróban 1992. június 13-án aláírt Biológiai Sokféleség Egyezmény
- A vadon élő állat- és növényfajok számára kereskedelmük szabályozása által biztosított védelemről szóló 338/97/EK tanácsi rendelet végrehajtását segítő intézkedésekről szóló 2007/425/EK bizottsági ajánlás (2007). Európai Bizottság. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32007H0425> (2019. 09. 26.)
- A vadon élő állatokat és növényeket érintő bűncselekmények elleni küzdelem, az Európai Parlament 2014. január 15-i állásfoglalása a vadon élő növényekkel és állatokkal kapcsolatos bűncselekményekről (2014). Európai Parlament [2013/2747 (RSP)], C 482/83. Forrás: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2014-0031+0+DOC+XML+V0//HU> (2019. 09. 26.)
- A Washingtonban, 1973. március 3. napján elfogadott, a veszélyeztetett vadon élő állat- és növényfajok nemzetközi kereskedelméről szóló egyezmény
- Életbiztosításunk, természeti tőkénk: a biológiai sokféleséggel kapcsolatos, 2020-ig teljesítendő uniós stratégia, A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, a Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának (2011). Brüsszel, Európai Bizottság 2011. május 3., COM (2011). Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A52011DC0244> (2019. 09. 26.)
- Illicit Trafficking in Endangered Plant Species and Varieties (2019). Europol. Forrás: www.europol.europa.eu/crime-areas-and-trends/crime-areas/environmental-crime/illicit-trafficking-in-endangered-plant-species-and-varieties (2019. 10. 28.)
- Magyarország Alaptörvénye

Internetes források

- Bodnár Zsolt (2019): *Szinte mindenhol tiltják, mégis virágzik a kereskedelem a veszélyeztetett állatok csontjaival*. Forrás: <https://qubit.hu/2019/05/20/szinte-mindenhol-tiltak-megis-viragzik-a-veszelyeztetett-allatok-csontjaival-valo-kereskedes> (2019. 09. 28.)
- Maqbool, Raihana (2015): *Smuggling Threatens Survival of Medicinal Plants in Kashmir but Provides Income for Poor Villagers*. *Global Press Journal*, 2015. 11. 08. Forrás: https://globalpressjournal.com/asia/indian-administered_kashmir/smuggling-threatens-survival-of-medicinal-plants-in-kashmir-but-provides-income-for-poor-villagers/ (2019. 10. 28.)

ABSTRACT

The Customs Control of the Trade of Endangered Wild Species

HARNBERGER György – ZSIGMOND Csaba

Several thousand species have become endangered for the last few decades owing to legal and illegal trading; nonetheless the authorities and the public opinion do not pay proper attention to this issue. In this paper the authors examined the specifics of legal and illegal trading, the legal background and the theoretical background of customs control and the practical experiences. They give an overview of the international and national laws, the international literature and the international trends. They analysed in their research the seizure dates of the Hungarian National Tax and Customs Administration, and interviewed two customs officers in order to know specifics of the illegal trading. According to their research, our country does not play a central role in illegal trading, nevertheless the value of the illegal market reaches several million Forints. Hungary is mainly a transit country, and the illegal market is conducted especially by air. According to the seizure dates, in most of the cases the smugglers play for high stakes, and they most probably belong to international criminal networks and organised groups. Based on this article and research we can say that this issue should be paid more attention to, and not only successful detections by law enforcement can reduce illegal market, but social attention is also needed.

Keywords: *customs control, legal, illegal, permit, CITES, endangered species, wildlife trafficking, environment crime*

A pénzügyőrök alkalmassági vizsgálati rendszerének fejlődéstörténete I.

– a kezdetektől az első testi és szellemi alkalmassági követelményrendszer kidolgozásáig

HIRDI Henriett Éva¹

A rendvédelmi szervezetek kiválasztási kritériumokat kell használniuk a felvételre jelentkezők alkalmasságának megítélése érdekében. A toborzásra és kiválasztásra vonatkozó kötelező előírásokat általában jogszabályokban határozzák meg. Ezeknél a szervezeteknél a felvételt megelőzően kötelező a jelentkezők egészségi alkalmasságának megítélése. Ebben a történelmi kéziratban a szerző megkísérli bemutatni a pénzügyőrök alkalmassági vizsgálati rendszerének legfontosabb kérdéseit a kezdetektől az első testi és szellemi alkalmassági követelményrendszer kidolgozásáig.

Kulcsszavak: pénzügyőr, alkalmassági vizsgálat, felülvizsgálat, történelem

Bevezetés

A hatékony szervezeti működésnek alapvető feltétele a megfelelő humán erőforrás kiválasztása. Ennek pedig egyik sarkalatos kérdése az alkalmasság véleményezése. Nemcsak napjainkban, de régen is az alkalmassági vizsgálatok célja annak megállapítása volt, hogy egy adott személy alkalmas-e bizonyos munkakör ellátására, képes-e ellátni az azzal járó tevékenységeket. Ennek eldöntéséhez, vagyis az alkalmasság megítéléséhez nem csupán egy általános egészségi állapotfelmérés szükséges, hanem a munkakörnyezet és a munka jellegének ismerete is rendkívül fontos. Hiszen mindezen tényezők komplex összefüggését vizsgálva lehet felismerni, hogy kik azok a személyek, akik a munkavégzéssel együttjáró fizikai és szellemi megterhelésnek nem vagy csak részben tudnak eleget tenni, vagy akár más munkatársaikra is fokozott veszélyt jelentenek.²

¹ HIRDI Henriett Éva, dr., PhD, pénzügyőr alezredes, osztályvezető, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Képzési, Egészségügyi- és Kulturális Intézete, Egészségügyi és Pszichológiai Főosztály címzetes főiskolai docens, Semmelweis Egyetem Egészségtudományi Kar

Henriett Éva HIRDI, PhD, Finance Guard Lieutenant-Colonel, Head of Unit, National Tax and Customs Administration Institute of Training, Health and Culture, Department for Healthcare and Psychology, honorary college associate professor, Semmelweis University Faculty of Health Sciences
<https://orcid.org/0000-0003-2159-1025>; hirdi.henriett@nav.gov.hu

² Ungváry-Morvai (2010)

A fegyveres rendvédelmi feladatokat ellátó szervek szigorú alkalmassági követelményeket támasztanak a szolgálatra jelentkezőkkel szemben. Ennek háttérében az a felismerés áll, hogy a rosszul végzett humán erőforrás-kiválasztás számos negatív hatással jár egy szervezet életében (például társadalmi megítélés romlása, anyagi kiadások növekedése). A tapasztalat az, hogy a nem megfelelő munkatársak kiválasztása esetén nagyobb a baleseti kockázat, a gyakran betegállományban lévők és a speciális feltételek mellett alkalmas munkatársak miatt nehéz a szolgálatszervezés, bizonyos betegségekben már eleve szenvedőknél pedig gyakrabban alakulnak ki foglalkozással összefüggő további megbetegedések.

A pénzügyőrök alkalmassági vizsgálatának eljárásrendje jelentős fejlődésen ment keresztül az elmúlt másfél évszázadban. Hosszú folyamat eredményeként alakultak ki azok a szakmai tapasztalatok, irányelvek, amelyek a mai egészségi, pszichikai és fizikai alkalmassági követelményrendszerhez alapot adtak. Jelen kutatás újdonságát az adja, hogy a pénzügyőrök alkalmassági vizsgálati rendszere kialakulásának története eddig még csak részben került feltárásra. E publikáció célja annak bemutatása, milyen szabályok vonatkoztak a pénzügyőrséghez felvételre jelentkezőkre és a pénzügyőrökre az alkalmasság és szolgálatképesség megítélése szempontjából a Magyar Királyi Pénzügyőrség létrehozásától egészen az első testi és szellemi követelményeket részletesen taglaló szabályozás megjelenéséig.

Alkalmassági vizsgálatok a Magyar Királyi Pénzügyőrségnél

Az 1867 tavaszán létrehozott Magyar Királyi Pénzügyőrség – hasonlóan más egyenruhás testületekhez – szigorú felvételi követelményeket határozott meg. A szabályozás értelmében 18–30 év közötti, nőtlen vagy gyermektelen özvegy családi állapotú férfiakat vehettek fel, meghatározott képesítési követelmények, ismeretek megléte esetén.³ Emellett nagy hangsúlyt fektettek arra is, hogy az egészségi állapotukat tekintve „ép testalkattal”, jó fizikummal rendelkezzenek, hiszen feladataikat nem egyszer akár életük és testi épségük kockáztatásával teljesítették. Számos olyan beszámoló, hír támasztja alá ezt, ahol arról számolnak be, hogy a pénzügyőr dulakodásba keveredett, vagy lovas után kellett futnia, sőt az is előfordult, hogy vitriollal öntötték le az arcát, ami miatt aztán „élet-halál közt lebegett”.⁴

A rendelkezésre álló elsődleges források alapján szembetűnő, hogy az osztrák mintára létrehozott szervezetnél az alkalmassági vizsgálat alapvetően két részből állt: testi és szellemi alkalmasság. Külön erőnléti (fizikai) felmérésről nem tesznek említést a fellelhető dokumentumok.⁵

³ Szabó (2017)

⁴ Megvitriolozott pénzügyőr (1887); *A munkavállalók világa: A Vám- és Pénzügyőrség története* (2017); Hat embert tartóztattak le a szekszárdi pénzügyőrök és öcsényi gazdák véres, fegyveres harca miatt (1936)

⁵ A m. kir. pénzügyőrség létszámában megüresedő pénzügyőri vigyázó állások betöltésére és az ujonc oktatásra vonatkozó rendelkezések módosítása tárgyában (1926)

A vizsgálat gyakorisága is eltér a napjainkban megszokott rendszertől, illetve más elnevezéssel illették őket. Alkalmassági vizsgálatot végeztek:

- a pénzügyőrség állományába felvételre jelentkező személyeknek;
- a már állományban lévők állandó státuszra történő átvétele előtt;
- nyugdíjazás előtt.⁶

Emellett pedig egy úgynevezett felülvizsgálati rendszer is működött a pénzügyőrök megbetegedése esetére a szolgáltatéképesség és alkalmasság megítélésére.

Tehát jól látszik, hogy „időszakos”, meghatározott időközönkénti rendszeres vizsgálati rendszer még nem volt kialakítva, ami erre a korszakra jellemző is, mivel ekkor még a kuratív (gyógyító) szemlélet erősebb volt, mint a preventív. A már kialakult megbetegedések kezelésére, az annak kapcsán megváltozott munkaképességre fókuszált az orvostudomány, nem pedig a megelőzésre.⁷

Érdekességként megemlítendő, hogy amíg a 3000 fős Magyar Királyi Pénzügyőrségnél az alkalmasságot „külsős” közhatósági vagy tisztiorvosok véleményezték,⁸ addig a Magyar Királyi Vámőrség felállításakor saját egészségügyi személyzetet alkalmaztak. Ugyan az orvosok és ápolók a vámőrség 4500 főnyi létszámába nem számítottak bele, és egyenruhát, fegyvert sem viselhetek, de az 1922. évi VIII. törvényekben már szerepeltek és a végrehajtási körrendelet értelmében az orvosok a vámőrség közigazgatási állományú tisztviselői karába voltak beosztva.⁹ Feltételezhető, hogy az eltérő gyakorlat abból fakad, hogy volt hivatásos katonákat képeztek át vámőrökké és a honvédségi rendszerben a saját egészségügyi szolgálatnak már hagyománya volt, míg a pénzügyőrség továbbra is az osztrák mintát követte. A vámőrségnél szolgálatot teljesítő orvosok az egyes vámőrkerületi parancsnokságoknál kialakított 4 fős „toborzó bizottságok” tagjai voltak, a felvételre jelentkezők testi és szellemi alkalmasságának elbírálásánál pedig a m. kir. honvédségnél békeidőre meghatározott szabályokat alkalmazták.¹⁰

Ez utóbbi jó gyakorlatot – az orvosnak a bizottságba való bevonását – a pénzügyőrség is átültette a saját rendszerébe. 1926-ban új szabályozást vezettek be, amely kimondta, hogy a pénzügyőri testületbe történő új felvételek a m. kir. pénzügyőri újonciskolában történnek. Maga az újonciskola a székesfővárosi m. kir. pénzügyigazgatóságnak volt alárendelve, de személyzete a pénzügyigazgatóság létszámába tartozott. A körrendelet értelmében a felvételi eljárások lebonyolítására évente három alkalommal, április, augusztus és december hónapok két utolsó munkanapján került sor. Ennek részeként a fentebb már említett „külsős” közhatósági orvos már az iskola erre kijelölt hivatalos helyiségében vizsgálta meg a jelentkezőket. Ily módon valóban „a pénzügyőri

⁶ A pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok 305. §-ának kiegészítése tárgyában (1903)

⁷ Ungváry–Morvai (2010)

⁸ A pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok 305. §-ának kiegészítése tárgyában (1903)

⁹ Az 1922. évi VIII. t.-cikknek a magyar királyi vámőrségre vonatkozó rendelkezései végrehajtása tárgyában. 1922. évi 2.7776/P.M. szám (1922)

¹⁰ Az 1922. évi I. t.-cz. 25. §-ának, továbbá a m. kir. vámőrség és a m. kir. pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922. évi VIII. t.-cz. némely határozmányainak végrehajtása, valamint a vámőrség létesítése és szolgálatának megkezdése iránti rendelkezések kiegészítése tárgyában (1922)

szolgálat ellátására alkalmas, teljesen ép, erős testalkatúak és megfelelő szellemi képességű személyek” kerültek kiválasztásra, hiszen a felmerülő munkahelyi megterhelésre vonatkozó kérdésekről az orvos közvetlen információt kaphatott. Az iskola parancsnoka pedig az orvosi véleményt figyelembe véve hozta meg döntését a felvételt érintően.¹¹ (Kutatásom során a legkedvesebb és egyben legmegdöbbentőbb az volt, amikor ráeszméltem, hogy a m. kir. pénzügyőrséghez felvételre jelentkezők alkalmassági vizsgálata ugyanabban az épületben valósult meg annak idején, mint napjainkban, ahol már idén 20 éve dolgozom. Az újonciskola a Budapest VIII. kerület Köztemető út (napjainkban Fiumei út) 6. szám alatt helyezkedett el.¹² A jelenlegi egészségügyi szolgálat pedig az 1990-es évek elején költözött be a Fiumei útra, mit sem sejtve arról milyen emlékeket rejt az épület.¹³)

Arra vonatkozóan, hogy milyen konkrét testi vagy szellemi alkalmassági követelményeknek kellett megfelelniük a pénzügyőröknek, nem lelhető fel részletes leírás ebből az időszakból. Annyi bizonyos, hogy az orvosi alkalmassági vizsgálat során be kellett mutatni a himlő elleni védőoltást tanúsító orvosi bizonylatot, a testi alkalmasságot megállapító katonai orvosi bizonyítványt, valamint az illető testi magassági mértékét feltüntető bizonylatot. Az 1930-as években megjelent pályázati hirdetés pedig már tartalmazott olyan kitételt, különleges feltételként, miszerint legalább 160 cm testmagasságot el kellett érniük a jelentkezőknek.¹⁴

Az orvosi vizsgálatok költségeire vonatkozóan megállapítható, hogy sokáig érvényben maradt a cs. k. belügyminisztérium 1854-ben kiadott azon határozata, amely szerint alapelv, hogy az állam által fizetett egészségügyi személyzet az orvosi vizsgálatot a pénzügyőrség soraiba lépő egyéneknél ingyen tartozott teljesíteni.¹⁵ Ezt a gyakorlatot az 1890. évi körrendeletben is megerősítették, ennek megfelelően mind az orvosi alkalmassági vizsgálat, mind pedig az orvosi lelet kiállítása díjmentes volt. Ellenben a közhatósági orvosok nem voltak kötelezve a megbetegedett pénzügyőri legénység díjtalan gyógyítására, felülvizsgálatára.¹⁶ Később az alkalmassági vizsgálatok költségét is a jelentkezőknek kellett viselni.¹⁷

Az életkor előrehaladtával kialakuló, úgynevezett sorsszerű megbetegedések, illetve a munkavégzéssel összefüggő egészségkárosodások nemcsak napjainkban befolyásolják egy-egy szervezet humán erőforrás-helyzetét, hanem másfél évszázaddal ezelőtt is kihívást jelentett. A korabeli forrásokat áttekintve látható, hogy 30 évvel a testület megalakulása után már komoly problémát okozott, hogy a pénzügyőri legénység körében gyakran történtek ideiglenes nyugdíjazások azzal az indokolással, hogy az illetők a pénzügyőri szolgálattal járó fokozott igénybevételre már alkalmatlanok. Éppen ezért

¹¹ A m. kir. pénzügyőrség létszámában megüresedő pénzügyőri vigyázó állások betöltésére és az újonc oktatásra vonatkozó rendelkezések módosítása tárgyában (1926)

¹² <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTTITerkeptar/36424/view/?bbox=5455%2C-6114%2C7830%2C-4647> (2019. 11. 01.)

¹³ Kovácsics (2000)

¹⁴ Pályázati hirdetés (1931)

¹⁵ Napi hírek és események (1854)

¹⁶ A pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok 305. §-ának kiegészítése tárgyában (1903)

¹⁷ Pályázati hirdetés (1943)

körrendeletben hagyták meg, hogy csak azokat a pénzügyőroket nyugdíjazzák ideiglenesen, akik könnyebb (irodai) szolgálatokra sem alkalmazhatók. Ugyanakkor azokat, akik még irodai teendőket képesek ellátni – figyelembe véve életkorukat, képzettségüket és egészségi állapotukat – szolgálattételre kellett berendelni, illetve elsősorban hivatali állásokra kinevezni.¹⁸ A nyugdíjazás előtti alkalmassági vizsgálat tehát annak mérlegelésére szolgált, hogy a fennálló egészségi állapot lehetővé teszi-e a továbbfoglalkoztatást.

Felülvizsgálatok, jellemző testi és lelki problémák

A pénzügyőri szolgálat miatt kialakult állapotromlás (például mozgásszervi megbetegedések) megfékezésére, az egészség helyreállítására tett intézkedések közül kiemelendő a herkulásfürdői m. kir. laktanyában létesített betegszobák 1910-től kezdődő igénybevételének biztosítása. A gyógyfürdőkezelést a közhatósági orvos rendelte el, a szállást, fürdést pedig térítésmentesen biztosították négyhetes időtartamban a gyógyulni vágyó pénzügyőri legénységnek.¹⁹ Később, ennek elvesztését követően alakítottak ki új gyógyüdületési lehetőséget Hévízszentandrászon (Hévízen).²⁰

Azonban nemcsak a testi megbetegedések, de a lelki problémák – a munkavégzéssel kapcsolatos stresszorok, például a nőtlenségi kötelem, személyes tér hiánya, túlszabályozottság – is gyakran okoztak gondot a pénzügyőrök körében. A korabeli újságokat áttekintve sajnos több olyan hír is található, amelyben arról számoltak be, hogy nem látva más megoldást a pénzügyőr önkezével – többnyire revolverrel – vetett véget saját életének, illetve esetenként szerelmével „közös elhatározással mentek a halálba, mert egymáséi nem lehettek”.²¹ A nőülési engedély megszerzésének nehézségei miatt hírhedten népszerűtlenek voltak a pénzügyőrök a nők, illetve a lányos szülők körében, hiszen átlagosan 40–45 évesek voltak, mire olyan beosztást érthettek el, amelyben megkaphatták az engedélyt, ha a kiszemelt menyasszonyt és családját is megfelelőnek tartotta a parancsnok. Emiatt, illetve a túlszűfolt „laktanyaszerű elhelyezés”, az „ágy- és szekrényvizsgálat”, az alacsony munkabér, a merev kijárási szabályok („este 9 órakor kötelező hazatérés”) miatt gyakran váltak gúny tárgyává a pénzügyőrök. Komoly lelki terhet jelentett az is, hogy ha valaki nem kapott kimaradási engedélyt, és mégis később ért vissza (például elment színházba vagy moziba), akkor akár 30 napig terjedhető fogsággal büntették, illetve „engedetlen, kicsapongó, fegyelmezetlen” szolgálati vétség minősítéssel, amely a későbbi előmeneteli lehetőségeit is befolyásolta. Sőt, volt olyan fiatal pénzügyőr is, aki a Fiumei úti laktanya fogdájában akasztotta fel magát, amikor fegyelmi büntetést kapott. A nőtlenség a magányosság mellett még egy jelen-

¹⁸ 1896. évi 86.289. szám. A pénzügyőrök ideiglenes nyugdíjaztatásának lehető korlátozása és az ideiglenesen nyugdíjazott pénzügyőrök újból való alkalmazása tárgyában (1897)

¹⁹ A herkulásfürdői m. kir. pénzügyőri laktanyában létesített betegszobákban a fürdőidény alatt elhelyezhető beteg pénzügyőri tisztviselők és legénység mikénti felvételére vonatkozó szabályrendelet 1909. évi 137304. szám (1910)

²⁰ A Jövedéki Biróság alól létesített hévízszentandrászi m. kir. pénzügyőri üdülőre vonatkozó szabályzat. 1928. évi 67.300/1928 (1928)

²¹ Véres szerelmi dráma (1904); Két pénzügyi felvigyázó tragédiája (1927)

tős problémát okozott, amelyről szintén cikkeztek, mégpedig a szexuális úton terjedő betegségeket. Ez utóbbi nemcsak azért volt gond, mert a megbetegedett pénzügyőrök „hónapokon át az államkincstár költségén betegeskedtek”, hanem azért is, mert például a korra jellemző szifiliszfertőzés olyan szervi elváltozásokat okozhatott, amelyek miatt később a szolgálat ellátására teljesen alkalmatlanná váltak.²²

Nem meglepő, hogy a pénzügyőrségi laktanyai rendszabályok mellett a gyógykezeltetés rendje is szigorú előírások mellett zajlott, hogy a betegség miatti szolgálati erővesztéseket minél hatékonyabban csökkentsék. Alapszabályként írták elő, hogy a „kórházi ápolásra szoruló pénzügyőri altisztet (egyenruhában, de oldalfegyver nélkül) [...] pénzügyőri szakasz székhelyéhez legközelebb eső honvéd- és közrendészeti kórházba” kell beutalni. A beteg pénzügyőrt egy rangidősebb másik altisztnek kellett személyesen bekísérni a kórházba és ott „igazolás ellenében átadni”. Más kórházba (például közkórházba, klinikára) csak akkor mehetett a pénzügyőr, ha férőhely miatt a honvédkórházban nem tudták ellátni, vagy pedig ellátása halaszthatatlanul sürgős volt.²³

Abban az esetben, ha enyhébb, kórházi kezelést nem igénylő betegsége volt a pénzügyőrnek, akkor „a nőtlen altisztet a laktanyában, a nőst altisztet pedig a lakásán legfeljebb három napig gyengélkedhetett”, amely idő alatt pénzügyőri szakasz vezetője váratlan ellenőrzéseket tett. Amennyiben ennél hosszabb időbeni lefolyású betegségről volt szó, akkor a pénzügyőrnek szabadságot kellett kérni, amihez szükséges volt – az alkalmassági vizsgálatot is végző – közhatósági orvos vizsgálata, amelyről „felülvizsgálati jegyzéket” állított ki. Ezt az orvosi vizsgálatot szintén a szakasz vezetője szervezte meg, vagy az orvos „házhoz hívásával”, vagy pedig elkísérte a beteget az illetékes közhatósági orvoshoz. Első olvasatra talán megdöbbenő, de a szabályozás azt is kötelezővé tette, hogy az orvosi vizsgálatnál az illetékes pénzügyőri biztosi kerület vezetőjének is jelen kellett lennie. Ez két célt is szolgált, egyrészt az indokolatlan betegszabadságok megakadályozását, másrészt az orvos megfelelő tájékoztatását a szolgálati feladatokkal összefüggő fizikai követelményekről, amely a szolgálatképesség megállapításához nélkülözhetetlen.²⁴

A közhatósági orvosi engedély melletti betegszabadság ideje alatt is megmaradt a beteg tájékoztatási kötelezettsége a vezetője felé. Hetente egyszer köteles volt jelentkeznie és beszámolni a gyógyulásának előrehaladásáról. Emellett a vezetői váratlan ellenőrzések is heti rendszerességgel folytak, tehát hetente legalább kétszer került sor „kapcsolattartásra”, amelyek megvalósulását írásban dokumentálták. Ezzel garantálták azt, hogy csak a legszükségesebb időtartamra essen ki a szolgálatból a pénzügyőr, és biztosan olyan magatartást tanúsítson, amely elősegíti mielőbbi gyógyulását.²⁵

²² Akadályversennyel nehezítik meg a pénzügyőrök nősülését (1928); Nádor (1928) 8.; Fogsággal büntetik a pénzügyőröket, ha este kilenc óránál tovább kimaradnak (1932); A laktanya fogdájában felakasztotta magát egy fiatal pénzügyőr (1927)

²³ A pénzügyőri altiszteknek honvéd- és közrendészeti kórházakban való ápolása, valamint magán uton való gyógykezeltetésük céljaira szabadság engedélyezése tárgyában. 1931. évi 1.130 PM (1931)

²⁴ A pénzügyőri altiszteknek honvéd- és közrendészeti kórházakban való ápolása... (1931)

²⁵ A pénzügyőri altiszteknek honvéd- és közrendészeti kórházakban való ápolása... (1931)

Az első szabályzat a testi és szellemi alkalmassági követelményrendszeréről

A második világháborút követően, a pénzügyőrség átszervezése kapcsán kiadott 100/1948. PM. számú rendelet az első olyan jelenleg ismert szabályzó, amely mellékletében részletesen leírja a testi és szellemi alkalmassági vizsgálatok tartalmát, illetve a követelményeket és kizárási feltételeket. E szabályozásban meghatározottak szerint „a pénzügyőrségi szolgálat különlegesen súlyos testi fáradsággal jár és a szolgálat természeténél fogva a pénzügyőrnek e közben, vagy éppen megerőltető testi teljesítmény kifejtése után, felfokozott szellemi munkát kell végeznie”, emiatt szükséges az átlagon felüli testi alkalmasság és szellemi képesség.²⁶

Az átszervezést követően is megmaradt az a rendszer, hogy a felvételi toborzást a pénzügyőri iskola végzi, és az itt működő bizottság tagja a testi alkalmasságot vizsgáló orvos. Ugyanakkor itt már pontosan leírják, hogy az orvosi alkalmasság két részből tevődik össze: általános és részletes vizsgálatból. Azt, aki nyilvánvalóan testileg alkalmatlan a szolgálat ellátására, az iskolaparancsnok is elutasíthatja, orvosi vizsgálat nélkül. A második „rosta” az általános vizsgálat volt, ahol a testmagasságot (minimum 167 cm, maximum 186 cm) mérték meg, illetve a testalkatot vizsgálták meg (tápláltság, testarányok, izomzat, csontok épsége, bőrbetegségek léte). A részletes vizsgálaton pedig csak az vehetett részt, akit alkalmasnak találtak az általános vizsgálatnál. Természetesen a részletes vizsgálatoknál nem szakorvosi konzultációt kell érteni, hanem csak annyit, mint amit a pénzügyőri iskola orvosi műszerfelszereltsége helyben lehetővé tett. Ennek ellenére valamennyi szervrendszer vizsgálatára sor került, mindegyiknél követve a kidolgozott kritériumrendszert, mi a követelmény és mikor alkalmatlan az illető. Ezek közül számos kizáró tényező (például alkoholizmus, kábítószer-fogyasztás) a mai napig megállja a helyét, míg sok esetben (például a gyógyszerrel jól kezelhető, karbantartható állapotoknál: cukorbetegség, magas vérnyomás, epekövesség egyes formái) ma már megengedőbb a szabályozás.²⁷

A szellemi alkalmasság vizsgálata szintén több részből tevődött össze, de időben is hosszabb három külön időszakot (felvételi vizsga és előkiképzés, szakaszszolgálat, szaktanfolyam) ölelt fel, mivel nemcsak a felvételre jelentkező szellemi képességeit vizsgálták, hanem jellembeli tulajdonságait is. Ennek során alkalmatlanságot jelentett például a pszichopátiás alkat, az iszákosságra való hajlam, a határozatlanság, a nagyfokú szórakozottság, testi és szellemi fáradékonyság.²⁸

A már állományban lévő úgynevezett próbapénzügyőrök állandó státuszra történő átvétele előtti alkalmassági vizsgálatot, illetve a pénzügyőrség tagjainak orvosi vizsgálatát (például nyugdíjazási, 60 napot meghaladó gyógykezelési szabadság, színlelt betegség gyanúja stb.) viszont a pénzügyigazgatóság székhelyén működő tisztiorvos

²⁶ A pénzügyminiszter 100/1948. P. M. számú rendelete a pénzügyőrség állományának rendezése, valamint szervezeti és szolgálati szabályainak módosításáról szóló 13.000/1947. Korm. sz. rendelet végrehajtása tárgyában (1947)

²⁷ A pénzügyminiszter 100/1948. P. M. számú rendelete a pénzügyőrség állományának rendezése... (1947)

²⁸ A pénzügyminiszter 100/1948. P. M. számú rendelete a pénzügyőrség állományának rendezése... (1947)

végezte. Az e vizsgálatokra vonatkozó követelményrendszert nem szabályozták, a fent hivatkozott rendelet mellékletében meghatározottak csak az új felvételizésekre vonatkoztak.²⁹

Következtetések

A Magyar Királyi Pénzügyőrség megalakulását követő 80 esztendő alatt az alkalmassági vizsgálatok és felülvizsgálatok során megszerzett tapasztalat kellő alapot teremtett ahhoz, hogy a pénzügyőrök testi és szellemi alkalmassági követelményeit minden szervrendszerre vonatkozóan meghatározzák. Habár mára a követelmények jelentős mértékben átalakultak, az orvostudomány fejlődésének köszönhetően számos megbetegedés jól kezelhető, és így a szolgálati feladatok ellátása nem ütközik akadályba, mégis érdemes időnként a kiindulási pontra visszapillantani.

IRODALOMJEGYZÉK

1896. évi 86.289. szám. A pénzügyőrök ideiglenes nyugdíjaztatásának lehető korlátozása és az ideiglenesen nyugdíjazott pénzügyőrök újból való alkalmazása tárgyában (1897). *Pénzügyi Közlöny*, 24. évf. 13. sz. 259–261.
- A herkulásfürdői m. kir. pénzügyőri laktanyában létesített betegszobákban a fürdőidény alatt elhelyezhető beteg pénzügyőri tisztviselők és legénység mikénti felvételére vonatkozó szabályrendelet 1909. évi 137304. szám (1910). *Pénzügyi Közlöny*, 37. évf. 10. sz. 345–348.
- A Jövedéki Birságalpból létesített hévízszentandrás m. kir. pénzügyőri üdülőrre vonatkozó szabályzat. 1928. évi 67.300/1928 (1928). *Pénzügyi Közlöny*, 55. évf. 13. sz. 115–116.
- A laktanya fogdójában felakasztotta magát egy fiatal pénzügyőr (1927). *Magyarország*, 34. évf. 273. sz. 9.
- A m. kir. pénzügyőrség létszámában megüresedő pénzügyőri vigyázó állások betöltésére és az ujoncoktatásra vonatkozó rendelkezések módosítása tárgyában (1926). *Pénzügyi Közlöny*, 53. évf. 12. sz. 161–168.
- A munkavállalók világa: A Vám- és Pénzügyőrség története* (2017). [Film]. Budapest, ECHO TV.
- A pénzügyminiszter 100/1948. P. M. számú rendelete a pénzügyőrség állományának rendezése, valamint szervezeti és szolgálati szabályainak módosításáról szóló 13.000/1947 Korm. sz. rendelet végrehajtása tárgyában (1947). *Pénzügyi Közlöny*, 74. évf. 2. sz. 5–20.
- A pénzügyőri altiszteknek honvéd- és közrendészeti kórházakban való ápolása, valamint magán uton való gyógykezelésük céljaira szabadság engedélyezése tárgyában. 1931. évi 1.130 PM (1931). *Pénzügyi Közlöny*, 58. évf. 19. sz. 255–258.
- A pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok 305. §-ának kiegészítése tárgyában (1903). *Pénzügyi Közlöny*, 30. évf. 6. sz. 90.
- Akadályversennyel nehezítik meg a pénzügyőrök nősülését (1928). *Pesti Hírlap*, 1928. 02. 14., 12.
- Az 1922. évi I. t.-cz. 25. §-ának, továbbá a m. kir. vámőrség és a m. kir. pénzügyőrség létszámának, kiegészítési módjainak és felfegyverzésének megállapításáról szóló 1922. évi VIII. t.-cz. némely határozmányainak végrehajtása, valamint a vámőrség létesítése és szolgálatának megkezdése iránti rendelkezések kiegészítése tárgyában (1922). *Pénzügyi Közlöny*, 49. évf. 6. sz. 310.
- Az 1922. évi VIII. t.-cikknek a magyar királyi vámőrségre vonatkozó rendelkezései végrehajtása tárgyában. 1922. évi 2.7776/P.M. szám (1922). *Pénzügyi Közlöny*, 49. évf. 16. sz. 855–859.

²⁹ A pénzügyminiszter 100/1948. P. M. számú rendelete a pénzügyőrség állományának rendezése... (1947)

- Fogsággal büntetik a pénzügyőröket, ha este kilenc áránál tovább kimaradnak (1932). *Magyarság*, 1932. 12. 17., 4.
- Hat embert tartóztattak le a szekszárdi pénzügyőrök és öcsényi gazdák véres, fegyveres harca miatt (1936). *Esti Kurír*, 14. évf. 148. sz. 14.
- Két pénzügyi felvigyázó tragédiája (1927). *Az Est*, 1927. 05. 13., 6.
- Kovácsics Iván (2000): *Emlékkönyv a Vám- és Pénzügyőrség történetéről 1867–2000*. Budapest, VIVA Média Holding.
- Megvitriólozott pénzügyőr (1887). *Budapesti Hírlap*, 7. évf. 342. sz. 5.
- Nádor Jenő (1928): Nyolcvanöt év előtt hozott rendelettel akadályozza az állam kétezer alkalmazottjának családalapítását. *Ujság*, 1928. 07. 22., 8.
- Napi hírek és események (1854). *Budapesti Hírlap*, 510. sz.
- Pályázati hirdetés (1931). *Budapesti Közlöny*, 65. évf. 115. sz. 2.
- Pályázati hirdetés (1943). *Budapesti Közlöny*, 77. évf. 120. sz. 21.
- Szabó Andrea (2017): A Magyar Királyi Pénzügyőrség rangrendszere 1867–1947. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, 1. évf. 54. sz. 107–126. DOI: <https://doi.org/10.31627/RTF.XXVII.2017.54N.107-126P>
- Ungváry György – Morvai Veronika (2010): *Munkaegészségtan – Foglalkozás-orvostan, foglalkozási megbetegedések, munkahigiéne*. Budapest, Medicina Kiadó.
- Véres szerelmi dráma (1904). *Magyar Nemzet*, 1904. 09. 29., 6.

Internetes forrás

<https://maps.hungaricana.hu/hu/HTITerkeptar/36424/view/?bbox=5455%2C-6114%2C7830%2C-4647>
(2019. 11. 01.)

ABSTRACT

The History of the Development of Customs Officers Eligibility Test I - From the Beginning to the First Set of Medical and Mental Requirements

HIRDI Henriett Éva

The law enforcement agencies must use selection criteria to assess the suitability and relative merit of all applicants for the position. Regulations outline the mandatory standards to be applied when recruiting and selecting staff for employment. These organisations must also conduct a health assessment of the recommended applicant before an offer of employment. In this historical article, the author attempts to present the most important steps in the history of the Customs Officers Eligibility Test from the beginning to the first set of medical and mental requirements.

Keywords: *customs officer, employment eligibility test, health screening, history*

„Adócsaló orgazda” (?) avagy a költségvetési csalás és az orgazdaság elhatárolási kérdései

LENGYEL Tibor¹

A költségvetési csalás avagy orgazdaság alapjául szolgáló cselekmények büntetőjogi minősítésével kapcsolatos problémafelvetés első olvasatban marginálisnak tűnik, hiszen azon túlmenően, hogy a hazai büntetőjogi gyakorlat meglehetősen szűk szeptét érinti, látszólag az elhatárolás alapjául szolgáló alapkérdések is kellően tisztázottak a helyes minősítéshez. Ennek ellenére jelen tanulmány megkísérel rámutatni arra, hogy a minősítés gyakorlati jelentősége egyaránt megmutatkozik az elkövetési magatartás helyes értékelésében, az elkövetési érték és a bűncselekmény tárgyának megállapításában, valamint az illetékesség vonatkozásában is, tehát a látszólag elhanyagolható jelentőséggel bíró kérdés a valóságban számtalan anomáliát vethet fel a jogalkalmazást érintően.

Kulcsszavak: költségvetési csalás, orgazdaság, jövedéki termék, büntetőjogi minősítés, elhatárolás

Bevezetés

Jelen tanulmány alapvető célja, hogy rámutasson azokra az anomáliákra és ellentmondásokra, amelyek napjaink jogalkalmazói gyakorlatában az adózatlan dohánygyártmányokkal összefüggésben megvalósított bűncselekmények minősítésével kapcsolatosan a költségvetési csalás és az orgazdaság elhatárolása tekintetében megmutatkoznak.

A problémafelvetés első olvasatra marginálisnak tűnhet, hiszen azon túlmenően, hogy a hazai büntetőjogi gyakorlat meglehetősen szűk szeptét érinti, látszólag az elhatárolás alapjául szolgáló alapkérdések is kellően tisztázottak ahhoz, hogy – markánsan eltérő bírói gyakorlat hiányában – szükségtelennek tűnjön hipotetikus problémafelvetések mentén behatóbban foglalkozni a kérdéssel.

A következő statisztikai adatok azonban egyértelműen rávilágítanak arra, hogy a dohánygyártmányokra elkövetett bűncselekmények vonatkozásában az észak-alföldi régió bűnügyi fertőzöttsége kiemelkedően magas, így jelen területen érzékelhető leginkább azon anomáliák összessége, amelyek az elhatároláshoz kapcsolódóan megjelennek.

¹ LENGYEL Tibor, igazgató, NAV Észak-alföldi Bűnügyi Igazgatósága
Tibor LENGYEL, Director, Northern Great Plain Criminal Directorate of the NTCA
<https://orcid.org/0000-0003-1792-3971>; lengyel.tibor_1@nav.gov.hu

A NAV bünyügyi szervei 2018-ban 680 esetben folytattak büntetőeljárást dohánygyártmányokkal összefüggésben, amelyekből 439 db-ot költségvetési csalás és 241 db-ot orgazdaság gyanúja miatt rendeltek el.² Mindezen nyomozások 66%-át (451 db) az Észak-alföldi Bünyügyi Igazgatóság rendelte el, amelyet 329 esetben költségvetési csalás, 122 esetben orgazdaság gyanúja alapozott meg.³

A számadatok alapján tehát tényszerűen állapítható meg, hogy 2018-ban az adózatlan dohánygyártmányok vonatkozásában megvalósított költségvetési csalás büncselekmények gyanúja miatt indított nyomozások 75%-át, míg az orgazdaság gyanúja miatt folytatott nyomozások 50%-át az észak-alföldi régióban folytatták le. Ezen, országosan egyedülálló ügyforgalom fényében alapvető szakmai követelményként jelenik meg a vonatkozó büncselekmények egységes szempontú büntetőjogi minősítésének igénye.

A költségvetési csalás avagy orgazdaság alapjául szolgáló cselekmények elhatárolása és megfelelő minősítése látszólag csekély jelentőségűnek tűnhet, különösen a tárgyra vonatkozó kúriai döntés fényében,⁴ amely rámutatott arra, hogy *az azonos büntetési tételkeret miatt nincs különösebb jelentősége annak, hogy az orgazdasággal szemben a helyes minősítés esetleg a jövedéki termék megszerzésével elkövetett költségvetési csalás lenne.*

Ennek ellenére a minősítés gyakorlati jelentősége egyaránt megmutatkozik az elkövetési magatartás helyes értékelésében, az elkövetési érték és a büncselekmény tárgyának megállapításában, valamint az illetékesség vonatkozásában is, tehát a látszólag elhanyagolható jelentőséggel bíró kérdés eltérő értelmezése a valóságban számtalan anomáliát vethet fel a jogalkalmazást érintően.

A jövedéki termékekkel kapcsolatos visszaélések büntetőjogi szabályozása

A büntetőjogi minősítés napjainkban érzékelhető ellentmondásainak egyik forrása kétségtelenül a régi Btk.⁵ 2011. december 31-éig hatályos, jelenlegitől eltérő szabályozása lehet, amely külön tényállásokban rendelte büntetni a jövedéki termékek vonatkozásában megvalósított egyes elkövetési magatartásokat, amelyeknek lényegi elemei a következők voltak.

- Csempészet (Btk. 312. §) a nem közösségi áru vámellenőrzés alól elvonása, vagy a vámtartozás, a nem közösségi adók és díjak, illetve a biztosíték megállapítása vagy beszedése szempontjából lényeges körülmények tekintetében történő valótlan nyilatkozattétel, amellyel az elkövető a vámbevételt csökkenti.

² Robotzsaru Tárgystatisztika (saját kutatás).

³ Robotzsaru NEOSTAT rendszer (saját kutatás).

⁴ Kúria Bfv. I. 1.134/2018. számú határozata.

⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény.

- Visszaélés jövedékkel bűncselekmény (Btk. 311. §) a jövedéki termék jogellenes *előállítás, megszerzése, tartása, forgalomba hozatala és kereskedelme*, amely a jövedéki adóbevétel csökkenését eredményezi.
- Jövedéki orgazdaság (Btk. 311./A. §): Vagyoni hasznoszerzés céljából más által jövedéki adózás alól elvont termék *megszerzése, tartása, felhasználása, forgalomba hozatala* vagy azzal történő *kereskedés*.
- Orgazdaság [Btk. 326. § (1)]: A csempészetből származó dolog vagyoni haszon végett *megszerzése, elrejtése* vagy elidegenítésében közreműködés.

Az 1978. évi IV. törvény 2012. január 1. napjától hatályos módosítása Tóth Mihály professzort idézve⁶ megteremtette a költségvetési csalás olvasztótégelyét,⁷ és ezzel egyidejűleg a jövedékkel visszaélés, a jövedéki orgazdaság, illetve a csempészet is hatályát veszítette. Ennek megfelelően a tényállás (1) bekezdése mint a költségvetési csalás I. alapesete tette lehetővé a csempészet tényállásában meghatározott elkövetési magatartások megállapítását, míg a (6) bekezdés a költségvetési csalás II. alapeseteként, a korábbi visszaélés jövedékkel elkövetési magatartásait fedte le. Az újonnan létrehozott tényállást mint költségvetési csalást 2013. július 1. napjával a jelenleg hatályos büntetőjogi szabályozásunkban⁸ lényegében változatlan formában emelték át.⁹

Tekintve, hogy jelen tanulmány, az orgazdaság és a költségvetési csalás II. alapesetének elhatárolási kérdéseit helyezi előtérbe, így a továbbiakban ezen két tényállás elkövetési magatartásai kerülnek feldolgozásra és értékelésre.

A 2012. évi C. törvény 396. § (6) bekezdésében gyakorlatilag változatlan formában jelenítették meg a jövedékkel visszaélés bűncselekmény elkövetési magatartásait, azaz a jövedéki termék – jövedéki adóbevétel csökkenését eredményező – jogellenes *előállítás, megszerzése, tartása, forgalomba hozatala és kereskedelme*, így nehézséget sem jelenthetett a hatályos szabályozás egységes értelmezése.

A jövedéki orgazdaság hatályon kívül helyezése azonban kevésbé tette egyértelművé jelen szabályozás egységes értelmezését, miután a hatályos bírói és ügyészi gyakorlat nem követte le konzekvensen a törvényi változásokat, ami a későbbiekben az ellentmondásos értelmezés egyik kiindulópontja lett.

A jogalkotó az 1978. évi IV. törvény módosításának¹⁰ indoklásában kifejtette ugyanis, hogy a jövedéki orgazdaság bűncselekményének önálló tényállásban való meghatározása megszűnik, és az orgazdaság (Btk. 326. §) – ennek megfelelően módosított – tényállásába kerül át, amelynek eredményeképpen jövedéki adózás alól elvont termékre is elkövethető a bűncselekmény.

⁶ Tóth (2017) 9–25.

⁷ A bűncselekmény címét és szövegét a 2011. évi LXIII. törvény 2. §-a állapította meg és iktatta be a Btk. rendszerében a gazdasági bűncselekmények, ezen belül a pénzügyi bűncselekmények közé 2012. január 1. napjától.

⁸ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény.

⁹ Miként Madai Sándor is felveti, kérdéses, hogy az Európai Unió új irányelve igényli-e a tényállás módosítását? Madai (2019) 131–140.

¹⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról szóló 2011. évi LXIII. törvény.

Sajnálatos módon azonban a tényállás átkerülése „*csonka módon*” valósult meg, ugyanis egyes elkövetési magatartások, így többek között a más által jövedéki adózás alól elvont termék *tartása és kereskedelme* nem került az orgazdaság tényállásába át-emelésre. Mindezen változások ellenére az általános jogalkalmazói gyakorlat továbbra is orgazdaságként értékelte a tényállásban nem foglalt azon magatartásokat, amelyeket a tartással, illetve kereskedéssel valósítottak meg.

Költségvetési csalás – orgazdaság elhatárolása az adózás alól elvonás aspektusából

A hatályos büntetőjogi minősítések elhatárolása tekintetében, kiindulópontként vizsgáltam azon, az elhatárolás szempontjából általános és egységesen alkalmazott megállapítást, miszerint „ha a költségvetési csalás jövedéki termék adózás alóli elvonásával jár, az ilyen terméket megszerző az orgazdaságot (379. §) követi el”.¹¹

A hivatkozott, elhatárolás szempontjából alapvető tézishez kapcsolódik a Kúria kérdéskörrel kapcsolatos határozatának értelmezése, miszerint orgazdaság elkövetője azon személy lehet, aki úgy szerzi meg a jövedéki terméket, hogy *a jövedéki adózás alóli elvonásban nem működik közre*.¹²

Mindezek fényében első lépésként elengedhetetlennek tűnik a jövedéki termékek adózási és adóztatási kérdéseinek vizsgálata annak tárgyában, hogy valójában mikor valósul meg a jövedéki termék adózás alóli elvonása, mely magatartások és kinek keletkeztetnek adófizetési kötelezettséget, illetve mely magatartás eredményez vagyoni hátrányt a költségvetésnek.

Figyelemmel arra, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdése egy olyan kerettényállás, amelynek háttérjoga többek között a jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény (továbbiakban: Jöt.), így az adózás alól elvonás kérdése is ezen jogszabály rendelkezései alapján közelíthető meg.

Jövedéki adókötelezettség a Jöt. 6. §-ában írt fő szabály szerint a jövedéki termék belföldi előállításával, és a jövedéki termék importálásával keletkezik. Ugyanakkor a Jöt. 7. §-ának rendelkezései szerint adófizetési kötelezettség keletkezik a jövedéki termékek jogellenes előállításával, behozatalával, megszerzésével, birtoklásával, szállításával, felhasználásával, forgalomba hozatalával. Míg a jogszerű előállítás és forgalomba hozatal esetében az adókötelezettség keletkezése és az adófizetési kötelezettség esedékessége az adófelfüggesztés intézménye folytán elválik egymástól, az adófizetési kötelezettség a Jöt. szerinti jogellenes esetekben lényegében azonnal esedékessé válik. Az adózatlan jövedéki termék birtoklása esetében például a hatóság tudomására jutásának időpontjától válik esedékessé a kötelezettség.¹³

Mindemellett a Jöt. afelől sem hagy kétséget, hogy az adózatlan jövedéki termék jogellenes előállítását, megszerzését, tartását, forgalomba hozatalát és kereskedelmét

¹¹ Schmidt (2017) 108.

¹² Kúria BFv. I. 1.134/2018.számú határozata.

¹³ A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény 7. § (1) bekezdés h) pontja.

olyan magatartásként értékeli, amely a központi költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, így a szankció mértéke is az okozott vagyoni hátrány alapulvételével kerül megállapításra.¹⁴

A Jöt. mint hatályos adójogszabály rendelkezéseinek fényében egyértelműen levonható következtetés tehát, hogy az adózatlan jövedéki termék láncolatossá történő továbbértékesítése során a láncolatban szereplő valamennyi résztvevő, így az ilyen terméket megszerző vonatkozásában is fennáll az adófizetési kötelezettség, ezáltal a vagyoni hátrány okozása sem vitatható.

Ennek fényében alapvető kérdésként merül fel, hogy orgazdaságnak minősíthető-e általános érvennyel az adózatlan jövedéki termék megszerzése, tartása, kereskedelme, ha a kérdéses cselekmény adózás alól elvonással is jár ezzel egyidejűleg.

Költségvetési csalás és orgazdaság az elkövetési magatartások tükrében

A költségvetési csalás II. alapesetének tényállásszerű elkövetési magatartásai a jövedéki termék előállítás, megszerzése, tartása, forgalomba hozatala vagy az azzal való kereskedés.

Dr. Molnár Gábor Miklós kúriai tanácselnök az általa írt kommentárban¹⁵ definiálja az egyes elkövetési magatartásokat, megteremtve ezáltal az egyes fogalmak egységes büntetőjogi értelmezésének lehetőségét.

Ennek megfelelően a jövedéki termék *előállítása* minden olyan művelet, amelynek közvetlen eredménye a jövedéki termék. A jövedéki termék *megszerzése* a termék sorsa feletti rendelkezési lehetőség megteremtését jelenti, amely e tényállásban nem feltétlenül kapcsolódik tényleges birtokbavételhez. Ezzel szemben más szerzők¹⁶ a megszerzés alatt a termék tényleges birtokbavételét határozzák meg, ebbe a körbe sorolva a termékkel kapcsolatos mindenfajta fizikai mozgást is, így annak importja, exportja, de megszerzésként tipikusan annak megvásárlása értendő. A termék *tartásán* a termék folyamatos, hosszabb ideig tartó, tényleges birtoklását értjük, és amennyiben ez a tényállásban írt eredménnyel társul, a diszpozíciószerűség megvalósul. A termék *forgalomba hozataláról van szó*, ha az elkövető több személynek juttat jogellenesen jövedéki terméket. A forgalomba hozatal történhet akár ellenszolgáltatásért, akár ingyenesen. A *kereskedés* többnyire a forgalomba hozatalt is magában foglalja, de annál tágabb körű fogalom. Gazdasági jellegű eredmény (haszon) elérésére irányuló folyamatos tevékenység, amely a forgalomba hozatalon felül, elsősorban annak elősegítését szolgáló tevékenységeket – mint például csomagolás, tárolás, szállítás vagy az elosztás – is magában foglal.

¹⁴ A jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény 100. § (2) bekezdés.

¹⁵ Molnár (2015) 1564–1566.

¹⁶ Karsai (2019)

Az orgazdaság tényállásának elkövetési magatartásai ezzel szemben – a Btk. 379.§ (1) b) pontját tekintve – a jövedéki adózás alól elvont termék vagyoni haszon végett történő megszerzése, elrejtése és az elidegenítésében közreműködés.

A *megszerzés* a dolognak a birtokos akaratán nyugvó tényleges hatalomátvételét jelenti, amelynek módja közömbös. Ez jogügylet formájában realizálódik. Ennek megfelelően a jogügylet az alpbűncselekmény elkövetője és az orgazda között jön létre, és lehet akár visszerthes, akár ingyenes is. Az *elrejtés* minden olyan ténykedés, amely a bűncselekményből származó dolog feltalálását lehetetlenné teszi, vagy jelentősen megnehezíti. Az *elidegenítésben való közreműködés* segítségnyújtás ahhoz, hogy az elkövető a dolgot értékesítse, az alpbűncselekmény hasznát realizálja (ilyen lehet a vevő felkutatása, a közvetítő tevékenység).

Az elhatárolás jelen szempontú vizsgálata látszólag semmiféle akadályba nem ütközik az elkövetési magatartások különbözősége okán, amelyek közül kizárólag a *megszerzés* mutat hasonlóságot az egyes tényállásokban foglalt eltérésekkel. Költségvetési csalás esetében ugyanis a jövedéki termék jogszabályban meghatározott feltétel hiányában vagy hatósági engedély nélkül történő megszerzése büntetendő, amennyiben az elkövető cselekménye a költségvetésnek vagyoni hátrányt okozva valósul meg. Orgazdaság elkövetése esetén viszont a jövedéki adózás alól elvont termék vagyoni haszon végett történő megszerzése minősül tényállásszerűnek.

A továbbiakban azon „kritikus” elkövetési magatartásokat – *tartás és kereskedelem* – kívánom bemutatni, amelyek az 1978. évi IV. törvény módosításának¹⁷ következtében, a jövedéki orgazdaság önálló tényállásban való megszűnésével nem kerültek az orgazdaság ennek megfelelően módosított tényállásába áttemelésre. Ennek eredményeként a módosítást követően mindkét elkövetési magatartás kizárólag a költségvetési csalás tényállásában került a továbbiakban nevesítésre. Mindezen jogalkotói deficit ellenére a jogalkalmazói gyakorlat változatlanul orgazdajellegűnek értékelte a tényállásban nem foglalt magatartásokat is, következetesen orgazdaságnak minősítve ezáltal a tartással, kereskedéssel megvalósított cselekményeket.

Jövedéki termék tartása

A gyakorlatban tipikus elkövetői magatartásként jelenik az adózatlan jövedéki termék, jellemzően cigaretta vagy fogyasztási dohány bűncselekményi értékhatárt jelentős mértékben meghaladó, kereskedelmi mennyiségben történő tárolása, gépjárművel történő szállítása, amelynek során az elkövető az együttműködést megtagadja, vallomást nem tesz, így a rendelkezésre álló tényekből vonhatjuk le azokat a következtetéseket, amelyek büntetőjogi minősítést eredményeznek.

Az ismertetett tipikus elkövetői magatartás vonatkozásában rendszeresen megjelenik azon nyomozóhatósági, ügyészi és bírói gyakorlat, amely az adózatlan jövedéki

¹⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról 2011. évi LXIII. törvény.

terméket, jellemzően cigarettát birtokló tetten ért és nyilatkozatot nem tevő elkövető cselekményét érdemi vizsgálat nélkül, kategorikusan orgazdaságnak minősíti. Ezzel szemben önmagában azon tény, miszerint az elkövető nyilvánvalóan adózatlan jövedéki terméket tart a birtokában, miközben a megszerzés körülményeire információ nem áll rendelkezésre, az kizárólag a – vagyoni hátrányt okozó – *tartás* mint elkövetési magatartás megállapítására alkalmas, amelyet a Btk. 396. § (6) bekezdése határoz meg, azt az orgazdaság tényállása nem tartalmazza.

Ennek ellenére számos nyomozó hatóság és ügyészség által képviselt általános gyakorlat szerint mintegy evidenciaként kerül feltételezésre az orgazdaság célzatos elkövetési magatartása, amely megszerzéseként kerül a büntetőjogi minősítés fókuszába. Ennek eredményeként tehát egy szinte automatikus, de ténybeli alapokat nélkülöző következtetés történeti tényálláshoz kapcsolása – a vagyoni haszonszerzés céljából történő *megszerzés* – alapozza meg a cselekmény büntetőjogi minősítését.

Hasonló problémával szembesülünk azokban az esetekben, ha a tetten ért elkövető tesz ugyan nyilatkozatot, de az büntetőjogi szempontból nem értékelhető, avagy a terhelt védekezés alapjaiban cáfolható. Erre talán a gyakorlatban megjelenő legekleltánabb példa, ha a terhelt úgy nyilatkozik, hogy az általa szállított, több százezer szál cigaretta megtöltésére elegendő, adózatlan fogyasztási dohányt talált, és azt a rendőrségen kívánta leadni. A rendelkezésre álló tényekre és adatokra alapozva jelen esetben is kizárólag az állapítható meg, hogy a terhelt a jövedéki törvényben meghatározott feltétel hiányában (zárjegy nélkül) adózatlan jövedéki terméket tartott a birtokában, amely cselekményével – a Jöt. rendelkezéseire figyelemmel – a költségvetésnek vagyoni hátrányt okozott. Ezen ténybeli megállapítások tehát már önmagukban is bizonyítottá teszik a költségvetési csalás tényállásszerű elkövetését. Mindezek ellenére markánsan jelen van azon jogalkalmazói gyakorlat, amely a megismert tényekből – a tulajdonviszonyokra és az esetleges megszerzésre utaló információ hiányában is – kizárólag a vagyoni haszonszerzés céljából történő *megszerzésre* von le következtetést, amely a továbbiakban megalapozza a tényállás specialitását és a cselekmény orgazdaságként történő minősítését.

Jövedéki termék kereskedelme

Jelen elkövetési magatartás megállapításához elengedhetetlen a kereskedelem fogalmának egyértelmű definiálása, amelyhez kiindulópontot biztosít a Legfelsőbb Bíróság jogegységi határozata, amely a kábítószer-kereskedelem vonatkozásában definiálta a kereskedés elkövetési magatartásait. Ennek alapján a kereskedéssel elkövetett kábítószerrel visszaélések a forgalomba hozatalnál tágabb elkövetési magatartások. Adásvételek által valósulnak meg, haszonszerzésre irányulnak és magukba foglalnak minden olyan tevékenységet, amely elősegíti, hogy a kábítószer eljusson a viszonteladóhoz vagy a fogyasztóhoz. Ezek közé tartozik a kábítószernek kereskedés céljából történő

megszerzése, készletezése is, amely magatartás befejezett önálló tettesi cselekmény.¹⁸ A fentiekben túlmenően Molnár Gábor korábbiakban hivatkozott fogalom meghatározása is egyértelmű iránymutatást biztosít arra, hogy a költségvetési csalás II. alapesetének vonatkozásában mely magatartások meríthetik ki a kereskedés fogalmát.¹⁹

E tárgykörben, az ismertetett fogalom meghatározást figyelembe véve szükséges vizsgálnunk azon tipikus elkövetési magatartásokat, amelyek adózatlan dohánygyártmányok láncolatos továbbértékesítésével, nagy- és kiskereskedők között illegális kereskedelemmel valósulnak meg. A fogyasztási dohány jellemzően a belföldön történő előállítás követően kerül be azon többszereplős elosztóhálózatba, amelynek célja – láncolatos továbbértékesítés eredményeként – a dohány fogyasztóhoz való eljuttatása, akinek az adó megfizetése nélkül kerül a jövedéki termék a birtokába.

Cigaretta esetében ugyanakkor egyaránt jelen lehet a jogellenes hazai előállítás, valamint harmadik országból, jellemzően Ukrajnából történő illegális bejuttatás, illetve egyes uniós tagországokból, elsősorban Romániából és Szlovákiából érkező cigaretta szállítmányok, amelyek kiindulópontja vélelmezhetően szintén Ukrajna.

Ezen szállítmányok közös jellemzője, hogy a beérkezést követően bekerülnek a hazai elosztóhálózat rendszerébe, ahol átmeneti raktározást követően „nagykereskedők” részére továbbértékesítik őket. Ezt követően akár többszöri adásvételt követően jut el a termék a kiskereskedőhöz, aki már a végső fogyasztó számára biztosítja az adózatlan cigarettához való hozzáférést.

A belföldi feketepiac és a költségvetésnek számottevő kárt okozó illegális kereskedelem elleni hatósági fellépés rendszerint az értékesítési láncolat valamely résztvevőjével szemben indul meg, akit jelentős mennyiségű, akár több tízezer doboz adózatlan cigaretta szállításán, avagy raktározásán értek tetten. Ezen esetekben már a mennyiség és a szállítás körülményei is nyilvánvalóvá teszik, hogy a birtokolt cigaretta nem a saját fogyasztási szükséglet kielégítésére szolgál. Ennek alapján elkövetési magatartásként az objektíve bizonyított *tartás* mellett az eset körülményeire tekintettel, alapos okkal következtethetünk az adózatlan jövedéki termék illegális *kereskedelmére* is. Az ismertetett tipikus esetekben a feltárt tényeket igen gyakran kiegészíti a terhelt abbéli nyilatkozata, amelyben elismeri a termék tulajdonjogát és értékesítési célból történő megszerzését egyaránt (esetenként akár a továbbértékesítést is), tehát praktikusán fogalmazva a láncolatos kereskedelem egyik szereplőjét vonták eljárás alá.

Ebben az esetben a tanúsított elkövetési magatartás álláspontom szerint messze túlmutat a vagyoni haszon végett történő megszerzésen, miután az teljes egészében megvalósítja a „*kereskedik*” fogalmi ismérveit. Ezen utóbbi elkövetési magatartást azonban kizárólag a Btk. 396. § (6) bekezdése fogalmazza meg, azt az orgazdaság tényállása nem tartalmazza.

¹⁸ Legfelsőbb Bíróság 1/2007. számú BJE határozata.

¹⁹ A kereskedés többnyire a forgalomba hozatal is magában foglalja, de annál tágabb körű fogalom. Gazdasági jellegű eredmény (haszon) elérésére irányuló folyamatos tevékenység, amely a forgalomba hozatalon felül, elsősorban annak elősegítését szolgáló tevékenységek, mint például csomagolás, tárolás, szállítás vagy az elosztás is magában foglal. Molnár (2015) 1566.

A fentiek ellenére e tekintetben is markánsan jelen van azon jogalkalmazói gyakorlat, amely a nyilvánvalóan kereskedésként definiálható elkövetési magatartás ellenére is a termék vagyoni haszon végett történő megszerzését helyezi előtérbe, és a célzatra alapozott specialitás okán minősíti orgazdaságként azon cselekményt, amelyre a specialitás eredeti definíciója sem illeszthető rá egyértelműen.

Egyéb, minősítés által befolyásolt szempontok

A cselekmény minősítésének a büntetőjogi relevancián túlmenően számos közvetett hatása is megjelenik a gyakorlatban, amelyek közül az egyik legjelentősebb az illetékesség kérdése.

A kérdéskör tekintetében megállapítható, hogy a cselekmény elkövetéséhez igazodó általános illetékességi szabályok eltérő illetékességet keletkeztetnek költségvetési csalás, illetve orgazdaság minősítése esetén. Ennek alapvető oka, hogy földrajzilag a legritkább esetben esik egybe az elkövető tettenérése a dohánygyártmány esetleges megszerzési helyével, amennyiben a terhelt arra utaló nyilatkozatot tesz.

Ennek legtipikusabb példája a cigarettaszállítás során tetten ért elkövető, akinek járművében esetenként több ezer doboz adózatlan cigarettát találtak. Az ismertetett esetben a tettenéréskor három objektív tény áll kétségbevonhatatlanul rendelkezésünkre.

1. A cigaretta mennyisége már önmagában kizárja a saját fogyasztás céljából tartott készlet életszerűségét;
2. az elkövető adózatlan jövedéki terméket a jövedéki törvényben meghatározott feltétel hiányában tart vagy azzal (a mennyiségre tekintettel) kereskedik;
3. ezen cselekményével a terhelt a költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz.

Jelen esetben tehát tényállásszerű lehetne a cselekmény költségvetési csalásként minősítése, amelynek elkövetési helyeként elsősorban a tettenérés helyszíne határozható meg. Ennek ellenére számos esetben szinte automatikus reflexként kerül sor az ismertetett magatartás orgazdaságként történő minősítésére. E minősítés keretein belül folytatott eljárásokban ezért felértékelődnek azon terhelti nyilatkozatok, amelyek földrajzilag is megnevezik azt a helyet, ahol megszerezték, birtokukba került, találták, rájuk bízta stb. az adózatlan cigarettamennyiséget. Ennek eredményeként ugyanis az elkövetés helyének megállapítása immáron azon – esetenként életszerűtlen vagy ellentmondásos – terhelti nyilatkozatok objektív tényként való értékelésén alapul, amely az eltérő illetékesség okán rendszerint nem teszi lehetővé a büntetőeljárás tettenérés helye szerinti lefolytatását, és esetenként többszörös nyomozásáttételekhez vezethet. Összességében tehát egyfajta törvényszerű sajátossága az ismertetett ügýtípusnak, hogy a tettenérés helyszínén történő orgazdai minősítés szinte minden esetben másik nyomozó hatóság, ügyészség és bíróság illetékességét alapozza meg.

A fentiekén túl további hatásköri és illetékességi szempontokat is felvet az adott cselekmény minősítésének kérdése, tekintettel arra, hogy a költségvetési csalás különösen nagy vagyoni hátrányt okozva, míg ugyanazon cselekmény orgazdasággént minősítve kizárólag 500 millió forint vagyoni hátrány felett tartozik a törvényszék hatáskörébe. Költségvetési csalás esetében további szempont, hogy 50 milliós értékhatárig a törvényszék székhelyén lévő járásbíróság rendelkezik illetékességgel, ellentétben az orgazdaságra vonatkozó általános illetékességi szabályokkal, amely 500 millió forint elkövetési értékig az elkövetés helyéhez igazodó járásbíróság illetékességét határozza meg.

Mindezek fényében meglehetősen ritka azon nyomozóhatósági, ügyészi gyakorlat az országban, amely a cselekmény költségvetési csalásként minősítése mellett érvelne a sok szempontból „*praktikusabb*” orgazdaság helyett.

Értékhatár kérdése

Az eltérő minősítés további negatív eleme a bűncselekményi értékhatárok különbözősége. Költségvetési csalás bűncselekmény esetében nem valósul meg bűncselekmény, ha a költségvetési csalással okozott vagyoni hátrány a százezer forintot nem haladja meg.²⁰

Ezzel szemben orgazdaság bűncselekmény esetében a bűncselekményi értékhatár kisebb érték esetében ötvenezer-egy és ötszázezer forint között állapítható meg.²¹

Ezen kodifikációs megoldás azonban alappal kritizálható, hiszen orgazdaság esetén – adózás alól elvont jövedéki termékek tekintetében – megkérdőjelezi azon alapvetést, miszerint az orgazdaság járulékos bűncselekmény, létrejöttének feltétele a tényállásban felsorolt valamely alpbűncselekmény elkövetése.²²

Jelen esetben ugyanis – az értékhatárok eltérő volta okán – alpbűncselekmény nélkül, tehát a költségvetési csalás bűncselekmény értékhatárát el nem érő alapcselekményből származó, jövedéki adózás alól elvont termék megszerzésével a Btk. 379. § (1) bekezdés b) pontjában meghatározott bűncselekmény valósul meg.

Az ellentmondás az értékhatárok különbözősége okán jelenleg is nyilvánvaló, ami a költségvetési csalás bűncselekmény elkövetési értékhatárának várható felemelésével még inkább paradox helyzetet eredményezhet.

Elkövetés tárgya

Az elkövetés tárgyának vizsgálata ugyan kívül esik a minősítéssel kapcsolatos kérdéskörön, mi több, a szakirodalom is egyértelmű meghatározásokkal bír e tekintetben, mégis felmerülnek olyan ellentmondások, amelyek megjelenítése szükségszerű lehet jelen témakörben.

²⁰ Btk. 462. § (3) bekezdés.

²¹ Btk. 459. § (6) bekezdés.

²² Akácz (2015) 1425.

Az orgazdaság tekintetében gyakorlatilag egységes az álláspont annak tekintetében, hogy az elkövetési tárgya többek között a költségvetési csalásból származó, vámellenőrzés alól elvont nem közösségi, illetve a jövedéki adózás alól elvont termék.²³

A költségvetési csalás I. alapesetének elkövetési tárgyát vizsgálva azonban figyelemre méltó, hogy már az adócsalás vonatkozásában is megoszlottak a jogirodalmi álláspontok, hogy dogmatikai értelemben az adócsalásnak van-e elkövetési tárgya.²⁴

Jacsó Judit e kérdéskörben rámutatott arra, hogy a jogalkotó egy értelmező rendelkezés beiktatásával éri el, hogy a jogalkalmazás során egyértelmű legyen, mit kell „költségvetés” alatt érteni, ami nemcsak a jogi tárgy, hanem az elkövetési tárgy meghatározása kapcsán is jelentőséggel bír.²⁵ Napjainkra ennek megfelelően a jogtudományban is egyre inkább meghatározóvá válik az a nézet, amely a költségvetési csalás elkövetési tárgyának tekinti a költségvetésbe történő befizetési kötelezettségeket, illetve az abból származó pénzeszközöket. Miskolczi Barna e tárgyra vonatkozó álláspontjával²⁶ egyetértve tehát a bűncselekmény I. alapesetének elkövetési tárgya a költségvetésbe történő befizetések (például adó, vám, illeték), az azokkal kapcsolatos kedvezmények, illetve a költségvetésből származó pénzeszközök egyaránt.

Ennek megfelelően a cigarettacsempészet elkövetési magatartásával megvalósított költségvetési csalás elkövetési tárgya is az illegálisan behozni szándékozott cigarettát terhelő vámtéher mint költségvetésbe történő befizetési kötelezettség, amelynek mértéke – mint a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány – határozza meg a cselekmény büntetőjogi minősítését.

A fentiekkel ellentétben azonban a Btk. 396. § (6) bekezdését illetően igen hamar szembesülhetünk azon, általános érvénnyel megjelenő kategorikus állásponttal, miszerint a költségvetési csalás II. alapesetének elkövetési tárgya maga a jövedéki termék, amely megállapítást követően rendszerint ezen termékek taxatív felsorolása történik meg.²⁷ Kétségtelen tény, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdése a jövedéki termékekkel kapcsolatos elkövetési magatartásokat határozza meg, azonban megkerülhetetlen a kérdés, vajon mennyire egyeztethető össze fogalmilag az ismertetett megállapítás a költségvetési csalás I. alapesetével, annak fényében, hogy mindkét alapeset eredménye a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány.

Amennyiben ugyanis az elkövetési tárgy általánosan elfogadott fogalmának a törvényi tényállásban szereplő „költségvetésbe történő befizetés” megfeleltethető, úgy eltérő elkövetési tárgyat a megvalósított cselekmény sem keletkeztethet attól függően, hogy az (például zárjegy nélküli cigarettát tekintve) nem közösségi áruval (I. alapeset) vagy jövedéki termékkel (II. alapeset) összefüggésben valósult meg. További figyelemre méltó szempontnak tekinthető, hogy a (6) bekezdés elkövetési tárgyának *hagyományosan* tekintett jövedéki termék értéke – más tényállásokkal ellentétben – semmiféle

²³ Akác (2015) 1425.

²⁴ Tóth (2000) 354.

²⁵ Jacsó (2017) 278.

²⁶ Miskolczi (2018) 110.

²⁷ Molnár (2015) 1561.; Miskolczi (2018) 132.

relevanciával nem bír a költségvetési csalás büntetőjogi minősítésére. Annak alapjául ugyanis kizárólag a jövedéki terméken „hordozott”, abban megjelenő adótartam mértéke szolgál, amely a bűncselekmény eredményének, azaz a költségvetésnek okozott vagyoni hátrálynak felel meg.

Ezen összefüggésekre figyelemmel, alappal merül fel a kérdés, hogy a II. alapeset elkövetési tárgya valóban a jövedéki termék avagy a jelenleg hatályos általános állásponttal szemben – az I. alapesethez hasonlóan – a törvényi feltétel hiányában megszerzett jövedéki termék meg nem fizetett adótartama, amely a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány formájában jelenik meg.

Álláspontom szerint e tárgyban nem lehet különbséget tenni a két alapeset elkövetési tárgyát tekintve, miután egyetlen releváns különbségnek az tekinthető, hogy a Btk. 396. § (6) bekezdése által egy speciális adónem, nevezetesen a jövedéki adó, illetve a dohánygyártmányokat terhelő általános forgalmi adó részesül büntetőjogi védelemben.

Rendszertani értelmezés

A költségvetési csalás-orgazdaság viszonyrendszerét ezen aspektusból megvizsgálva szükségyszerűnek tűnik áttekinteni e deliktumoknak a Btk. Különös részében történő rendszertani elhelyezését, hiszen egyéb elhatároló ismérvek hiányában – ahogyan arra többek között Fázsi László is rámutatott²⁸ – akár ügydöntő jelentőségű lehet, hogy az egyes törvényi tényállásokat a jogalkotó milyen logikai rendszerben helyezi el. A hatályos Büntető kódex felosztása már az Alaptörvényben megfogalmazott alapvető értékeket szem előtt tartva hangsúlyosabban juttatta kifejezésre a kiemelt védett jogi tárgyakat.²⁹ A különböző fejezetek alá tartozó bűncselekmények a védett jogtárgy alapján szorosabb kapcsolatot alkotnak, ezért indokolt ezeket egy fejezeten belül szabályozni. Ennek megfelelően a költségvetést károsító bűncselekmények (XXXIX.) fejezetén belül helyezték el a költségvetési csalás tényállását.³⁰ Az orgazdaság jogi tárgya viszont a vagyoni viszonyok fennálló rendje, amelyre figyelemmel jelen tényállás a Btk. XXXVI. fejezetében mint vagyon elleni bűncselekmény került elhelyezésre.³¹ Ezen, hatályos büntetőjogi szabályozásban megnyilvánuló jogalkotói akarat már önmagában is kérdésessé teszi az adózatlan jövedéki termékek tartásával, illegális kereskedelmével megvalósuló, tehát a költségvetési bevételeket károsító bűncselekmények vonatkozásában az orgazdaság mint sértett nélküli vagyon elleni bűncselekmény kategorikus megállapítását.

²⁸ Fázsi (2012) 6.

²⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény indokolása, Általános indokolás.

³⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 396. §.

³¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 379. §.

Összegzés helyett

A tanulmányban némileg újszerű és a kritikát tűrő megközelítésben tettem kísérletet annak bemutatására, hogy a költségvetési csalás és az orgazdaság tényállásainak jövedéki termékeket érintő konkurálása milyen ellentmondásokkal jár az eltérő minősítésnek köszönhetően, illetve milyen általános szempontok érvényesülnek, és hogyan befolyásolják azok a tényleges jogalkalmazói tevékenységet.

Látnunk kell azonban, hogy a két tényállás egyidejű jelenléte a jövőben is olyan értelmezési és elhatárolási kérdéseket keletkeztet, amelyek nem válaszolhatók meg egyértelműen az igen gyakran hangoztatott specialitás elvével, amely – a *tartás, kereskedés* tanúsítása esetén is – az adózatlan jövedéki termék megszerzését és annak célzatát helyezi előtérbe. Ezen leegyszerűsítő álláspont ugyanis szükségszerű viszonyt keletkeztet az eredményt tartalmazó költségvetési csalás mint generális, valamint a célzatot tartalmazó, de eredményt nélküli orgazdaság mint speciális tényállás között, amely relációban a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány mint eredmény következetesen háttérbe szorul. Mindezek hatására – annak ellenére, hogy a két tényállás viszonyrendszerére álláspontom szerint a specialitás eredeti definíciója sem illeszthető rá egyértelműen –, reprezentáns módon van jelen a hazai joggyakorlatban továbbra is az a szemlélet, amely a költségvetést nyilvánvalóan kiemelt módon károsító, tényállásban megfogalmazott eredményt megvalósító elkövetési magatartást minősít igen gyakran sértett nélküli vagyon elleni bűncselekménynek, kizárólag a termék célzatos megszerzését értékelve.

Figyelemmel a két bűncselekmény között fennálló összefüggésre – a *jövedéki termék megszerzésével* megvalósuló –, a látszólagos alaki halmazat feloldásának de lege ferenda javaslatként leghatékonyabb módja a jövedéki termékek orgazdaság tényállásából történő kiemelésével valósulhat meg. Ezen jogalkotói fellépés egyértelművé tenné, hogy adózatlan jövedéki termék mint speciális termékkör megszerzése, birtoklása és a megszerzést követő, illegális forgalomba hozatalával kapcsolatos magatartások a költségvetésnek jövedéki adóbevételek tekintetében vagyoni hátrányt eredményeznek, amely magatartások büntetőjogi minősítése kizárólag a Btk. 396. § (6) bekezdésének keretei között valósulhat meg.

Amennyiben viszont ezen érveléssel szemben továbbra is jelen szabályozásunk fenntartása látszik indokoltnak, úgy mindenképpen szükségszerű igényként merül fel – az elkövetési értékhatárok különbözőségére tekintettel – az orgazdaság tényállásának módosítása.

Hatályos szabályozásunk ugyanis kizárólag a Btk. 379.§ (1) bekezdésének a) pontjában határozza meg előfeltételként az elkövetés tárgyának költségvetési csalásból (bűncselekményből) származóságát, míg ezzel ellentétben az (1) bekezdés b) pontjában elegendő az *adózás alól elvont* jövedéki termék megszerzése, tehát nem feltétel az előbűncselekmény elkövetése. Ezen ellentmondásos kodifikációs megoldás vonatkozásában indokolt lehet a Btk. 379. § (1) bekezdés b) pontjának módosítása *költségvetési csa-*

lásból származó, jövedéki adózás alól elvont termékre, amellyel helyreállna a tényállás eredeti sui generis jellege.

Végezetül tanulmányom nem titkolt célja, hogy azzal akár szakmai vitát is generálva mutasson rá arra, miszerint jelen tárgykörben – újragondolásra irányuló igény hiányában – számos esetben az elmúlt évek akár évtizedes gyakorlata és az abban megfogalmazott elvek érvényesülnek jelenleg is tényleges és korszerű rendezőelvek helyett.

IRODALOMJEGYZÉK

- Akác Zoltán (2015): XXXVI. fejezet. A vagyoni elleni bűncselekmények. In Kónya István szerk.: *Magyar Büntetőjog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Fázi László (2012): Egy „helytelen” törvényi tényállás az új Büntető törvénykönyv rendszerében. *Büntetőjogi Szemle*, 3. sz. 6–11. Elérhető: <https://ujbtk.hu/dr-fazsi-laszlo-phd-egy-helytelen-torvenyi-tenyallas-az-uj-bunteto-torvenykonyv-rendszereben/> (2019. 11. 01.)
- Jacsó Judit (2017): A költségvetési csalás. In Barabás A. Tünde – Hollán Miklós szerk.: *A negyedik magyar büntetőkódex: régi és újabb vitakérdések*. Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont.
- Karsai Krisztina szerk. (2019): *Nagykommentár a Büntető Törvénykönyvhöz*. Complex Jogtár, Budapest, Wolters Kluwer Kiadó.
- Madai Sándor (2019): Nem csalás, de ámitás? Dogmatikai megjegyzések a PIF Irányelvhez, *Miskolci Jogi Szemle*, 14. évf. 2. ksz. 2. kötet. (Ünnepi tanulmányok Farkas Ákos professzor 65. születésnapjára). 131–140.
- Miskolczi Barna (2018): *Az európai büntetőjog alternatív értelmezése – büntetőjogi védelem az EU érdekeit sértő csalás ellen*. PhD-értekezés. Pécs
- Molnár Gábor (2015): XXXIX. fejezet. A költségvetést károsító bűncselekmények. In Kónya István szerk.: *Magyar Büntetőjog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.
- Schmidt Péter (2017): A költségvetési csalás jelenlegi minősítési, elhatárolási kérdései és bírói gyakorlata. *Büntetőjogi Szemle*, 2. sz. Elérhető: <https://ujbtk.hu/dr-schmidt-peter-a-koltsegyvetesi-csalas-jelenlegi-minositesi-elhatarolasi-kerdesei-es-biroi-gyakorlata/> (2019. 11. 01.)
- Tóth Mihály (2000): *Gazdasági bűnözés és bűncselekmények*. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- Tóth Mihály (2017): Működik-e a költségvetési csalás olvasztótégelye? In Domokos Andrea: *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara.

Jogforrások

2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról
2012. évi C. törvény indokolása a Büntető Törvénykönyvről
2011. évi LXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
- Legfelsőbb Bíróság 1/2007. számú BJE határozata
- Kúria BFv. I. 1.134/2018. számú határozata

ABSTRACT

“Fraudster - Receiver” i.e. the Differences between Crimes as Budget Fraud and the Reception of Stolen/Excise Goods

LENGYEL Tibor

Problems concerning the judicial labelling of active behaviours of budget fraud and the reception of stolen/excise goods are seemingly marginal. Namely, regarding the practice of the Hungarian criminal law, one might consider this question less meaningful and the solid basis of differences rather clear in terms of using proper decisions. This study intends to highlight the importance of the practical judicial labelling concerning the correct assessment of the criminal behaviour, the appropriate loss caused by the criminal activity, the object affected by the unlawful action; moreover, this study tries to cover the questions of possible jurisdictions, as well. The seemingly marginal importance of these questions might cause numerous anomalies in terms of law.

Keywords: budget fraud, receiving of stolen/excise goods, excise goods, legal/judicial labelling of the criminal activity, point out the differences between crimes

A pénzmosás magyarországi jogi szabályozásának vázlata

NAGY Henriett¹

A pénzmosás folyamata során az elkövetők a törvénytelen úton megszerzett pénzt törvényes forrásból származó profitként igyekeznek feltüntetni, céljuk ennek ellenére nem a nyereség realizálása, hanem legális részecselekmények sorozatán keresztül a pénz illegális eredetének elrejtése, majd a pénzügyi rendszerbe történő bevezetése. Az elkövetők ennek során a megszerzhető nyereség akár jelentősebb hányadáról is hajlandóak lemondani, mert a pénzmosás eredményeként fennmaradó összeg még így is tetemes. A határokon átvélt pénzügyi tranzakciók végrehajtásában, kivitelezésében sok esetben offshore cégek, egyéb pénzügyi vállalkozások, befektetői csoportok vesznek részt. Az egyre szigorodó pénzügyi szabályozás ellenpontjaként a bűnelkövetők új típusú elkövetési módszerek irányába fordultak (alternatív pénzügyi szolgáltatások, anonim föld alatti bankrendszer, segélyszervezetek, alapítványok igénybevétele, kriptovaluták használata etc.). A kaotikus, áttekinthetetlen szervezeti struktúrák, gyanús pénzmozgások végső soron mind egy irányba mutatnak: a tisztességes piac működését, a demokratikus jogállam pénzügyi stabilitását teszik kockára.

Kulcsszavak: pénzmosás, pénzmosás elleni küzdelem jogi háttere, EU-irányelvek, szervezett bűnözés

Bevezető gondolatok

Az elmúlt évtizedekben a világ vezető államaiban is az érdeklődés középpontjába kerültek a pénzmosást keletkeztető bűncselekmények, illetve magából a pénzmosásból eredő problémák.² A bűnelkövetők jelentős hányadát a tekintélyes anyagi haszon megszerzésének a lehetősége motiválja különböző deliktumok megvalósítására. Tekintettel arra, hogy a bűncselekményekből származó vagyon jogszerű tevékenység gyakorlása során nem használható fel, ezért az elkövetők az illegális úton szerzett jövedelem számottevő része tekintetében arra törekednek, hogy annak eredetét a gazdaságban történő befektetéseik útján felismerhetetlenné tegyék, azaz „tisztára mossák”.³

¹ NAGY Henriett, pénzügyőr százados, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bűnügyi Főigazgatósága, Bűnügyi Koordinációs Főosztály, doktoranda, Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Doktori Iskola
Henriett NAGY Finance Guard Captain, National Tax and Customs Administration, Directorate General for Criminal Affairs, Department for the Coordination of Criminal Affairs, PhD student, Pázmány Péter Catholic University, Faculty of Law and Political Sciences
<https://orcid.org/0000-0003-1793-9631>; Nagy.Henriett_Erzsebet@nav.gov.hu

² Barabás (2003) 131.

³ Zádor (2006)

A pénzmosás mára az egyik legnagyobb hasznot generáló és leginkább nagyszabásúnak mondható „üzlettelé” nőtte ki magát, amely ma már az egész világ gazdasági folyamataira hatással van. A pénzmosási tevékenység erősödése egy adott régió vagy ország legális üzleti szférájában jelentős károkat okozhat a tisztességes piaci magatartás szabályainak semmibe vételével, a gazdasági verseny lehetetlenné tételével, megzavarhatja a monetáris szférát, egészen szélsőséges esetekben pedig hozzájárulhat akár a demokratikus intézményrendszer bomlásához is.⁴

A pénzmosás elleni fellépés hazai szabályozásának vázlata

A pénzmosás elleni szabályozás hazai története nem tekint vissza nagy múltra. Az 1970–1980-as években valójában nem azért nem volt Magyarországon pénzmosás, mert nem léteztek szervezett bűnözők, vagy mert nem termeltek extra profitot, hanem azért, mert a bankrendszer fejletlensége és a forint konvertibilitásának hiánya akadályozta meg azt. Ismeretlen, sőt lehetetlen volt a pénzmosás a rendszerváltás előtt, hiszen hazánkban akkor még nem létezett kétszintű bankrendszer, ráadásul a nemzetközi pénzmozgás csupán egy-két, rendszerint állami tulajdonban lévő társaság kiváltsága volt, arra a lakosság és mások nem kaptak lehetőséget. A banki szolgáltatások csupán takarékszövetkezetek révén voltak elérhetőek a lakosság számára, sem tőzsde-, sem valutaügyletek nem tették lehetővé a pénzmosást, így annak lehetősége csupán a takarékbetétekkel kapcsolatos műveletekre korlátozódott.⁵ A rendszerváltozással összefüggő gazdasági és társadalmi átalakulás, valamint az állami tulajdon privatizációja ugyanakkor már szükségszerűen együtt járt bizonyos gazdasági bűncselekmények megjelenésével. 1987. január 1-jén az egyszintű bankrendszert kétszintű váltotta fel, a kezdeti években pedig a banktitok körének túlzottan tág értelmezése is kedvező teret jelentett a pénzmosók számára.⁶ A pénzmosásellenes szabályok és a büntetőjogi védelem megalkotása azonban még évekig váratott magára.

Hazánk 1993–94-re pénzmosásra alkalmas területként híresült el, ezért az Országgyűlés 1994-ben törvényt alkotott a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról, a Kormány végrehajtási rendeletet bocsátott ki, valamint sor került a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvényben a pénzmosás bűncselekményének meghatározására és a pénzmosás szankcionálására.

A bűnözőknek és társaiknak a bűnözésből származó bevételek eredetének leplezése vagy a jogszerűen, illetve a jogellenesen szerzett pénzeknek terrorista célokra történő átirányítása veszélyeztethetik a pénzügyi rendszer iránti bizalmat, a rendszer stabilitását. E területen a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni hatékony fellépés érdekében tehát szükségessé vált a pénzmosás elleni egységes hazai és nemzetközi

⁴ Gál (2005)

⁵ Molnár (2003) 252.

⁶ Gál (2005)

fellépés,⁷ ezért Magyarország csatlakozott a pénzmosásról, a bűncselekményből származó dolgok felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról szóló, Strasbourgban, 1990. november 8-án kelt egyezményhez, amelynek kihirdetéséről a 2000. évi CI. törvény rendelkezett.

Az FATF⁸ döntését követően három hónappal később – a 2001. szeptember 11-én történt terrortámadások hatására is – a terrorizmus elleni nemzetközi együttműködés határozottan erősödni kezdett, és felgyorsult a pénzmosás elleni szabályozás egyébként is napirenden lévő szigorítása. Ennek jegyében született meg a terrorizmus elleni küzdelemről, a pénzmosás megakadályozásáról szóló rendelkezések szigorításáról, valamint az egyes korlátozó intézkedések elrendeléséről szóló 2001. évi LXXXIII. törvény. Az Országgyűlés 2003. február 24-ei ülésnapján fogadta el a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2003. évi XV. törvényt,⁹ majd az EU III. pénzmosási irányelve¹⁰ hatására a magyar pénzmosásellenes szabályozás büntetőjogi része 2007. július 1-jétől ismét megváltozott. A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2007. évi CXXXVI. törvény (a továbbiakban: régi Pmt.) rendelkezéseinek túlnyomó többsége 2007. december 15-én lépett hatályba, felváltva a korábban hatályban lévő pénzmosás elleni törvényt.

A 2008-as pénzügyi-gazdasági válságot követően világszerte felerősödtek a kormányzati törekvések az illegális jövedelem- és vagyonszerzés visszaszorítása érdekében. Az adóhatóságok közötti információcsere megerősítése, az adóelkerülés, az agresszív adótervezés és az adócsalás elleni fellépés mellett a pénzmosási, valamint a növekvő terrorizmus-finanszírozási jelenségekkel szembeni erőfeszítések fokozása ismét napirendre került. E célok megvalósítása érdekében a nemzetközi pénzmosás és terrorizmus-finanszírozás megelőzésével kapcsolatos szttenderdek megalkotásáért felelős FATF új módszertant és ajánlásokat fogalmazott meg. Ezzel összhangban euró-

⁷ <https://ngmszakmaiteruletek.kormany.hu/a-penzmosas-es-a-terrorizmus-finanszirozasa-elleni-fellepes-hazai-szabalyozasa> (2019. 12. 01.)

⁸ FATF (Financial Action Task Force): az OECD mellett működő pénzmosás elleni csoport (Pénzügyi Akciócsoport) 1989-ben jött létre a G7, azaz a hét legfejlettebb állam találkozásán. Az FATF határozza meg a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni nemzetközi küzdelem stratégiáját és főbb elemeit. Feladata e téren a nemzetközi standardok kialakítása, tagállamai ilyen irányú jogalkotásának, gyakorlatának, intézkedéseinek vizsgálata, értékelése az FATF által alkalmazott módszerek alapján, ezen intézkedések fejlesztésének, harmonizálásának elősegítése és a nemzetközi együttműködés erősítése. Az FATF a pénzmosás elleni küzdelem kapcsán ajánlásokat (40), a terrorizmus finanszírozása elleni harc érdekében speciális ajánlásokat (9) fogad el, amelyek a bűnüldöző és igazságszolgáltatási rendszer mellett a pénzügyi rendszer, valamint egyes nem pénzügyi szolgáltatók körének működését is érintik. Az FATF az ajánlások és az ezek követésének vizsgálatára szolgáló módszertan alapján minden tagállamról meghatározott rendszerességgel jelentést készít. Az országvizsgálatot a plenáris ülésen vitatják meg a tagállamok képviselői, az értékelések eredményét pedig nyilvánosságra hozzák. Magyarország az FATF-hoz történő csatlakozási kérelmét 2005 augusztusában nyújtotta be. Lásd: <https://2010-2014.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/ado-es-penzugyekert-felelos-allamtitkarsag/hirek/penzmosas-nemzetkozi-hattere> (2019. 12. 01.)

⁹ Ez a törvény, valamint a korábbi intézkedések arra készítették az FATF döntéshozóit, hogy a szervezet a 2003. június 20-án befejeződött berlini ülésén megszüntesse a korábbi különleges figyelemmel kíséresi mechanizmust is Magyarországgal kapcsolatban.

¹⁰ Az EU pénzmosás elleni III. irányelve felváltotta a 91/308/EGK irányelvet és annak 2001-es 2001/97/EK módosítását, egyúttal a FATF 40+9 ajánlásának rendelkezéseit a közösségi jogba emelte. Az Európai Parlament és a Tanács 2005/60/EK irányelve (2005. október 26.) a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről (OJ, L 309. szám, 2005. november 25.).

pai szinten is új, minden tagállamra kötelező előírásokat fogadtak el a IV. pénzmosás elleni irányelv formájában.¹¹

A gazdasági, társadalmi, politikai változások és ezekkel összhangban a bűnözés változásai is a nemzetközi közösséget arra ösztönözték, hogy az eddigiekhez képest új, hatékonyabb eszközöket dolgozzon ki a pénzmosás megakadályozására, illetve a meglévő eszközöket folyamatosan korszerűsítsék, ezért az Európai Parlament és Tanács 2015. május 20-án elfogadta a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló 2015/849 irányelvet¹² (a továbbiakban: IV. irányelv).¹³

A IV. irányelv 2015. június 26-án lépett hatályba, amelynek célja, hogy megerősítse az Európai Unióban a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni védelmi rendszert, s ezáltal hatékonyabban biztosítsa az uniós pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint a terrorizmus finanszírozása céljára történő felhasználásának megelőzését. A tagállamok 2017. június 26-áig voltak kötelesek hatályba léptetni azon jogszabályi rendelkezéseiket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a IV. irányelvben foglaltaknak megfeleljenek.

A IV. irányelv a pénzmosás elleni küzdelem eszközrendszerét egyszerre racionalizálja és szigorítja, egyúttal lehetőséget biztosít arra, hogy az alacsony kockázatú tevékenységekkel kapcsolatban a tagállamok könnyítéseket léptessenek életbe, míg az előírásokat kiterjeszti bizonyos magas kockázatú személyi körre, így például a politikai élet közszereplőire. Az irányelv számos ponton módosítja és korszerűsíti a pénzmosás elleni küzdelem közigazgatási, pénzügyi jogi szabályait, amelyeknek áttételesen hatása lehet a büntetőjogi szabályozásra is. Bár az egyes nemzeti jogrendszerekbe, így a magyar Btk. rendszerébe sem illeszthetők be maradéktalanul a nemzetközi szerződésekben megfogalmazott jogi megoldások, mind a nemzetközi közösség, mind Magyarország számára fontos érdek a büntetőjogi szabályozás legalább olyan szintű közelítése, amely kizárja, hogy a konkrét pénzmosási ügy kezelése kapcsán a nemzetközi együttműködés elé a közrendi záradéokra hivatkozással a jogi szabályozás eltéréseiből eredő akadály gördülhessen, és a nemzetközi bűnözői körök Magyarország, illetve más országok pénzmosással kapcsolatos szabályozási eltéréseit kihasználva teremtsenek maguknak büntetlenséget.¹⁴

¹¹ Vajda (2017)

¹² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/849 irányelve (2015. május 20.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről, a 648/2012/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet módosításáról, valamint a 2005/60/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv és a 2006/70/EK bizottsági irányelv hatályon kívül helyezéséről.

¹³ A IV. irányelv megalkotásának hátterében jól látható, hogy az Európai Unió is felfigyelt a jogi entitásoknál a tényleges tulajdonos személyét elrejtő láncolatot vagy kereszttulajdonlást tartalmazó szerkezetű pénzmosás, illetve terrorizmusfinanszírozás szempontjából fennálló veszélyeire, ezért megfogalmazta az igényt a tényleges tulajdonosok személye megismerhetőségének biztosítására.

¹⁴ Schubauer (2017) 361.

Magyarországon 2017. június 26-án lépett hatályba a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény¹⁵ (a továbbiakban: új Pmt.), valamint az Európai Unió és az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról szóló 2017. évi LII. törvény. E két jogszabály több témakör kapcsán is felhatalmazást adott a Magyar Nemzeti Bank elnöke számára arra, hogy a pénzmosás és a terrorizmusfinanszírozás megelőzésével kapcsolatos elvárásait rendeleti szinten fogalmazza meg.¹⁶

A IV. irányelv implementálását követően az új Pmt. hatálya alá tartozó szolgáltatóknak számos változást kellett végrehajtaniuk a működésükben. Jelentős változást hozott a kockázatértékelési kötelezettség vagy a tényleges tulajdonlásra vonatkozó egyértelmű átláthatósági követelmények vonatkozásában, de az új Pmt. bizonyos esetekben elsőként teszi lehetővé az elektronikus hírközlő eszközök használata útján a személyes megjelenés nélküli ügyfél-átvilágítási intézkedések elvégzését is. Előbbiekén túl megerősítette a pénzügyi információs egységek közötti együttműködést, és koherens politika kialakítását követeli meg olyan harmadik országok felé, amelyek nem rendelkeznek megfelelő pénzmosás, illetve a terrorizmus finanszírozása elleni szabályokkal.¹⁷

Az új Pmt. főbb novumai:

- hangsúlyozottan a kockázatalapú megközelítésre épül, előírja a felügyeletet ellátó hatóságok és a hatályuk alá tartozó szolgáltatók számára a kockázatok értékelését és az e kockázatokkal arányos, megfelelő kockázatcsökkentő intézkedések meghozatalát, belső eljárásrend kialakítását;¹⁸
- kiegészíti és pontosítja az ügyfél-átvilágítási kötelezettséget;
- új kötelezettséggént jelennek meg a tényleges tulajdonosok adatainak központi nyilvántartásáról és az adatokhoz való hozzáférésekről szóló rendelkezések;
- a bejelentési kötelezettség teljesítése és a bejelentéseket fogadó és elemző pénzügyi információs egység működése tekintetében a hatékonyabb végrehajtás érdekében részletesebb rendelkezéseket fogalmaznak meg;

¹⁵ A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. évi törvénnyel módosított eljárásjogi rendelkezéseket a 2017. június 26-át követően indult eljárásokban kell alkalmazni. Összefoglaló a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló, 2017. évi LIII. törvény szabályozási koncepciójáról és ezzel összefüggésben a könyvvizsgáló szolgáltatókat érintő változásokról (2017). Forrás: www.mkvk.hu/kamarai/kozlemenyek/Osszefoglalo_Pmt_20170706 (2019. 12. 01.)

¹⁶ A nemzetközi elvárásokkal összhangban az új hazai jogszabályok – valamint új elemként az MNB rendelete – a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni fellépés hatékonyabbá tétele, az Európa Tanács pénzmosás elleni bizottsága (Moneyval) által elfogadott, Magyarország pénzmosás elleni rendszerének megerősítését szolgáló ajánlások végrehajtása, valamint a felügyeleti elvárások érdekében születtek meg. Vajda (2017)

¹⁷ Zalavári–Sándor (2018)

¹⁸ A 21/2017. (VIII. 3.) NGM rendelet határozza meg a belső szabályzat kötelező tartalmi elemeit, így például a belső szabályzatban kell rögzíteni a pénzmosásra vagy a terrorizmus finanszírozására utaló adatok, tények, körülmények megállapításakor figyelembe veendő szempontokat, az ügyfél-azonosítás belső eljárási rendjét, az egyszerűsített és a fokozott ügyfél-átvilágítás esetköreit vagy például a pénzügyi információs egységként működő hatóságnak történő bejelentés belső eljárási rendjét és formáját.

- kiegészíti és pontosítja az adatvédelmi, nyilvántartási, statisztikai adatok vezetésére, a csoportszintű politikákra, a belső ellenőrző és nyilvántartó rendszerre, valamint a képzésre vonatkozó rendelkezéseket;
- egységesíti és szigorítja a kötelezettségek nem megfelelő teljesítése esetén alkalmazandó szankciókat.¹⁹

Fontos rendelkezéseket tartalmaz a Magyar Nemzeti Bank elnökének – 2017. július 19-étől alkalmazandó – 19/2017. (VII. 19.) MNB rendelete,²⁰ amely olyan lényeges részletszabályokat rendez, mint az azonosításhoz szükséges elektronikus hírközlőszköz minimumkövetelményei, az egyszerűsített és a fokozott ügyfél-átvilágítás esetkörei, a megerősített eljárás esetei vagy a belső kockázatértékelés elkészítésének szabályrendszere.²¹

Az Európai Unió és az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról szóló 2017. évi LII. törvény főbb rendelkezései:

- kiterjeszti a hatályát az ENSZ Biztonsági Tanácsa pénzügyi és vagyoni korlátozásokat elrendelő határozataira is;
- egységesíti az adatvédelmi rendelkezéseket és a mentesítés szabályait;
- pótolja a pénzeszköz és gazdasági erőforrás rendelkezésre bocsátásának tilalmával és a jogorvoslattal kapcsolatos szabályokat;
- egyértelműsíti és megerősíti a korlátozó intézkedések végrehajtásáért felelős központi hatóság, a szolgáltatók, valamint a szolgáltatók felügyeletét ellátó szervek törvény szerinti kötelezettségeit.

Megállapítható, hogy az elmúlt közel két évtizedben a hazai pénzmosás elleni küzdelem jelentős fejlődésen ment keresztül, amelynek eredményeként mára a nemzetközi elvárásoknak is megfelelő szabályozási rendszer jött létre. Ugyan a pénzmosás és terrorizmus finanszírozása elleni törvény a személyi hatálya alá tartozók számára általános érvényű kötelezettségeket ír elő, és ezen elvárásoknak a szolgáltatók kivétel nélkül igyekeznek is megfelelni, ennek ellenére mégsem lehet kijelenteni, hogy Magyarországon egységes pénzintézeti gyakorlat alakult volna ki.²² További különbségek fedezhetők fel a jogszabályi kötelezettségek, illetve felügyeleti ajánlások belső eljárásrendbe implementálásában, annak gyakorlati megvalósulásában.²³

¹⁹ <https://jogaszvilag.hu/rovatok/szakma/jogszabalyfigyelo-2017-21-het> (2019. 12. 01.); Pató (2017)

²⁰ 19/2017. (VII. 19.) MNB rendelet.

²¹ A jegybanki rendelet, mint szabályozási újítás, az MNB felügyeleti módszertanának megalapozását, a pénzmosás és terrorizmusfinanszírozás elleni felügyeleti jogérvényesítési képességét, illetve a hiányosságok esetén alkalmazható felügyeleti eszköztárat is jelentősen erősíti. Fábíán (2017)

²² Az eltérések elsősorban a bankok tulajdonosi hátterére, az anyaország pénzügyi kultúrájára, az intézmények tőkeerősségére, piaci részesedésére, ügyfélkörének méretére, illetve minőségére, valamint a pénzmosás elleni részleg bankon belüli presztízsére, alkalmazottainak képzettségére, szaktudására és tapasztalatára vezethetők vissza. Az egyik legmarkánsabb különbség a szolgáltatók által alkalmazott informatikai rendszerekben, valamint az egyes ellátandó feladatokat szoftveres támogatásában fedezhető fel.

²³ Pintér Dániel (2012)

Az új Pmt. hatálybalépésekor az Európai Unió szervei már az ötödik pénzmosás elleni irányelv véglegesítéséhez közeledtek.²⁴ Az V. irányelv²⁵ lényegét tekintve csak a IV. irányelvet módosítja, illetve tovább erősíti a IV. irányelv által már megszilárdított intézményeket. A tagállamoknak lehetővé kell tenniük a nyilvánosság számára a tényleges tulajdonosokra vonatkozó információkhoz való hozzáférést úgy, hogy a tényleges tulajdonosok érdekeinek esetleges sérelmeit minimalizálják. A tagállami nyilvántartásokat a tagállami együttműködés megerősítése érdekében összekapcsolják. A virtuális fizetőeszköz-átváltó platformok és a pénztárca-szolgáltatók kötelesek lesznek ügyfél-átvilágítást végezni, ennél fogva megszűnik az ilyen tranzakciók anonimitása.²⁶ A nemzeti pénzügyi információs egységek²⁷ közötti együttműködés javítása körében az egyes pénzügyi információs egységek hozzá fognak férni a bankszámlák és a fizetési számlák központi nyilvántartásaiban tárolt adatokhoz, így azonosítani tudják majd a számlatulajdonosokat. A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni intézményrendszer célja a bűncselekményekből származó vagyoni elemek, pénzeszközök „tisztára mosásának” megelőzése és megakadályozása, valamint a terrorizmus finanszírozásának megelőzése, felderítése és a terrorcselekményt elkövetők, a terrorista csoportok anyagi forrásainak felderítése.²⁸

Az V. irányelvet 2018. június 19-én hirdették ki az Európai Unió Hivatalos Lapjában, és 2018. július 9-én lépett hatályba, módosításait 2020. január 10-éig kell implementálni a nemzeti jogrendszerekbe. A tagállamoknak a gazdasági társaságok és más jogi entitások tekintetében 2020. január 10-éig, míg a bizalmi vagyonkezelési konstrukciós megállapodások tekintetében 2020. március 10-éig kell a tényleges tulajdonosi nyilvántartásokat létrehozniuk.²⁹

A pénzmosás kapcsolódása a szervezett bűnözéshez

A szervezett bűnözés eredetét és lényegét tekintve szerkezetében és felépítésében egy vállalkozási formához hasonlítható, ugyanakkor lényeges különbség, hogy előbbi illegális forma, illetve hogy tevékenysége és munkaáramlása folyamatos illegálisba torkollik. A magas fokú konspiráció, a cselekmények jelentős részének „áldozat nél-

²⁴ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/843 irányelve (2018. május 30.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló (EU) 2015/849 irányelv, valamint a 2009/138/EK és a 2013/36/EU irányelv módosításáról.

²⁵ www.consilium.europa.eu/hu/policies/fight-against-terrorism/fight-against-terrorist-financing/ (2019. 12. 01.)

²⁶ Ez egybevág az Európai Parlament 2015-ben kiadott sajtóközleményével: az Európai Parlament már akkor hangsúlyozta, hogy a pénzmosás elleni szabályok megerősítése révén lehet fellépni – a pénzügyi közvetítőrendszerben egyelőre a mai napig szabályozatlan – virtuális fizetőeszközök használatában rejtőző anonimitás ellen.

²⁷ A nemzetközi standardok alapján minden állam köteles kijelölni egy központi egységet, amely az úgynevezett „pénzmosás-egység” bejelentéseket fogadja, azokat elemző-értékelő tevékenysége során megvizsgálja és az elemző-értékelő tevékenysége (operatív elemzése) eredményét bűnüldözési célból – azon belül is elsősorban a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni fellépés érdekében – továbbítja. E központi egységet hívjuk pénzügyi információs egységnek [„financial intelligence unit” (FIU)]. www.nav.gov.hu/nav/penzmosas/PTEI/PTEI.html (2019. 12. 01.)

²⁸ www.nav.gov.hu/nav/penzmosas/penzmosas_es_terrorizmus_finan/A_penzmosas_es_a_terr20150122.html (2019. 12. 01.)

²⁹ Zalavári-Sándor (2018)

külisége”, a törvényes üzlettel való összefonódottsága miatt nehéz elkövetési oldalról megragadni és felderíteni a csoportos elkövetésnek ezt a kiemelkedően veszélyes formáját.

A feketepiac megjelenésével, illetve a jogszabályok szigorításával a bűnszervezetek létrejöttével is lehet számolni, de hozzájárulhat a folyamatokhoz az elmúlt években bekövetkezett gazdasági válság is. A korrupció igazságszolgáltatás megfosztja a nemzetet a szervezett bűnözés elleni hatékony védelemtől, és lehetőséget ad a befolyásolás kiterjesztésére a feketegazdaságban. A tudomány és a technika fejlődése révén újabb és újabb bűnözői csoportok jönnek létre (lásd: online szervezett bűnözői körök megjelenése), amelyek a korábbiaknál is sokkal nagyobb pénzüsszegekre tehetnek szert.³⁰

A bűnszervezetek fenntartásához, működtetéséhez, további – gyakran jelentős anyagi, pénzügyi ráfordításokat igénylő – bűncselekmények elkövetéséhez nagy mennyiségű pénzeszközök szükségesek. A szervezett bűnözés a legnagyobb fenyegetés a társadalomra, mivel az leggyakrabban a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetésében nyilvánul meg, s mindez érinti az Európai Unió pénzügyi érdekeit is. A szervezett bűnözés meghatározásának fontos eleme, hogy ezek a csoportok a törvényesség látszatát megtartva próbálják a törvénytelen bűncselekményeiket végrehajtani, ezért tevékenységük nem sorolható könnyen és egyértelműen a feketegazdaság körébe. A látszat fenntartásának egyik legfontosabb és leghatékonyabb módszere a pénzmosás, azaz amikor a bűncselekményekből származó pénzt különböző „fedőszervezetek” létrehozásával, a megszerzett pénz gyors és többszöri befektetésével, könyvelési trükkök segítségével törvényesen szerzettnek próbálják meg feltüntetni.³¹

A „piszkos” pénzeket tehát ügyletek hosszú és bonyolult sorozatán keresztül forgatják úgy, hogy a végén már ne lehessen következtetni az eredeti kriminális ügyletre. Ebben az a probléma, hogy maga az elkövető vagy elkövetők elvileg nem büntethetők, hiszen a büntetőjogban elfogadott elv: nem a bűncselekményből származó előny élvezetért kell valakit szankcióval sújtani, hanem magáért a deliktum elkövetésért. A bűnös úton szerzett jövedelem felhasználása közvetlenül vagy közvetve valamennyi vagyoni haszonszerzés céljából megvalósított bűncselekmény elkövetésének fontos mozzanata. Fokozottan érvényes ez a bűnszervezetek tevékenységére. A rendőrségi felderítés nemzetközi tapasztalatai a bűnszervezetek logisztikai modelljének középpontjába a jövedelemszerzési folyamatot állítják. Ennek a folyamatnak a legérzékenyebb pontja a bűnös úton szerzett pénz „fehérre mosása”, az a mozzanat, amikor a korábban, rendszerint mélyen konspirált módszerekkel megszerzett „feketejövedelem” immár „tisztán”, legális eredetűként jelenik meg a pénzpiacon vagy az üzleti kapcsolatokban. Mindenütt tehát, ahol gazdasági bűncselekményeket követnek el, vagy

³⁰ Nyitrai (2017)

³¹ http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=77 (2019. 12. 01.)

ahol bűnöző szervezetek működnek, feketejövedelem keletkezik, ennél fogva pénzmosás szükséges.³²

Tíz évvel ezelőtt a brit felsőház a terrorizmus támogatásával együtt vizsgálta a pénzmosás bűncselekményének gyakorlatát és a következő konzekvenciát vonta le: „Kemény bűnözők szervezett formába tömörülve fektetnek be ingatlanokba, részvényekbe, nyugdíjalapokba és vagyontárgyakba. Ehhez a listához nyugodtan hozzáadhatjuk a futballklubokat is. A befektetések, akár a tengerentúlon is, rendkívül népszerűek, mivel jól tartják az értéküket.”³³ A legutóbbi esetek óta Amerikában és Európában az antik vagyontárgyak tiltott árusításának visszaszorítása folyik,³⁴ napjainkban pedig már a videojátékokba is beférköztek a bűnözők, sőt egyre többször használják azokat pénzmosásra.³⁵

A gazdasági bűnügyekkel és a szervezett bűnözéssel foglalkozó nyomozó szervek megállapítása szerint napjainkra a pénzmosás számtalan, gyakorlatilag szinte áttekinthetetlen módszere alakult ki. A pénzmosás jogi eszközökkel történő visszaszorításának kedvezőtlen esélyeit tovább rontja a pénzforgalom globalizálódása, az elektronikus pénzforgalmi eszközök alkalmazásának megállíthatatlan terjedése. Nehezíti a szervezett bűnözésnek a pénz tisztára mosása oldaláról történő megközelítését és fellépést, hogy az említett óriási vagyontömegek, pénzeszközök vonzást gyakorolnak egyes – önmagukban véve legális – pénzügyi vállalkozásokra, sőt közhatalmi tényezőkre is. Számolni kell például az úgynevezett „offshore pénzügyi központok” szerepével, amelyek másokhoz képest olcsó és alig ellenőrizhető szolgáltatásaikkal segítik a hozzájuk for-

³² Egyes országokban a szervezett bűnözés egyes ágazataiban elérhető jövedelem értékének megbecslése útján következtetnek arra, hogy milyen összeget tehet ki a pénzmosás. Ha figyelembe vesszük, hogy kriminológiai kutatások Magyarországon kb. 23 milliárd forintba becsülik az olajbűnügyek elkövetésével elért jogtalan hasznot, és az évtized második felében évente rohamosan növekedett az illegális kábítószer-forgalmazás, a tisztára mosást igénylő pénztömeg csupán a belföldön elkövetett bűncselekmények következményeként évente több milliárdos nagyságrendben jelentkezik. Pintér Sándor (1996) 26.

³³ Scott (2019)

³⁴ A legális művészeti piac is önmagában hatalmas, a becslések 67,4 milliárd dollárra teszik világszerte 2018-ban. Az ENSZ Drogok és Bűncselekmények Irodája szerint az alvilági műkincspiac, amely a lopásokat, hamisítványokat, illegális importokat és a szervezett rablásokat is tartalmazza, akár elérheti a 6 milliárd dollárt is éves szinten. A pénzmosásnak és a pénzügyi bűncselekményeknek az aránya ebben a kategóriában elérheti a 3 milliárd dolláros határt is. Mashberg (2019)

³⁵ Az egyik nagy fejlesztő cég bejelentette, hogy betiltja az egyik legnépszerűbb játék egyik kereskedelmi platformját, mert abban nemzetközi bűnhálózat tevékenykedik. A fejlesztők körében ez nem új, elvégre dollármilliók üzletről van szó, a beismerése és a fellépés ellene viszont igen ritka. A Valve október 28-án bejelentette, hogy utóbbit, vagyis a játékosok közötti kereskedelmet leállítja, mivel a rendszer a nemzetközi csalóhálózat melegágya lett – írja az *Economist*. A cég közleménye szerint jelenleg a belső piactéren gazdát cserélő kulcsok közül számos pénzmosásra szolgál. A bűnözők a konténerkulcsokat lopott bankkártyákról vásárolják, majd adják el a játékosoknak áron alul. Lásd: www.vg.hu/kozelet/tarsadalom/a-penzmosas-melegagya-lett-a-bunozok-szamar-a-videojatekok-1857471/ (2019. 12. 01.); www.economist.com/finance-and-economics/2019/11/07/financial-crime-through-video-games-is-on-the-rise (2019. 12. 01.)

duló ügyfelek adóterheinek csökkentését, ennek során pedig pénzmosásra, illetőleg annak előmozdítására is alkalmas technikákat működtetnek.³⁶

Tény, hogy a bűnüldözési törekvések viszonylag szerény eredményeket hoztak mind Magyarországon, mind a világ más országaiban. Egyes következtetések szerint éppen ezért a súlyosabb ügyek feltárása és bizonyítása körültekintő titkos nyomozást és egyes elkövetőkkel vádalku megkötését is igényelheti.³⁷

Záró gondolatok

A pénzügyi piacok globalizációjával a szervezett bűnözői körök is igyekeznek minél hatékonyabban kihasználni a csúcstechnológia nyújtotta eszközöket, de a pénzügyi szférában is helyet követelnek, amelyek útján megpróbálják az illegális jövedelmet tisztára mosni,³⁸ ezért a pénzmosás elleni küzdelem alapvető célja annak megakadályozása, hogy a bűnelkövetők a bűncselekményekből származó jövedelmeiket utóbb „legálisan” felhasználják.

Ahhoz, hogy a szervezett bűnözői kör boldogulni tudjon, bizonyos mértékig támogatásra van szüksége, így gyakran szükséges egyes köztisztviselőben álló igazságügyi, rendőrségi tisztviselők korrumpálása is. A pénzmosás elleni küzdelem azonban veszélyezteti e csoportok működését, ezért fontos lehet a szervezett bűnözés terjedésének megakadályozásában.³⁹

A pénzmosás elleni harc sikere attól is függ, hogy sikerül-e a társadalommal tudatosítani, hogy e tevékenység súlyosan sérti az érdekeit. Ebben jelentős szerepe van a kommunikációnak, a különböző oktatási és konzultációs programok kidolgozásának azért, hogy az emberek képesek legyenek felismerni az olyan pénzműveleteket, amelyek a pénzmosás gyanújára engednek következtetni, valamint az ellen fellépni.⁴⁰

Végezetül kijelenthető, a világ és Európa érdeke azonos: a politikának, a társadalom egészének, a jogi szabályozásnak és a biztonságot garantálni hivatott szerveknek koherens egységet alkotva kell a szervezett bűnözés ellen fellépnie, mert a veszély nagy, és egyre nő. Meg kell jegyezni, hogy a szervezett bűnözéssel kapcsolatban is felmerült a küzdelem „háborús” felfogása. Miként a kriminalitással szemben általában, a kábítószeres cselekményeket érintően különösen, ugyanúgy a terrorizmus leküzdésére (még a 2001. szeptember 11-i terrortámadást megelőzően), továbbá a szervezett bűnözésre

³⁶ A fedővállalkozás ténylegesen működő, legális tevékenységet is folytató cég, amelynek rendeltetése, hogy a „piszkos” pénzeket a törvényes pénzforgalomba átjuttassa. A fantomcégek egy-egy tranzakció leplezésére jönnek létre, majd annak lebonyolítása után úgy szűnnek meg, hogy az eredetileg mögötte álló személyek azonosíthatatlanok és felkutatathatatlanok maradnak. Az igazán kiépült, kiterjedt pénzügyi eszközökkel rendelkező bűnözői csoportok akár pénzintézeteket is megszerezhetnek, jelentős részvénytranzakciókkal vagy játékkaszinókon keresztül végezhetik nagyban a pénzmosási műveleteket.

³⁷ Korinek (2010) 367–375.

³⁸ Pintér Beatrix (2012)

³⁹ Az Európai Unióban hatályos szabályok szerint egyes szakmák képviselői, például az ügyvédek, közjegyzők, műkereskedők kötelesek a rendőrség ezzel foglalkozó részlegének jelenteni, ha pénzmosás gyanúja merül fel. Ezt persze nem könnyű felismerni, ezért az egyes szakmák számára tájékoztatókat, útmutatókat állítanak össze. Czine (2005) 79.

⁴⁰ Korinek (2009) 56.

vonatkozóan is élt az a nézet, amely szerint e negatív jelenségek végleges kiküszöbölésére kell törekedni, amely megfelelő szövetségekkel és a szükséges források megteremtésével elérhető.⁴¹

IRODALOMJEGYZÉK

- Barabás A. Tünde (2003): Látszat és valóság Gondolatok a pénzmosás és forrása, a szervezett bűnözés egyes kérdéseiről. *Belügyi Szemle*, 51. évf. 7-8. sz. 131–142.
- Berta Krisztina (2006): A szervezett bűnözés. In: Gönczöl Katalin – Kerezsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós szerk.: *Kriminológia – Szakkriminológia*. Budapest, Complex Kiadó, 435–436.
- Czine Ágnes (2005): A pénzmosás és a bírói gyakorlat. *Belügyi Szemle*, 53. évf. 10. sz. 73–84.
- Korinek László (2009): A gazdasági bűnözés kriminológiai szempontú megközelítése. *Rendészeti Szemle*, 57. évf. 7-8. sz. 39–57.
- Korinek László (2010): *Kriminológia*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó.
- Molnár Csaba (2003): A pénzmosásról. A múlt és a jelen. *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, 45. évf. 6. sz. 252–255.
- Pintér Sándor (1996): Bűncselekmények az ásványolaj-forgalmazásban. A Rendőrtiszti Főiskola Rendészeti Kutatóintézete és az Országos Rendőr-főkapitányság gazdaságvédelmi főosztálya által szervezett konferencia. *Főiskolai Figyelő, Különszám*.

Jogforrások

- 19/2017. (VII. 19.) MNB rendelet a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvény végrehajtásának az MNB által felügyelt szolgáltatókra vonatkozó, valamint az Európai Unió és az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról szóló törvény szerinti szűrőrendszer kidolgozásának és működtetése minimumkövetelményeinek részletes szabályairól
1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2000. évi CI. törvény a pénzmosásról, a bűncselekményből származó dolgok felkutatásáról, lefoglalásáról és elkobzásáról szóló, Strasbourgban, 1990. november 8-án kelt Egyezmény kihirdetéséről
2001. évi LXXXIII. törvény a terrorizmus elleni küzdelemről, a pénzmosás megakadályozásáról szóló rendelkezések szigorításáról, valamint az egyes korlátozó intézkedések elrendeléséről
2003. évi XV. törvény a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról
2007. évi CXXXVI. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról
2017. évi LII. törvény az Európai Unió és az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról
2017. évi LIII. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról
- 21/2017. (VIII. 3.) NGM rendelet a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló 2017. évi LIII. törvény, valamint az Európai Unió és az ENSZ Biztonsági Tanácsa által elrendelt pénzügyi és vagyoni korlátozó intézkedések végrehajtásáról szóló 2017. évi LII. törvény alapján elkészítendő belső szabályzat kötelező tartalmi elemeiről
- 91/308/EGK irányelv
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/849 Irányelve. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0849&from=HU> (2019. 12. 01.)

⁴¹ Berta (2006) 435–436.; Korinek (2010) 378–383.

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2018/843 irányelve (2018. május 30.) a pénzügyi rendszerek pénzmosás vagy terrorizmusfinanszírozás céljára való felhasználásának megelőzéséről szóló (EU) 2015/849 irányelv, valamint a 2009/138/EK és a 2013/36/EU irányelv módosításáról. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0843&from=HU> (2019. 12. 01.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 2005/60/EK irányelve (2005. október 26.) a pénzügyi rendszereknek a pénzmosás, valamint terrorizmus finanszírozása céljára való felhasználásának megelőzéséről (OJ, L 309. szám, 2005. november 25.) Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/TXT/?uri=CELEX%3A32005L0060> (2019. 12. 01.)
- Összefoglaló a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról szóló, 2017. évi LIII. törvény szabályozási koncepciójáról és ezzel összefüggésben a könyvvizsgáló szolgáltatókat érintő változásokról (2017). Forrás: www.mkvk.hu/kamarai/kozlemenyek/Osszefoglalo_Pmt_20170706 (2019. 12. 01.)

Internetes források

- Fábián Erika (2017): *Mosott pénzek – Az új pénzmosás és terrorizmus elleni törvény legfontosabb újításai*. Forrás: www.jogiforum.hu/hirek/38026 (2019. 12. 01.)
- Gál István László (2005): *A pénzmosás elleni küzdelem közgazdasági és büntetőjogi kérdései*. Doktori értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Forrás: <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/gal-istvan-laszlo/gal-istvan-laszlo-vedes-ertekezes.pdf> (2019. 12. 01.)
- <https://2010-2014.kormany.hu/hu/nemzetgazdasagi-miniszterium/ado-es-penzugyekert-felelos-alamtitkarsag/hirek/penzmosas-nemzetkozi-hattere> (2019. 12. 01.)
- http://biztpol.corvinueembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=77 (2019. 12. 01.)
- <https://jogaszvilag.hu/jogszabalyfigyelo-2017-21-het/> (2019. 12. 01.)
- <https://ngmszakmaiterulet.kormany.hu/a-penzmosas-es-a-terrorizmus-finanszirozasa-elleni-felleges-hazai-szabalyozasa> (2019. 12. 01.)
- Mashberg, Tom (2019): *The Art of Money Laundering*. *Finance & Development*, Vol. 56, No. 3. 31–34. Forrás: www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2019/09/the-art-of-money-laundering-and-washing-illicit-cash-mashberg.htm?utm_medium=email&utm_source=govdelivery (2019. 12. 01.)
- Nyitrai Endre (2017): *A szervezett bűnözés elleni küzdelem büntetőjogi és kriminalisztikai eszközei*. Doktori értekezés. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Forrás: <https://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/nyitrai-endre/nyitrai-endre-vedes-ertekezes.pdf> (2019. 12. 01.)
- Pató Viktória Lilla szerk. (2017): *Júniusban lép hatályba az új pénzmosási törvény*. Forrás: www.ugyved.hu/tartalom/68/juniusban-lep-hatalyba-az-uj-penzmosasi-torveny (2019. 12. 01.)
- Pintér Beatrix (2012): *A pénzmosás elleni küzdelem az új magyar büntetőjogban*. Doktori értekezés tézisei. Pécs, Pécsi Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar. Forrás: <http://ajk.pte.hu/files/file/doktori-iskola/pinter-beatrix/pinter-beatrix-vedes-tezisek.pdf> (2019. 12. 01.)
- Pintér Dániel (2012): *Pénzügyi büntetőjogi küzdelem a pénzmosás ellen*. Forrás: <https://ujbtk.hu/pinter-daniel-penzintezeti-kuzdelem-a-penzmosas-ellen/> (2019. 12. 01.)
- Schubauer László (2017): *A pénzmosás elleni küzdelem magyarországi büntetőjogi eszközrendszerének kialakulása, változásai és továbbfejlesztésének lehetőségei*. In: Hollán Miklós – Barabás A. Tünde szerk.: *A negyedik magyar büntetőkódex – régi és újabb vitakérdései*. 343–362. Forrás: www.okri.hu/images/stories/konyvajanlo/Buntetokodex_2017/buntetokodex-beliv-ok.pdf (2019. 12. 01.)
- Scott, Matt (2019): *Így ússzák meg a klubok: pénzmosás a futballban*. Forrás: www.fourfourtwo.hu/oromfoci/igy-usszak-meg-a-klubok-penzmosas-a-futballban-87797/ (2019. 12. 01.)
- Vajda Bertalan (2017): *Harc a pénzmosás és a terrorizmus ellen: új korszak kezdődött Magyarországon*. Forrás: <https://privatbankar.hu/penzugyi-szektor/harc-a-penzmosas-es-a-terrorizmus-ellen-uj-korszak-kezdodott-magyarorszag-310434> (2019. 12. 01.)
- www.consilium.europa.eu/hu/policies/fight-against-terrorism/fight-against-terrorist-financing/ (2019. 12. 01.)

www.economist.com/finance-and-economics/2019/11/07/financial-crime-through-video-games-is-on-the-rise (2019. 12. 01.)

www.nav.gov.hu/nav/penzmosas/penzmosas_es_terrorizmus_finan/A_penzmosas_es_a_terr20150122.html (2019. 12. 01.)

www.nav.gov.hu/nav/penzmosas/PTEI/PTEI.html (2019. 12. 01.)

www.vg.hu/kozelet/tarsadalom/a-penzmosas-melegagya-lett-a-bunozok-szamara-a-videojatekok-1857471/ (2019. 12. 01.)

Zádor Orsolya (2006): *Néhány észrevétel a pénzmosás tényállásához*. Forrás: www.debrecebijogimuhely.hu/archivum/4_2006/nehany_eszrevetel_a_penzmosas_tenyallasahoz/ (2019. 12. 01.)

Zalavári György – Sándor Géza (2018): *Máris hatályba léptek a legújabb pénzmosás elleni szabályok!* Forrás: <http://jogado.hu/maris-hatalyba-leptek-a-legujabb-penzmosas-elleni-szabalyok/> (2019. 12. 01.)

ABSTRACT

An Outline of the Frameworks of Anti-Money Laundering in Hungary

NAGY Henriett

In the course of money laundering, perpetrators try to make the money laundered appear as legal. Still, their aim is not to make a profit but to hide the illegal origin of funds through a series of legal actions. The perpetrators are ready to give up a significant proportion of the benefits if necessary, as the remaining sum from money laundering is still considerable. Offshore companies, financial entities and investor groups participate in the chain of cross-border financial transactions usually. Due to the fact that financial regulations become increasingly strict, criminals have turned to new offence modes (such as alternative financial services, anonymous underground banking, relief organisations, foundations, cryptocurrencies). Ultimately, chaotic organisational structures and suspicious financial transactions point in one direction: they risk fair market and financial stability of the rule of law democracies.

Keywords: money laundering, legal framework of the fight against money laundering, EU directives, organised crime

Az EKÁER-ellenőrzések rendészeti jellege

PAJOR Andrea¹

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal mint állami adó- és vámhatóság egy sajátos „Janus-arcú” szervezet, amelynek feladatellátásában keverednek a kormánytisztviselők hatáskörei a pénzügyőrök speciális jogállásából eredő hatáskörei-vel. Ennek egy tipikus megjelenési területe az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszerhez kapcsolódó kötelezettségek teljesítésének helyszíni vizsgálata. Ezek a vizsgálatok EKÁER-ellenőrzés néven kerültek be a szakzsargonba és ezzel összefüggésben a köznyelvbe is. Jelen tanulmányban arra mutatok rá, hogy a közúton végzett helyszíni ellenőrzés valójában egy rendészeti intézkedés, amely szükségszerű megelőző intézkedése az EKÁER-hez kapcsolódó adózási bejelentési kötelezettségek teljesítésére irányuló jogkövetési vizsgálatnak.

Kulcsszavak: pénzügyőri intézkedés, jogkövetési vizsgálat, hatáskör, Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER)

Bevezetés

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) olyan sajátos központi hivatal, amely a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény (a továbbiakban: NAV tv.) szerint államigazgatási és fegyveres *rendvédelmi* feladatokat is ellát. Tekintettel a NAV e kettős feladatrendszerére – ami részben abból fakad, hogy két korábbi központi államigazgatási szerv összevonása nyomán jött létre –, személyi állományának meghatározó részét kormánytisztviselők és a hivatásos állomány tagjai, azaz pénzügyőrök alkotják.²

A hivatásos szolgálati jogviszony egy olyan különleges közszolgálati jogviszony, amelyben a hivatásos állomány tagjai feladataikat szigorú függelmi rendben, életük és testi épségük kockáztatásával, valamint egyes alapjogaik korlátozásának elfogadásával teljesítik. A NAV alaptvékenységébe tartozó feladatok közül azokat, amelyek sajátos körülmények között végzett, az élet és testi épség kockáztatásával járó tevékenységnek minősülnek, kizárólag hivatásos szolgálati jogviszonyban állók láthatják el, az egyéb hatósági jellegű feladatokat pedig kormánytisztviselők végzik. Lényeges megkülönböztető ismérv a két jogviszony között a legitim „állami erőszak” alkalmazásának

¹ PAJOR Andrea, mesteroktató, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék
Andrea PAJOR, Master Instructor, NUPS Faculty of Law Enforcement Department of Customs and Finance Guards
<https://orcid.org/0000-0003-4754-3654>; pajor.andrea@uni-nke.hu

² Szilvási (2018) 255.

lehetősége a pénzügyőrök esetében, tekintettel arra, hogy a hivatásos állomány tagjai intézkedések, kényszerítő eszközök alkalmazására jogosultak.³

Ezzel a megkülönböztető ismérvvvel együtt járó „előnyök” a pénzügyőrök oldalán különösen az ellenőrzés területén bírnak jelentőséggel. Nézetem szerint a NAV létrehozásának háttérében is ez volt az egyik vezérlő gondolat, azaz ami a kormánytisztviselők eszköztárából hiányzik, azt a pénzügyőrök eszközrendszerével kell pótolni, és fordítva.

Rendészet, rendvédelem

Nem kerülhetem meg írásomban a rendvédelem és a rendészet fogalmának körüljárását, hiszen a tanulmány címe már jelez egy állásfoglalást a rendészet mellett, annak ellenére, hogy a NAV jogállásáról szóló törvény fegyveres *rendvédelmi* feladatokat is ellátó központi hivatalként határozza meg a NAV-ot.

Az említett két fogalom körül bizonytalanság tapasztalható a köznyelvben, a szakirodalomban, sőt a jogalkotás szintjén is.

„Rendészet vagy rendvédelem? Sem a szakirodalom, sem a rendészeti tételes jog nem tudott egységre jutni a szóhasználatban. A vitában még az is felmerült, hogy vajon melyik igaz és melyik hamis, a rendészet vagy a rendvédelem?”⁴

Ha „civil” állampolgárként gondolkodunk el a rendészet és a rendvédelem fogalmáról, arra jutunk, hogy a két fogalom számunkra ugyanazt jelenti, szinonimaként használható. Körülbelül ugyanazt gondoljuk a fogalmak kapcsán: az állam törvényes rendjének megvédése akár kényszerítő eszközök alkalmazásával. Ha arra gondolunk, hogy kinek a feladata mindezt megtenni, e tekintetben az állampolgárok többségének a rendőrség mint szervezet jut eszébe.

A szakirodalomban „a rendészeti tevékenységet egyes esetekben pusztán a rendőrségi szervezet feladatellátására vonatkoztatják, más esetekben a szerzők rendkívül tág rendészetfogalmat használnak. Utóbbi értelemben a rendészet a közigazgatás azon szegmense, amely közbiztonságot szolgáltat a társadalom számára, illetve amelyik a jogellenes magatartásból eredő zavarokat a legitim fizikai erőszak monopóliumának birtokában hárítja el”.⁵

Balla Zoltán szerint a rendészetet a közfeladata (vagyis a biztonság védele) és az ehhez rendelt cselekvési rendszere (intézkedések, kényszerintézkedések, legitim kényszer, titkos eszközök alkalmazása) különbözteti meg a közigazgatás többi ágazatától.⁶ Ugyanebben a munkájában azt is megfogalmazta, hogy a rendészet egyik legtipikusabb jellemzője az intézményrendszere. Érvelése szerint ezt a struktúrát a közbiztonsághoz való kötődés ereje, minősége, valamint az ehhez rendelt hatáskörök, illetve a legitim erő-

³ Magasvári (2018) 40.

⁴ Finszter (2018) 22.

⁵ Finszter (2018) 21.

⁶ Balla (2017) 42.

szak és a titkos eszközök alkalmazhatósága szempontjából öt alrendszerre oszthatjuk. Így megkülönböztethetjük egymástól a következőket:

- az elsődleges rendészeti szerv,
- a másodlagos rendészeti szervek,
- az egyes rendészeti feladatokat ellátó vegyes szervek,
- a törvényhozói hatalom rendészeti szerve, valamint
- a közhatalmi jogosítvánnyal nem rendelkező rendészeti jellegű egyéb szerveket.⁷

Ebben a csoportosításban a másodlagos rendészeti szervek közé sorolja a NAV *pénzügyőri szervét* arra alapítottnan, hogy az intézkedések, kényszerintézkedések szerényebb eszköztárával rendelkezik a rendőrséghez képest.

Finszter Géza a már idézett tankönyvében a rendészeti igazgatást teljesítő közigazgatási hatóságok négy kategóriáját különíti el, ezek:

- a szűkebb értelemben felfogott rendészeti hatóságok,
- a rendvédelmi szervek,
- a rendészetet támogató hivatalok, központok és
- a járulékos, korlátozott hatáskörű helyi rendészeti hatóságok.

Értelmezése szerint a szűkebb értelemben felfogott rendészeti hatóságok azok, amelyek a hatáskörükbe utalt rendészeti feladatok teljesítéséhez szükséges legitim fizikai erőszak-monopólium teljes körével rendelkeznek. Ezek a következők:

- az általános rendészeti hatáskörű rendőrség,
- a speciális hatáskörű rendőrségek,
- civil nemzetbiztonsági szolgálatok,
- a pénzügyi igazgatás területén általános hatáskörrel felruházott *pénzügyőrség*,
- a büntetés-végrehajtással összefüggő különös rendészeti hatáskörrel rendelkező büntetés-végrehajtási testület.⁸

A kategorizálás eltérő mivolta ellenére a két szerző álláspontja abban megegyezik, hogy a rendészet „kebelébe” sorolja a pénzügyőrséget, amely ma a NAV hivatásos állományú tagjait jelenti.

A központi államigazgatási szervekről, valamint a kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló 2010. évi XLIII. törvény a központi államigazgatási szervek közé sorolja a rendvédelmi szerveket.

A hivatkozott törvény szerint rendvédelmi szervek a következők:

- a) a rendőrség,
- b) a büntetés-végrehajtási szervezet,
- c) a hivatásos katasztrófavédelmi szerv, és
- d) a polgári nemzetbiztonsági szolgálatok.

⁷ Balla (2017) 44.

⁸ Finszter (2018) 264.

A felsorolásban a NAV rendvédelmi szervként nem szerepel, csak a már hivatkozott NAV tv. utal rá, hogy fegyveres rendvédelmi feladatokat is ellát. A NAV tv. részletelesen tartalmazza a NAV szerteágazó feladatait, amelyeket adóigazgatási, vámigazgatási, jövedéki igazgatási, büntetőügyi és nyomozóhatósági, valamint rendészeti igazgatási feladatok körébe csoportosít.⁹

A NAV rendészeti és igazgatási jogkörében

- a) végzi a külön jogszabály által hatáskörébe utalt szabálysértések felderítését és elbírálását,
- b) ellátja a NAV nyomozó hatósága által elrendelt, a büntetőeljárással összefüggésben a jogszabályban meghatározott személyi kört érintő személyi védelmi feladatokat,
- c) végzi meghatározott körben anyagi javak, értékek őrzését, kísérését,
- d) végzi az elfogott, előállított, őrizetbe vett, valamint fogva tartott személyek őrzését, kísérését,
- e) jogszabályban meghatározott ellenőrzési kötelezettségeinek és jogosultságainak végrehajtása egyik formájaként mozgó egységekkel végzi Magyarország területén – az EU külső határán működő határátkelőhelyek kivételével – a mély-ségi ellenőrzési tevékenységet,
- f) végzi a külön jogszabályban meghatározott rendvédelmi, igazgatási feladatokat.¹⁰

Ha áttekintjük a NAV jogállását, szervezetét érintő alapvető jogszabályokat – az eddig említetteken túl még a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló törvényt¹¹ is – arra jutunk, hogy a jogalkotó is kvázi szinonimaként használja a két fogalmat.

A rendvédelem kifejezés kapcsán azonban az is leszögezhető, hogy mint szakkifejezést a közigazgatás, illetve a rendészettudomány művelőinek nagy többsége elutasítja. Ezzel egyidejűleg tényként kell rögzíteni, hogy Magyarország Alaptörvénye használja a rendvédelem szót¹² és ezzel normatív értelemben alkotmányosan legalizálja,¹³ annak ellenére, hogy egyébként nem rendelkezik sem rendészeti, sem pedig rendvédelmi szervekről.

Annak érdekében, hogy állást foglaljunk, és ezzel átlendüljünk a rendészet-rendvédelem problémakörén – tekintve, hogy az írásom témája a NAV által végzett EKÁER-ellenőrzések rendészeti jellege – megítélésem szerint érdemes a NAV törvény általi feladat-meghatározásból kiindulni.

⁹ Szabó (2015) 119.

¹⁰ NAV tv. 13. § (8) bekezdése.

¹¹ 2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról.

¹² Magyarország Alaptörvénye 51. cikk (3) bekezdés, 51/A. cikk (3) bekezdés.

¹³ Balla (2017) 47.

Ennek tanulmányozása azt támasztja alá, hogy a NAV:

- rendészeti feladatot lát el azzal, hogy a társadalom védelmét a pénzügyi igazgatás területén jelentkező jogellenes magatartások megelőzésével, megszakításával és felderítésével tölti be;
- rendészeti funkciókat gyakorol azzal, hogy a pénzügyi igazgatással összefüggő feladatait örökődéssel, információszerzéssel és a legitim fizikai erőszak alkalmazásával teljesíti;
- nyomozóhatósági jogkörben felderítést és nyomozást folytat a hatáskörébe utalt bűncselekmények gyanúja esetén.

Összefoglalva: „[A] NAV olyan rendvédelmi feladatokat teljesítő kormányhivatal, amelyik a pénzügyi igazgatáshoz kapcsolódó különös hatáskörében rendészeti igazgatást teljesít.”¹⁴

Az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER)

Tovább közelítve a címben meghatározott témához, az alábbiakban elsőként az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer (EKÁER) mibenlétét kell megvilágítanom röviden.

Az adóhatóság ellenőrzési gyakorlata azt mutatta, hogy általános forgalmi adó (a továbbiakban: áfa) tekintetében a csalárd adózói magatartások leggyakrabban a teljesen fiktív vagy nem az okmányokon szerepeltetett adatoknak megfelelő közösségi áruszállításokhoz, illetve az eltűnő – termékbeszerzés utáni áfafizetési kötelezettségüket nem teljesítő – kereskedőkhöz kapcsolhatók. A visszaéléseket leggyakrabban ömlesztett, egyedileg nem beazonosítható (nem címkézhető, jelölhető stb.), de nagy mennyiségben fogyasztott/felhasznált termékek tagállamok közti (körbe) utaztatásával követik el, kihasználva mindehhez az uniós normákban rögzített tagállami adómentes értékesítés lehetőségét. További probléma volt, hogy a termékértékesítéshez, termékbeszerzéshez köthető árumozgásokkal összefüggő adókötelezettségek teljesítésének ellenőrzéséhez a hatóságoknak pusztán olyan információk álltak a rendelkezésére, amelyekkel az árumozgások kizárólag utólagos ellenőrzés keretében voltak vizsgálhatók. Nehézséget jelentett az is, hogy a nemzetközi szállítást alátámasztó papíralapú okmányokból (CMR-okmányok) az adózók – annak szigorú számadási kötelezettsége hiányában – tetszőleges számú példányt állíthatnak ki.¹⁵

Figyelemmel a fentiekre korábban számos, a tagállamokat érintő kísérlet történt az áfakikerülés megelőzése, illetve a csalások felderítése érdekében. A legtöbb ilyen jellegű intézkedés azonban – adminisztratív voltának köszönhetően – nem hozta a várt gazdaságfehérítő eredményeket. A csalárd gazdálkodókkal szembeni hatékonyabb fellépés kulcsa tehát mindenképpen egy olyan módszer kialakítása kellett hogy legyen,

¹⁴ Finszter (2018) 266.

¹⁵ Mihics (2015) 3.

amellyel az ellenőrző hatóságok számára a gazdasági események már azok tényleges megvalósulásakor követhetővé válnak, és a rendszer adatainak felhasználásával az áfa-köteles ügyletek utólag is rekonstruálhatók.

Erre tekintettel került kidolgozásra az EKÁER, amely elsősorban az áfára elkövetett csalások visszaszorítása érdekében 2015. január 1-jétől került bevezetésre az adózás rendjéről szóló 2003. évi XCII. törvénnyel (a továbbiakban: régi Art.).

Jelenleg – részben a régi Art. újrakodifikálásának eredményeként – az EKÁER jogi szabályozása többlépcsős:

- törvényi szinten meghatározott a termékek közúti fuvarozásával kapcsolatos bejelentési kötelezettség, a bejelentendő adatok köre, a kockázati biztosíték nyújtására vonatkozó kötelezettség,¹⁶ továbbá a nem teljesítéssel kapcsolatos szankciók, intézkedések;¹⁷
- a fuvarozott termék ellenőrzésére vonatkozó szabályokat tartalmaz az adóigazgatási eljárás részletszabályairól szóló 465/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet (a továbbiakban: kormányrendelet); és
- miniszteri rendeletben szabályozták az EKÁER működésével kapcsolatos részletszabályokat, valamint a kockázatos termékek körét.¹⁸

Az előzőekben hivatkozott jogi szabályozás alapján jött létre és működik tehát az EKÁER, amely egy komplex árumozgás-ellenőrző rendszer. Lényegét tekintve a közösségi termékértékesítéssel, illetve beszerzéssel, valamint az első belföldi áfaköteles termékértékesítéssel összefüggő áruszállítások e-útdíj kamerahálózat segítségével történő nyomon követését biztosítja. A működése során elektronikusan – elemezhető formában – keletkező fuvarozási adatok olyan kockázatelemzést tesznek lehetővé, amely alapján akár valós idejű (a gazdasági eseményekkel egyidejűleg végzett), akár utólagos adóhatósági ellenőrzések végezhetőek a kiemelt kockázatokra tekintettel.

Az új rendszer működésének legfontosabb eleme, hogy 2015. január 1-jétől útdíjkötelessé vált a 3,5 tonna vagy annál nagyobb össztömegű gépjármű által végzett közúti fuvarozás, és annak megkezdése előtt a fuvarozásért felelős személynek vagy gazdasági társaságnak a tervezett szállítást be kell jelentenie az adóhivatalnál, és úgynevezett EKÁER-számot¹⁹ kell igényelnie. A jogszabályban meghatározott adóalanyi kör kizárólag érvényes EKÁER-számmal végezhet szállítási tevékenységet. Ide tartozik az Európai Unió más tagállamaiból Magyarországra irányuló termékértékesítés, valamint a Magyarországról az Európai Unió tagállamaiba irányuló termékértékesítés vagy egyéb célú kivitel, illetve a belföldre történő behozatal, ha nem közvetlenül a végfelhasználó részére történik, és a Magyarországra történő első beszállítás is, ha az áru áfa-

¹⁶ Régi Art. 22/E. §; az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény (a továbbiakban: új Art.) 113. §.

¹⁷ Régi Art. 172. § (19a)–(19b) bekezdései, 173. §, 173/B. §; új Art. 226. § (2)–(3) bekezdései, 240. §, 244. §.

¹⁸ Az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer működéséről szóló 5/2015. (II. 27.) NGM rendelet, valamint az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer működésével összefüggésben a kockázatos termékek meghatározásáról szóló 51/2014. (XII. 31.) NGM rendelet.

¹⁹ EKÁER-szám: az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer által a termék közúti fuvarozásának bejelentését követően automatikusan képzett azonosító szám, amely egy adott termékegységet azonosít.

köteles. Az EU területén kívülre irányuló exporthoz, illetve az onnan bejövő importhoz kapcsolódó szállítmányozási tevékenység is engedélyköteles, tehát ezek a szabályok vonatkoznak ezekre a tevékenységekre is.²⁰

A rendszer működésének nélkülözhetetlen eleme az országos kamerahálózat, melynek működési szabályait a 2013. évi LXVII. törvény²¹ határozza meg. 2015. január 1-jétől a köznyelvben HU-GO rendszerként ismert e-útdíj kamerahálózat által begyűjtött digitális forgalmi információkat a NAV jogosult átvenni és munkájában felhasználni. A közúti forgalmi utat ellenőrző kihelyezett kamerák segítségével a szállítmányok mozgása, a teljes belföldi közúti hálózatban nyomon követhető és az összegyűjtött adatok egybevetethetők a NAV rendelkezésére álló adatokkal, így az adózók által teljesített EKÁER bejelentéseken alapuló információkkal is. A rendszer kiegészül továbbá az adózók által nyújtott pénzügyi garanciarendszerrel. Ennek összegét az EKÁER bejelentésre kötelezett vállalkozás előző 45 napos forgalmi adatai alapján határozzák meg, hasonlóan a jövedéki adók biztosítéki rendszeréhez.²²

Ahogy arra előzőleg már utaltam, az adatok (feladó adatai, felrakodás címe, címzett adatai, kirakodás címe, szállított áru megnevezése, tömege, termék közúti fuvarozásának indoka, fuvarozáshoz használt gépjármű forgalmi rendszáma stb.), az EKÁER-ben elsősorban az adózók (a fuvarozott áru viszonylatában: feladó, címzett) kötelező bejelentései nyomán keletkeznek, illetve a bejelentés elmulasztása esetén – ha ezt a NAV ellenőrzése során észleli – az adatokat az ellenőrzést végző szervezeti egység rögzíti az EKÁER-ben.

A rendészeti jelleg megnyilvánulása az EKÁER-ellenőrzések során

Az alábbiakban rátérek annak kifejtésére, miért is gondolom azt, hogy az EKÁER-ellenőrzések során nem kis jelentősége van a NAV rendészeti tevékenységének.

Elsőként azt szükséges rögzíteni, hogy az EKÁER-bejelentések teljesítését, illetve valóságtartalmának kontrollálását érintő vizsgálatok az árumozgások három fő területén merülnek fel leggyakrabban. Az első az áru közúti fuvarozásának folyamatához, a második az elfuvarozott áru kirakodásához, a harmadik pedig a kirakodási címre leszállított áru további sorsához kapcsolódik. Ennélfogva az EKÁER adatait főként az alábbi ellenőrzési típusok esetében vizsgálják:

- közúton végzett ellenőrzés, amely álláspontom szerint a NAV rendészeti jogkörében végzett intézkedést, majd az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Air.) szerinti jogkövetési vizsgálatot jelent;
- belföldi kirakodási címen végzett ellenőrzés, amely az Air. szerinti adatgyűjtésre vagy egyes adókötelezettségek teljesítésére irányuló jogkövetési vizsgálat;

²⁰ Szilovics (2019) 104.

²¹ 2013. évi LXVII. törvény az autópályák, autóutak és főutak használatáért fizetendő, megtett úttal arányos díjról.

²² Szilovics (2019) 104.

- utólag végzett ellenőrzés, amely lehet a bejelentések teljesítésének vizsgálata akár áfa adónemre lefolytatott Air. szerinti adóellenőrzés keretében, de lehet akár egyes adókötelezettségek teljesítésére, illetve egyes gazdasági események valóságának vizsgálatára irányuló jogkövetési vizsgálat is, az ellenőrzés irányultságától függően.

A NAV belső szabályozása szerint a megyei (fővárosi) adó- és vámigazgatóságoknak az illetékességi területükön biztosítaniuk kell, hogy minden nap – kivéve a nehézgépjárművek közlekedésének korlátozásával érintett időszakban – 0–24 órában végezzenek EKÁER-ellenőrzéseket a közutakon. A közúti EKÁER-ellenőrzést az ellenőrző egységek elsődlegesen járőrirányítás vagy járőrkoordináció alapján, ezenkívül szűrőpróbaszerűen vagy előzetes vezetői feladatmeghatározás alapján végzik.

A NAV rendelkezésére álló humán erőforrás minél hatékonyabb kihasználása és az ellenőrzési tevékenység hatékonyságának növelése érdekében – ha a gépjárműforgalom mértéke és az ellenőrző egységek ellenőrzési kapacitása engedi – a már megállított gépjárművek több szempontból történő ellenőrzését is el kell végezni (például pihenőidő vizsgálata, a közúti közlekedésről szóló 1988. évi I. törvény alapján végzett egyéb ellenőrzés, árueredet-vizsgálat stb.).

Fenti előírásra tekintettel az EKÁER-rel összefüggő bejelentési kötelezettség ellenőrzése az esetek nagy részében közúti ellenőrzéssel kezdődik, azzal, hogy a közúti ellenőrzést jellemzően még nem a bejelentésre kötelezett adózónál folytatják le, így azt – jogszabálysértés esetén – általában követi egy újabb, már a bejelentésre kötelezett adózónál lefolytatott adóhatósági ellenőrzés (vagy adóellenőrzés, vagy jogkövetési vizsgálat az Air. szabályai szerint). Következik ez abból, hogy a jogszabály az adókötelezettség teljesítését (jelen esetben az EKÁER bejelentési kötelezettséget) az adózó (jelen esetben a címzett, illetve a feladó) számára írja elő. A fuvarozó nem felel az EKÁER bejelentési kötelezettség teljesítésért. Az esetek többségében maga a fuvarozás nem a címzett, illetve a feladó fuvarszközével történik, hanem a felek – megállapodásuk szerint – fuvarozó céget vesznek igénybe az áru elszállítására. Ebből adódóan a megállított gépjármű vezetőjével szemben legfeljebb adatgyűjtésre irányuló jogkövetési vizsgálat kezdhető meg, arra tekintettel, hogy a kormányrendelet jogkövetési vizsgálat megkezdését akkor is lehetővé teszi, ha az adózó alkalmazottja van jelen. Fő szabály szerint a kormányrendelet ugyanis azt mondja ki, hogy a helyszíni ellenőrzést az adóhatóság csak akkor kezdheti meg, ha az adózó vagy annak képviselője, meghatalmazottja, ezek hiányában két hatósági tanú jelen van.

Abban az esetben, ha a gépjármű vezetője valamely adózó (feladó vagy címzett) alkalmazottja, vele szemben a jogkövetési vizsgálat megkezdhető a kormányrendelet ismertett fő szabálya szerint.

Megítélésem szerint a gépjármű megállítását követően a gépkocsivezetőtől az ellenőrzést végző pénzügyőr elsőként felvilágosítást kérhet intézkedés keretében. Majd ettől függően, az ebből szerzett információ alapján kezdeményezhet Air. szerinti jogkövetési vizsgálatot. Ezt a vélekedésemet alátámasztja a belső szabályozó is, hiszen

kimondja, hogy a közúton végzett ellenőrzések során az ellenőrző egységnek minden esetben nyilatkoztatnia kell a gépjárművezetőt arról, hogy szállít-e, birtokol-e jövedéki terméket, illetve a szállított áru, a szállítás útirányára és céljára vonatkozóan. Amennyiben a közúti ellenőrzéssel érintett jármű *EKÁER szempontjából történő* ellenőrzés alá vonása indokolt, úgy az ellenőrzést az ellenőrző egység az Air., az új Art. és a kormányrendelet rendelkezései alapján kezdi meg.

A pénzügyőrök intézkedési lehetőségei

A tanulmány elején – a jogi szabályozás elemzésével – levezettem, hogy a pénzügyőrök szolgálatuk teljesítése során rendészeti feladatokat látnak el, ebből következően tevékenységük során jogosultak – a rendészet más szerveihez hasonlóan – a jogszabályban meghatározott egyes intézkedések foganatosítására.²³

A hatósági intézkedés fogalmi mibenlétét illetően rögzíthető, hogy a hatósági döntés fogalmán kívül eső hatósági aktusnak minősül. Jellemzően a hatóság nevében hatósági intézkedés tételére jogosult személy szóbeli aktusa, amelyet a jogalany köteles azonnal teljesíteni.²⁴ Általában nincs ellene közvetlen jogorvoslati lehetőség, de a rendészeti szervek intézkedése esetén panasszal lehet élni, azzal, hogy a panasz nem bír halasztó hatállyal, tehát nem zárja ki az intézkedés végrehajtását.

Tekintve, hogy az intézkedési jogosultság kizárólag a NAV hivatásos állományú tagját illeti meg, fontos, hogy az intézkedés alá vont személy tudata átfogja az intézkedő pénzügyőri mivoltát. Ebben kiemelt jelentősége van az egyenruhának, amely szintén kizárólag a pénzügyőri állomány privilégiuma. Az intézkedések alkalmával a pénzügyőrt az egyenruhája és az azon elhelyezett azonosítószáma, vagy ha nem visel egyenruhát, akkor a szolgálati igazolványa és a szolgálati jelvénye igazolja. A jogszabályi előírások végrehajtását szolgáló intézkedésnek alapvetően mindenki köteles magát alávetni és a pénzügyőr utasításának engedelmeskedni. Az intézkedés során annak jogszerűsége nem vonható kétségbe, kivéve ha a jogszerűtlenség mérlegelés nélkül, kétséget kizáróan megállapítható.

A pénzügyőr jogszerű intézkedésének való ellenszegülés esetén a NAV tv.-ben meghatározott intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazhatók.²⁵

Azt, hogy milyen intézkedést tehet a pénzügyőr, a NAV tv. III. fejezete határozza meg, amely jelenleg tizenegy különböző intézkedést nevesít (felvilágosítás kérése; igazoltatás; ruházat, csomag és jármű átvizsgálása; elfogás és előállítás; intézkedés magánlakásban és közterületnek nem minősülő egyéb helyen; a helyszín biztosítása; egyéb pénzügyőri intézkedések; képfelvétel, hangfelvétel, kép- és hangfelvétel készítése; létesítmény őrzés-védelmi intézkedés; rejtett ellenőrzés elrendelése; a Schengeni

²³ Erdős (2018) 138.

²⁴ Lapsánszky (2019) 485–486.

²⁵ NAV tv. 35/C. §.

Információs Rendszerben elhelyezett rejtett ellenőrzésre irányuló figyelmeztető jelzés végrehajtása).²⁶

A felsoroltak azonban ténylegesen nemcsak tizenegy intézkedést fednek le, ugyanis az egyéb pénzügyőri intézkedések cím alatt további öt, egymástól egyértelműen elkülöníthető intézkedés található:

- közúti ellenőrzés,
- beszállításra kötelezés,
- lefoglalás,
- tartozásvizsgálat,
- orvosi vizsgálatra kötelezés.²⁷

Ez utóbbiak közül – a tanulmány témáját tekintve – a már említett közúti ellenőrzés bír különös jelentőséggel, miszerint a pénzügyőr a szolgálati feladatok ellátása céljából közutakon, közforgalom számára megnyitott területen személyeket, járműveket – a közúti közlekedés rendjéről szóló jogszabályban meghatározott jelzések alkalmazásával – *megállíthat*.

Adott esetben jelentőséggel bírhat a *beszállításra kötelezés* is, amely szerint a pénzügyőr a vám- és jövedéki jogszabályok, továbbá a NAV szerveinek feladatát meghatározó egyéb jogszabályok megsértésének észlelése, gyanúja esetén elrendelheti az ellenőrzés tárgyát képező dolog hivatalos helyre történő azonnali beszállítását, amennyiben az ellenőrzés biztonságos és eredményes lefolytatásához az ellenőrzés helyszínén a feltételek nem adóttak, vagy az ellenőrzés végrehajtása mások személyi, illetve vagyonbiztonságát veszélyezteti. A dolog birtokosa köteles az elrendelésnek eleget tenni, és amennyiben vele szemben az eljárás során jogsértést nem állapítanak meg, kérheti igazolt költségeinek megtérítését. Ugyancsak előfordulhat az EKÁER-kötelezettség ellenőrzése során, hogy bűncselekmény gyanúja merül fel, ez esetben a pénzügyőr halasztást nem tűrő esetben jogosult lefoglalás elrendelésére, és a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nyomozó hatóság felé a szükséges intézkedéseket megteszi.

Előzőek mellett a pénzügyőrök *kényszerítő eszközök* alkalmazására is jogosultak (teszt kényszer; bilincs; vegyi eszköz, sokkoló eszköz, rendőrbot, illetve más eszköz alkalmazása; lőfegyverhasználat; szolgálati kutya alkalmazása; útzár telepítése, megállásra kényszerítés). Az áruszállítás ellenőrzése tekintetében adott esetben nem kizárt, hogy akár útzár telepítésére vagy megállásra kényszerítésre is szükség lehet.

A kényszerítő eszköz fogalmát rendészeti szempontból megközelítve úgy lehet meghatározni, hogy az „a közrend, közbiztonság fenntartása érdekében eljáró szervek által jogszabályban meghatározott módon alkalmazható olyan hatósági aktus, amely szükségszerűen, az intézkedés törvényes céljának megvalósulása érdekében az alapvető emberi jogok (így különösen az emberi méltóság, személyes szabadság, testi épség, végső esetben az élethez fűződő jogok) korlátozásával, illetve sérelmével jár”.²⁸

²⁶ NAV tv. 36. § – 37/B. §

²⁷ Erdős (2018) 149.

²⁸ Hautzinger (2002) 69.

Ezzel összefüggésben kiemelés érdemel a NAV törvény indokolása, amely rögzíti, hogy „a pénzügyőri intézkedés eredményessége nem függhet az érintett belátásától, ezért szükség esetén az kikényszeríthető. A kikényszerítés többnyire a személyi szabadság átmeneti korlátozásával jár”.²⁹

Az előzőek alapján látható, hogy a pénzügyőrök által alkalmazható intézkedések és kényszerítőeszközök rendkívüli többletjogosultságot jelentenek a kormánytisztviselők jogosultságaihoz képest.

Összegzés

Ha visszagondolunk az EKÁER létrehozásának célja tekintetében a bevezetőben rögzítettekre, jelesül arra, hogy magát a rendszert az áfacsalások megelőzése, felszámolása érdekében alakították ki, könnyen belátható, hogy a kormánytisztviselők szerényebb eszközeivel és jogosultságaival a fuvarozásban érintett gépjármű megállítására sem lenne lehetőség, arról nem beszélve, hogy a kormánytisztviselőnek nincs joga igazoltatásra, nincs joga ellenszegülés esetén kényszerítő intézkedések alkalmazására, bűncselekmény gyanúja esetén nincs joga megtenni a halaszthatatlan intézkedéseket.

Ezek azok a tények és körülmények, amelyekkel – meglátásom szerint – igazolható, hogy a NAV hatósági jogalkalmazó munkájában EKÁER-ellenőrzésnek³⁰ titulált tevékenységben jelentős hányadot képvisel a rendészeti tevékenység. Megjegyzem ugyanakkor, némiképp ellentmondásba kerülve az általam választott címmel, hogy EKÁER-ellenőrzés jogilag nem létezik, csak a NAV mint állami adó- és vámhatóság szakszargonában alakult ki ez a fogalom. Valójában az EKÁER-hez kapcsolódó kötelezettségek teljesítésének vizsgálatára irányuló ellenőrzésről beszélhetünk, ami az adóeljárás jogszabály szerint történhet jogkövetési vizsgálat keretében, de történhet utólag is, adóellenőrzés keretében. Az EKÁER-hez kapcsolódó bejelentési kötelezettségek jogkövetési vizsgálata azonban legtöbbször helyszínen történik, azaz közúton (áruszállítás közben), illetve a belföldi kirakodási helyszínen. A helyszíni vizsgálatokon belül pedig a legtöbb közúton történik (az ellenőrző egységek 2018-ban 190 273 gépjármű ellenőrzését végezték el³¹), amelyek során elsőként egy pénzügyőri intézkedéssel meg kell állítani a gépjárművet, felvilágosítást kell kérni a gépjármű vezetőjétől a szállít-

²⁹ NAV tv. 38-39. §-aihoz fűzött indoklás.

³⁰ A Nemzeti Adó- és Vámhivatal vezetője által kiadott 1131/2018/VEZ eljárási rend az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszerrrel kapcsolatos feladatok végrehajtásáról 2.2. Értelmező rendelkezések j) pont: *EKÁER ellenőrzés: az igazgatóságok által az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény (a továbbiakban Air.) 91. §-ban rögzített vizsgálat során végzett azon tevékenysége, amely – az Art-ban és a miniszteri rendeletben, továbbá az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer működésével összefüggésben a kockázatos termékek meghatározásáról szóló 51/2014. (XII. 31.) NGM rendeletben meghatározott – EKÁER-bejelentéssel és az azzal összefüggő kötelezettségekkel kapcsolatos előírások megtartásának vizsgálatára irányul, ide nem értve a szakrendszerekben szereplő adatok alapján végzett kockázatelemzéssel kapcsolatos tevékenységeket.*

³¹ NAV évkönyv 2018. Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2018. évi tevékenységéről (2019).

mányról, az útirányról stb., és csak ezt követően „fordulhat át” a vizsgálat az Air. szerinti³² jogkövetési vizsgálatá, amennyiben annak jogszabályi feltételei fennállnak.

IRODALOMJEGYZÉK

- Balla Zoltán (2017): *A rendészet alapjai és egyes ágazatai*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Erdős Ákos (2018): A pénzügyőri intézkedésekről. In Erdős Ákos szerk.: *Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 138–155.
- Finszter Géza (2018): *Rendészettan*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Hautzinger Zoltán (2002): A rendészeti kényszerítő eszközök alkalmazásának alapelvei. In: *Tanulmányok a „Határőrség és rendészet” című tudományos konferenciáról Pécsi Határőr Tudományos Közlemények I. Konferencia helye, ideje: Pécs, Magyarország, 2002. 06. 20. 69–76. Forrás: www.pecshor.hu/periodika/2002/hautzinger.pdf (2019. 09. 30.)*
- Lapsánszky András (2019): A hatósági ellenőrzés. In Patyi András szerk.: *A közigazgatási hatósági eljárásjog jogintézményei*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 433–488.
- Magasvári Adrienn (2018): A Nemzeti Adó- és Vámhivatal szerepe, szervezete, feladatai, személyi állománya. In Erdős Ákos szerk.: *Integrált pénzügyőri ismeretek I. Kezdő pénzügyőrök kézikönyve*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 25–43.
- Mihics Henrik (2015): Az EKAER-rel kapcsolatos legfontosabb tudnivalók. *Adóvilág*, 19. évf. 1-2 sz. 3–13.
- Szabó Andrea (2015): A magyar pénzügyőr képzés intézményi kereteinek fejlődése. *Rendvédelem-történeti Füzetek*, 25. évf. 43–46. sz. 117–126. DOI: <https://doi.org/10.31627/RTF.XXV.2015.43-44-45-46N.117-126P>
- Szilovics Csaba (2019): Az adócsalás elleni küzdelem új eszközéről. *Büntetőjogi Szemle*, 8. évf. 1. sz. 102–107.
- Szilvássy György Péter (2018): Néhány megjegyzés a pénzügyőrök szolgálati jogviszonya és az alapjogi korlátozások kapcsolatáról. In Czene-Polgár Viktória – Zsámbokyné Ficskovszky Ágnes szerk.: *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment tanulmánykötet*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 255–267.

Jogforrások

1988. évi I. törvény a közúti közlekedésről
2003. évi XCII. törvény az adózás rendjéről
2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról

³² Air. 91. § [Jogkövetési vizsgálat].

(1) Az adóhatóság jogkövetési vizsgálat keretében a bevallási időszak lezárását megelőzően is

a) ellenőrizheti, hogy az adózó eleget tett-e a törvényekben előírt egyes adókötelezettségeinek, azokat határidőben, illetve az adó megállapítására, bevallására és megfizetésére alkalmas módon teljesíti-e;

b) adatokat gyűjthet a nyilvántartásában és az adózó nyilvántartásában, bevallásában szereplő adatok, tények, körülmények valóságtartalmának, illetve ezek hitelességének megállapítása érdekében;

c) vizsgálhatja a gazdasági események valóságát;

d) adatokat gyűjthet az ellenőrzési tevékenysége támogatása érdekében, így különösen becslési adatbázis létrehozásához, karbantartásához.

(2) * Az adóhatóság az állami adó- és vámhatóság nyomozó hatósági hatáskörrel felruházott szerve által feltárt adatok és bizonyítékok alapján bűncselekmény elkövetési értékének megállapítása céljából is vizsgálhatja gazdasági események valóságát jogkövetési vizsgálat keretében.

2010. évi XLIII. törvény a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról
2013. évi LXVII. törvény az autópályák, autóutak és főutak használatáért fizetendő, megtett úttal arányos díjról
2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről
2017. évi CLI. törvény az adóigazgatási rendtartásról
- 465/2017. (XII. 28.) Korm. rendelet az adóigazgatási eljárás részletszabályairól
- 5/2015. (II. 27.) NGM rendelet az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer működéséről
- 51/2014. (XII. 31.) NGM rendelet az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszer működésével összefüggésben a kockázatos termékek meghatározásáról
- A Nemzeti Adó- és Vámhivatal vezetője által kiadott 1131/2018/VEZ eljárási rend az Elektronikus Közúti Áruforgalom Ellenőrző Rendszerrel kapcsolatos feladatok végrehajtásáról
- Magyarország Alaptörvénye
- NAV évkönyv 2018. *Tények, információk a Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és annak 2018. évi tevékenységéről* (2019). Budapest. Forrás: www.nav.gov.hu/data/cms496584/NAV_evkonyv_2018.pdf (2019. 12. 01.)

ABSTRACT

The Law Enforcement Nature of EPRTCS Inspections

PAJOR Andrea

The National Tax and Customs Administration, as a state tax and customs authority, is a special "Janus-faced" organisation; in the performance of duties, the competences of government officials intermingle with those based on the special status of finance guards. A typical area for this is the on-the-spot verification of compliance with obligations related to Electronic Public Road Transport Control System. These studies have been introduced into the jargon and in the common language under the name EPRTCS inspection. In this study, I point out that on-the-spot checks on roads are in fact a law enforcement measure that is a necessary preventive action for the compliance audit of taxpayers' reporting obligations under the EPRTCS system.

Keywords: actions taken by the finance guards, compliance audit, competence, Electronic Public Road Transport Control System (EKAER)

Jövedéki szankciórendszer a dualizmus korában és a jelenkorban

POTOCZKI Zoltán¹

A jövedéki adóztatás szövevényes múltra tekint vissza. A mai szabályozás gyökerei a 19. századi jövedékek, illetve más, fogyasztási típusú adók formájában mutatkoztak meg: a különböző állami monopóliumok között megtaláljuk a lottó-, illetve sóárusítás, valamint az italmérés jogát, a dohány európai elterjedését követően pedig a dohányjövedéket is. Jelen tanulmány tézise, hogy a mai jövedéki szankciórendszer a 19. századi jövedéki jogintézményeken és az ahhoz kapcsolódó szabályozáson alapul. Mindebből következően a mai és egykori jövedéki szankciók között nagymértékű hasonlóság mutatkozik.

Kulcsszavak: jövedéki adó, szankciórendszer, szabályozás, bírságok, intézkedések

Bevezetés

„A jogszabály jellemzői közé tartozik, hogy nemcsak érvényes, hanem érvényesülő társadalmi norma. A jogszabály biztos érvényesülésének legközönségesebb tényezője a jogszegést követő hátrányos jogkövetkezmény: a szankció. A mai jogrendszerekben a jogszabályok túlnyomó többsége szankcióval van ellátva. Ha vannak is szankció nélküli jogszabályok, ha nem is mindig a szankciótól való félelem a jogkövetés motívuma, ha nem is gyakran kerül sor a szankció alkalmazására, kétségtelen, hogy a szankció a jog érvényesülésének legáltalánosabb látható tényezője. Nemcsak közbeszédben, de jogászai gondolatmenetekben is egy jogszabályt szankcióval ellátni rendszeren annyit jelent, mint eszmei követelményt tételes joggá, hiányos jogot teljessé, tökéletlent tökéletessé tenni.”²

Mint a fenti idézetből is kitűnik, a jogi norma érvényesítésének egyik leghatékonyabb módja a szankciórendszer alkalmazásának lehetőségében rejlik. Ez a kijelentés különösen a közjogi normák érvényesítésére igaz. A jövedéki adóbevételek biztosítása érdekében a jogalkotó a jogszabályban foglalt normák betartását különböző hatósági eljárások foganatosításával igyekszik elérni. Ennek keretei között már a jövedéki engedélyezési eljárások is azt a célt szolgálják, hogy kizárólag olyan alanyok kapjanak engedélyt bizonyos tevékenységek végzéséhez, akik a jogszabályokban előírt szigorú fel-

¹ POTOCZKI Zoltán, pénzügyőr alezredes, mesteroktató, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszék
Zoltán POTOCZKI, Finance Guard Lieutenant Colonel, Master Instructor, NUPS Faculty of Law Enforcement, Department of Customs and Finance Guards
<https://orcid.org/0000-0001-6959-6170>; potozoli@gmail.com

² Bibó (1990) 4.

tételeknek eleget tesznek. Az engedélyezési eljárás során különböző garanciális, tárgyi és személyi feltételeknek kell eleget tenni, biztosítékot kell nyújtani a törvényesség betartása érdekében. Nem elegendő azonban csupán az engedélyezés során figyelemmel kísérni a jövedéki adóalanyok tevékenységét, hanem működésük teljes ideje alatt fenn kell tartani a hatósági kontrollt. Amennyiben a különböző ellenőrzések foganatosítása során a hatóság jogsértést észlel, akkor annak megtorlására, illetve annak előmozdítása érdekében, hogy az adóalanyok a jövőben a jogszabályok maradéktalan betartásával végezzék a tevékenységüket, a vámhatóság szankciókat szabhat ki.³ Jelen tanulmány a komparatizistika módszertanát alkalmazva veti össze a jövedéki szankciórendszer 19. századi és mai szabályanyagát. A tanulmány megírása azon feltevésen alapszik, hogy a szankciórendszer mai szabályanyaga – lényegi elemeit tekintve – a 19. század végi szabályozáson alapul.⁴

Jövedéki szankciórendszer a dualizmus korában

A jövedéki törvénysértő magatartásokat a dualizmus idejében „jövedéki kihágás” kifejezéssel illették. A kiegyezést követően a jövedéki törvénysértések vizsgálatait ellátó pénzügyi igazgatóságok székhelyein jövedéki törvényszékeket állítottak fel, amelyek száma Magyarországon 26, Erdélyben 6 volt. Az új fórumok székhelyei megegyeztek a pénzügyi felügyelőségek központjaival. A törvényszék három ügydöntő hivatalnokból és egy jegyzőből állt. Az intézkedés fontos lépés volt a jogvédelem terén, hiszen megszüntette azt a gyakorlatot, miszerint az anyagi közkötelezettséggel összefüggő jogvitában az állami hatóságok egyidejűleg közvetlenül érdekelt ügyfelek és bírák voltak.⁵ A jövedéki kihágás kifejezés a 19. században kiterjesztő fogalomkörrel bírt, mivel nemcsak a klasszikus jövedéki törvénysértéseket értették alatta (italmérési, só-, dohány-, lottó-, lőpor- és postajövedék), hanem a vámokkal, fogyasztási adókkal (szesz-, sör-, cukor-, ásványolajadó, bor- és söradó, cukorfogyasztási és húsfogyasztási adó) való visszaéléseket, és a bélyeg-, valamint illetéktörvények megsértését is.⁶ Mai szóhasználatnál élve a „költségvetési csalásként” (büntetőjogi kategória), illetve jövedéki törvénysértésként (közigazgatási jogi, azon belül speciális adóigazgatási jogi, azaz: jövedéki igazgatási jogi) definiálnánk a korabeli jogsértő cselekményeket, annak függvényében, hogy a mai szabályozás alapján bűncselekménynek és/vagy jövedéki (adóigazgatási) törvénysértésnek minősül-e az adott jogsértő cselekmény. Terjedelmi okok miatt jelen tanulmány a szűkebb – mai – értelemben vett jövedéki törvénysértésekre fókuszál, azok jogintézményi előzményeit tárja fel.

A jövedéki kihágásokat súlyuk szerint „súlyos”, illetve „egyszerű” minősítések alá sorolták: azon kihágások esetében, ahol az államkincstár megrövidítése nem volt szándékos, ott egyszerű, ahol viszont szándékolt magatartás volt bizonyítható, azon ese-

³ Potoczki (2014) 63.

⁴ Potoczki (2019) 202.

⁵ Stipta (2012) 444.

⁶ Ardai-Exner (1896) 9.

tekben súlyos minősítést kapott az adott jövedéki kihágás.⁷ A mai jövedéki szankciórendszer gyökerei – ahogy azt majd a későbbiekben látni fogjuk – részben a fentebb vázolt „egyszerű” minősítésen alapulnak, mert a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány (adóbevétel-kiesés) okozása esetén mindenképp indul jövedéki eljárás, és akár szándékos magatartás híján is jövedéki szankciók bevezetésére kerül sor. A mai jövedéki szankciórendszer tehát a felelősség szempontjából kifejezetten szigorú, objektív felelősségen alapul: az eljárás során elég megállapítani a költségvetésnek okozott kárt és a jogsértő magatartás közötti ok-okozati összefüggést ahhoz, hogy a jövedéki törvénysértés megállapítható legyen. Csupán szűk esetkörben engedi meg a jelenleg hatályos jövedéki törvény a (szubjektív) kimentési okok mérlegelésének lehetőségét. Mind-ebből következően a mai jövedéki szankciórendszerre jellemző – alapvetően – objektív felelősségrendszer gyökerei a korabeli szabályozásban már megtalálhatók voltak.

Ami a 19. századvégi szankciókat illeti, a jövedéki kihágások elkövetése esetén „vagyonbüntetések” (pénzbírság, elkobzás), „jogosítványok elvesztése” (engedélyek visszavonása, jogosítványok bevonása, kiutasítás), illetve kivételes esetekben, áttételesen szabadságvesztés (elzárás vagy fogház) járt. A pénzbírság alapja a keletkezett adóhiány összege volt. A vagyonbüntetések lerovása érdekében – a mai szabályozáshoz hasonlóan – biztosítékot kellett nyújtani, amelyet a korabeli szabályozás „személyi, illetve dologi kezesség” elnevezéssel illetett.⁸ A pénzbírság mértéke a megrövidített, vagy megrövidítésnek kitett költségvetési bevétel többszöröse volt: kisebb súlyú ügyekben a veszélynek kitett adóbevétel egy-nyolcszorosa,⁹ súlyosabb megítélésű ügyekben azonban ennél is jóval magasabb: a költségvetés megrövidítésének kitett összeg sokszorosa is lehetett a bírság összege.¹⁰ Aki például engedély nélkül mért ki italt, az eladott mennyiség után keletkezett adóhiány tíz-húszszorosát tartozott megfizetni.¹¹ A 19. századvégi szabályozás részben hasonlít a mai jövedéki szabályozásra, azzal a különbséggel, hogy akkor még egységesen kihágásként minősítették a jövedéki törvénysértéseket: összerosódtak a büntetőjogi és közigazgatási (adóigazgatási) elemek a jogszabályanyagban, emiatt bizonyos esetekben „pénzbírság”, míg más esetekben „pénzbüntetés” kifejezésekkel találkozhatunk. Kisebb fajsúlyú jövedéki kihágásoknál, amikor szándékoság nem merült fel, akkor tételes összeg megfizetését írta elő a jogszabály, míg súlyosabb esetekben a keletkezett adóhiány akár nyolcszorosa, vagy még többszöröse is lehetett a fizetendő bírság mértéke. A mai szabályozás differenciáltabbá vált: minden egyes jövedéki törvénysértő cselekmény elkövetése esetén indul jövedéki (adóigazgatási) eljárás, amelynek eredményeként jövedéki bírság, és egyéb intézkedések (például engedély visszavonása) alkalmazhatók a jövedéki (adóigazgatási) eljárás keretein belül. Tehát a mai jövedéki szabályozásban a „vagyonbüntetések” (jövedéki bírság, pótlékok, lefoglalás, elkobzás) és a „jogosítványok elvesztése” (engedély felfüggesztése, visszavo-

⁷ Ardai-Exner (1896) 10.

⁸ Ardai (1892) 264–265. (309–310. §)

⁹ Ardai (1892) 187. (331. §)

¹⁰ Mariska (1891) 812.

¹¹ 1888. évi XXXV. törvénycikk az állami italmérsi jövedékről 57. §.

nása) érvényesül, míg a szabadságvesztés alkalmazására büntetőeljárás keretein belül kerülhet sor, vagyis a jogsértő cselekmény súlyától függően a jövedéki (adóigazgatási) eljárással párhuzamosan büntetőeljárást is bevezethetnek.¹²

A jövedéki törvénysértés tárgyát képező dolog, valamint a törvénysértéshez használt eszközök (például szállítóeszköz, berendezés) – hasonlóan a jelenkori jövedéki szabályozáshoz – elkobzás alá estek. Amennyiben a kihágást képező dolgokat elkobozták, akkor azok tulajdonjoga az államra szállt.¹³ Elkobzás alá estek azok az egyedáruság tárgyát képező dolgok (só, lőpor, égetett szeszes italok, dohányárúk, lottógyűjtők nyeménnyjegyei, kötvényei, ígérvényei, a külföldről jogszabályellenesen a vámterületre behozott termékek), amelyeket jogszabályellenesen állítottak elő, vagy ilyen módon kerültek szabadforgalomba, illetve jogellenesen tartottak birtokban.¹⁴ Az elkobzással összefüggésben kiemelendő – a jelenkori jövedéki szabályozáshoz sok tekintetben hasonlító – egykori szabály, amely szerint amennyiben vámköteles/adóköteles jövedéki termékkel követnek el törvénysértést, abban az esetben a szállítóeszköz (kocsi, ló, hajó) tekintet nélkül arra, hogy az a szállító saját tulajdonát képezte-e, vagy sem, illetve hogy annak tulajdonosa vezette-e, vagy sem, elkobzandó volt, feltéve, hogy a szállított termék értéke meghaladta a szállítóeszköz értékét. Amennyiben nem, akkor a szállítóeszközt ugyan elkobozták, de addig visszatartható volt, amíg a „fuvaros”, illetve a jövedéki kihágás elkövetője a bírság összegét meg nem fizette. Amennyiben rejtekhelyek – „rejtett tartályok” – voltak a szállítóeszközön, akkor a szállítóeszközt el kellett kobozni.¹⁵

A „jogosítványok elvesztését” jelentette többek között a kiutasítás, az engedélyek bevonása, az ipari és kereskedelmi jogok megvonása,¹⁶ illetve az (újra) engedélyezési eljárásból történő kizárás („jogosítványok megszerzésére való képtelenségének kimondása”). További szankcionálási lehetőség volt a „hasonló árukkal való kereskedéstől eltiltás”, amelyet mai terminus technicus alapján a „foglalkozástól eltiltásként”, illetve „engedély visszavonásaként” aposztrofálhatunk. A kiutasítás gyakorlatilag azon kereskedőket érintette, akik „másodszor éretnek külföldi árukkal csempészetten”.¹⁷ Ez esetben a csempészettel üzletszerűen foglalkozókat egyszerűen kitiltották, adott esetben kitelepítették az érintett határzónából. Fontos eljárási szabály volt, hogy a tényállás tisztázása, illetve a keletkezett kár biztosítása érdekében az eljáró hatóság biztosítási intézkedéseket foganatosíthatott, amelyek keretei között lefoglalhatott, hivatalos

¹² A jelenlegi szabályozásban a költségvetés megrövidítése esetén minden esetben jövedéki (adóigazgatási) eljárás indul, és a bírságalap akár ötszöröse is terjedő jövedéki bírsággal szankcionálható az eljárás alá vont személy. Amennyiben az adózás alól elvont jövedéki termék mennyiségére tekintettel a keletkezett költségvetési hiány meghaladja a 100 ezer forint összeget, abban az esetben a jövedéki eljárás mellett büntetőeljárás is indul „költségvetési csalás” gyanúja miatt, amelynek bizonyítottsága esetén a hatályos Btk. szerinti pénzbüntetéssel vagy szabadságvesztés büntetéssel büntetendő az adott jogsértő cselekmény.

¹³ Mariska (1891) 813.

¹⁴ Ardai-Exner (1896) 16.

¹⁵ 1842. harmincad hivatali utasítás 525. §.

¹⁶ 1842. harmincad hivatali utasítás 547. §; 1868. dohányjövedéki szabályok 119. §; 1890. sójövedéki szabályok 20. §; 1876. fémjelzési szabályok 79. §.

¹⁷ 1788. harmincad hivatali rendtartás 117. §

zárat (azonosító jelet) alkalmazhatott.¹⁸ A kisebb (nem szándékos) fajsúlyú ügyekben külön büntetés nem járt, hanem – mai szóhasználattal élve – „adóigazgatási eljárás” keretében történt a keletkezett adóhiány rendezése. Ilyenkor az elsődleges cél az volt, hogy a hatóság felszólította az adóalanyt, hogy határidőre javítsa ki a bevallását és fizesse be a tartozását. Amennyiben ennek határidőre nem tett eleget, akkor sor került a tartozás végrehajtására, illetve bírság kiszabására, de hangsúlyozandó, hogy mindez nem büntetőeljárás keretein belül zajlott.¹⁹

Kihágást követett el az a személy, aki a pénzügyi közeget hivatalos eljárásában akadályozta; valamint az adótárgyaknak a telephelyről, az üzlethelyiségből történő kiszállítását a hatósági felügyeletet ellátó pénzügyőrök hozzájárulása nélkül végezte, hogy az ehhez szükséges pénzügyi biztosítékot nem tette le, illetve a kitérőt meg-előzően a jogszabályban meghatározott időn belül az erre irányuló írásbeli bejelentését elmulasztotta. Ugyanígy kihágásnak minősült az is, ha valamely személy a hatóság tudta és engedélye nélkül átalakította/módosította, esetleg megsemmisítette az adott ásványolajterméket. Láthatjuk, hogy az ásványolajtermékekkel kapcsolatos jövedéki kihágások körébe alapvetően az olyan jogsértő cselekedetek tartoztak, amelyek – jelle-gükből adódóan – a befizetendő adót megrövidítették, vagy a megrövidítés veszélyével, annak lehetőségével bírtak. Ezekben az esetekben a pénzbírság mértéke a megrövidí-tett vagy veszélynek kitett adó minimum négyszeresét, maximum nyolcszorosát tet-te ki, tehát igen komoly összeget jelentett. Ilyen jövedéki kihágást követett el például az a személy, aki az ásványolajat a finomítóból bejelentés nélkül vagy a bejelentés sza-bályainak megszegésével szállította ki: például a bejelentési idő előtt vagy az arra ren-delkezésre álló időt követően.²⁰

Az adó megfizetésével kapcsolatos jogsértő cselekmények esetén a kihágás elköve-tését követő hat hónap után a kihágás elévült, minden más, az ásványolajtermékekhez kapcsolódó jogsértő cselekmény pedig a kihágás elkövetését követő 1 év elteltével évült el. A visszaeső elkövetők esetében az elévülési idő a fentebb megállapított idő megkét-szereződésével járt. A pénzbüntetéshez kapcsolódó fontos végrehajtási szabály volt az, hogy amennyiben a behajthatatlan pénzbüntetést ingó- vagy ingatlanvégrehajtás útján érvényesíti a hatóság, akkor azt csak oly mértékben lehetett érvényesíteni, ha az nem idézi elő annak elszegényedését, illetve adózásra való képességét. Ebben az esetben az eljárás alá vont személy hátraléka szabadságvesztésre volt átváltható.²¹

A mai jövedéki szankciórendszer

Az adójogi szankciók részben reparatív (például pótlékok), részben pedig represszív (például bírságok) jellegűek. Az adójogi szankciók egyik fő jellegzetessége, hogy más szankciókhoz képest számottevő vagyoni hátrányokkal fenyegetnek. A kétféle szankció

¹⁸ 1883. évi XLIV. törvénycikk a közadók kezeléséről: 100–101. §§.

¹⁹ Ardai–Exner (1896) 20.; 1883. évi XLIV. törvénycikk a közadók kezeléséről.

²⁰ Exner (1910) 375.

²¹ Exner (1910) 375.

egymás mellett is alkalmazható, és a kiszabás mértéke a jogsértés súlyához igazodik. Természetesen a legsúlyosabb adójogi normasértések esetén büntetőjogi szankciók is alkalmazásra kerülnek (például *költségvetési csalás* vagy *jövedékkal visszaélés elősegítése* esetén).²²

A jövedéki szankciók az adójogi szankciók közé sorolandók, azok speciális esetkörét képezik. Mögöttes jogszabályként az Art. szankcióra vonatkozó részei is alkalmazandók (például *pótlékok* alkalmazása esetén), míg speciális esetben a Jöt. idevonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni (például *jövedéki bírság* alkalmazása során). Fontos kihangsúlyozni, hogy a jövedéki szankciók – tekintettel a védett jogi tárgy, vagyis a jövedéki adóbevételek kiemelt költségvetési szempontú fontosságára – még az Art.-ben foglalt, általános adójogi szankcióihoz mérten is kifejezetten szigorúak. Amint azt látni fogjuk, a jelenlegi jövedéki szabályozásban alkalmazott szankciók jelentős része a 19. századi jogintézményekre vezethető vissza. A hatályos jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII törvény (továbbiakban: Jöt.), valamint annak végrehajtásáról szóló 45/2016. sz. PM rendelet tartalmazza a legfontosabb idevonatkozó rendelkezéseket. Mindemellett mögöttes jogszabályként az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvényben (továbbiakban: Art.) foglalt rendelkezéseket is figyelembe kell venni a szubszidiaritás elve alapján.²³ A jövedéki szankciókat az alábbiak szerint csoportosíthatjuk:

1. *pótlékok* (késedelmi pótlék; önellenőrzési pótlék);
2. *bírságok* (jövedéki bírság, egyéb bírság);
3. *intézkedések* (üzletbezárás, lefoglalás, elkobzás, engedély felfüggesztése/visszavonása).

Pótlékok

Pótlékokat az enyhén súlyos jogszabálysértések esetén szabnak ki. A jövedéki adójogi eljárásban valamely fizetési kötelezettség határidejének elmulasztása esetén alkalmazott szankciók. Amennyiben a kötelezett késedelmesen teljesíti az adó megfizetését, tehát túllépi a jogszabályban rögzített befizetési határidőt, akkor *késedelmi pótlékot* köteles fizetni. Az önellenőrzés pedig a jogszabály által biztosított adózói jogok egyike, amely megteremti az adózó által korábban hibásan benyújtott bevallás javítását, korigálását, amennyiben a hibát saját maga tárta fel, még a vámhatóság ellenőrzésének megkezdése előtt. Ebben az esetben a szankciót az önellenőrzési tevékenységgel együtt járó *önellenőrzési pótlék* megfizetése jelenti.²⁴

²² Földes (2005) 231.

²³ A Jöt.-ben nem szabályozott, ám a jövedéki eljárásban is kötelezően alkalmazandó – Art.-ben szabályozott – szankciók például a pótlékok.

²⁴ A hatályos jövedéki törvény ugyan nem tartalmaz rendelkezéseket a pótlékok vonatkozásában, azonban az adózás rendjéről szóló 2017. évi CL. törvény rendelkezései a Jöt.-ben nem szabályozott kérdésekben mögöttes jogszabályként funkcionálnak, így a szankciórendszer tekintetében az Art. 206–214. §-aiban foglalt – pótlékokra vonatkozó – rendelkezéseket jövedéki eljárásban is alkalmazni kell.

Bírságok

Jövedéki bírság

Az egyes jogszabályi előírásoktól eltérő, súlyosabb jogellenes magatartások megvalósítása esetén *jövedéki bírság* kiszabására kerül sor. A jövedéki bírság kiszabásának fő célja a megtorlás (főleg ismétlődő jogszabálysértés esetén), de vannak preventív elemei is: egyes esetekben a jogszabálysértő személyt a jövőbeni jogkövető magatartásra igyekszik rábírni, megelőzve ezzel az újabb jogszabálysértést. A jogalkotó prevenciószándékból következően a jogalkalmazó a bírság összegének meghatározása során a bírság mértékét csökkentheti. A jövedéki bírság különlegessége, hogy egy összetett funkcióval rendelkező bírságtípus, ugyanis magában hordozza egyfelől az Art. szerinti adóbírság funkcióit, amikor az adóhiányt²⁵ keletkeztető körülmények esetén kerül sor a kiszabására. Mindemellett jövedéki bírságot kell alkalmazni olyan esetekben is, amikor adóhiány ugyan nem keletkezik, de a Jöt.-ben, vagy annak végrehajtási rendeletében foglaltak betartását az eljárás alá vont személy elmulasztotta. Ebben az esetkörben a jövedéki bírság gyakorlatilag kvázi az Art.-ben megtalálható mulasztási bírság funkcióját tölti be jövedéki törvénysértés esetén. Végül, de nem utolsósorban a jövedéki bírság alkalmazásának van egy olyan esetköre is, amikor a jogsértés tárgyát az képezi, hogy olyan termékeket állítanak elő, vagy olyan jövedéki terméknek nem minősülő termékekkel foglalkoznak (előállítás, birtoklás, szállítás formájában), amely tiltott (például cukorcrefre előállítása), vagy pedig a vámhatósághoz történő előzetes bejelentés/regisztráció szükséges hozzá (például szárított/fermentált dohánylevél előállítása, tárolása, szállítása esetén).²⁶

Jövedéki bírság kiszabására tehát három esetkörben kerülhet sor a mai jövedéki szabályozás értelmében:

Az első esetkör azon jövedéki törvénysértések elkövetése esetén merül fel, amikor a jogsértő cselekmény eredményeként a költségvetést vagyoni hátrány (gyakorlatilag: adóhiány) éri. A bírság alapját ebben az esetkörben a költségvetést ért vagyoni hátrány képezi. Amennyiben a kötelezettségszegés a központi költségvetésnek vagyoni hátrányt okoz, a jövedéki bírság mértéke a központi költségvetésnek okozott vagyoni

²⁵ Adóhiány akkor keletkezik, ha az adózó az Art. 9. §-ában foglalt egyes adókötelezettségek közül az adó megállapítása és bevallása tekintetében megteszti az adóhatóságot, és ennek következtében egyáltalán nem, vagy csak a törvényből fakadó mértékhez képest kisebb arányban történik meg az adó megfizetése. Az adóhiányt az adó-és vámhatóság az ellenőrzése során tárja fel.

²⁶ A cukorcrefre az illegális, hamis jövedéki termékek – azon belül: hamis alkoholtermékek, bor, sör – alapanyagaként szolgál, így nem csupán jövedéki adójogi, hanem fogyasztóvédelmi szempontból is kiemelt jelentőséggel bír. A szárított/fermentált dohánylevél ugyan még nem minősül jövedéki terméknek (dohánygyártmánynak), de apróra vágva (például iratmegsemmisítő gép útján) fogyaszthatóvá, „elszívható állapotúvá” teszik, akkor viszont már adóköteles jövedéki terméknek minősül, amelynek előállítása, forgalmazása, kizárólag vámhatósági engedéllyel történhet. A szárított/fermentált dohánylevéllel történő tevékenységek emiatt fokozott vámhatósági kontrollt igényelnek, és a szabályok megszegése annak ellenére jövedéki bírságot (szankciót) von maga után, hogy az adott termékek (alapanyagok) nem minősülnek jövedéki terméknek. Fentebbiek alapján megállapítható, hogy a cukorcrefrével és a szárított/fermentált dohánylevéllel kapcsolatos jogsértések – büntetőjogi analógiával élve – kvázi „sui generis előkészületi jogsértések” minősülnek.

ni hátrány összegének kétszeresétől ötszöröséig terjedő összeg, de legalább 30 ezer forint. Vagyoni hátránynak minősül a Jöt.-ben és a végrehajtási rendeletben foglalt kötelezettség megszegésével az állami költségvetésnek okozott adóbevétel-kiesés és a jogosulatlan adó-visszaigénylés. Mindebből következően az adóhiányt keletkeztető jogsértés elkövetése esetén a megfizetendő jövedéki bírság összege az okozott adóhiány többszöröse lesz (a keletkezett adóhiány kétszeres összegétől akár az ötszörös mértékéig terjedően). A jövedéki bírságra vonatkozó rendelkezések fentebbi fordulata gyakorlatilag az Art.-ben szereplő „adóbírság” szankciójának a jövedéki megfelelője, de annál szigorúbb szankcionálási lehetőséget ad a jogalkalmazó kezébe.

A jövedéki bírság alkalmazásának második esetköre az úgynevezett „mulasztásos típusú” jövedéki törvénysértések elkövetéséhez kapcsolódik. A bírság mértéke ezen jövedéki törvénysértések esetén jóval kevésbé magas: magánszemély esetében 300 ezer forintig, gazdálkodó szervezet esetében pedig 750 ezer forintig terjedő jövedéki bírsággal sújtható az eljárás alá vont személy. Mulasztásos jövedéki törvénysértés esetén nem ír elő a jogalkotó minimumbírság-mértéket, így lehetősége van a jogalkalmazónak első és kis súlyú jogsértés esetén csupán figyelmeztetni az eljárás alá vont személyt arra, hogy a jövőben nagyobb figyelmet szenteljen a törvényi előírások pontosabb betartására. Mint utaltunk rá a fentebbiekben, az úgynevezett „mulasztásos” típusú jövedéki törvénysértések esetén adóhiány nem keletkezik, hanem csupán kisebb súlyú jogsértést állapítanak meg, így a szankció jóval alacsonyabb mértékű lesz.²⁷ A jövedéki bírság szabályanyagának ezen fordulata gyakorlatilag az Art.-ben megtalálható „mulasztási bírság” jövedéki megfelelője.

A jövedéki bírság alkalmazásának harmadik esetköre az úgynevezett „*sui generis* előkészületi típusú” jövedéki törvénysértések elkövetéséhez kapcsolódik. Az ilyen típusú jövedéki törvénysértések esetén fix összegű bírságot kell fizetni az alábbiak szerint: a szárított és fermentált dohány előállítására, tárolására és kereskedelmére vonatkozó rendelkezések megsértésekor a jövedéki bírság mértéke kilogrammonként 100 ezer forint. Cukorcefre adóraktáron kívüli előállítása, birtoklása esetén a jövedéki bírság mértéke kilogrammonként 3000 forint, de legalább 100 ezer forint. Mint látható, az ilyen típusú jövedéki törvényszegések rendkívül komoly szankció alkalmazását vonják maguk után. A jövedéki bírság fentebb vázolt fordulata az olyan magatartásokat szankcionálja, amelyek során ugyan még nem állítottak elő jövedéki terméket, de olyan alapanyagok előállításáról, adott esetben jogellenes előállításáról, szállításáról, birtoklásáról van szó, amelyek jövedéki törvénysértés elkövetését valószínűsítik, illetve teszi lehetővé, ezért a jogalkotó a szankcionálandó magatartások körébe emelte.

²⁷ A „mulasztásos” típusú jövedéki törvénysértésre példaként hozható az az eset, amikor az alkoholtermék palackjának üvegére felhelyezendő zárjegyet a vendéglátóipari egység üzemeltetője részben vagy egészben letakarja műanyag lópásgató-bilincs felhelyezésével, holott a Jöt. tiltja a palackra felhelyezett zárjegy kitakarásának lehetőségét. A jogsértés eredményeként adóhiány ugyan nem keletkezett, de a jövedéki termék tárolására vonatkozó szabályok megsértése miatt – kisebb súlyú – kvázi, az Art.-ben szereplő „mulasztási bírságnak” megfelelő szankció alkalmazására kerül sor.

Méltányosság alkalmazásának lehetősége, gyorsított eljárás

A jövedéki szankciórendszer alapvetően objektív felelősségen alapul, azonban vannak kivételesen méltányolható körülmények, amikor a felelősségre vonás – törvényben meghatározott szubjektív okokra visszavezethető módon – mellőzhető, illetve annak mértéke csökkenthető: kivételes méltányolást érdemlő körülmény esetén ugyanis a jövedéki bírság összege hivatalból vagy kérelemre *mérsékelhető*, illetve kiszabása *mellőzhető*. A mellőzés lehetősége abban az esetben áll fenn, ha a körülményekből megállapítható, hogy a jogsértő személy az adott helyzetben a tőle elvárható körültekintéssel járt el. A jövedéki bírság mérséklésénél az eset összes körülményét mérlegelni kell, különösen a szabálytalansággal érintett termék, a hamis, hamisított vagy jogtalanul megszerzett zárjegy és hivatalos zár mennyiségét, a központi költségvetésnek okozott vagyoni hátrány nagyságát, keletkezésének körülményeit, valamint a jogsértő személy jogellenes magatartásának súlyát.²⁸

Gyorsított eljárás alkalmazhatósága

A kisebb súlyú (bagatell) jövedéki törvénytörések esetén lehetőség nyílik az eljárás gyors befejezésére, amennyiben az eljárás alá vont személy ebben partnere a vámhatóságnak. Ebben az esetben a vámhatóság és az eljárás alá vont személy is jobban jár, mivel a gyorsított eljárás eredményeként gyorsan lezárhatóvá (jogerőssé) válik az ügy, ennek fejében pedig az általános mértékhez képest kisebb összegű lesz a bírság mértéke.

Egyéb bírság

Ez az önkormányzati adóhatóság hatáskörébe utalt bírságtípus a magánfőzés jogintézményéhez kapcsolódik: Az önkormányzati adóhatóság azt a természetes személyt, aki a) a magánfőzésre vonatkozó szabályoknak megfelelően, de a desztillálóberendezés bejelentése vagy párlatadó-jegy beszerzése nélkül végzi párlat előállítását, b) a desztillálóberendezés jogszerű birtoklása megállapításához szükséges adatok tekintetében valótlán adatokat ad meg, felszólítja, hogy jogszabályi kötelezettségének tegyen eleget 15 napon belül. Ha az érintett a felszólításának határidőig nem tesz eleget, az önkormányzati adóhatóság 200 ezer forintig terjedő bírsággal sújtja.

Intézkedések

Lefoglalás

A lefoglalás a tulajdonjog ideiglenes korlátozását jelenti, hiszen a lefoglalt dolog – ideiglenesen – kikerül a tulajdonosa birtokából, nem rendelkezhet vele. A dolog sorsának

²⁸ Potoczki (2014) 72.

rendezését követően a lefoglalt dolog vagy visszakerül a tulajdonosához, vagy pedig elkobzás érvényesítése esetén végérvényesen kikerül a fennhatósága alól, és ezáltal az adott dolog feletti tulajdonjoga véglegesen megszűnik. Az állami adó- és vámhatóság a jövedéki ügyben folytatott eljárása során a tényállás tisztázása, továbbá az elkobzás érvényesítése érdekében az élő állat kivételével bármely dolgot lefoglalhat. A lefoglalást elrendelő végzéssel szemben az ügyfél – a gyorsított eljárás kivételével – jogszabálysértésre történő hivatkozással kifogással élhet. A kifogást a végzés közlésétől számított 8 napon belül kell benyújtani az állami adó- és vámhatósághoz. A kifogást az állami adó- és vámhatóság a benyújtástól számított 15 napon belül bírálja el. A kifogásnak a lefoglalás végrehajtására nincs halasztó hatálya. A lefoglalást meg kell szüntetni arra a dologra, amire a jövedéki eljárás eredményes lefolytatása érdekében már nincs szükség. A lefoglalt dolog annak adható ki, aki a tulajdonjogát minden kétséget kizáróan igazolja, vagy annak, akitől azt az állami adó- és vámhatóság lefoglalta feltéve, hogy az illető a jogszerű birtoklás tényét igazolta. Az állami adó- és vámhatóság a lefoglalt dolgot elszállítja és megőrzi, vagy ha ez aránytalanul magas költségekkel járna, a dolgot az ügyfél őrzetében hagyja a használat és az elidegenítés jogának megtiltásával. A lefoglalt dolog elszállításával, tárolásával, őrzésével kapcsolatos költségek az ügyfelet terhelik, ha véglegessé vált döntésben végrehajtható jövedéki bírság megfizetésére kötelezték, ellenkező esetben a felmerült költségeket az állam viseli. Lefoglalásnál – a gyorsított eljárás és az elháríthatatlan akadály kivételével – hatósági tanút kell alkalmazni. Ha hatósági tanú alkalmazására nem kerül sor, az indokot a felvett jegyzőkönyvben kell feltüntetni. Az állami adó- és vámhatóság a lefoglalt dolgot a jövedéki eljárás lefolytatása során történő azonosításra alkalmas módon azonosító jellel, jelzéssel látja el.

Elkobzás

Az elkobzás tulajdonjogot megszüntető intézkedésnek minősül. El kell kobozni a lefoglalt dolgot, amire a véglegessé vált döntésben megállapított jövedéki kötelezettségszegést elkövették, és a jövedéki ügyben jövedéki bírság kerül kiszabásra. Abban az esetben is el kell kobozni a lefoglalt dolgot, ha a jövedéki bírság kiszabását ugyan az állami adó- és vámhatóság mellőzte, de a lefoglalt dolgon a jövedéki törvénysértés elkövetését célzó átalakítást végeztek, továbbá el kell kobozni a jogosulatlanul megszerzett és lefoglalt adóügyi jelzést.²⁹

Az elkobzott termékekre nem kell az adót kivetni, kivéve azt az esetet, ha a jövedéki jogsértés elkövetője az adó kivetését kifejezetten kéri, vagy a jövedéki jogsértést megvalósító személy ezzel a magatartásával a Btk. 396. §-a szerinti költségvetési csalás

²⁹ A jövedéki törvénysértés elkövetését célzó átalakításnak minősül, ha a jövedéki termék elrejtését, vagy törvényi előírásnál megengedett mennyiség feletti szállítását biztosító átalakítást végeznek a szállítóeszközön. Tipikus elkövetési mód, ha például az adózás alól elvont dohánygyártmány elrejtését szolgáló üregeket, rekeszeket, tárolókat alakítanak ki a szállító gépjárművön, vagy ha például az adott gépjárműhöz rendszeresített üzemanyagtartályt nagyobb méretűvé alakítják át, vagy cserélik le a minél nagyobb mennyiségű szabványon kívüli (például harmadik országból származó) üzemanyag behozatala és tovább értékesítése céljából.

bűncselekményt követett el, és – a büntetés korlátlan enyhítése érdekében – a bűncselekménnyel okozott vagyoni hátrány összegével megegyező összeget az Art. szerinti elkülönített számlára megfizeti, vagy a büntetőeljárás során a vagyoni hátrány megtérítése érdekében – a büntetés enyhítését eredményezően – az Art. szerinti elkülönített számlára befizetést teljesített. Az elkobzott dolgot vagy megsemmisítik (például jogosulatlanul használt vagy hamis, hamisított zárjegy, adózás alól elvont dohánygyártmány), vagy pedig törvény által megjelölt jogcím esetén (például katasztrófavédelmi helyzetekben az elkobzott üzemanyag) az arra feljogosított állami szervek felhasználhatják.

Üzletzárás

A jövedéki termékkel kereskedelmi tevékenységet folytató személy a jövedéki jogszabályban foglalt kötelezettségei megszegése esetén az Art. szerinti üzletzárás intézkedés alkalmazható. Az első jogsértés alkalmával 12, ismételt előfordulás esetén 30, majd minden további jogsértés alkalmával 60 nyitvatartási napig terjedhet. Az intézkedések fő célja megegyezik a bírságok céljával, vagyis hogy az elkövetőt a jövőbeni jogkövető magatartás érdekében az anyagi hátrányt jelentő pénzbírságon túl egyéb hátránnyal is sújtsa, például elkobzás vagy pedig az üzlethelyiség lezárása útján. Ez utóbbi intézkedés alkalmazása a bevételkiesésen felül erkölcsi hátrányt is jelenthet a gazdálkodó részére. Mindemellett egyes intézkedések akár még a jövedéki bírság kiszabásánál is súlyosabb joghátrányt eredményezhetnek az eljárás alá vont személy számára.³⁰

Jövedéki engedély felfüggesztése, visszavonása

Az engedély kiadását követően teljesítendő feltételek teljes vagy részleges elmaradása, vagy ha a tevékenység végzésének valamely körülménye a tevékenység ellenőrizhetőségét vagy az adófizetési kötelezettség teljesítését veszélyezteti, akkor a hiányosság megszüntetésére 30 napon belül van lehetőség. A vámhatóság az engedélyt a hiányosság megszüntetéséig felfüggeszti, ha pedig az engedélyes a hiányosságot nem szünteti meg, az engedélyt visszavonják.

A tevékenység felfüggesztésének hatálya alatt nem lehet jövedéki terméket továbbítani (szállítani), a jövedéki termékre zárjegyet nem lehet beszerezni, továbbá az engedélyes jövedéki terméket nem adhat fel és nem vehet át, szabadforgalomba bocsátott jövedéki terméket nem forgalmazhat, és jövedéki terméket nem állíthat elő, nem használhat fel, adófizetési kötelezettség alóli mentesülést eredményező tevékenységet pedig nem végezhet. Mindezen korlátozás gyakorlatilag az összes érdemi tevékenység végzésének ideiglenes korlátozását jelenti, így ennek eredményeként az adott jövedé-

³⁰ Példának okáért egy hipermarket 12 napra történő bezárása az adott esetben és körülmények között (mondjuk ezüstvasárnap idején) akár még egy több százmillió forint összegű jövedéki bírság megfizetéséhez képest is nagyobb hátrányt, bevételkiesést okozhat a szankcióval sújtott gazdálkodó számára.

ki engedélyes nem jut bevételhez mindaddig, amíg nem tesz eleget a vámhatósággal szemben nyújtandó kötelezettségeinek.

Közteher nem teljesítése, vagy köztartozás megállapítása esetén a vámhatóság abban az esetben vonja vissza az engedélyt, ha az engedélyes közteherfizetési kötelezettségét vagy tartozását 60 napon belül nem teljesítette (feltéve, ha az összeg a 100 ezer forintot meghaladja), vagy ha a terhére a vizsgált időszakra vonatkozó közteherfizetési kötelezettség 10%-át meghaladó köztartozást jogerősen állapít meg, és a magatartás jellegére tekintettel az adóbírság mérséklésének lehetőségét az adójogszabályok kizárják.

Látható, hogy az engedély felfüggesztése, illetve visszavonása – funkcióját tekintve – kvázi szankciójelleggel bír, hiszen ideiglenesen vagy pedig – az engedély visszavonását követően – véglegesen megfosztja az adott jövedéki adóalanyt a gazdasági tevékenység végzésének lehetőségétől.

Összegzés

A jövedéki jogszabályokban előírt kötelezettségek betartása, a jogkövető magatartás érvényesítése céljából a jogsértőkkel szemben tehát jogkövetkezményeket alkalmaz az adó- és vámhatóság. A jövedéki szabályozás szankciórendszere főként az anyagi joghátrányt eredményező bírságokra épül, amelyet kiegészítenek különféle intézkedések, ebből következően egy-egy jogsértés esetén nem kizárólag bírságot állapíthat meg az adó- és vámhatóság, hanem a megfelelő feltételek fennállása esetén egyidejűleg több jogkövetkezmény, intézkedés is alkalmazható. A jövedéki termékek utáni magas adómérték jelentős kockázati tényezőnek számít, ebből következően a Jöt. szankciórendszere kifejezetten szigorúnak mondható. Nem volt ez másként a 19. században sem: a jövedéki szankciórendszer egykori és mai szabályozásának összevetéséből megállapítható, hogy a kettő között szoros összefüggés mutatkozik.

Az egykori szabályanyag is ismerte a bírság jogintézményét, továbbá a különböző – ma is alkalmazott – intézkedéseket, úgymint üzletbezárás, tevékenység felfüggesztése/betiltása, lefoglalás, elkobzás. A bírság vonatkozásában megállapítható, hogy még a mai szabályozásnál is szigorúbb szabályok érvényesültek: míg ma a bírságalap (a költségvetésnek okozott vagyoni hátrány) ötszöröse, addig a 19. században az okozott adóhiány akár nyolcszorosát is kitehette a fizetendő bírság mértéke. A jövedéki törvénysértés tárgyát képező dolog, valamint a törvénysértéshez használt eszközök (például szállítóeszköz, berendezés) – hasonlóan a jelenkori jövedéki szabályozáshoz – lefoglalásra, adott esetben pedig elkobzásra kerültek. Amennyiben a kihágást képező dolgok elkobzás alá estek, akkor azok tulajdonjoga az államra szállt. A mai szabályozáshoz hasonló módon fontos eljárási szabály volt, hogy a tényállás tisztázása, illetve a keletkezett kár biztosítása érdekében az eljáró hatóság kvázi biztosítási intézkedéseket foganatosíthatott, amelyek keretei között lefoglalhatott, hivatalos zárat (azonosító jelet) alkalmazhatott.

Mint látható, a mai jövedéki szankciórendszer jelentős része a 19. századi jövedéki kihágásokra vonatkozó szabályanyagra vezethető vissza. A korabeli szabályozásban a kihágások között szankcionálták a jövedéki törvénysértéseket: ekkor még keveredtek benne a mai jövedéki és büntetőeljárás elemek. A jelenkori szabályozás ennél differenciáltabb képet mutat: minden egyes jövedéki törvénysértés esetén ugyanis indul jövedéki (adóigazgatási) eljárás, amelynek eredményeként a fentebb vázolt jövedéki bírság, és egyéb intézkedések (például engedély visszavonása) bevezetésére kerül sor. Mindemellert – bizonyos elkövetési érték fölött, valamint megállapítható szubjektív felelősség fennállta esetében – büntetőeljárás is indulhat (például *költségvetési csalás* vagy *jövedékekkel visszaélés elősegítése* jogcímen). A 19. századi szabályanyag tehát egyszerre tekinthető a mai jövedéki (adóügyi) szankciórendszer, továbbá a mai jövedéki tárgyú büntetőjogi szankciók elődjének.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ardai Ignác (1892): *Államegyedáruságok*. Negyedik, átdolgozott kiadás. Arad, Werfer Károly nyomdája.
- Ardai Ignác – Exner Kornél (1896): *Magyar jövedéki büntetőjog. A jövedéki kihágások és a jövedéki büntető eljárás kézikönyve*. Budapest, Márkus Samu nyomdája.
- Bibó István (1990): *Válogatott tanulmányok IV*. Budapest, Magvető Kiadó.
- Christián László – Potoczki Zoltán – Szilágyi Roland (2012): *Jövedéki adójog II*. Budapest. Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Exner Kornél (1910): *Magyar Pénzügyi Jog*. Budapest, Atheneum Irodai és Nyomdaipari Részvénytársulat kiadása.
- Földes Gábor (2005): *Adójog*. Budapest, Osiris Kiadó.
- Mariska Vilmos (1891): *A magyar pénzügyi jog kézikönyve*. Budapest, Atheneum Irodai és Nyomdaipari Részvénytársulat kiadása.
- Potoczki Zoltán (2014): A jövedéki szankciórendszer jellegzetességei. *Magyar Rendészet*, 14. évf. 2. sz. 63–72.
- Potoczki Zoltán (2019): Jövedéki jogintézmények egykor és most. In Zsámbokiné Ficsovszky Ágnes szerk.: *Biztonság, szolgáltatás, fejlesztés, avagy új irányok a bevételi hatóságok működésében*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. DOI: <https://doi.org/10.37372/mrttvtpt.2019.1.12>
- Stipta István (2012): *A magyar jövedéki büntetőbíráskodás fórumrendszere 1867 és 1883 között*. Szeged, Acta Universitatis Szegediensis: acta juridica et politica.

Jogforrások

- 1788. harmincadhivatali rendtartás
- 1842. harmincadhivatali utasítás
- 1868. dohányjövedéki szabályok
- 1876. fémjelzési szabályok
- 1883. évi XLIV. törvénycikk a közadók kezeléséről
- 1888. évi XXXV. törvénycikk az állami italmérési jövedékről
- 1890. sójövedéki szabályok
- 2016. évi LXVIII. törvény a jövedéki adóról

2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről

45/2016. PM rendelet a jövedéki adóról szóló 2016. évi LXVIII. törvény végrehajtásáról
Magyarország Alaptörvénye

ABSTRACT

Excise Sanction System at the Time of Dualism and Now

POTOCZKI Zoltán

Excise tax has a convoluted history. The current regulation roots in the excise duties of the 19th century and other consumption taxes concerning trade lottery, salt and spirits among other state monopolies. After the spread of tobacco in Europe, excise duties on tobacco appear. The present study is based on the thesis that today's excise sanction system is based on 19th-century excise law institutions and related regulations. Consequently, there is a strong similarity between today's and former excise sanctions.

Keywords: *excise duty, sanction system, regulation, fines, measures*

Az adó- és vámhatóság szervezeti kultúrája

SUBA László¹

A tanulmány szerzője vázlatosan bemutatja az állami adó- és vámhatóság megalakulásának történetét, majd a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) hierarchiájának felvázolásából kiindulva elemzi a hivatal szervezeti kultúráját. Emellett igyekszik képet adni a két jogelőd szervezet integrációjából adódó sajátosságokról is, végül kitér a szervezet kommunikációjának néhány kérdésére is. A szerző célul tűzte ki egyrészt azt, hogy betekintést adjon egy nagyon sajátos, „rendvédelmi feladatokat ellátó” szervezet működésébe, másrészt pedig – ezzel szoros összefüggésben – röviden dokumentálni kívánja a „civil” és fegyveres rendvédelmi szerv összeolvadásának történetét.

Kulcsszavak: adóhatóság, kommunikáció, Nemzeti Adó- és Vámhivatal, szervezeti kultúra, vámhatóság

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezeti hierarchiája

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal – jogállását tekintve – „államigazgatási és fegyveres rendvédelmi feladatokat ellátó, a Kormány eredeti jogalkotói hatáskörében kiadott rendeletében kijelölt miniszter (a továbbiakban: kijelölt miniszter) által irányított, központi hivatalként működő központi költségvetési szerv”.² „A Nemzeti Adó- és Vámhivatal 2011. január 1-jével az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal és a Vám- és Pénzügyőrség összeolvadásával jön létre, ezzel egyidejűleg az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal és a Vám- és Pénzügyőrség megszűnik.”³ Tekintettel arra, hogy nem előzmény nélküli, teljesen új szervezetről van szó, célszerű röviden bemutatni a jogelődök felépítését.

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal⁴

Az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal 1987. július 1-jével jött létre. Szervezete a jogelőd intézmények, a Pénzügyminisztérium Bevételi Főigazgatóság, a megyei adómegállapító hivatalok és az illetékhivatalok szakembereinek tudására és munkájára épült.

¹ SUBA László, pénzügyőr alezredes, tanársegéd, NKE RTK, Vám-és Pénzügyőr Tanszék
László SUBA, Customs Officer Lieutenant Colonel, Instructor, National University of Public Service Faculty of Law Enforcement Department of Customs and Finance
<https://orcid.org/0000-0001-6251-4654>; suba.laszlo@nav.gov.hu

² 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról (NAV tv.).

³ NAV tv. 87. § (1) bek.

⁴ Szabó (é. n.) 36–39.

A *háromszintű* adószervezet tevékenysége kiterjedt valamennyi adóalanyra, az adók és adójellegű kötelezettségek nyilvántartására, beszedésére, a támogatások kiutalására, azok kezelésére, ellenőrzésére és a mulasztókkal szembeni kényszerintézkedések és azok jogkövetkezményeinek érvényesítésére.

1992. január 1-jén az addigi háromszintű szervezet *kétszintűvé vált* úgy, hogy az adófelügyelőségek a megyei (fővárosi) igazgatóságok szervezetébe integrálódtak. A tevékenységek egységesítése érdekében négy nagy szervezeti – adóügyi, ellenőrzési, végrehajtási és működtetési – szakterületet hoztak létre, mind a Központi Hivatalon, mind pedig az igazgatóságokon belül. Az 1997-es esztendőben a szigorú és következetes adóhatósági fellépés mellett megjelent a *szolgáltató hatóság* képe. 1999-ben döntés született az APEH tevékenységének *nyomozati jogkörrel* történő bővítéséről: létrejött az APEH Bűnügyi Igazgatósága és annak területi nyomozóhivatalai.

A *belső szakmai képzés* folyamatos biztosítása érdekében 2000-ben létrehozták az Oktatási Igazgatóságot, ahol szakmai ismeretek megszerzésére, folyamatos továbbképzésre és a készségek fejlesztésére egyaránt lehetőség volt.

2007-től a kormány a *regionális szervezeti struktúra* felállításáról és működtetéséről rendelkezett,⁵ ekkor hét regionális és egy országos illetékességű igazgatóság jött létre, majd 2010-ben újból *háromszintűvé* vált az állami adóhatóság szervezete: megalakult a hét regionális főigazgatóságból és az azok alá tartozó 19 megyei igazgatóságból álló szervezet.

A Vám- és Pénzügyőrség

Az önálló magyar pénzügyőrség jóval nagyobb múltra tekinthet vissza. A magyar királyi pénzügyőrség létrehozása *Lónyay Menyhért* pénzügyminiszter nevéhez fűződik, aki 1867. március 10-én kelt 1. számú körrendeletével hozta létre a testületet.⁶ A pénzügyőrség – jogállását tekintve – „a magyar államkincstár bevételeit biztosító, azaz a gazdasági rendvédelmünk feladatait kizárólagosan ellátó, katonailag szervezeten működő szaktestület volt”.⁷ Tekintettel arra, hogy jelen tanulmánynak nem célja a mélyreható testülettörténeti vizsgálódás, s mivel egyébként is a 2011-es összevonáskor létező Vám- és Pénzügyőrségről is elmondható, hogy *feladata a gazdasági rend védelme* volt, szervezeti struktúrája pedig a *katonai hierarchián* alapult, csupán a NAV létrehozásakor meglévő szerkezetről ejtek szót.

⁵ 273/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalról.

⁶ Kovácsics et al. (é. n.) 21.

⁷ Dettné Légrády (2000) 3–12.

A testület 2008-ban megvalósult szervezeti átalakítása eredményeként a szervezeti hierarchia csúcsán továbbra is a *Vám- és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága* volt, amely ellátta a középfokú szervek irányítását. A középfokú szervek közül elsőként említendők a 2000-ben uniós normáknak megfelelően az uniós régiókhoz területileg illeszkedve létrejött *regionális parancsnokságok*, vám- és jövedéki feladatok ellátására szakosodva. Felügyeletük alá tartoztak az alsófokú szervek. *További speciális feladatokat ellátó középfokú szervek*: a központi bünyődözési, a központi ellenőrzési, a járőrszolgálati, a számlavezető parancsnokság, a vegyvizsgáló intézet, valamint a bűnügyi ellátó nyomozó hivatal, amelyek mindannyian hatósági jogkörrel rendelkező önálló középfokú szervekként működtek. 2004 augusztusában kezdték meg működésüket a *regionális nyomozó hivatalok*. Ezen szervek sorát a kiszolgáló funkciókat ellátó pénzügyi, oktatási, informatikai fejlesztési, valamint a szociális, kulturális és sporttevékenységet ellátó szervezeti egységek egészítették ki. *Az alsófokú szervek*: a vám- és pénzügyőri hivatalok, a regionális ellenőrzési központok, illetve a mélységi ellenőrzési csoportok.⁸

A Vám- és Pénzügyőrség az adópolitikáért felelős miniszter irányítása alatt álló fegyveres rendvédelmi, államigazgatási szerv volt, amely országos hatáskörrel rendelkező, önállóan működő és gazdálkodó központi költségvetési szervként működött.⁹

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezete

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal államigazgatási és fegyveres rendvédelmi feladatokat ellátó, központi hivatalként működő központi költségvetési szerv.¹⁰ A Szervezeti és Működési Szabályzat¹¹ úgy rendelkezik, hogy „a NAV vezetőjének feladat- és hatáskörét a Pénzügyminisztérium (a továbbiakban: PM) Nemzeti Adó- és Vámhivatal vezetéséért felelős államtitkára (a továbbiakban: NAV vezetője) gyakorolja”.¹² A szervezeti felépítést áttekinthetően szemlélteti az 1. ábra.

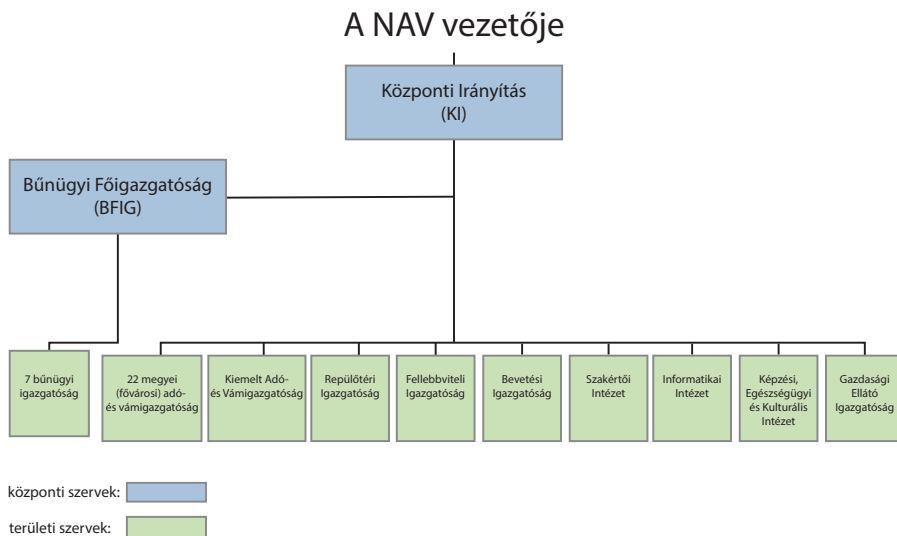
⁸ Szabó (é. n.)

⁹ 2004. évi XIX. törvény a Vám- és Pénzügyőrségről (VP tv.).

¹⁰ 2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról (NAV tv.).

¹¹ 26/2015. (XII. 30.) NGM utasítás a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Szervezeti és Működési Szabályzatáról (NAV SZMSZ). 7727–7777.

¹² NAV SZMSZ 18. § (1) bek.

1. ábra: A NAV szervezeti felépítése. Forrás: NAV SZMSZ, 1. függelék

Amint az ábrából látható, a szervezet hierarchiája kétszintű. A felső szint magában foglalja a *Központi Irányítást*, valamint a *Bűnügyi Főigazgatóságot*. Közülük a Központi Irányítás mégis kiemelt szerepet tölt be, mert „a Bűnügyi Főigazgatóság és a területi szervek tevékenysége felett gyakorolja a jogszabályban biztosított irányítási és felügyeleti jogkörét, koordinálja működésüket”.¹³ A NAV vezetőjének (aki a Pénzügyminisztérium államtitkára) kiemelt szerepét mutatja, hogy közvetlenül vezeti a Központi Irányítást, szervezetenkénti jogkörét munkaszervezetén, a Központi Irányításon keresztül gyakorolja, továbbá képviseli a NAV-ot, illetve meghatározza a képviselő rendjét.¹⁴ A vezetésben az alábbi *helyettesek* működnek közre: a NAV adószakmai ügyeiért felelős szakmai helyettes és a NAV bűnügyi, vámszakmai és rendészeti feladatai ellátásáért felelős szakmai helyettes (mindketten a Pénzügyminisztérium helyettes államtitkárjai).¹⁵ A *szakfőigazgató* a feladatkörében eljárva támogatja a szakmai helyettes vagy a NAV vezetője munkáját.¹⁶ A Bűnügyi Főigazgatóságot *főigazgató* vezeti és képviseli,¹⁷ továbbá

¹³ NAV SZMSZ 9. §.

¹⁴ NAV SZMSZ 19. §.

¹⁵ NAV SZMSZ 20. §.

¹⁶ NAV SZMSZ 31. §.

¹⁷ NAV SZMSZ 28. §.

a NAV gazdasági vezetőjének feladat- és hatáskörét a Központi Irányítás főigazgatója gyakorolja.¹⁸

A NAV megalakulásakor az adóigazgatási és a vámigazgatási szervek még mind közép-, mind pedig alsó fokon elkülönülten működtek. A mára kétszintűvé vált szervezeti hierarchia alsó szintjén már egységes adó- és vámhatósági szervezeti egységeket találunk. E szervezeti struktúra a *Kiemelt Adó és Vám Főigazgatóság* (KAVFIG) átszervezésével kezdődött: „a KAVFIG az első példa arra, hogy az adóellenőrzési, valamint a vám- és pénzügyi igazgatási feladatokat egy szerv keretében látják el; ez összefügg azzal a szakmai célkitűzéssel, hogy az adó- és vámigazgatási feladatokat az egységes szervezeten belül egyre inkább összehangoltan s így hatékonyabban lássák el”.¹⁹

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezeti kultúrája

Mindenekelőtt tisztázandó, hogy mit értünk szervezeti kultúra alatt, mert ez a fogalom korántsem tűnik olyan egyértelműen meghatározhatónak és feltérképezhetőnek, mint az előző fejezetben kifejtett szervezeti hierarchia. „A szervezeti kultúra nem más, mint a szervezet tagjai által elfogadott, közösen értelmezett *előfeltevések, értékek, meggyőződések, hiedelmek rendszere*. Ezeket a szervezet tagjai *érvényesnek fogadják el, követik* s az új tagoknak is *átadják*, mint a problémák megoldásának követendő mintáit, és mint kívánatos gondolkodási és magatartásmódot.”²⁰ Lényegében ugyanezt a definíciót fogadja el kiindulópontként a Nemzeti Közszerződési Egyetem közszolgálati közös moduljának tankönyve,²¹ illetve más releváns forrás is.²² Más megfogalmazás szerint a szervezeti kultúra „mindazon formális-normatív és informális hatásoknak, mechanizmusoknak, tényezőknak az együttese, amelyek a szervezet tagjainak *munkahelyi magatartását, egymáshoz való viszonyát és mentalitását, gondolkodásmódját* meghatározzák, illetve többé-kevésbé szerves egységbe foglalják. Mindezt egyszerűbben úgy fogalmazhatjuk meg, hogy a *szervezeti kultúra a szervezet tagjainak viselkedését és tudatvilágát vezérlő szabályozó rendszer*”.²³

Kultúramodellek – a NAV szervezeti kultúrája

A szervezeti kultúra nem szervezettől, szervezettípustól függetlenül létező, egységes képződmény, hanem mint arra több kutató is rámutat, típusokba sorolható. Terjedelmi okból itt csupán Handy kultúratipológiájáról ejtek szót, és ez alapján vizsgálom a NAV kultúramodelljét.

¹⁸ NAV SZMSZ 26. §.

¹⁹ Bérces (é. n.) 10.

²⁰ Bakacsi (1996) 226. (Kiemelés tőlem: S. L.)

²¹ Czuprák–Kovács (2013) 304.

²² Klein–Klein (2006) 718.

²³ Jávör–Rozgonyi (2007) 206–207. [Kiemelés az eredeti szövegben.]

Handy szerint a különböző tevékenységeket végző szervezetek eltérő értékrendet fejlesztenek ki, s ez a kulturális különbözőség a szervezeten belül is megfigyelhető. A *Handy* által megkülönböztetett négy jellegzetes kultúra eltérései tehát a sajátos tevékenységfajtához kötődő sajátos értékrendből fakadnak.²⁴

- A *hatalomkultúra* fő eleme egy központi szereplő, akiből minden irányba hatalom sugárzik. Kevés szabály létezik, a szervezet működése sokkal inkább a központi szereplő kívánságainak teljesítésére irányul. A döntések nem logikai vagy ügyrendi kérdések, hanem az erőviszonyok alakulásának függvényei. Az ilyen típusú szervezet gyorsan képes reagálni a változásokra, ha a középponti személy képességei ezt lehetővé teszik. A minden irányba kisugárzó hatalom metaforája a pókháló. E kultúra jellemzi a kisebb, vállalkozó típusú szervezeteket.²⁵
- A *szerepkultúra* voltaképpen bürokratikus kultúra. A logika és az észszerűség alapján működik. Középpontja a szerep, a betöltött pozíció, munkakör. A hatalom mindig ehhez a szerephez, sosem az azt betöltő személyhez kötődik. E kultúra szimbóluma a görög oszlopcsarnok, amelynek tartóoszlopai a funkcionális szakterületek a maguk szakismeretével és hatáskörével. A tartóoszlopok és együttműködésük kontrollja az ügyrendi szabályozók által biztosított. A tartóoszlopokat összefogó és lezáró timpanon a személyes koordinációt gyakorló szűk körű vezetés. A szerepkultúra változatlan környezetben működik hatékonyan, ugyanakkor belül is stabilitás jellemzi.²⁶
- A *feladatcultúra* projektirányultságú, metaforája a háló, leggyakrabban mátrix-szervezetként jelenik meg. A feladatcultúra fő törekvése egy adott munka elvégzése, ehhez rendeli hozzá a szükséges erőforrásokat. A befolyás forrása elsősorban a szakértelem, kisebb mértékben a személyiség, a pozíciónak csupán másodlagos jelentősége van. Kifejezetten jó alkalmazkodóképesség jellemzi. Sebezhető pontja ugyanakkor a szervezet kontrollja, az erőforrások projektekhez való hozzárendelése. Az erőforrások szűkössége konfliktusok forrása lehet.²⁷
- A *személyiségkultúra* jellemzően ügyvédi kamarák, partnerek által vezetett tanácsadó, auditáló cégek kultúrája. A középpontban a kiemelkedő szaktudású személyek állnak, akik szabad akaratukból döntenek úgy, hogy összefogva közös szervezetet alakítanak ki. Az ilyen típusú szervezet leginkább az egyének halmozaként értékelhető, a partnerek közös megegyezésén alapul, nem tűr vezetői hierarchiát.²⁸

A fent vázolt kultúramodellek közül a *szerepkultúra* nagy bürokratikus szervezetekre jellemző kultúratípus, ilyen például a hadsereg.²⁹ Ugyanide sorolható a *Nemzeti Adó-*

²⁴ Bakacsi (1996) 238.

²⁵ Bakacsi (1996) 238.

²⁶ Bakacsi (1996) 238.

²⁷ Bakacsi (1996) 239.

²⁸ Bakacsi (1996) 239.

²⁹ Czuprák–Kovács (2013) 314.

és Vámhivatal is, olyannyira, hogy a NAV vezetőjének a 2018-as évet értékelő előadásában is felfedezhető az a görög oszlopcsarnok, amely jól szemlélteti a NAV szervezeti felépítését (2. ábra).

2. ábra: A NAV szervezetét bemutató görög oszlopcsarnok. Forrás: a NAV vezetőjének évrtekelője, 2019. február 7. <https://nav.gov.hu/nav/sajtoszoba/hirek/Evertkelo20190211.html> (2019. 10. 07.)

A szervezet a szerepeket szabályozó ügyrendek által működik, ezeknek jól körülhatárolható rendszerük van, összefoglaló elnevezésük: NAV-rendelkezések.³⁰ Ezek sorában közjogi szervezetszabályozó eszközként utasítás, más irányító eszközként eljárási rend, szabályzat, parancs és körlevél, jogalkalmazást segítő eszközként pedig útmutató, tájékoztatás, módszertani segédlet és felhívás adható ki. E szabályozók mintegy „beprogramozzák” a szervezet tagjainak mindennapi tevékenységét. Hasonlóan e rendelkezésekhez, meglátásom szerint a napi, főként a rutinszerű tevékenységeket nagyon szűk mederbe tereli az (egyébként örvendetesen növekvő) elektronizált eljárások rendszere. Mind az adó-, mind pedig a vám eljárások során az ügyek jelentős része elektronikusan is intézhető, sőt, vannak olyan ügytípusok, amelyeket csak elektronikusan lehet intézni. Nagyon sok esetben – leginkább a vámigazgatási eljárások során – szükség van arra, hogy a NAV válaszüzenetet küldjön az ügyfélnek (például engedélyezze egy adott szállítmány kirakását): ezen üzenetek nagy része automatikus. A folyamatot megszakíthat-

³⁰ NAV SZMSZ 3. §.

ja ugyan a pénzügyőr, de joggal érezheti magát „a számítógép meghosszabbításának”. Önmegvalósításra tehát – Handy modelljellemezését alátámasztva – a szervezet nagy részében nincs lehetőség, csupán a szervezet felső rétegei nyújtanak erre módot.

A követendő értékekről

A szervezeti kultúra egyik építőköve azon értékek együttese, amelyeket a szervezet tagjai értéknek elfogadnak és követendőnek ítélnék. Robbins nyomán tizenegy ilyen értéket vázolhatunk fel.³¹

1. *Munkakörrel vagy a szervezettel való azonosulás.* A NAV esetében nem szabad szem elől téveszteni azt a ténytet, hogy két különböző habitusú szervezet jogutódjáról van szó. Úgy vélem, a munkakörrel való azonosulás intenzitása az integráció következtében nem változott. Talán a pénzügyörök vonatkozásában – az egyenruha-viselés, az alaki szabályok kötöttsége és az 1867-re visszavezethető testületi múlt okán – ez hangsúlyosabban valósul meg. A szervezettel való azonosulást pedig talán inkább szakággal („az oszlopcsarnok oszlopával”) való azonosulásként értelmezhetjük.³² Jól illusztrálja e kettősséget egy NAV-os munkatárs integrációt követő tapasztalata: „Igazán elgondolkodtató kép: Kibővített NAV-vezetői esemény, ahol nagy számban vannak jelen volt APEH-es és VPOP-s vezetők is. A felső vezetés, élén a NAV elnökével bevonul a terembe, a teremben tartózkodó rangidős pénzügyör kiadja a parancsot: Elöljáró, fel, vigyázz! A pénzügyörök természetesen azonnal tudják a teendőt, de mit is csinál ilyenkor egy civil? Hogy néz az ki, hogy ő ülve marad, miközben az egyenruhások mellette vigyázzban állnak? Természetesen ök is felállnak, bár valószínűleg lehetne némi alaki kifogást találni a mozdulataikban és a testtartásukban.”³³ Ugyancsak a két szervezeti kultúra különbségének szemléltetésére ismét egy – talán a hajdani közszolgálati tisztviselők napjához kapcsolódó – saját tapasztalat: a központi ünnepség kezdete előtt rendszerint a *Kuruc induló* hangjaira a díszörtség ünnepélyesen bevonul a csapatzászlóval, a végén pedig ugyanígy távozik. A szervezők utasítása szerint ez alkalommal a csapatzászlót csendben behozták, a díszörtség parancsnoka csendben, szinte suttogva vezényelt. Később, az ünnepség után hallottam sommás véleményét: „*Uraim, ez nem a zászló bevonulása volt, hanem a zászló besunnyogása.*”
2. *Egyén- vagy csoportközpontúság.* Bár a NAV tevékenysége rendkívül sokoldalú, valamennyi területen egyértelműen csoportokba szervezett munkáról beszélhetünk. Kollektív tevékenységet igényel bármilyen ellenörzés (egyedül nem is végezhető!), a bűncselekmények nyomozása, de még egy rutinszerű igazgató-

³¹ Bakacsi (1996) 226.

³² Még maga a NAV tv. is úgy fogalmaz, hogy: „12/A. § A NAV – mint állami adó- és vámhatóság – látja el a) az állami adóhatóság és b) a vámhatóság jogszabályban meghatározott feladatait.”

³³ Belényesi (2014) 133.

- si cselekmény is több munkatárs együttes tevékenységét igényli, elsősorban a szervezeti és az egyéni integritás érdekében.
3. *Humán orientáció.* A NAV esetében a jogszabályi háttér eleve igyekszik biztosítani a köz szolgálatában állók részére bizonyos előnyöket. Ugyanakkor a Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézet jóvoltából egészségügyi ellátás, színes kulturális és sportprogramok segítik a rekreációt – igaz, zömmel fővárosköz-pontúan! A szervezet foglalkoztatási szabályzata lehetőséget biztosít a rugalmas, illetve az eltérő munkaidő-beosztás alkalmazására.³⁴
 4. *Belső függés – függetlenség.* A nagyon erős belső függés éppen azért lényeges érték, mert az egyes szakágak munkatársainak nagyon gyakran kell együtt, összehangoltan dolgozniuk. Jó példa erre valamennyi olyan akció, ahol a vámosok mélységi ellenőrzés keretében vizsgálnak szállítmányokat, s ezzel egy időben az adóág és a bünyügyi ág munkatársai is információkat kapnak az ellenőrzésekről, így azonnal tudnak – ha kell – nyomozást vagy adóigazgatási eljárást indítani.
 5. *Erős vagy gyenge kontroll.* A szerepkultúra sajátja az erősen szabályozott jelleg. A hivatásos állomány körében ez még inkább érvényesül, de természetesen a kormánytisztviselők munkája is folyamatosan, több szinten kontrollált.
 6. *Kockázatvállalás – kockázatkerülés.* A kockázatvállalás a hivatásos állománynak – hivatásából adódóan – sajátja, ezek a kompetenciák még hangsúlyosabban érvényesülnek a Bevetési Igazgatóság munkatársai körében, illetve a bünyügyi szakterületen. Az adóág e szempontból inkább a skála másik végén található, ott nem elvárás a kockázatok vállalása, már csak azért sem, mert veszélyesebb helyzetekben általában van jelen pénzügyőr is. (Adóági oldalról olykor lehet hallani olyan vélekedést is, hogy a pénzügyőr feladata csupán a biztonság szavatolása.) Itt említhető továbbá, hogy a negyedik pontban említett közös munkavégzést olykor nehezíti, hogy a pénzügyőrök megszokták a „7/24” munkavégzést, míg a volt APEH-esek általában hivatali munkaidőben tudnak gondolkodni.
 7. *Teljesítményorientáció.* A NAV-nál egységes teljesítményértékelési rendszer működik: minden egyes munkatárs esetében vezetője évente értékeli a teljesítményt, az elvégzett feladatokat. A mindenkori költségvetési törvényben meghatározott – a bevételek teljesüléséhez kötött – jutalmazásból³⁵ azok is részesülnek, akik közvetlenül nem szednek be köztartozást (éppenséggel lehet, hogy munkakörükből adódóan csak visszautalnak!), mégis elismerve érezhetik az általuk végzett jogszerű, pontos munkát.

³⁴ Bérces (é. n.) 44.

³⁵ A NAV a részére a tárgyévi költségvetési törvényben meghatározott költségvetési támogatáson felül további – személyi juttatásokra, munkaadókra terhelő járulékokra és felhalmozási kiadásokra fordítható – támogatásra jogosult a költségvetési törvényben rögzített bevételi tervek teljesítésével összefüggésben. A bevételi követelményeket, a felhasználható forrás mértékét, jogcímét és ütemezését a költségvetési törvényben kell meghatározni. (NAV tv. 1. § /3/ bek.)

8. *Konfliktustűrés – konfliktuskerülés.* Ebből a szempontból a NAV erősen bürokratikus szervezetként értékelhető. Az APEH–VP integráció során „a munkatársak szintjén érezhető volt a kiszolgáltatottság, a bizonytalanság, az ismeretlen következményektől való félelem. Nyíltan nem mertek szembeszállni a sorsukról határozó döntéshozókkal, és miközben tehetetlenül figyelték a »fejük felett« zajló eseményeket, sokan passzivitásba vonultak vissza – ez az ellenállás egyik formája”.³⁶
9. *Cél (eredmény) – eszköz (folyamat) orientáció.* Bár sokszor elhangzik, és valóban igaz is, hogy a NAV feladatai között kiemelt helyen szerepel az áruk illegális forgalmának megakadályozása, illetve felderítése (hamisított, rossz minőségű, engedély nélkül szállított stb. áruk), az első számú cél mégis a költségvetés bevételeinek biztosítása. Elmondható tehát, hogy a szervezet erőteljesen célorientált, ebben némi hasonlóságot mutat az üzleti szféra profitorientált szervezeteivel. Ugyanakkor a működéssel szembeni alapvető elvárás a jogszerűség, azaz a folyamatok kontrollálása is fontos.
10. *Nyílt rendszer (külső) – zárt rendszer (belső) orientáltság.* A NAV folyamatosan figyelemmel kíséri a gazdaság fehér, szürke és fekete szegmensének változásait, és – lehetőségeihez mérten – innovációval vagy a jogalkotó felé tett jelzéssel igyekszik reagálni az új fejleményekre.³⁷
11. *Rövid vs. hosszú távú időorientáció.* A NAV vezetőjének már idézett éwertékelője szerint a hivatal stratégiai céljai: 1. szolgáltatások, partnerség, ügyfélközpontú eljárások; 2. adminisztrációcsökkentés, az online megoldások bővítése; 3. hatékony adóbeszedés; 4. aktív humán tőke, racionalizált működés. E célok megvalósítása a szervezet szándéka szerint az adótudatosság ösztönzésével, korszerű szolgáltatásokkal és hatékony működéssel biztosítja a költségvetési bevételeket, és támogatja a gazdasági fejlődést.³⁸

A szervezeti kultúra és a szervezeti kommunikáció összefüggései

Mint láttuk, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal – jogállásából eredően – bürokratikus, szerepkultúrára épülő szervezet. *Belső* formális kommunikációjában értelemszerűen ez tükröződik, hiszen – amint fentebb említettem – egyrészt részletesen szabályozott organizmusról van szó (mind jogszabályi szinten, mind pedig a NAV-rendelkezők szintjén), másrészt pedig a hivatali érintkezésen láthatóak a hivatali stílusjegyek, különösen pedig a jogi szaknyelv mindennapos használata. Tovább árnyalja a képet, hogy a munkatársak egy része hivatásos állományú, a közöttük lebonyolódó kommunikáció ennek megfelelő. A belső formális kommunikáció általánosságban „civil”, azaz

³⁶ Belényesi (2014) 133.

³⁷ Példa erre az elektronikus közútiáruforgalom-ellenőrző rendszer (EKÁER), az online pénztárgépek bevezetése, új technológiák bevezetése a zöldhatár kontrollálásában stb.

³⁸ A NAV vezetőjének éwertékelője, 2019. február 7. Forrás: <https://nav.gov.hu/nav/sajtoszoba/hirek/Evertekelo20190211.html> (2019. 10. 14.)

a Vám- és Pénzügyőrségnél korábban megszokott „meghagyom”, „jelentse” stb. kifejezések nem jelennek meg. Egységes szervezatként csak úgy tud működni a NAV (is), ha a munkatársak egymás közötti információáramlása magas szintű, vagyis „a rendészeti szervezeteknek is a saját szervezeti kultúrájukat leginkább meghatározó belső kommunikációra kellene a legnagyobb hangsúlyt fektetniük”.³⁹

A *külső* kommunikáció jórészt innovatívnak, proaktívnak mondható. A NAV igyekszik ott lenni minden kommunikációs csatornán, akár az írott és elektronikus sajtóról, akár az internetről, a Facebookról vagy a mobilalkalmazásokról beszélünk. A szervezet nyílt rendszer voltát jól szemlélteti *dr. Sárközi Alexandra* volt bűnügyi szóvivő gondolata a NAV Facebook-oldalának elindításáról: „a »Facebook-lét« többek között segíthet levetkőzni a »mumus hivatal« képét”.⁴⁰ Az egységes arculat kialakítását segítette a többi között az, hogy a korábbi három helyett ma már egyetlen szóvivő jelenik meg a NAV arcaként és hangjaként. Igaz, ő jórészt adószakmai kérdésekben szólal meg, míg a rendészeti, bűnügyi (azaz inkább a pénzügyőri területeket érintő) témák általában írott formában, a honlapon vagy a Facebookon láthatóak. „2015-ben már közel 18 millió alkalommal kattintottak a NAV oldalára és egyre ismertebb a 2013-ban indított Facebook-profil is.”⁴¹

Összefoglalás

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal kilenc évvel ezelőtt egy „civil” közigazgatási szerv és egy katonai hierarchián, alá-fölé rendeltségi viszonyokon alapuló rendvédelmi szerv összevonásával jött létre. Az integráció lebonyolításának tanulsága, hogy „a felső vezetőre a hosszabb távú, koncepcionális megközelítés volt jellemző a kérdésben, ami egy gyakorlatias megközelítéssel párosult, a középvezetők pedig a gyakorlatiasság mellett egyben feladat- vagy kapcsolatorientált módon problémaérzékenyek is voltak. Kiderült, hogy a vezetőket kevésbé viselte meg a változás ezen szegmense, annál inkább a munkatársakat: kiszolgáltatottnak érezték magukat, inkább elszenvedői voltak a megváltozott értékeknek, szokásoknak, semmilyen befolyást nem tudtak gyakorolni ezekre”.⁴² Mára a szervezet – bár nem titkoltan állandóan változó, képlékeny állapotban van – többnyire képes mind belső, mind külső kapcsolataiban egységes értékeket felmutató hivatalként megjelenni.

³⁹ Molnár (2016) 51–54.

⁴⁰ Láng-Miticzky (2013) 20.

⁴¹ Ambrus–Széles (2017) 462–475.

⁴² Belényesi (2014) 135.

IRODALOMJEGYZÉK

- Ambrus Rita Anna – Széles Zsuzsanna (2017): Az elektronikus adóügyintézés fejlesztése és gyakorlata. *Pénzügyi Szemle*, 62. évf. 4. sz. 462–475. Forrás: www.penzugyiszemle.hu/documents/ambrus-szeles-2017-4-mpdf_20180110164202_25.pdf (2019. 10. 18.)
- Bakacsi Gyula (1996): *Szervezeti magatartás és vezetés*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Belényesi Emese (2014): *Változásmenedzsment a közigazgatásban*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem. Forrás: <https://opac.uni-nke.hu/webview?infile=&sobj=9698&source=webvd&cgimime=application%2Fpdf%0D%0A> (2019. 10. 14.)
- Bérces Kamilla (é. n.): *A Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkajogi-humánpolitikai vizsgálata a 2011–2013 közötti időszakban*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó. Forrás: http://oszkdk.oszk.hu/storage/00/01/24/07/dd/1/AROP-2-2-17_HU_14.pdf (2019. 10. 07.)
- Czuprák Ottó – Kovács Gábor (2013): *Vezetés- és szervezéstudomány*. Budapest, Nemzeti Közzolgálati Egyetem.
- Dettné Légrády Ilona (2000): A magyar vámtörténet röviden. *Rendvédelmi Füzetek*, 40. sz. 3–12.
- Jávor István – Rozgonyi Tamás (2007): *A szervezetek és a munka világa*. H. n., Zsigmond Király Főiskola – L'Harmattan Kiadó.
- Klein Balázs – Klein Sándor (2006): *A szervezet lelke*. Budapest, Edge 2000 Kiadó.
- Kovácsics Iván et al. szerk. (é. n.): *Emlékkönyv a Vám- és Pénzügyőrség történetéről 1867–2000*. Budapest, VIVA Média Holding.
- Láng-Miticzky András (2013): Három, kettő, egy, LÁJK! *Pénzügyőr*, 2013. október. 20.
- Molnár Katalin (2016): A kommunikáció szerepe a rendészeti munkában. A kommunikációs készségek fejlesztési lehetőségei a rendészeti képzésben. *Határrendészeti Tanulmányok*, 13. évf. 1. sz. 51–54. Forrás: <https://rtk.uni-nke.hu/document/rtk-uni-nke-hu/2016-1.%20szám.pdf> (2019. 10. 18.)
- Szabó Andrea (é. n.): A Nemzeti Adó- és Vámhivatal jogelődjeinek összevetése. In: *Az adó- és vámigazgatás szervezete és működése*. [Kutatásvezető: Szabó Andrea.] Kézirat. (Készült a Nemzeti Közzolgálati Egyetemen a Wekerle Sándor Alapkezelő megbízásából.) 36–39.

Jogforrások

2004. évi XIX. törvény a Vám- és Pénzügyőrségről (VP tv.). *Magyar Közlöny*, 50. sz. 4434–4444.
2010. évi CXXII. törvény a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról (NAV tv.). *Magyar Közlöny*, 177. sz. 25228–25285.
- 273/2006. (XII. 23.) Korm. rendelet az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatalról. *Magyar Közlöny*, 161. sz. 13072–13077.
- 26/2015. (XII. 30.) NGM utasítás a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Szervezeti és Működési Szabályzatáról (NAV SZMSZ). *Hivatalos Értesítő*, 66. sz. 7727–7777.
- A NAV vezetőjének évvértékelője, 2019. február 7. Forrás: <https://nav.gov.hu/nav/sajtoszoba/hirek/Evertkelo20190211.html> (2019. 10. 14.)

ABSTRACT

Organisational Culture of the Tax and Customs Authority

SUBA László

The author of the study outlines the history of the establishment of the National Tax and Customs Administration and then analyses the organisational culture of the office based on an outline of the hierarchy of the National Tax and Customs Administration. In addition, it attempts to provide insight into the specifics of the integration of the two legal predecessors, and finally addresses some of the communication issues of the organisation. The author aims, on the one hand, to give insight into the functioning of a very specific organisation that performs "law enforcement tasks" and, on the other hand, to briefly document the history of the merger of "civilian" and armed law enforcement agencies.

Keywords: *communication, customs, National Tax and Customs Administration, organisational culture, tax administration*

NAV Café

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának utánpótlása, felkészítésük gyakorlati kérdései

ERDŐS Ákos – MAGASVÁRI Adrienn – MOLNÁR Katalin – PÓCSI Anikó – SZABÓ Andrea – VAS Adrienn¹

„A világ, amit teremtettünk, a gondolkodásunk eredménye; nem lehet megváltoztatni gondolkodásunk megváltoztatása nélkül.”
(Albert Einstein)

A „Police Café” új szervezetfejlesztési módszer keretében lehetőség nyílt egy különleges hallgatói közösségről, a pénzügyőr tisztjelöltekről és jövőző munkahelyükről, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról (NAV) beszélgetni. A magyar hatóságok között egyedi szervezet szakigazgatási, rendvédelmi és nyomozó hatósági feladatköröket ötvöz. A kivételes helyszínen, kellemes légkörben, aktív párbeszéd és őszinte megnyilvánulások közepette zajló munkacsoporti ülés során a résztvevőknek alkalmuk volt megismerni, hogy a bevételi hatóság milyen elvárásokat támaszt a szervezet az új munkavállalóival szemben és egyben azt is, hogy a pénzügyőr tisztjelöltek miként gondolkodnak válasz-

¹ ERDŐS Ákos, püör. őrnagy, tanársegéd, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszéke, PhD-hallgató, NKE Rendészettudományi Doktori Iskola

Ákos ERDŐS, Finance Guard Major, Assistant Lecturer, NUPS Faculty of Law Enforcement, Department of Customs and Finance Guards, PhD. student, Doctoral School of Law Enforcement

<https://orcid.org/0000-0001-9805-3511>; erdos.akos@uni-nke.hu

MAGASVÁRI Adrienn, püör. alezredes, tanársegéd, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszéke

Adrienn MAGASVÁRI, Finance Guard Lieutenant Colonel, Assistant Lecturer, NUPS Faculty of Law Enforcement, Department of Customs and Finance Guards

<https://orcid.org/0000-0002-3737-0246>; magasvari.adrienn@uni-nke.hu

MOLNÁR Katalin dr., PhD, egyetemi docens, NKE RTK Rendészeti Magartartástudományi Tanszék

Katalin MOLNÁR, Associate Professor, NUPS Faculty of Law Enforcement, Department of Behavioural Sciences in Law Enforcement

<https://orcid.org/0000-0001-7271-5177>; molnar.katalin@uni-nke.hu

PÓCSI Anikó, főosztályvezető, NAV Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete, Fejlesztési és Módszertani Főosztály
Anikó PÓCSI, Head of Department, National Tax and Customs Administration, Training, Healthcare and Cultural Institute, Department for Development and Methodology

<https://orcid.org/0000-0003-0741-061>; pocsi.aniko@nav.gov.hu

SZABÓ Andrea dr., PhD, püör. ezredes, egyetemi docens, NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszéke,

Andrea SZABÓ, Finance Guard Colonel, Associate Professor, NUPS Faculty of Law Enforcement

<https://orcid.org/0000-0002-8224-4089>; szabo.andrea@uni-nke.hu

VAS Adrienn dr., képzési igazgatóhelyettes, NAV Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete

Adrienn VAS, Deputy Director for Training, National Tax and Customs Administration, Training, Healthcare and Cultural Intsitute

<https://orcid.org/0000-0003-2041-836X>; vas.adreinn@nav.gov.hu

tott hivatásukról. A tisztjelölteken kívül a rendezvényen részt vettek a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kar oktatói, illetve a Nemzeti Adó- és Vámhivatal számos szakterületének vezető munkatársai is. A közösen feldolgozott téma pedig az új generáció NAV felé orientálása, felkészítése, beillesztése és hosszú távon a szervezetben belüli megtartása volt. A munkacsoportoktól kapott visszajelzések alapján nemcsak a gondolkodásunk megváltoztatására van szükség, hanem hatékony képzési módszereket kell kidolgozni, új kommunikációs csatornákat kell alkalmazni a jövőben, és a szervezeti kultúra fejlesztésére is szükség van a sikerhez.

Kulcsszavak: Z generáció, mentorálás, kommunikáció, szervezeti kultúra, szervezetfejlesztés

Bevezetés

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal (a továbbiakban: NAV) hivatásos személyi állománya utánpótlásának egyik kiemelt bázisa a Nemzeti Közszerológálati Egyetem Rendészettudományi Kara (a továbbiakban: NKE RTK). A pénzügyőr tisztjelöltek megfelelő felkészítése, illetve későbbi szervezeti beillesztése azt igényli, hogy az egyetem és a NAV érintett vezetői, munkatársai folyamatosan egyeztessenek a tisztjelöltekkel szemben támasztott elvárásokról. Ma a tisztjelöltek felkészítése kapcsán már nemcsak arról szükséges beszélni, hogy mit és milyen tantárgyi programok keretei között oktassunk számukra, hanem arról is, hogy milyen kompetenciakövetelményeknek kell eleget tenniük, hogyan erősíthetjük elköteleződésüket a NAV felé, milyen HR-tényezők szolgálják leginkább a megtartásukat. Persze azt is fontosnak tartjuk, hogy a NAV képviselőinek bemutatathassuk a munkaerőpiacra még éppen csak belépő, de a felsőoktatásban már jelen lévő új generációt,² viselkedésüket, munkához való viszonyulásukat és igényeiket.

A szakmai találkozó során tehát arra kerestünk választ, hogy az új generáció NAV felé történő orientálása és szervezetben való megtartása milyen módszereket és eszközöket igényel. Az új generáció ismeretében szükséges-e akár a szervezeti elvárásokon, akár a felkészítésen, akár a vezetői szemléletmódon változtatni?

Célunk volt, hogy a rendezvény során az egyetem és az adóhatóság munkatársai és maguk az érintett hallgatók is aktívan, közösen gondolkodva és együttműködve tárják fel a fentieket érintő problémákat, tegyék fel egymásnak a kérdéseket, és próbálják megtalálni az adott körülményekhez leginkább illeszkedő megoldásokat. Mindezt új módszerrel és keretek között tettük: kellemes asztaltársaságokban, kávé és pogácsa mellett, mint egy hangulatos kávéházban. Az amerikai szervezetfejlesztő módszer ennek megfelelően a World Café³ nevet viseli, amely egy világszerte ismert eljárás, komoly protokollal. Ennek egy továbbfejlesztett, a rendészetre adaptált változatával, a Police

² Új generáció alatt a jelenlegi Z generációt (1995 és 2010 között születettek) értjük. Vö.: Tari (2015) 8–9.; Schäffer (2015) 22.

³ A World Café honlapja elérhető itt: www.theworldcafe.com. A módszer angol és magyar nyelvű leírását pedig lásd: Brown (2001); Brown–Isaacs (2005); Ruzsa–Szentirmai (2014); Gáspár–Király–Csillag (2014) 11–41.

Caféval⁴ már többen találkozhattunk, hiszen a Rendészeti Magatartástudományi Tanszék docense, Molnár Katalin nemcsak elkötelezett híve ennek a metódusnak, hanem a Police Café itthoni alapköveit is ő rakta le. Az általa megálmodott Police Café adta tehát az ötletet ahhoz, hogy ebben a stratégiai jelentőségű kérdésben mi is ezt az eljárást alkalmazzuk, természetesen NAV Café⁵ néven.

Az előre kialakított társaságok arányosan helyezkednek el az asztaloknál. Az egyes asztaloknál a témagazdák megkérik a résztvevőket, hogy először egyénileg gyűjtsék össze az érintett témakörhöz kapcsolódó észrevételeiket, javaslataikat, kérdéseiket, majd huszonöt percben ezt a csoport tagjai megbeszélik egymással. A közös munka után a témagazdák váltják egymást, és új témát tárnak az asztaltársaság elé. Mindezt addig folytatjuk, amíg a témagazdák minden asztalnál nem jártak. Ezután a témagazdák összesítik a témájukkal kapcsolatban elhangzott tapasztalatokat, és a teljes szekcióval megosztják azokat. A rendezvény végén a moderátor összegez.

2019. június 3-án egy bátor lépéssel a NKE RTK Vám- és Pénzügyőri Tanszéke az általa évek óta rendszeresen tartott szakmai napját ebben az évben, az egyetemen elsőként, Café módszerrel rendezte. A módszer mindjárt két terepen hódított meg újabb híveket: az egyetemi tudományos közéletben és a Nemzeti Adó- és Vámhivatalnál.

Az alapos és átgondolt előkészítés persze egy kis egészséges izgalommal is párosult. Vajon eljönnek-e, ott maradnak-e a meghívottak, működik-e a körkörös párbeszéd, bírjuk-e az órákon át tartó aktivitást, milyen szájíz marad a NAV Caféban elfogyasztott kávé után? Mint oly sokan, hittük is, nem is, hogy ez a kávézás a résztvevők többségének bejön, mert hiába tény, hogy a párbeszédbe forgatásnak ezzel a módjával egyszerűen nem lehet felsülni, ezt saját magunkon kell megtapasztalni.

A nap két gondolatébresztő előadással kezdődött. Egy kis kitekintéssel az adó- és vámügyi kompetenciák európai dimenzióira (Csaba Zágon és Dézsi Zsolt) és betekintéssel a nappali tagozatos hallgatóinkat vizsgáló kompetenciamérés – enyhén szólva is – elgondolkodtató eredményeibe (Hegedűs Judit). Utóbbi meg is adta a kellő inputokat ahhoz a témához, amely aztán hat részre osztva hat asztalnál a Caféban terítékre került. A témák gazdái e tanulmány szerzői voltak. A NAV Cafét Suba László moderálta.

A NAV személyi állományának utánpótlása, felkészítése gyakorlati kérdései nem véletlenül izgatják ennek a szervezetnek a vezetőit és a pályára orientálásért, az alap- és felsőfokú képzésért, a továbbképzésért, a pályára való szocializációért és a szervezetben való megtartásért felelős szakembereket. A tanszék elkötelezett kollégái emiatt hívták össze azt a mintegy ötven szakembert, akik elfogadva a felkérést, vállalkoztak arra, hogy őszintén átbeszéljék a szervezet előtt e téren álló kihívásokat.

⁴ A Police Café magyarországi gyakorlata éppen a NAV Café előtt egy nappal „ünnepelte” öt éves évfordulóját. Molnár Katalin 2017 októberében önálló honlapot is működtet: <http://policecafe.hu>. Itt az érdeklődők mindent megtalálhatnak a módszerről. Az első öt év tapasztalatait pedig (időrendben visszafelé) lásd a szerző alábbi publikációiban: Molnár (2019a); Molnár (2019c); Molnár–Uricska (2018); Gaál–Molnár (2015b); Gaál–Molnár (2015c); Gaál–Molnár (2015a); Gaál–Molnár (2014); Gaál–Molnár (2013)

⁵ A Police Café honlapján vezetett blogban külön bejegyzés is született a NAV Caféről. Lásd itt: <http://policecafe.hu/nav-ositott-kavehaz/> (2019. 09. 03.)

A hat témagazda hatféleképpen oldotta meg a feladatot, és a nap végén előadott összefoglalójuk is sokféle volt. Az egyik letisztultabb, strukturáltabb, a másik elvontabb, álmodóbb, a harmadik alaposabb, részletesebb, a negyedik visszafogottabb, diszkrétebb, az ötödik bátrabb, realistább, a hatodik tanárosabb, szenvedélyesebb volt. Az eredmény így lett kerek. A felépítmény megszületett, olyannyira, hogy az a tudományos igény, miszerint mindezt érdemes lenne összefűzni egy közös publikációban, immár testet is öltött. Éppen ezt tartja kezében az olvasó. Talán nem titkoltan azzal a céllal is döntöttünk így, hogy egy ilyen komoly létszámú szellemi műhelyben születő gondolatok, meglátások és ötletek ne csak falra festett vágy- és jövőképek maradjanak, hanem komolyabb formában akár döntéshozói asztalokra is kerülhessenek.

Az egyik témagazda az összefoglaló prezentációjában azt találta mondani, hogy ő már úgy szeretné, ha a NAV egy kicsit lenyugodna, mert akkor talán jutna idő közös dolgaik alaposabb átbeszélésére. Ha ez a „lenyugvás” egyfajta szervezeti konszolidációt, megállapodást jelentene, az valóban jó lenne – és ez nemcsak a NAV-ra érvényes jámbor óhaj, hanem a többi magyar rendészeti szervezetre is általában. 2011 óta, amikor az egykori Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal és a Vám- és Pénzügyőrség Nemzeti Adó- és Vámhivatal néven egy szervezetté vált, még mindig nem feltétlenül kiegyensúlyozott a különös „házasságuk”. Ám az is jó lenne, ha a NAV Café kicsit felpörgetné a szakembereket. Szeretnénk, hogy a hatékonyabb képzés iránti vágyak, szándékok egyre erőteljesebben artikulálódjanak, vagyis a mostanéhoz hasonló hangulatú és nyíltságú, szélesebb körű, szakmán belüli, valamint a szakma és a képző intézmények közötti párbeszédnek szaporodni. Talán a Café megfelelő módszer ehhez. Juanita Brown huszonkét évvel ezelőtt végtére is éppen szervezetfejlesztésre találta ki a World Cafét. A legkomplexebb – a szervezeti kultúraváltás igényét firtató – téma gazdája is erre jutott. S a vendégek távozás közben adott biztató és bizakodó visszajelzései is hasonló vágyat sejtettek.

A következőkben röviden összegezzük az egyes témakörökben született megállapításokat.

Az új generáció megjelenése a rendészeti felsőoktatásban

A téma apropójául egy korábbi kutatás eredményei szolgáltak, amely a hazai rendészeti felsőfokú képzésbe jelentkező fiatalok alkalmassági vizsgálatainak eredményeit, illetve a korai – a képzés első öt hetében történő – pályaelhagyás okait részletezi. Az említett vizsgálat szerint az elmúlt évek (2016–2018) adatai azt mutatják, hogy a Z generáció tagjai már a rendészeti felsőoktatás felvételi rendszere és az újonnan létrehozott tisztjelölti jogállás sajátos elvárásaival is nehezen azonosulnak. A jelentkezők egy jelentős része a felvételi eljárás legelső megmérettetéseit sem vállalja. A vizsgált időszakra (2016–2018) vonatkozó számadatok szerint átlagosan a jelentkezők mintegy 33,5%-a már az első alkalmassági teszten sem jelenik meg. A felvételi eljárást ténylegesen megkezdő pályázók számára az első akadályt a fizikai tesztek jelentik. A fizikai alkalmassági vizsgálatokon minden évben jelentős a lemorzsolódás. 2016-ban a pályázók 30,9%-a,

2017-ben 24,4%-a, míg 2018-ban 43%-a szerzett alkalmatlan minősítést az erőnléti vizsgálaton. Az egészségügyi és pszichikai alkalmassági vizsgálatok eredményei már kedvezőbb képet mutatnak. Az elmúlt években csökkent az egészségügyi vagy pszichológiai szempontból alkalmatlan személyek aránya.

A legnagyobb problémát azonban az öthetes alapkiképzés jelenti. Az alapkiképzés során a tisztjelöltek megismerkednek a rendészeti hivatás legfontosabb jellegzetességeivel, mint az egyenruha, a szigorú hierarchikus rend, a parancsuralmi rendszer vagy az alaki és szervezeti szabályok előírásai. Az elmúlt évek számadatai azt mutatják, hogy a fiatal pályakezdők közül a rendészeti alapfelkészítés intenzív szakaszának első öt hetében egyre többen hagyják el a tisztjelölti pályát. Minden évben a tisztjelölti állománynak átlagosan mintegy 15,8%-a (2016-ban: 11,9%; 2017-ben: 16,2%; 2018-ban: 19,4%) már az első öt hétben távozik az intézményből. A korai pályaelhagyás legjellemzőbb okai az alacsony kötelezettségtűrés, a pályatünetvesztés, a személyes túlvállalás, valamint az egészségügyi alkalmatlanság. Látható, hogy a fiatalok felkészültsége, képességei és hozzáállásuk nincs összhangban a képzési elvárásokkal.⁶

A NAV Café alkalmával arra kértük a beszélgetéseken részt vevő munkatársakat, hogy a fent bemutatott eredmények tükrében fogalmazzák meg észrevételeiket. Mint-hogy az említett kutatás részben érinti a magas számú alkalmatlanság, illetve a korai pályaelhagyás lehetséges okait, a beszélgetések résztvevőitől sokkal inkább megoldási alternatívákat vártunk, mintsem oksági fejtegetéseket.

A lakonikus fókuszcsoport-beszélgetések egyértelmű eredményeként azt állapíthatjuk meg, hogy a felvázolt probléma kezelése nem hárítható kizárólagosan az új generáció tagjaira.

A beszélgetések résztvevői szerint a lehetséges megoldások forrásai multidimenziós jellegűek. Azok tehát több – egymással szoros kapcsolatban álló – területen helyezkednek el. Ezek pedig a következők: *egyéni dimenzió*, *intézményi dimenzió*, valamint *társadalompolitikai dimenzió*.

Egyéni dimenzió. Itt azokat a megoldási lehetőségeket nevesítettük, amelyek az egyénben rejlenek. A megfogalmazott vélemények szerint ugyanis az alkalmatlan minősítések magas száma és a korai pályaelhagyás csökkenthető, amennyiben az egyén attitűdjeiben, magatartásmintázaiban változás áll be. Fontos, hogy ehelyütt nem csak az új generáció tagjaira kell gondolni. A beszélgetések résztvevőinek véleménye szerint az egyéni dimenzióban kutatott megoldási alternatívák egyrészt az új generáció tagjaiban, másrészt az idősebb generációk képviselőiben rejlenek.

Egyértelműen tapasztalhatjuk, hogy a Z generáció tagjainak megjelenése új kihívásokat hozott a rendészeti képzésben⁷ és a gyakorlatban egyaránt.⁸ A Z generáció tagjait jellemző olyan tulajdonságok, mint a személyi szabadság feltétlen igénye, a szigorú szabályi kötöttségek elfogadásának nehézségei vagy az esetlegesen előforduló nárcisztikus személyiségjegyek nehezen azonosíthatók a rendészeti hivatás klasszikus

⁶ Erdős (2019)

⁷ Hegedüs–Fekete (2018)

⁸ Magasvári–Szilágyi (2019) 142–156.

követelményeivel.⁹ A beszélgetésekben részt vevő személyek meglátásai szerint az új generáció tagjai esetében szükség volna a pontos és kritikával kezelt információk begyűjtésére, saját képességeik reális értékelésére, valamint a feltétlen autonómia iránti vágyaik kognitív módon történő korlátozására. Kérdés azonban, hogy mindezek elérhetőek-e a fiataloknál? S ha igen, akkor miként?

A résztvevők ezzel együtt azt is fontosnak vélték, hogy az idősebb generáció tagjaitól is elvárt, hogy nyitottak legyenek a másként gondolkodó fiatalok megjelenésére. Nem ragaszkodhatnak a hosszú évtizedek óta fennálló értékészletek feltétlen megőrzéséhez. Egyes kutatások szerint azonban a munkahelyi együttműködés szempontjából az idősebb generációk tagjait igenis a befogadó szemlélet jellemzi. A fiatalok ennek ellenére a munkahelyi konfliktusok kialakulását mégis az életkori különbségekre vezették vissza.¹⁰

Intézményi dimenzió. A beszélgetések résztvevőinek véleménye szerint az egyéni dimenzió túl a különböző intézmények megfelelő cselekvése is megoldásokat nyújthat az alkalmatlan minősítést szerző, illetve a pályát korán elhagyó fiatalok számának csökkentésére. Ebben a dimenzióban – hasonlóan az egyéni dimenzió szerkezetéhez – szintén nem csak egy változónak tulajdonítottak jelentőséget a NAV Café résztvevői. A vizsgálat alá vont problémák megoldásának lehetséges forrásaként e dimenzióban három intézményi rendszert jelöltek meg: az alsó- és középfokú közoktatási intézményeket, a rendészeti felsőoktatásért felelős intézményt, valamint az állami adó- és vámhatóságot mint későbbi foglalkoztató szervezetet. Az alsó- és középfokú közoktatási intézmények vonatkozásában említették a testnevelési órák hatékonyságának növelését, a pénzügyi tudatosság fejlesztésére irányuló, valamint az állam pénz- és adóügyi feladatainak, a részt vevő közigazgatási szerveknek a megismerését is lehetővé tevő kurzusok beépítését a képzésbe. Továbbá szorgalmazni kellene, hogy a fiatalok már középiskolás korban megismerkedjenek a munka világával (önkéntes munka, fizikai munka).

Ténykérdés, hogy hazánkat is elérték a modernizálódó világ azon jellegzetességei, mint például a mozgásszegény életmód és a mind korábban megjelenő szenvedélymagatartások.¹¹ Az OECD adatai szerint a felnőtt lakosság körében az Egyesült Államok, Mexikó és Új-Zéland mellett Magyarországon a legmagasabb az elhízottak aránya.¹² A hazai kutatások is arra mutatnak rá, hogy a túlsúly és elhízás együttes gyakorisága a felnőttek csaknem kétharmadát érinti (férfi: 65%; nő: 60%).¹³ Különös gondot jelent azonban, hogy a túlsúly és elhízottság már a gyerekek szignifikáns hányadában is jelen van (15 év alattiak 16%-a). A fiatalok jelentős részének életvitele tehát alapvetően nem szinkronizál a rendészeti hivatás gyakorlásához elvárt fizikai igénybevétellel.

A 2012-től kötelező jelleggel bevezetett napi testnevelésórákkal épp a mozgáshiányos életmód tekintetében kívánt változást hozni a jogalkotó. Ezzel kapcsolatban el-

⁹ Pais (2013) 15.

¹⁰ Szabó-Szentgróti et al. (2019)

¹¹ Erdős (2018)

¹² Obesity Update 2017 (2017) 3.

¹³ Erdei et al. (2017)

mondható, hogy a mindennapos testnevelés szellemiségében mindenképp pozitív térmeke a köznevelésnek. Az infrastrukturális feltételek azonban koránt sem ideálisak. A tárgyi feltételek biztosítása mellett pedig mindenképp szükség volna a testnevelés tartalmi korszerűsítésére,¹⁴ valamint a hatékony foglalkozásokat akadályozó szabályozási, tárgyi és hozzáállásbeli problémák rendszerszerű kezelésére.¹⁵ Ezzel együtt az sem biztos, hogy a közoktatási intézmények által nyújtott testmozgás elegendő a rendészeti képzés fizikai követelményeinek. Márpedig a fiatalok 50,5%-a legfeljebb hetente egy alkalommal sportol valamit a kötelező tanórákon kívül.¹⁶

A NAV Café résztvevői szintén problémának vélték, hogy a fiatalok nem rendelkeznek tapasztalattal a munka világából, pedig erre már a középiskolás évek alatt is lehetne időt szakítani. A közoktatásban 2016 óta az érettségi megszerzésének feltétele az úgynevezett közösségi szolgálat (50 óra) teljesítése. Ez a kötelező időkeret valóban lehetőséget adhatna arra, hogy a fiatalok részben megtapasztalják a munkával járó kööttségeket, felelősségvállalást. Az eddigi kutatások azonban azt sugallják, hogy a fiatalok leginkább a gyerekekkel, idősekkel közös sport- és szabadidős területen folytatható, kötetlenebb tevékenységeket választják. A közösségi szolgálat helyének kiválasztásában pedig főleg a lakóhely közelsége, a választott intézmény ismerete motiválja őket, s csak kisebb hányaduk keres olyan szolgálati területet, amely kapcsolódik a jövőbeni terveikhez.¹⁷ A fogadóintézmények munkatársai között végzett vizsgálatok továbbá rámutattak arra is, hogy a közösségi szolgálat hatékonysága jórészt a fiatal hozzáállásán múlik. Az ugyanis, hogy mennyire képes a fiatal ténylegesen és eredményesen bekapcsolódni a munkába, főként az ő motivációján és együttműködési készségein múlik. A kapcsolattartók továbbá hiányolták azt is, hogy a tényleges szolgálatellátással és a teljesített órák igazolásával kapcsolatos visszaéléseket senki nem ellenőrzi.¹⁸ Az itt felvetett hiányosságok életszerűségét támasztják alá annak a vizsgálatnak az eredményei is, amelyet középiskolások körében végeztek. A felmérés adatai szerint a diákok közel egyötöde (19%) úgy szerezte meg a teljesítést igazoló aláírásokat, hogy ténylegesen nem dolgozott semmit. A szolgálatot valóban teljesítő hallgatók 28%-a alig várta, hogy vége legyen a választott tevékenységnek, 20%-ukban pedig semmi nyomot nem hagyott az 50 óra.¹⁹

A rendészeti felsőoktatásért felelős intézmény cselekvési alternatívái között szerepelt a felvételi előkészítő szervezése, olyan szervezeti értékrend kialakítása, amely könnyebben akceptálható az új generáció tagjai számára is, valamint fontos volna, hogy az intézmény felkeresse a hátrányos helyzetű, szegregált területeken élő tehetséges fiatalokat. A résztvevők külön nevesítették még a rendészeti alapfelkészítés intenzív szakaszának (alapképzés) újragondolását is. Ez utóbbi kapcsán merült fel, hogy

¹⁴ Hamar–Karsai (2017)

¹⁵ Somhegyi (2014)

¹⁶ Lőkös (2018)

¹⁷ Markos (2016)

¹⁸ Markos (2018)

¹⁹ Ladányi (2016) 55.

az alapkiképzést a felvételi eljárás részévé kellene tenni, a kiképzés idején intenzív felügyelet biztosításával, amely elsősorban a nehézségekkel, bizonytalansággal küzdő személyekre fókuszál. A résztvevők álláspontja szerint érdemes volna a hallgató számára hangsúlyozni a kiképzés csapatépítő jellegét, valamint a fizikai megterheléssel járó feladatokat játékosabbá lehetne tenni. Nem utolsósorban a felsőfokú intézmény felelőssége inspirálni és támogatni azokat a kutatásokat, amelyek többek között a rendészeti utánpótlás képzését érintő nehézségek megoldását, illetve azok lehetőségeit keresik. Szorgalmaznia kellene továbbá olyan képzési rendszer kialakítását, amelynek elvégzésével a hallgatók a rendészeti és egyéb közigazgatási területeken túl a civil szférára valamely szegmensében is versenyképes diplomához jutnak.

Az intézményi dimenzióban tárgyalt harmadik változó maga a megrendelő szerv. E konkrét esetben az állami adó- és vámhatóság. A véleményezők szerint a hatóság elsődleges feladata egy stabil szervezet kialakítása, amely kiismerhető a leendő munkatársak számára. A szervezetnek fel kell ismernie az új generáció elvárásait, s lehetőség szerint alkalmazkodnia kell azokhoz. Így többek között fontos volna a rendszer mobilitásának biztosítása a fiatalok számára, amely által gyorsabban és könnyebben lehet szolgálati helyet vagy akár szakterületet váltani a szervezeten belül. Csábító lehet a fiatalok számára továbbá egy olyan szervezet, amely – tekintettel különösen a fővárosban uralkodó piaci árakra – jelentős lakhatási támogatást képes biztosítani, szolgálati lakások, illetve jelentős anyagi juttatások által. Kiemelt feladatként jelölték meg a résztvevők a szervezetben szolgáló pénzügyőrök gyermekeinek támogatását, amely kialakíthatja, megerősítheti a fiatal szülők intézménnyel kapcsolatos pozitív attitűdjeit, közvetve pedig inspirálhat a pénzügyőri pálya választására.

A hatóság felelősségeként nevesítették a véleményezők a szervezet láthatóságának javítását. Ehelyütt említették a „NAV Brand” kialakítását, a szervezet honlapjának korszerűsítését, átláthatóvá tételét, a közösségi médiumok által nyújtott lehetőségek kiaknázását, a szervezetet bemutató reklámok, anyagok bővítését, valamint fontosnak vélték a résztvevők azt is, hogy a hatóságon belül lezajló arculatváltások (például új egyenruha bevezetése) fokozott társadalmi tájékoztatás mellett menjenek végbe. Vizsgálatok szerint a felsőoktatásban és a munkaerőpiacon megjelenő fiatal generáció ma már kevésbé érhető el a hagyományos módszerekkel. A leendő hallgatókat és munkatársakat elsősorban a Facebook, Twitter, Instagram, YouTube szolgáltatásain keresztül, nyereményjátékok és mobilalkalok segítségével érhetjük el.²⁰ A Café alkalmával megfogalmazott vélemények szerint a NAV-nak törekednie kell arra, hogy munkája, intézkedései során valóban közérthető legyen. Ezzel ugyanis a társadalom tagjai közelebbről érezhetik magukhoz a szervezetet.

Társadalompolitikai dimenzió. A résztvevők több olyan véleményt is megfogalmaztak, amelyek arra utalnak, hogy a fiatalok bevonása a rendészeti felsőoktatásba, illetve a korai pályaelhagyás megelőzése orvosolható egyes társadalompolitikai intézkedésekkel. E dimenzióba sorolhatók az alábbiak: valódi értéket képviselő rendészeti

²⁰ Májer-Tóth (2017)

életpálya bevezetése, a tiszthelyettesi állomány megbecsülése, a sorkatonai szolgálat visszaállítása, a kedvezményes szolgálati nyugdíj rehabilitálása, a megyeszékhelyeken speciális katonai/rendészeti középiskolák működtetése, továbbá határozott törekvések az egyenruha társadalmi megbecsülésének visszaállítására.

A fenti három dimenzió mentén kialakuló javaslatokat az 1. táblázat tartalmazza.

1. táblázat: A rendészeti felsőoktatásba érkező hallgatók bevonásával és megtartásával kapcsolatos feladatok, célok. Forrás: a szerzők saját szerkesztése

Dimenziók	Felelősök	Feladatok, elérendő célok
Egyéni dimenzió	Z generáció tagja	tájékozottság önmaga reális értékelése autonómia iránti vágyának korlátozása
	Idősebb generáció	elfogadás nyitottság változásra való hajlandóság
Intézményi dimenzió	Közoktatási intézmény	a testnevelés hatékonyságának növelése az állam pénzügyi és adóügyi feladatainak oktatása a közösségi szolgálat hatékonyságának növelése
	Rendészeti felsőoktatás	felvételi előkészítő elfogadható szervezeti értékrend hátrányos helyzetű fiatalok megkeresése az alapkiképzés újragondolása a civil szférában is versenyképes diploma biztosítása fiatalokat vizsgáló kutatások támogatása
	Rendészeti szerv	stabil szervezet mobilitás, átjárhatóság biztosítása a munkaterületek között lakhatási támogatás „szervezeti brand” (márka) kialakítása közösségi tájékoztatás, láthatóság
Társadalmi dimenzió	Politikai döntéshozók	rendészeti életpálya a tiszthelyettesi állomány megbecsülése a sorkatonai szolgálat visszaállítása kedvezményes nyugdíj a rendészeti pálya társadalmi megbecsültségének helyreállítása

Az új generációval való kommunikáció kihívásai

A felsőoktatásban már jelen lévő új generációk önreflexiója, egymáshoz és az oktatókhoz fűződő kapcsolataik és természetesen ebből következően a pályaválasztáshoz és a tanuláshoz való viszonyuk is gyökeresen más, mint azoké, akik őket tanítják. A generációs távolságok évről évre szükségszerűen egyre nagyobbak, ezért sok oktató – köztük különösen azok, akik pedagógiai módszertani képzettséggel nem rendelkeznek – eszköztelennek, így tehetetlennek érzi magát azokkal a kihívásokkal szem-

ben, amelyek az új generációk megszólítása, motiválása, tanítása, egyáltalán a velük való kommunikáció terén nap mint nap jelentkeznek.²¹

De nemcsak a képzőkre igaz ez az állítás. A friss munkaerőként – kiváltképpen a nappali tagozatos tisztképzésből kibocsájtott hallgatók személyében – a rendészeti szervezeteknél adott esetben már évtized óta dolgozóknak is olyan generációkkal kell szinte napokon belül dolgozniuk, akikkel kapcsolatban bizony akadnak kihívások. Hogy ezek a fiatalok mennyire mások, mint az őket mint pályakezdőket a munkaerőpiacon váró tapasztalt kollégák, az nyilvánvaló. Hogy mindez probléma-e, vagy sem, s ha az, valóságos-e, vagy csak túldimenzionáljuk, az is a beszélgetések tárgyát képezte. Egyelőre az erről szóló viták eldöntetlenek. Egy azonban biztos: kellene mindenekelőtt szándék s hozzá sok jó ötlet, tanács, módszer és eszköz, amellyel a generációk között kétségtelenül meglévő távolságokat áthidalhatjuk. Mert az egyik kihívás mindenképpen az új generációval való kommunikáció. Ennek elemeit igyekeztünk összegyűjteni hat asztaltársasággal.

Kezdjük az elején: tulajdonképpen már maga a World Café módszer is egy olyan eljárás, amely megfelel annak a kommunikációs alapelvnek, hogy a felek kisebb társaságokban, szemmagasságban egymással beszélgessenek, és ne egyvalaki frontálisan hozzájuk beszéljen. A fiatal generációk nem fogadják el az önmagáért való tekintélyelvűséget, a funkciótlan alá-fölé rendeltséget, sokkal természetesebben állnak ellen az autonómiájukat sértő kommunikációs aktusoknak. Ellenben fontos számukra, hogy figyeljenek rájuk, hogy megszólítsák, bevonják őket a párbeszédbe, és szívesen részt vesznek tevőlegesen is a folyamatok alakításában. A témagazdák nem eleve megkülönböztetett személyek, nem feltétlenül szakértők, legfeljebb csak a szerepük más az aktuális kommunikációs folyamatban. Nem előadók, nem kinyilatkoztatók, nem mindentudók, hanem inkább irányítói, mederben tartói a kisebb társaságok beszélgetéseinek. A változatos, mindig egymással összefüggő témákkal asztaltársaságról asztaltársaságra körbejárnak, így minden résztvevő minden témát érinthet, mindegyikhez hozzászólhat. Ahogyan halad előre a beszélgetés, mindig több és több lesz az információ és a tudás, az egyes társaságok észrevétlenül, a témagazda közvetítő szerepének köszönhetően hatnak egymás gondolataira. Ennyivel több ez, mint a hagyományos szekciózás, hiszen ott a szekciók között nincs átjárás, minden csoport csak egy csoportvezetővel dolgozik. És persze az is érdekes, hogy a Café egy izgalmasan zsibongó nagy térben zajlik, ahol a kommunikáció természetes zaja senkit nem zavar. Sőt, kifejezetten jó látni-hallani, hogy a szomszéd asztalnál is dolgoznak, nevetnek, vitatkoznak, időnként felállnak, isznak, kiszaladnak, de hamar vissza is térnek, mert nem szeretnének lemaradni egy-egy fontos epizódról, kimaradni az élményből.

Egy ilyen folyamatot irányítani bizony fárasztó. De ez a fáradság megéri, duplán is. Egyrészt minden témagazda, aki legalább egyszer végigcsinál egy ilyen körbeszélgetést, arról számol be, mennyivel többet tud meg a témáról, mint korábban tudott. Ez természetes is, hiszen a kollektív tudás és bölcsesség mindig több, mint az egyé-

²¹ Lásd erről az alábbi tanulmányt: Molnár (2019b)

né. Nem beszélve a nézőpontok különbözőségéről, amelyek megismerése eleve jót tesz az embernek. Ha egy ember beszél a sokasághoz, ott csak az az egy nézőpont kerül előtérbe és érvényesül, amelyet ő képvisel. Ha húsz-harminc ember beszélget egymással szisztematikusan órákon át, ott pedig éppen annyi, ahányan vannak. Vagyis a tudással, információval való gazdagodás minden résztvevőre igaz, nemcsak a témagazdára. És ezért fáradozni órákon keresztül érdemes és értelmes dolog, amire a résztvevők nem szokták sajnálni az energiát.

Érdekes volt más minőségben, a témagazdák egyikeként jelen lenni a Cafében, végigbeszélgetni az asztaltársaságokat, és ebben a szerepben is hozzátenni néhány mozaikot az összképhez, kissé csapongva referálni a hallottakról, persze megtoldva a téma kapcsán meglévő saját meggyőződésekkel. A vizualitás erejét használva az első asztaltársaság képes kártyákon keresztül laza bemutatkozásából szép és fontos szimbólumok kerültek a flipchartra.

Az első kérés minden asztalnál az volt, hogy a körben ülők idézzenek fel egy olyan élményt saját szakmai képzésük időszakából, amikor jól érezték magukat attól, *ahogyan* tanulhattak vagy tanították őket. És érdekes: mindenkinek volt ilyen emléke, ami nagyon jó érzésekkel töltötte el őket. Ugyanakkor mindjárt azt is elmondták, hogy ebből sokkal kevesebb volt, mint a száraz, elméleti tananyag unalmas „leadásából” és szinte szó szerinti számonkéréséből. Ez tulajdonképpen már meg is adta az alaphangot a további beszélgetéshez.

A legtöbben ugyanis a szakmai ismeretek elsajátításához az oktató vagy a tanulók saját tapasztalatain alapuló gyakorlati példák feldolgozását tartják hasznosnak, hitelesnek, ezért hatékonyak.

Ezután leggyakrabban a tanárok személyiségét említették. A nagy szakmai tudással és tapasztalattal bíró, hiteles, szenvedélyes, meggyőző, kiváló előadókészséggel rendelkező, emberséges, a tanulót a középpontba helyező tanár meghatározó a tanulási folyamatban, hiszen az ő kezében van annak irányítása. Mindezekon múlik, hogy át tudja-e ragasztani szakmai elhivatottságát a szakmával ismerkedő pályakezdőkre, vagy épp ellenkezőleg: azoknak is elveszi a kedvét, akik érdeklődve jöttek a képzési intézményekbe. Különösen hangsúlyozták, hogy a legnagyobb szerűbbnek azt tartják, ha a tanulót a tanár partnernek tekinti, és figyelemmel, türelemmel, vele folyamatosan egyeztetve, differenciáltan, az egyéni igényeire reagálva, mindig segítő üzemmódban „tanítja”.

Egy igazi tanárhoz szorosan hozzátartozik a gazdag módszertani eszköztár, amelynek hiánya szintén óriási probléma. Ezt is különböző személyes példákkal illusztrálták a résztvevők. A tananyag rendelkezésre bocsátásától annak változatos, színes, ötletes és ezáltal aktivitást kiváltó feldolgozásán keresztül a számonkérés korrektségéig és gyakorlatiasságáig mindennel tisztában vannak, akik ezeknek ilyen és olyan módzatain az utóbbi évtizedekben keresztülmentek. Vagyis nyugodtan elhihetjük: a tanuló is pontosan tudja, mi a jó neki, mitől szeret tanulni, és mi az, amiből, köszöni szépen, nem kér. Csakhogy pont őt nem kérdezi meg senki erről! A mai generációk pedig éppen abban (is) mások, hogy fokozott mértékben igénylik a rendszeres véleménynyilvánítást, a visszajelzést, a részvételt az őket érintő döntésekben.

A következő lépés és egyben apró, de fontos jele a változtatási szándéknak tehát az lehetne, ha bevonjuk a párbeszédbe a mostani NAV Caféban legalább végre már képviselők által jelen lévő legfőbb érintetteket: a Z generációs hallgatókat is. Jelenlétük, fiatalságuk, nyitottságuk, első kézből származó élményeiken alapuló véleményük, kérdéseik, aggodalmaik nagyon hitelesen és egyben üdítően hatottak a társaságra. Hogy közülük ne csak néhányan mondhassák el, hogyan látják ugyanezeket a kérdéseket az ő szemszögükből, felmerült egy NAV Diák Café gondolata. Ahol a kérdezés nem a tudatlanság, hanem a nyitottság, az érdeklődés, a kíváncsiság jele.

A tisztjelöltek gyakorlati felkészítésének kérdései

A tisztjelölti státusz egy sajátos átmenetet képez az eddig alkalmazott hallgatói és a hivatásos szolgálati jogviszony között. A tisztjelölti jogviszony új jogintézmény, célja, hogy a hallgatók jogviszonyba helyezését garanciákat nyújtson, és anyagilag is ösztönző módon támogassa őket. A tisztjelölt elsődleges szolgálati kötelezettsége a rendvédelmi szervnél a tiszt besorolási osztályba tartozó szolgálati beosztásban történő szolgálatteljesítésre való felkészülés.²² A tisztjelölt az ösztöndíjszerződés megkötésével vállalja, hogy a hivatásos állományba vételét követően, legalább a rendészeti alapképzés kétszeresének megfelelő időtartamban a vele ösztöndíjszerződést kötő rendvédelmi szervnél szolgálatot teljesít. Ez jelenleg azt jelenti, hogy a felvételre jelentkező 18 éves fiatal összesen 12 évre (4 év képzési idő + 8 év a szervezetben kötelezően eltöltendő idő) elkötelezi magát a NAV felé.²³

Természetesen ezért „cserébe” a NAV vállalja, hogy a tisztjelölt rendészeti tanulmányait támogatja, ezek befejezését követően hivatásos állományba veszi, és a végzettségének megfelelő munkakörben foglalkoztatja. A tisztjelölteket tanulmányaik alatt számos járandóság is megilleti, mint az ösztöndíj, a képzés első tanévében térítésmentes kollégiumi elhelyezés, a kötelező kollégiumi elhelyezés időszakára napi háromszori térítésmentes étkezés (a második évtől térítésmentes ebéd), gyakorló egyenruházat, szolgálati egyenruházat, továbbá sportruházati ellátás, illetve tanszertámogatás. Persze, ha a képzést nem fejezi be, vagy szolgálati jogviszonyáról a kötelezően eltöltendő idő letelte előtt lemond, a biztosított támogatásokat meg kell térítenie.²⁴

A tisztjelölt a képzés során több alkalommal is köteles a NAV valamely szervénél szakmai gyakorlatot teljesíteni. Ezen időszakokra szintén a NAV-nak kell biztosítania bizonyos járandóságokat. Mivel ez a státusz viszonylag új, a felmerülő kérdésekkel is leginkább most szembesülünk. Ezek a kérdések érintik a járandóságokat, illetve a szakmai gyakorlati helyeket is.

A szakmai gyakorlat különösen fontos abból a szempontból, hogy a tisztjelöltek beillesztése, mentorálása itt kezdődik el. A NAV Café során is egyértelművé vált, hogy az asztaltársaságok kiemelten fontosnak tartják a NAV aktív részvételét a képzés-

²² Szabó (2018b)

²³ Erdős–Magasvári–Szabó (2019) 97.

²⁴ Szabó (2018a) 175.

ben, jelenti ez az órátartást, a szakmai gyakorlat támogatását, oktatási segédanyag biztosítását (például Kombinált Nómenklatúra, A tiltó és korlátozó rendelkezéseket, a termékbiztonságot és megfelelőséget, valamint a szellemi tulajdonjogot sértő árukkal szembeni intézkedéseket a vámhatósági eljárásokban 2019), vagy az informatikai – belső NAV-os – hálózat fenntartását. A segítségnyújtás ilyen formái összhangban vannak a kar rendészeti szocializációs elvárásaival is.

A beszélgetések során értékeesebbnél értékeesebb javaslatok érkeztek a hallgatók gyakorlati felkészítésével, de elsősorban a szakmai gyakorlat új körülmények közt történő végrehajtásával kapcsolatban. Új körülmény a hosszabb képzési idő és az ehhez kapcsolódó hosszabb szakmai gyakorlati idő, továbbá a félévente beépített szakmai hét időtartama.

A javaslatok közt volt néhány megfontolandó, de a jelenlegi képzési struktúrában nem elképzelhető, így a szakmai gyakorlat időpontjának megváltoztatása (a nyár közepi időtartam nem a legideálisabb a munkáltatók szempontjából), vagy akár a szakmai gyakorlat időzítésének teljes átalakítása, például az utolsó félév idejére, ahogy ez más felsőoktatási képzés esetén is tapasztalható.

Ami a szakmai gyakorlat végrehajtását illeti, az asztaltársaságok itt is komoly javaslatokkal éltek, kezdve a virtuális hivatal ötletétől, a mentorhivatalok kialakításán át a mentori rendszer bevezetéséig. Ez utóbbi gondolathoz kapcsolódva felvetődhet a kérdés – a honvéd tisztjelölthallgatók esetében ez már 10 évvel ezelőtt felmerült²⁵ –, hogy mit tehetünk annak érdekében, hogy a NAV szervei elégedettek legyenek a végzett hallgatók felkészültségével, a pályakezdők pedig magabiztosan léphessenek be a NAV kötelékébe.

A közös cél, azaz a pályakezdő zökkenőmentes beillesztése érdekében elengedhetetlen a kommunikáció a felsőoktatási intézmény és a fogadó szerv között.

A mentorálás szakirodalmát áttekintve azt láthatjuk, hogy a pályakezdők beillesztésében – és ezalatt a nyári szakmai gyakorlaton részt vevő hallgatók beillesztését is érthetjük – többen is részt vesznek. Segíthetik a beillesztést, a szolgálati hely megismerését a vezetők, a HR területen dolgozó munkatársak és – amennyiben van ilyen – a mentor is. A mentorálás informális és formális keretek közt is történhet. A formális mentorálás megjelenési formái az úgynevezett tradicionális mentorálás, amikor idősebb, tapasztaltabb kolléga adja át ismereteit; a kortárs mentorálás, amikor közel azonos életkori csoportba tartozik a mentor és a mentorált; a csoportos mentorálás esetén a mentor egy időben több mentorálttal is foglalkozik és az e-mentorálás, amely esetén a mentor és a mentorált az internet lehetőségeit kihasználva tartja a kapcsolatot.²⁶ A hazai és nemzetközi kutatások is azt bizonyítják, hogy a legtöbb új munkavállaló az első egy évben hagyja el a munkahelyét, viszont az is látható, hogy ez a szám csökken, ha az új belépők egyfajta beillesztési, mentorálási programban vesznek részt.²⁷ A mentorálásnak köszönhetően az új munkaerő lojalitása erősödik, magasabb teljesítményt képesek

²⁵ Szelei (2009)

²⁶ Krauss–Magasvári–Szakács (2018) 14.

²⁷ Krauss–Magasvári–Szakács (2018) 12.

elérni, és ezzel együtt csökken a pályaelhagyók száma is. A rendvédelmi szerveknél a pályaelhagyás időpontja az ismert szerződésben vállalt elköteleződés miatt – 2016-tól a képzési idő kétszeresét köteles a vele szerződést kötő szervnél eltölteni²⁸ – későbbre tehető.

A formális mentorálás célja, hogy az új munkatárs elsajátítsa a szervezeti normákat, és gyorsabban beilleszkedjen a szervezetbe.²⁹ Mivel a tisztjelölthallgatók már ez első tanévet követően egy hónapot töltenek – akár a jövődöbéli szolgálati helyükön – szakmai gyakorlat címén, nagyon fontos, hogy egyfajta mentoring már ebben az időszakban elkezdődjön. A jól működő mentori rendszert nemcsak az új belépő szemszögéből vizsgálhatjuk, hanem a szervezet oldaláról is, hiszen egy jól működő mentori rendszer támogatja például egy a változásokhoz alkalmazkodni képes szervezeti kultúra kialakítását, a belső információáramlás fejlesztését és az együttműködés javítását. A mentori rendszer ezeken túlmenően például támogatja a tudásmenedzsmentet és a tehetség-gondozást is.³⁰

A szervezetek szívesen alkalmazzák a mentorálást mint a tudástransfer egyik módját.³¹ Az oktatási intézményekben megszerzett elméleti tudás mellé elengedhetetlenül szükséges a megfelelő szakmai háttérrel rendelkező szakembergárda biztosítása, annak érdekében, hogy a pályakezdőből megfelelő szakember váljék.³²

A jó mentor alapvető ismérvei a következők:

- nagy tapasztalattal bíró munkatárs,
- cégével szemben lojális,
- megbízhatóan végzi a munkáját,
- megfelelő kommunikációs készségekkel rendelkezik,
- objektivitás jellemzi a mentorálttal szemben,
- példaként szolgál a mentorált és a munkatársak irányában.³³

A mentor munkája egyértelműen értéket teremt, hiszen az új és szakmai gyakorlaton lévő kollégák hatékonyabban végezhetik feladataikat már az első időszaktól kezdve, ami a szervezet szempontjából kimutatható eredményeket hoz.

Az új generáció munkahellyel kapcsolatos elvárásai, bevalásuk, megtartásuk

Az új generáció tagjai nemcsak a felsőoktatásban vannak jelen, hanem már a munkaerőpiacra is betették a lábukat. A Z generáció képviselői közül már többen dolgoznak a NAV-ban is. A szakirodalom³⁴ és az elmúlt években végzett empirikus kutatások ered-

²⁸ Magasvári–Szabó (2019)

²⁹ Krauss–Magasvári–Szakács (2018) 12.

³⁰ Krauss–Magasvári–Szakács (2018) 13.; Szabó (2018c)

³¹ Vö.: Bencsik–Juhász (2016a)

³² Vö.: Koronváry–Szegegyi (2015)

³³ Bencsik–Juhász (2015) 207–214.; Bencsik–Juhász (2016b)

³⁴ Lásd erről bővebben: Meretei (2017)

ményei³⁵ szerint a mai fiataloknak teljesen más elképzeléseik vannak a munkahellyel, a munkatársakkal és a vezetőkkel, a szervezetek elvárt működésével kapcsolatban, mint a korábbi (elsősorban a baby boomer és az X) generációk tagjainak. Ennek köszönhetően a munkaadók számára nagy kihívást jelent a legfiatalabb munkavállalók kezelése, szervezetbe történő beillesztése, megtartása, illetve a generációs különbségek és konfliktusok kezelése. Tisztában vagyunk-e ezzel? Tudjuk-e, milyenek is ők? Valóban annyira különböznek a korábbi generációk tagjaitól, vagy egyszerűen „csak” fiatalok? Tényleg más elvárásokat támasztanak a munkahellyel, a szervezettel, a munkakörnyezettel (vezetőket és munkatársakat is ideértve) szemben, és új típusú motivátorok fontosak a számukra?

Az elmúlt években végbemenő gazdasági-társadalmi-informatikai változások az egyének életére is hatással vannak. A mai fiatalok már nem ugyanazokat az eszközöket, kommunikációs csatornákat használják, mint a szüleik. A Z generáció tagjai már mobiltelefonokkal, okostelefonokkal, tabletekkel körülvéve nőttek fel, az internet bárhol és bármikor elérhető volt számukra.³⁶ A globalizációnak és az internetnek köszönhetően folyamatosan online térben mozognak, életüket javarészt virtuális közösségekben élik.³⁷ A Z generáció tagjai a legkisebb családokba születtek, a legidősebb átlagéletkorú anyák gyermekeiként. Ez az egyik legkisebb létszámú generáció.³⁸ A korábbi generációkhoz képest sokkal tovább maradnak az oktatási intézményekben, jellemző rájuk a life long learning, azaz az élethosszig tartó tanulás képessége.³⁹ Mindezek összehatásaként másként tekintenek a munkára. Amikor dolgozni kezdenek, várhatóan sokkal nehezebb lesz számukra a munkahelyi beilleszkedés, maga a munkavégzés, illetve nehezen alkalmazkodnak majd az elvárásokhoz is.⁴⁰ Persze, általánosítani velük kapcsolatban sem lehet, hiszen a születési időszakon és a közösen megélt eseményeken kívül olyan tényezők is befolyásolják az egy generációhoz tartozók sajátosságait, mint a társadalmi környezet, a gazdasági helyzet, a kultúra, a technológiai fejlődés szintje és még számos összetevő. Sztereotípiákban gondolkodni azonban mindig könnyebb, főleg, ha ebben a folyamatosan változó és bizonytalan világban nem tudjuk, hogyan kezeljük őket, hogyan bánjunk velük.

Mivel az utóbbi években a NAV hivatásos jogviszonyba tartozó személyi állományának utánpótlását jelentős részben az NKE RTK két, NAV által támogatott szakirányán végzettek jelentik, az ő szervezethez és munkához való viszonyulásuk (beválásuk) és szervezetben való megtartásuk fontos kérdés. Egy, az NKE RTK-n 2012–2017 között végzett, már a NAV-ban dolgozó (vagy azt már elhagyó) Y és Z generációhoz tartozó pénzügyőrök körében 2018-ban folytatott kutatás szerint a fiatalokat elsősorban nem a munkahely biztonsága, illetve a kiszámítható lehetőségek motiválják.

³⁵ PwC's NextGen (2013); Ernst and Young Global (2015)

³⁶ Twenge (2018) 10–11.

³⁷ Bencsik et al. (2019) 1.

³⁸ Ferincz–Szabó (2012) 89.

³⁹ Schäffer (2015) 22.

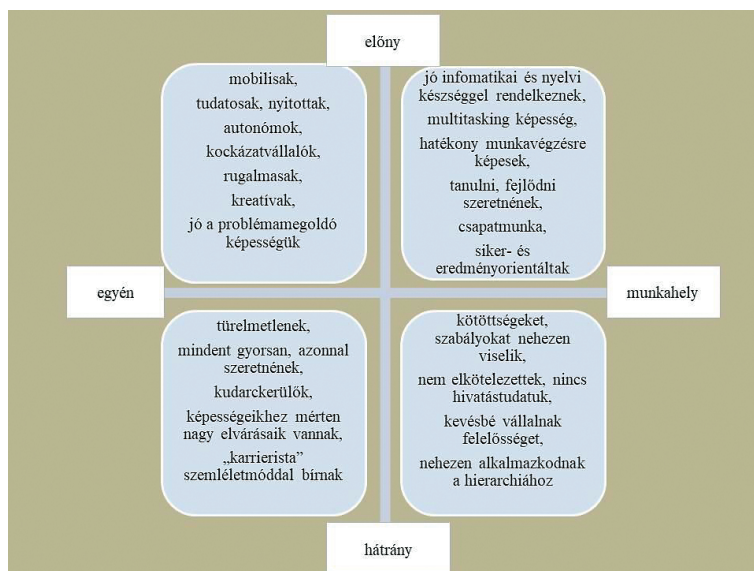
⁴⁰ Bencsik (2014)

A megfelelő megélhetést biztosító illetmény mellett olyan szervezeti intézkedéseket várnak el a munkaadótól, amelyek garantálják számukra az egyéni fejlődés lehetőségét, a munka- és magánélet egyensúlyát, a karriert, a jó munkakörülményeket. Ezen túl a fiatalok örülnek, ha a kollégákkal és a vezetőkkel való együttműködésük gördülékeny, a vezetők támogató hozzáállással bírnak, és folyamatos visszacsatolást adnak a munkájukkal kapcsolatban. Sajnálatos tény, hogy a kutatásban részt vevők úgy vélik, a NAV-nak – a fenti tényezőket tekintve – nagyon minimális megtartó ereje van.⁴¹

Az említett kutatás eredményeit a NAV Café résztvevőinek véleménye is alátámasztja. A meghívott vezetők és munkatársak szerint a Z generációhoz tartozó fiatalok valóban mások, mint az előttük járó generációk tagjai, azonban ez elsősorban a gyorsan változó társadalmi-gazdasági környezetnek köszönhető. A globalizáció és a digitalizáció a korábbtól eltérő egyéni és kollektív értékekre irányítja a figyelmüket, és más-ként is szocializálódnak ebben a közegben. Bár a kollégák többsége még nem dolgozott/dolgozik együtt ennek a generációnak a képviselőivel, családi vagy egyéb tapasztalataik alapján úgy látják, hogy sok olyan kompetenciával rendelkeznek (elsősorban az infokommunikációs eszközök használata, az idegen nyelvek ismerete, a párhuzamos feladatellátás, illetve a siker- és eredményorientált szemlélet terén), amelyek kiaknázása segítheti a NAV eredményes működését. Persze, az is jellemző rájuk, hogy hatalmas elvárásokkal lépnek be egy munkahelyre. Rugalmas munkaidőkeretek között, jó légkörben, együttműködő csapatban, támogató és megbecsülést biztosító vezetés mellett értelmes feladatot szeretnének végezni, amelyért cserébe szívesen tanulnak (akár az idősebbektől is), képzik magukat, és képesek nagyon hatékonyan dolgozni. Emellett megfelelő megélhetést biztosító fizetést és egyéb juttatásokat, szolgáltatásokat (például sport- és rekreációs szolgáltatások), illetve tervezhető előmenetelt várnak el. Arra vágnak tehát, hogy „a munka élmény legyen”.

A NAV Café résztvevői által látott, tapasztalt, szerintük a fiatal generációra jellemző személyiségjegyeket – a munkáltató szervezet és az egyén relációjában tekintve – az alábbiak szerint összegeztük.

⁴¹ Magasvári-Szabó (2019)

1. ábra: A Z generációsok jellemvonásai. Forrás: a szerzők saját szerkesztése

Ahogy az az 1. ábra alapján is jól látható, számos kihívással kell a jövőben szembenézniük a munkáltatóknak az ifjú generáció tagjainak foglalkoztatása során. Nemcsak az adóhatóságnak, hanem más közigazgatási és rendészeti igazgatási szervnek sem lesz könnyű feladata az új munkaerő toborzása, kiválasztása és beillesztése során, hiszen ezeknek a szervezeteknek az emberi erőforrással kapcsolatos elvárásai és a Z generáció kompetenciái, igényei nincsenek igazán összhangban.⁴² Fontos, hogy a jövőben felkészüljünk a fogadásukra, megtaláljuk a hozzájuk illő feladatot, munkakört. Ehhez több időt kell szánni a megismerésükre, a beillesztésükre (mentorálásukra). Mindez a Z generáció fogadására nyitott szervezeti kultúrát és vezetői gondolkodásmódot igényel, ahogyan erről cikkünk utolsó témakörében részletesebben szólnunk is majd.

A NAV utánpótlásának biztosítása a jövő kompetenciaelvárásai tükrében

A megfelelő kompetenciákkal, felkészültséggel rendelkező munkaerő megszerzése komoly erőfeszítéseket kíván minden munkáltató részéről. A NAV-nak ezen a téren is versenyképesnek kell lennie, mind a piaci szereplők, mind az egyéb államigazgatási szervek körében. Az előregedő korfájú szervezet számára különösen fontos a fiatal

⁴² Erdős–Magasvári–Szabó (2019) 93.

utánpótlás biztosítása, az új generáció tagjainak megnyeréséhez azonban merőben új toborzási eszközök alkalmazása szükséges. El kell gondolkozni azon, hogy hogyan lehet vonzóvá tenni a hivatalt az új generáció számára, melyek azok az értékek, amelyekre a „munkáltatói márka” építhető. A munkáltatói márka egy munkáltatói értékajánlatra épül, amely azokat az értékeket, jellemzőket, rendszereket tartalmazza, amelyeket a vállalat a munkavállalóknak a teljesítményükért cserébe kínál. Alapvető elvárás, hogy a külső munkáltatói márka a szervezet valós belső tartalmát tükrözze, hiszen a célja nem kizárólag a potenciális munkavállalók megszólítása, de a szervezet munkaerő-megtartó képességének növelésében, a szervezeti kultúra erősítésében és a kollégák elkötelezettségének növelésében is jelentős szerepe van. A toborzás és kiválasztás során átadott üzeneteink hitelessége azért is lényeges, mert így tudja a szervezet a megfelelő embereket magához vonzani.⁴³

A NAV Café meghívottai így első körben arra keresték a választ, hogy melyek azok a NAV-sajátosságok, amelyek vonzóak lehetnek egy leendő munkavállaló számára, azaz: miért a NAV-ot válasszák? A résztvevők kiemelték, hogy a NAV egy kihívásokkal teli, változatos munkahely, amely biztonságot, stabilitást nyújt, az életpálya és a képzési rendszer pedig alkalmat kínál a folyamatos szakmai fejlődésre. A szervezet szerteágazó tevékenységéből adódóan lehetőség van arra, hogy mindenki megtalálja az érdeklődésének, kompetenciáinak leginkább megfelelő munkakört, azonban ehhez a szakterületek közötti valódi átjárhatóság megteremtése szükséges. Elhangzott, hogy a NAV egy „hosszú távú befektetés”, hiszen a munkavégzéshez szükséges ismeretek elsajátítása rengeteg erőfeszítést kíván, amely azonban a hivatásban eltöltött évek alatt megtérül. Kérdésként merült fel, hogy a fenti értékek mennyiben vonzóak az új generációk számára? A munkahely biztonsága, az érdekes munka és a szakmai fejlődés lehetősége⁴⁴ valóban fontos szempont a közigazgatási karriert választók körében, amit a beszélgetésekbe bevont hallgatók is megerősítettek. Azonban a már hivatkozott, diplomás pénzügyőrök körében végzett kutatás⁴⁵ rámutatott arra, hogy a fiatalok hosszú távú megtartásához ezen szervezeti tulajdonságok már nem elegendők.

Az asztaltársaságok számára sokszor nehézséget jelentett a NAV mint munkáltató előnyeinek megfogalmazása. A hiteles márkáépítéshez azonban ismerni kell, hogy a kollégák miért szeretnek a szervezetnél dolgozni. A közeljövőben bevezetésre kerülő munkatársi elégedettségmérő rendszer jó eszközként szolgálhat ezen jellemzők feltárására.

A résztvevők véleménye szerint ahhoz, hogy a NAV valóban vonzó munkahellyé váljon, fontos a hivatal és a szakma presztízsének megteremtése. Ennek keretében a pénzügyi kultúra fejlesztésének, az adózás, az adóztatás és ezen keresztül az adóhivatal elfogadtatásának van kiemelt szerepe. A tudatos, pozitív üzeneteket hordozó külső kommunikáción túl nyílt napok, középiskolás programok, osztályfőnöki órák,

⁴³ Karoliny-Ásványi-Bálint (2017) 168.

⁴⁴ Magasvári-Szakács (2018) 202.

⁴⁵ Magasvári-Szabó (2019)

rendezvények keretében kell megismertetni a NAV tevékenységét a fiatalokkal, amire már többféle jó gyakorlat alakult ki a szervezetben.

Hazánkban az adózás és az adóhivatal elfogadottsága alacsonyabb a szükséges mértéknél, ezért is szükséges az az adótudatosság fejlesztésére irányuló stratégia, amelynek kialakításán a NAV jelenleg is dolgozik. A fejlesztési koncepció az adózással kapcsolatos ismeretek gyarapításának és az adóelkerülő magatartásokkal kapcsolatos elnéző attitűd megváltoztatásának eredményeként az adóhatósággal szembeni bizalom növekedését is célozza.⁴⁶

Az utánpótlás biztosításának további akadályát képezi, hogy az elmúlt években bevezetett létszámfelvételi zárlat következtében a NAV mint munkáltató eltűnt a köztudatból. Nem jelent meg állásbörzéken, álláskereső portálokon, teljesen elhanyagolta a márképítéssel, toborzással kapcsolatos tevékenységét. Sajnos, amikor a szervezetek a kívánt vagy elvárt létszám elérése érdekében a felvétel befagyasztása mellett döntenek, nem veszik figyelembe annak rejtett költségeit, szervezeti morálra, szervezeti kultúrára, valamint munkáltatói márkára és toborzási képességre gyakorolt hosszú távú negatív hatásait.⁴⁷ A helyzetet tovább nehezíti, hogy a zárlattal párhuzamosan a munkaerőpiac is átalakult, így a létszámstop részleges feloldását követően a meghirdetett státuszok betöltése komoly nehézséget okoz a szervezetnek.

Szükségszerű, hogy a NAV és a közigazgatási szervek újragondolják a toborzási módszereiket, eszközeiket. A hirdetések tartalmi és formai szempontból sem figyelemfelkeltőek, így a legkevésbé sem felelnek meg az interaktivitást és élményszerűséget igénylő új generáció elvárásainak. A munkáltatói márká építése során a kommunikáció módja legalább annyira fontos, mint annak tartalma. Száraz, sablonos pályázati felhívások helyett tudatosabb, célzottabb kampányokkal, vonzóbb hirdetésekkel, saját karrieroldal létrehozásával, a közösségi média használatával lehetséges az új generáció nagyobb arányú elérése.

A NAV diplomás személyi állománya utánpótlásának egy részét az NKE RTK vám- és pénzügyőri (korábban: vám- és jövedéki igazgatási) vagy adó- és pénzügyi nyomozói (korábban: pénzügyi nyomozói) szakirányán, valamint az NKE Államtudományi és Közigazgatási Karán 2017-ben indult adóigazgatási szakirányán végzetten biztosítják. Az új generáció megnyerése érdekében azonban a NAV nem hanyagolhatja el az egyéb felsőoktatási intézményekkel kialakított kapcsolatait sem, hiszen ezen együttműködési megállapodások közvetlen segítséget jelenthetnek a toborzási munkához. A szakmai gyakorlati rendszer megújításával, a gyakorlati helyek célzott reklámozásával, közös kutatások, látogatások szervezésével elérhető, hogy a felsőoktatásban részt vevők potenciális foglalkoztatóként tekintsenek a NAV-ra. Tovább lépésként felmerült az ösztöndíjprogramok és a duális képzés bevezetésének lehetősége is. Bár az oktatási intézmények bevonásával végzett toborzás egy hosszú távú befektetés, munkáltatói márképítő jelentősége kiemelkedő.⁴⁸ A megfelelő utánpótlás biztosítása érdekében

⁴⁶ Sinkáné (2019)

⁴⁷ Formato (2015)

⁴⁸ Karoliny-Ásványi-Bálint (2017) 181.

azonban nemcsak a toborzási, kiválasztási folyamatokat, hanem a HR teljes területét alkalmassá kell tenni az új generációk fogadására, megtartására.

A folyamatban lévő szakmai-szervezeti megújulás, a gazdasági-technológiai fejlődés új kompetenciaelvárásokat is támaszt a NAV munkatársaival szemben. De vajon melyek ezek a kompetenciák?

A vámszakemberek teljesítményének fejlesztése, az EU-s jogszabályok egységes alkalmazása és a vámszakmát érintő globális kihívásoknak való megfelelés érdekében az Európai Unió Adóügyi és Vám Főigazgatósága (DG TAXUD) 2015-ben létrehozott egy EU Vámügyi Kompetencia Keretrendszert,⁴⁹ majd ennek alapulvételével 2018-ban megkezdte az EU Adóügyi Kompetencia Keretrendszerének kidolgozását is.⁵⁰ A kompetenciarendszerek fejlesztésére létrehozott projektcsoportokban a NAV is képviseltette magát.

A keretrendszerek tartalmazznak egy kompetenciaszótárat, amely a kompetenciákat három különböző, szakmai (általános személyiségjegyek, képességek, készségek), működési (az adó-, illetve a vámszakmai területen elvárt tudással, ismerettel kapcsolatos követelmények) és vezetői kompetenciacsoportokba sorolja.⁵¹ Meghatározásuk szerint a kompetencia nem más, mint a tudás, képességek és viselkedések szakmai kontextusban történő alkalmazása.⁵²

Az adóügyi keretrendszer kialakítása során elsődleges szempont volt, hogy képesé tegyék az adószakmát a változásokra való rugalmas reagálásra, valamint arra, hogy meg tudjon felelni a fejlődő digitális kereskedelem, a növekvő nemzetközi kereskedelem, az együttműködésen alapuló gazdaság és a nemzetközi pénzügyi bűnözés diktálta kihívásoknak. Így a kompetenciarendszer kidolgozásakor a kiválóan teljesítő adó- és vámszakemberek jelenlegi és jövőben elvárt kompetenciáinak megfogalmazása volt a cél. Az adóügyi kompetenciaszótár már tartalmazza például az „újonnan megjelenő üzletágak és a digitális gazdaság adóztatása” működési kompetenciát.

A digitalizáció és globalizáció hatására a két kompetenciarendszer kidolgozása között eltelt időszakban felértékelődtek egyes szakmai kompetenciák is, így hangsúlyosabban jelenik meg a technológiai képesség, a virtuális munkavégzés, a kultúrák közötti kapcsolatok, az ügyfélközpontúság és az angolnyelv-tudás.

Ha visszatekintünk a fiatal generáció azon személyiségjegyeire, amelyeket a NAV Café résztvevői a tapasztalataik alapján kiemeltek, láthatjuk, hogy azok sok esetben megfelelnek a szervezet stratégiai célkitűzéseinek eléréséhez szükséges, jövőbeni igényeknek. Az egyetemi oktatás és a belső képzés feladata, hogy a NAV utánpótlásának egyéb kompetenciáit az elvárásoknak megfelelően fejlessze.

⁴⁹ Lásd erről bővebben: Dézsi (2018)

⁵⁰ Az EU Adóügyi Kompetencia Keretrendszerének kidolgozása befejeződött, hivatalos publikálása folyamatban.

⁵¹ Magasvári (2018)

⁵² Vámügyi keretrendszer áttekintése: <https://circabc.europa.eu/ui/group/46a95fc1-7492-452a-a7b3-14df834c452f/library/8241a849-3589-4380-9fe1-1b2cc11daab3/details> (2020. 03. 02.)

Az új generáció fogadására alkalmas szervezeti kultúra

A szervezeti kultúra mindenki által ismert fogalom, sokszor hivatkozunk rá. Vajon tisztában vagyunk-e azzal, hogy milyen szervezeti kultúrában élünk, tevékenykedünk? Tisztában vagyunk-e azzal, hogy milyen befolyással van a szervezet működőképességére, eredményességére és a szervezet tagjaira, akik maguk is befolyásolják, formálják e kultúra fejlődését? Ahogyan arról fentebb már írtunk, az új generáció első képviselői már megjelentek a NAV-ban, de a jövőben egyre nagyobb arányban találkozunk majd velük mint új kollégákkal. A szervezeti kultúra lassan alakul, és igen mély gyökerei vannak, amelyeket tudatosítás nélkül nem lehet befolyásolni. A kultúra korábbi szervezeti tanulás eredménye, a történelmi múltból merítkezik, amelyet a tapasztalatok és értelmezések erősítettek meg, de nem szól a jövőbeli kihívásokhoz való igazodásról. Vajon a szervezeti kultúránk milyen módon befolyásolja majd az új generáció belső életútját? Jó-e ez így, vagy változtatnunk, változnunk kell? És ha igen, akkor azt hogyan tegyük?

A NAV Café résztvevőivel történt beszélgetések keretét a szervezeti kultúra tartalmi elemeinek azonosításával jelöltük ki. Egy sokak által ismert definíciót fogadtunk el kiindulópontnak: a szervezeti kultúra nem más, mint a szervezet tagjai által elfogadott, közösen értelmezett előfeltevések, értékek, meggyőződések, hiedelmek rendszere. Ezeket a szervezet tagjai érvényesnek fogadják el, követik s az új tagoknak is átadják mint a problémák megoldásának követendő mintáit és mint kívánatos gondolkodási és magatartásmódot.⁵³ Ezen fogalom mentén vizsgáltuk meg a NAV szervezeti kultúrájának jelenlegi jellemzőit, fókuszálva a változtatás, változás igényére és annak lehetséges formáira. A résztvevők véleménye szerint a NAV jelenlegi szervezeti kultúrája tudatos fejlesztést igényel. Az integráció keretében két „erős” szervezeti kultúrával (jelentős múlttal, történelemmel, gyökerekkel, deklarált szervezeti értékekkel, identitással, legendákkal és hiedelmekkel) rendelkező szervezetet vontak össze. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy a NAV létrehozása valójában egy többlépcsős, integrációs folyamat eredménye volt. A szervezetek összevonása az eltérő szabályozási, működési, ügyviteli folyamatok miatt sem történhetett egy lépésben. A változás éppen ezért, vagy ennek ellenére (ebben különbözőek a vélemények) rendkívül drasztikus volt, amelyet a jogelőd szervek munkatársai közül sokan sérelemként éltek meg. Maga az integráció mély nyomokat hagyott a szervezet tagjaiban, aminek feldolgozása, elfogadása egyéni szinten a mai napig sokak számára nem zárult le. Az azóta eltelt időszakban a NAV szervezeti kultúrájának alakítása, fejlesztése nem volt kiemelt célkitűzés, feladat. Volt olyan résztvevő, aki szerint valójában nem beszélhetünk még a NAV kultúrájáról, hiszen az integráció óta nagyon kevés idő telt el. Ennek eredmé-

⁵³ Bakacsi (1996) 226.

nyeként számos, a jogelődök által kialakított kulturális elem él egymás mellett (kvázi szubkulturaként⁵⁴), azonban erős NAV-os szervezeti identitás még nem fejlődhetett ki.

Ennek feloldásaként a szervezet jogelődjének történelme, eredményeinek megbecsülése, megerősítése mellett a résztvevők szükségesnek tartják új NAV-hagyományok megteremtését, ilyen például a NAV-dolgozók napja. Ha hagyjuk, hogy a jogelőd szervezetek eredményei a feledés homályába vesszenek, akkor a gyökereket veszítjük el, mintegy kihúzza a talajt azon munkatársak lába alól, akik valamelyik jogelőd szervezetenél szocializálódtak, „nőttek fel”. Az eredményeink, sikereink elismerése „megünneplése” is jelentősen erősítheti az összetartozás érzését. A NAV sok mindenre lehet büszke, de az elmúlt években nem igazán adtunk teret és alkalmat ezek „kimondására”, kommunikációjára. Ez nemcsak a belső – a munkatársak irányába történő – kommunikációban, de kifelé is igaz. Többen egyetértettek abban, hogy ez a pozitív kommunikáció a társadalom irányába is szükséges (a társadalmi megítélés javításában is szerepet játszhat). Kik vagyunk mi valójában? – hangzott el a kérdés az egyik asztalnál. Határozott, egyértelmű válasz nem érkezett. A NAV identitás kialakulásához fontos lenne azonosítani a szervezet értékeit, amelyekben a szervezet tagjai hisznek, és amelyek iránt elkötelezettek. A továbblépés első kiemelt feladata tehát a közös jövőkép megteremtése, a közös értékek és elvek azonosítása és elfogadása, a közös nyelv megteremtése, amelynek hiteles felsővezetői kommunikációja szolgálhat iránymutatásul a mindennapi működéshez a szervezet valamennyi tagja számára.

A beszélgetések során elhangzott a stabil szervezeti és feladatstruktúra iránti igény, amelynek hátterében a szervezeti átalakítások által kiváltott érzelmek (félelem és bizonytalanság) állnak. A NAV szervezeti átalakítása még a mai napig is zajlik, amelynek vezérfonalát a szervezeti stratégia jelenti. A stratégia belső kommunikációjára tudatos lépéseket tett a felső vezetés. Ugyanakkor a személyi állomány ügyintézői szintjén még mindig nem teljesen ismert annak tartalma, célja és különösképpen az, hogy ez mit jelent az egyén számára. Egy nagyszerű jövőkép valódi ereje csak akkor nyilvánulhat meg, ha azok, akik a szervezethez kötődnek vagy egy adott tevékenységben részt vesznek, többségükben megértik és azonos módon fogják fel annak céljait és irányát. A szervezeti változásokra az érintettek különböző módon reagálhatnak. Gyakori reakció a bizonytalanság, félelem, csalódás, ellenállás, amelyeket feloldani és kezelni csak tudatos, tervezett kommunikációval lehet. Hiteles és kellő mértékű kommunikáció nélkül az alkalmazottak szíve és elméje nem nyerhető meg.⁵⁵ A NAV szervezeti kultúrájának formálása, építése szempontjából kulcsfontosságú egy jól megtervezett és működtetett szervezeti kommunikációs rendszer.

⁵⁴ A legtöbb szervezetre igaz, hogy a domináns kultúra mellett kialakulnak szubkulturák is. Domináns kultúrának nevezünk a szervezeti tagok többsége által közösen vallott értékeket, szubkulturának pedig az egyes szervezeti egységekre, csoportokra jellemző „mini-kulturákat”, amelyek a domináns kultúra értékeit az adott részlegre jellemző további értékekkel egészíti ki. Sajátos szubkulturát alakíthat ki egy szakmai csoport, egy szervezeti egység, egy földrajzilag elkülönült divízió. Bakacsi (1996) 236.

⁵⁵ Kotter (1999) 18., 87.

A NAV stratégiai célkitűzései között deklaráltan szerepel az eredményorientált és a szervezeti tanulást támogató kultúra megteremtése, ami egyrészt a szervezettel szemben támasztott új kihívásoknak való megfelelés, másrészt az új – eltérő, sajátos jellemzőkkel rendelkező – generációk beillesztése és megtartása szempontjából is kulcskérdés. A tanulást támogató szervezeti kultúra jellemzői közül néhányat nevesítettek is a résztvevők, úgymint a hibák, problémák tanulási lehetőségként való felfogása, az őszinte, nyílt kommunikáció, a konstruktív, nyílt nyertes-nyertes konfliktusmegoldás, az együttműködés, egymás támogatása, a közös gondolkodáshoz tér és idő biztosítása, jutalmazó-motiváló kultúra.

Mindezen jellemzők említése kapcsán elhangzott egy szintén a jövő szempontjából meghatározó elvárás: a vezetői mintaadás. A kultúrafejlesztés központi szereplőiként egyöntetűen a vezetőket nevezték meg a résztvevők, akik maguk is többségükben vezetői munkakörben dolgoznak.

A szervezet korszerű humánmenedzsment-rendszer kialakítását tűzte ki célul, mintegy fókuszba állítva a szervezet legfontosabb erőforrását. A rendszer működtetésében a vezetők játszanak aktív szerepet, hiszen ők azok, akik szervezik a munkát, kiválasztanak, ellenőrzik a munkavégzést, visszajeleznek, motiválnak, értékelnek, csapatot építenek. Megfelelő, mintaadó magatartásuk is sokat lendíthet egy nyílt, bizalom alapuló, tanulóképes és együttműködő munkahelyi kultúra megteremtése irányába.⁵⁶ A vezetés nem rendfokozat, amit a gallérunkra tűzve hordhatunk. Inkább olyan felelősség, amely szinte teljes mértékben a jellemen áll vagy bukik. A vezetés a tisztességről, az őszinteségről és az elszámoltathatóságról szól. A bizalom alkotóelemeiről.⁵⁷ Mindezek alapján a résztvevők a vezetőkkel szemben elvárásaként fogalmazták meg a szakmai felkészültségen túl a fejlett pszichés és társas, szociális kompetenciákat. A kiválasztásuk is ezen szempontok alapján kell hogy történjen, szigorúan kompetenciaalapú méréssel. A kezdő vezetőket pedig támogatni kell a meghatározó kompetenciák fejlesztésében. Problémaként került felszínre a tervezett, tudatos vezetői utánpótlás hiánya is, amely a kompetenciaalapú vezetői kiválasztással együtt kezelendő, és sürgető fejlesztési célként fogalmazódott meg. A felkészítések fókuszában az emberközpontú vezetés áll, amelynek jellemzőit az új generációnak a NAV Café csoportjaiban részt vevő képviselői által megfogalmazott elvárások (folyamatos visszacsatolás, támogató vezetői attitűd, nyílt kommunikáció, bizalmi légkör) is megerősítették. Az asztaltársaságok tagjai talán pont a fesztelen, kevésbé formális körülmények okán kimondták az egyik alapfeltételt, amely a vezetői kultúra fejlesztésében elkerülhetetlen. Azon vezetők váljáról, akik bár jó szakemberek, de fejlesztés ellenére sem képesek támogató, emberközpontú környezetet kialakítani, le kell venni az irányítás terhéét. Ne felejtjük el, hogy egyéb karrierlehetőség hiányában sokáig az egyetlen előrelépést a vezetői munkakör betöltése jelentette. Ennek megfelelően vezetőink egy része elhivatott, elkötelezett, szakmailag felkészült, de személyiségéből fakadóan nem feltétlenül alkalmas emberek

⁵⁶ Bakacsi et al. (1999) 342.

⁵⁷ Sinek (2017) 213.

vezetésére, motiválására, csapattá formálására. A résztvevők hangsúlyozták, hogy meg kell teremteni annak lehetőségét, hogy ezen vezetőket ne érje hátrányos megkülönböztetés (megbélyegzés). A szervezet az addigi munkájuk, eredményeik elismeréseként megfelelő rangú szakértői szerepkört kell, hogy biztosítson számukra.

A kultúrafejlesztés szempontjából sokkal árnyaltabb a kép, nem tehetjük kizárólagosan a vezetőket felelőssé. Részleteiben nem térünk ki rá, de az igazgatóságok véleménye szerint a hosszú ideje rosszul teljesítő (regnáló), sok esetben negatív beállítottságú kollégák erősen demoralizálják a közösséget. Az ő káros működésük ellene hat az emberközpontú vezetés törekvéseinek. A nem megfelelő munkaerő minőségi cseréje ezért is rendkívül fontos a NAV kultúrájának építésében.

A képzés mint fontos eszköz a fiatal generációk megtartásában a NAV Café felvezető prezentációjában is erősen megjelent. Hegedűs Judit előadásában kitért a fiatal generációk által fontosnak tartott értékekre, valamint a bevezetőben említett kompetenciavizsgálat eredményeire. A vizsgált generáció értékrendszerében az autonómia, szabadság, kreativitás, változatosság, a fejlődés igénye, lehetősége is jelen van. Ily módon kézenfekvő, hogy a NAV-nak is biztosítania kell a tanulás, fejlődés lehetőségét, ha meg akarja tartani fiatal munkatársait. Fontos azonban hangsúlyoznunk, hogy nemcsak nekünk, idősebb generációhoz tartozó kollégáknak, vezetőknek kell fejlődünk, változnunk, hanem ifjú titánjainknak is. A kompetenciavizsgálat során felszínre került, hogy nem minden esetben vannak tisztában saját magukkal, kompetenciáik határaival. Képesek párhuzamos tevékenységeket végezni, ugyanakkor kevésbé jellemzi őket egy adott témában történő elmélyülés. Mindezek alapján a NAV számos munkakörében megkövetelt komplex tudás megszerzése belső motivációt, kitartást és sok tanulást feltételez a résztükről, amelyhez minden támogatást meg kell adnunk.

A NAV szervezeti kultúrájáról megindult párbeszéd fókuszában „a min kellene változtatnunk” kérdés állt. Kétségtől sok a tennivaló. Jó hír azonban, hogy vannak jó gyakorlataink, jó példáink. A beszélgetések során kiderült, hogy azon igazgatóságnál, ahol az első számú vezető fontosnak tartja, igenis az elmúlt években is sokat tettek a támogató környezet és együttműködő csapat kialakításáért, elismerve a NAV legértékesebb erőforrását, az embert. A belső kétirányú kommunikáció, közösségépítés, nyitottság, bizalom több igazgató által is nyíltan felvállalt célkitűzések. Előremutató, hogy elindult egy belső vezetői fórum, ahol nem elsősorban a szakmai, hanem a szervezet jövője szempontjából fontos egyéb, „soft” tényezőkre vonatkozó kérdésekre keresik a választ. Ez a fajta közös gondolkodás, párbeszéd is fontos eszköze a változásoknak, egyben a kultúrafejlesztésnek.

Ennek hatásait maguk az érintettek is érzik már (kevesebb belső konfliktus, kiváló együttműködés, növekvő részvétel a közösségi rendezvényeken stb.). Ahhoz, hogy ezen jó példák ne csak kis szigetekként legyenek jelen, szükség van tudatos, felülről irányított kultúrafejlesztésre, aktív felsővezetői elkötelezettségre és türelemre.

A NAV szervezeti kultúrájának az előbbieken felvázolt tudatos fejlesztése a NAV Café résztvevőinek egybehangzó véleménye szerint az új generáció „bevonásán” túl a régi, nagy tudással rendelkező munkatársak megtartására is kiváló eszköz.

Összegzés

Hogy mi a tanulsága ennek a rendezvénynek?

A megfelelő mennyiségű és minőségű munkaerő biztosítása, motiválása, a hatékony képzésfejlesztés és a kommunikáció megvalósítása – szoros kölcsönhatásban működnek, és nem nélkülözhetik a stabil szervezetet, szervezeti kultúrát sem. Az új generáció NAV felé orientálása, beillesztése és hosszú távú megtartása a rendészeti felsőoktatási intézmény és a munkáltató közös célja, amely feltételezi a szoros együttműködést, összefogást, egymás segítségét, támogatását és a közös gondolkodást. A NAV Café leginkább ez utóbbinak, a közös gondolkodásnak teremtett platformot.

A hat asztalnál zajló beszélgetések alkalmat kínáltak a tapasztalat- és véleménycsere-re, ötletbörzét teremtettek a megoldási módszerek, a hatékony motiválási technikák megosztására. Ezek segítségével pedig nemcsak a képzőintézményekben dolgozó tanárok boldogulhatnak könnyebben, hanem az ezzel a kérdéssel kapcsolatos kihívások kezelése a pályán tartás folyamatát is erősítheti.

Egy fejlődni, megújulni vágyó szervezetben nélkülözhetetlen a már meglévő generációk mellett az új, a Z generációs fiatalok foglalkoztatása. Különösen meghatározó ez akkor, ha egy öregedő korfával rendelkező szervezetről beszélünk. A fiatalok „megtartásához” azonban változásokra van szükség, nemcsak az NKE életében, hanem a NAV-ban is. Új toborzási eszközöket és felületeket kell találni, a mai fiatalok igényeinek megfelelő kommunikációs csatornákat kell használni, fel kell építeni a NAV brandjét, ami feltételezi a szakmánk társadalmi elfogadottságának helyreállítását is. A szervezeti kultúrát pedig úgy kell korszerűsíteni, hogy abban megtalálhatóak legyenek a munkáltató meglévő értékei, hagyományai, és erre építve alkalmas legyen a fiatal generációhoz tartozók fogadására. Természetesen, a fiatalok adó- és vámhatóságokhoz csábítása és a munkatársak hosszú távú megtartása érdekében végbemenő változások, változtatások csak akkor lehetnek eredményesek, ha azt/azokat közösen (vezetői támogatással, párbeszédet folytatva, a tudást megosztva, a munkatársakat bevonva) csináljuk, ahogyan tettük ezt a NAV Café keretében is.

IRODALOMJEGYZÉK

- Bakacsi Gyula – Bokor Attila – Császár Csaba – Gelei András – Kovács Klaudia – Takács Sándor (1999): *Stratégiai emberi erőforrás menedzsment*. Budapest Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó. 336–342.
- Bakacsi Gyula (1996): *Szervezeti magatartás és vezetés*. Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Bencsik Andrea – Horvath Csikós Gabriella – Juhász Tímea – Seben Zoltán (2019): *Generations on labour market in Slovakia*. Proceedings of Academics World International Conference, Luxembourg City, Luxembourg, 23 rd – 24 th May 2019. Forrás: www.worldresearchlibrary.org/up_proc/pdf/2896-15635956181-6.pdf (2019. 08. 27.)
- Bencsik Andrea – Juhász Tímea (2015): A mentori gyakorlat hazai nagyvállalatoknál. *Taylor: Gazdálkodás- és Szervezéstudományi Folyóirat*, 7. évf. 3–4. sz. 207–214. Forrás: <http://acta.bibl.u-szeged.hu/36345/> (2019. 09. 30.)

- Bencsik Andrea – Juhász Tímea (2016a): A mentorálás, mint a tudásátadás formája Magyarországon. *Gradus*, 3. évf. 1. sz. 179–184.
- Bencsik Andrea – Juhász Tímea (2016b): A mentori gyakorlat magyar és szlovák szervezetekben (empirikus kutatás alapján). *Taylor: Gazdálkodás- és Szervezéstudományi folyóirat*, 8. évf. 3. sz. 20–27. Forrás: <https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/taylor/article/view/13016/12872> (2019. 09. 30.)
- Bencsik Andrea (2014): Intergeneration Management and Knowledge Sharing Problems. *Mitteilungen Klosterneuburg*, Vol. 64, No. 2. 244–256.
- Brown, Juanita – Isaacs, David (2005): *The World Cafe Book: Shaping Our Futures Through Conversations That Matter*. Berrett-Koehler Publishers.
- Brown, Juanita (2001): *The World Cafe: A Resource Guide for Hosting Conversations That Matter*. Mill Valley, Whole Systems Associates.
- Dézi Zsolt (2018): Kompetencia modellek alkalmazásának lehetőségei és kihívásai. In Czene Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes szerk.: *Innováció, elektronizáció tudásmenedzsment*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 91–100.
- Erdei Gergő – Kovács Viktória Anna – Bakacs Márta – Martos Éva (2017): Országos Táplálkozás és Tápláltsági Állapot Vizsgálat 2014. I. A magyar felnőtt lakosság tápláltsági állapota. *Orvosi Hetilap*, 158. évf. 14. sz. 533–540. DOI: <https://doi.org/10.1556/650.2017.30700>
- Erdős Ákos – Magasvári Adrienn – Szabó Andrea (2019): Új generáció a rendészeti felsőoktatásban. In Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán szerk.: *Gondolatok a rendészettudományról*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság. 89–102.
- Erdős Ákos (2018): A gyermekek drogfogyasztásának változásai – A Gyermekegyezmény végrehajtásáról szóló civil jelentés tükrében. *Fundamentum*, 22. évf. 1. sz. 87–98.
- Erdős Ákos (2019): A rendészeti tisztté válás első nehézségei – A gyermeki elképzelések találkozása a realitással. *Fundamentum*, 69. évf. 1-2. sz. 76–99.
- Ferincz Adrienn – Szabó Zsolt Roland (2012): Z generáció hatása a munkáltató szervezetekre. *Munkaügyi Szemle*, 56. évf. 2. sz. 88–93.
- Gaál Gyula – Molnár Katalin (2013): Ami elromolhat, az el is romlik? A média szerepe a biztonságos, élhető közösségek formálásában. In Gaál Gyula és Hautzinger Zoltán szerk.: *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIV*. Pécs. 131–140.
- Gaál Gyula – Molnár Katalin (2014): Másképpen a biztonságról – Police Café Pécs. *Belügyi Szemle*, 62. évf. 11. sz. 101–114.
- Gaál Gyula – Molnár Katalin (2015a): A biztonságos, élhető közösségek védernyője. *Hadtudomány*, 25. évf. Elektronikus szám. 111–118. Forrás: http://mhtt.eu/hadtudomany/2015/2015_elektronikus/11_GAAL_MOLNAR.pdf DOI: <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2015.25.E.111> (2020. 03. 01.)
- Gaál Gyula – Molnár Katalin (2015b): A World Café rendészeti alkalmazásának kezdeti tapasztalatai. *Magyar Rendészet*, 15. évf. 5. sz. 11–19.
- Gaál Gyula – Molnár Katalin (2015c): Police Café Pécs – innovative Consultation of Police and Civilians about Security. *Policajná Teória a Prax. Ročník*, Vol. 23, No. 4. 71–78.
- Gáspár Tamás – Király Gábor – Csillag Sára (2014): Fehér asztal mellett. A világkávészó részvételi technika szemlélete és módszertana. *Kovács*, tavasz–tél. 11–41.
- Hamar Pál – Karsai István (2017): A testnevelés tartalmi korszerűsítésének ideája. *Testnevelés, Sport, Tudomány*, 2. évf. 1-2. sz. 10–14. DOI: <https://doi.org/10.21846/TST.2017.1-2.1>
- Hegedűs Judit – Fekete Márta (2018): A rendészeti felsőoktatás megújulásának lehetőségei. In Dobák Imre – Hautzinger Zoltán szerk.: *Szakmaiság, szerénység, szorgalom: Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 289–298.
- Karoliny Mártonné – Ásványi Zsófia – Bálint Brigitta (2017): 5. Erőforrás biztosítási rendszerek: toborzás, kiválasztás, beillesztés és leépítés. In Karoliny Mártonné – Poór József szerk.: *Emberi erőforrás menedzsment kézikönyv*. Budapest, Wolters Kluwer. 165–202.
- Koronváry Péter – Szegedi Péter (2015): Tudásalkalmazás és tudásgondozás. *Hadmérnök*, 10. évf. 4. sz. 217–226.
- Kotter, John P. (1999): *A változások irányítása*. Budapest, Kossuth Kiadó.

- Krauss Ferenc Gábor – Magasvári Adrienn – Szakács Édua (2018): A közszolgálati mentori rendszer bevezetését megalapozó kutatási jelentés. In Csóka Gabriella – Szakács Gábor szerk.: *A közszolgálat emberierőforrás-gazdálkodási rendszerének fejlesztését szolgáló kutatások jelentései II.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Ladányi Béla (2016): *Az iskolai közösségi szolgálat első eredményei a Miskolci Szakképzési Centrum Andrassy Gyula Szakközépiskolájában.* Kézirat, Miskolc, Miskolci Egyetem BTK.
- Lőkös Dániel (2018): A testnevelés helyzete, céljai a köznevelésben és a felsőoktatásban. *Egészségfejlesztés*, 59. évf. 3. sz. 17–23. DOI: <https://doi.org/10.24365/ef.v59i3.264>
- Magasvári Adrienn – Szabó Andrea (2019): A Nemzeti Adó- és Vámhivatal munkaerő megtartó képességének vizsgálata egy speciális célcsoport körében. *Magyar Rendészet*, 19. évf. 2-3. sz. 143–162.
- Magasvári, Adrienn – Szakács, Édua (2018): Entrants at the gate of public service, or how do public service organizations see young people's carrier choice motivations. In Czene Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes szerk.: *Innováció, elektronizáció tudásmenedzsment.* Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 187–204.
- Magasvári Adrienn – Szilágyi Tamás (2019): Z generációs pénzügyi nyomozók munkával kapcsolatos elvárásai. In Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes szerk.: *Biztonság, szolgáltatás, fejlesztés, avagy új irányok a bevételi hatóságok működésében.* Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 142–156. DOI: <https://doi.org/10.37372/mrtrvpt.2019.1.9>
- Magasvári Adrienn (2018): Felkészült, elkötelezett, elhivatott... a Nemzeti Adó- és Vámhivatal pályakezdőkkel szembeni kompetenciaelvárásai. *Magyar Közigazgatás*, 1. sz. 92–109.
- Májor Eszter Petra – Tóth Barbara (2017): Y és Z generáció kommunikációs kihívásai a felsőoktatásban és a munkaerőpiacon. In Reisinger Adrienn – Kecskés Petra szerk.: *Ifjúság – jövőképek.* Konferenciakötet, Győr. Forrás: https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/kautzkiadvany2016/MajerE_TohtB_J.pdf (2019. 09. 03.)
- Markos Valéria (2016): A nyíregyházi középiskolás diákok iskolai közösségi szolgálattal kapcsolatos tapasztalatainak vizsgálata. *Párbeszéd*, 3. évf. 4. sz. Forrás: http://parbeszed.lib.unideb.hu/file/2/585a817dc9d71/szerzo/MARKOS_A_nyiregyhazi_kozepiskolas_diakok.pdf (2019. 09. 03.)
- Markos Valéria (2018): A fogadószervezetek koordinátorainak tapasztalatai az iskolai közösségi szolgálatról. *Iskolakultúra*, 28. évf. 3-4. sz. 12–27. DOI: <https://doi.org/10.14232/ISK-KULT.2018.3-4.12>
- Meretei Barbara (2017): Generációs különbségek a munkahelyen – szakirodalmi áttekintés. *Vezetéstudomány*, 48. évf. 10. sz. 10–18. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2017.10.02>
- Molnár Café Kata (2019a): *Rendőrkávéházi élményeim. Police Café blogkönyv.* Budapest, Rejtjel Kiadó.
- Molnár Katalin (2019b): A motiválás módszertani lehetőségei a felsőfokú rendészeti képzésben. In Hegedűs Judit szerk.: *A magatartástudomány helye és szerepe a rendészeti képzésben.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem. 89–101.
- Molnár Katalin (2019c): A Police Café hatása a rendőrség és a közösségek kapcsolatára. In Hegedűs Judit szerk.: *Magatartástudományi kutatások a rendészeti képzés megújítása érdekében.* Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem.
- Molnár, Katalin – Uricska, Erna (2018): An Efficient Method for Improving the Partnership between the Police and the Community. In D. Nogala, T. Görgen, J. Jurczak, B. Meszaros, P. Neyroud, L.G. Pais, B. Vegrichtova eds.: *Special Conference Edition Nr. 4 of the European Law Enforcement Research Bulletin.* No SCE 4. Budapest.
- Obesity Update 2017 (2017). OECD Publishing, Paris. Forrás: www.oecd.org/health/health-systems/Obesity-Update-2017.pdf (2019. 09. 03.)
- Pais Ella Regina (2013): *Alapvetések a Z generáció tudomány-kommunikációjához.* Pécs, Pécsi Tudományegyetem.
- Ruzsa Ágota – Szentirmai Judit (2014): *Világkávéház. A társas teremtő dialógusok TTD. Módszertani kézikönyv. Dialógusok, Világkávéház és Art of Hosting.* SoL Intézet.
- Schäffer Beáta (2015): *A legifjabb titánok.* Budapest, Boook Kiadó.
- Sinek, Simon (2017): *A jó vezetők esznek utolsónak – Hogyan építsünk összetartó, lelkes és sikeres csapatot?* Budapest, HVG Kiadó Zrt.

- Sinkáné Csendes Ágnes (2019): Készül a NAV adótudatossági stratégiája. *Szakma*, 61. évf. 9. sz. 11–13.
- Somhegyi Annamária (2014): A tisztjelölti testnevelés egészségfejlesztési kritériumai: megvalósításuk jelen helyzete. *Népegészségügy*, 92. évf. 1. sz. 4–10.
- Szabó Andrea (2018a): A tisztjelölti jogállás sajátosságai. In Erdős Ákos szerk.: *Integrált pénzügyőri ismeretek I. – Kezdő pénzügyőrök kézikönyve*. Budapest, MRTT Vám- és Pénzügyőri Tagozata.
- Szabó Andrea (2018b): Sub pondere crescit palma, avagy a pénzügyőr tisztjelölt erőpróbája. In Dobák Imre – Hautzinger Zoltán szerk.: *Szakmaiság, szerénység, szorgalom. Ünnepi kötet a 65 éves Boda József tiszteletére*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 600–601.
- Szabó Andrea (2018c): Gondolatok a tudásmenedzsment folyamatáról. Czene Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes szerk.: *Innováció, elektronizáció tudásmenedzsment*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozata. 247–254.
- Szabó-Szentgróti Gábor – Gelencsér Martin – Szabó-Szentgróti Eszter – Berke Szilárd (2019): Generációs hatás a munkahelyi konfliktusokban. *Vezetéstudomány*, 50. évf. 4. sz. 77–88. DOI: <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2019.04.08>
- Szelei Ildikó (2009): A mentorálás megvalósításának lehetőségéről a hallgatók felkészítésében. *Honvédségi Szemle*, 5. sz. 55–57.
- Tari Annamária (2011): *Z generáció*. Budapest, Tericum Kiadó Kft.
- Twenge, Jean M. (2018): *iGeneráció*. Budapest, Édesvíz Kiadó.

Internetes források

- Ernst and Young Global (2015): *What if the next big disruptor isn't a what but a who? Gen Z is connected, informed and ready for business*. Forrás: [www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-what-if-the-next-big-disruptor-isnt-a-what-but-a-who/\\$File/EY-what-if-the-next-big-disruptor-isnt-a-what-but-a-who.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/EY-what-if-the-next-big-disruptor-isnt-a-what-but-a-who/$File/EY-what-if-the-next-big-disruptor-isnt-a-what-but-a-who.pdf) (2019. 06. 30.)
- Formato, Brian (2015): *Hiring Freeze: Two words that can cause irreparable damage to an organization*. Forrás: www.groovemanagement.com/blog/hiring-freeze (2019. 10. 15.)
- <https://circabc.europa.eu/ui/group/46a95fc1-7492-452a-a7b3-14df834c452f/library/8241a849-3589-4380-9fe1-1b2cc11daab3/details> (2020. 03. 02.)
- <http://policecafe.hu> (2019. 09. 03.)
- <http://policecafe.hu/nav-ositott-kavehaz/> (2019. 09. 03.)
- PwC's NextGen (2013): *A global generational study, 2013. Summary and compendium of findings*. Forrás: www.pwc.com/gx/en/hr-management-services/pdf/pwc-nextgen-study-2013.pdf (2019. 06. 11.)
- www.theworldcafe.com/ (2019. 09. 03.)

ABSTRACT

NAV Café

The Staff Recruitment Policy of the National Tax and Customs Administration and Their Practice in Preparation of Newcomers for the Challenges

ERDŐS Ákos – MAGASVÁRI Adrienn – MOLNÁR Katalin – PÓCSI Anikó – SZABÓ Andrea – VAS Adrienn

As part of a new organisational development approach, the 'Police Café' method provided excellent opportunity to talk about a special student community, customs officer candidates and their future employer, the National Tax and Customs Administration (NTCA). Among the Hungarian

authorities, this specific organisation combines administrative, law enforcement and investigative functions. At an outstanding location, in a comfortable atmosphere, with active dialogue and sincere expressions participants had a rare opportunity to learn about the expectations posed by the revenue authority for its new employees and also, how the cadets think about their chosen profession. Lecturers of the Law Enforcement Faculty of the National University of Public Service as well as senior managers from several sectors of the NTCA also attended the workshop where participants analysed very actual problems such as how to direct potential candidates to the organisation; how recruits should be prepared for the challenges of their service; how to integrate them into the staff and, in longer terms, how to keep new generation staff members within the agency? Feedbacks from the working groups indicated that not simply a change in our habits of thought is required, but additional development of effective training practices, the introduction of new communication channels, and improvements in the organisational culture are also needed for the success.

Keywords: *Z generation, mentoring, communication, organisational culture, organisation development*

A karusszel típusú csalások elleni küzdelem fegyvernemei és azok célpontjai

SZABÓ Barna¹

A karusszel típusú csalás egyik alaptípusa a tagállami határokon átnyúló, szervezett, általános forgalmi adóra elkövetett csalárd magatartásoknak, amelyek elleni fellépés Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozásával vált aktuális kérdéssé és egyben kihívássá a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, valamint jogelődjei számára. Tanulmányom célkitűzése e csalástípus, illetve az ellene történő fellépés adóigazgatási, rendészeti és bünyügyi eszköztárának („fegyvernemeinek”) a bemutatása, valamint az egyes eszközök („fegyverek”) hozzárendelése a karusszelek működési mechanizmusát meghatározó releváns elemek felszámolására, befolyásolására irányuló törekvésekhez („célpontokhoz”). Dolgozatom további célja az, hogy felhívjam a figyelmet a körhinta-csalás bünyügyi statisztikákban történő mérésének a szükségességére, amelynek relevanciája nem csupán a visszacsatolás, hanem az Európai Unióban a közelmúltban ideiglenesen bevezetett általános fordított adózás alkalmazása során is felmerülhet.

Kulcsszavak: karusszel típusú csalás, általános fordított adózás, vagyonbiztosítás, bünyügyi statisztika

Bevezetés

A hozzáadottérték-adó (továbbiakban: héa) – amelyet a magyar adózási rendszerben általános forgalmi adóként (továbbiakban: áfa) ismerünk – ötletének az eredete nem tisztázott. Bizonyos ugyan, hogy a koncepciót Wilhelm von Siemens német üzletember munkálta ki 1919-ben, azonban egyes források szerint az elgondolás Thomas Sewall Adams amerikai egyesült államokbeli közgazdász 1910 és 1921 közötti írásaiiban is megjelent.² A héa széles körű bevezetésére ennek ellenére 1954. április 10. napjáig kellett várni. Maurice Lauré-nek, a francia adóhatóság vezetőjének a tervei alapján ekkortól kezdtek el alkalmazni lépcsőzetesen, először a nagyvállalatoknál, majd később kiterjesztették az egész gazdaságra, végezetül a lakossági szektorra is.³

¹ SZABÓ Barna, őrnagy, szakértő főnyomozó, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bünyügyi Főigazgatósága Központi Nyomozó Főosztály
Barna SZABÓ Major, Financial Investigator, National Tax and Customs Administration of Hungary Criminal Affairs Directorate General Central Investigation Division
<https://orcid.org/0000-0002-1040-5656>; szabo.barna@nav.gov.hu

² James (2011) 15.

³ James (2011) 16.

Az Európai Unióban (akkori nevén Európai Közösségekben) a mai értelemben vett héa rendszerét az 1977/388/EGK – úgynevezett hatodik – irányelvben fogalmazták meg, amelyet – 29 alkalommal történő módosítására való figyelemmel – a Tanács 2006/112/EK irányelve kodifikált újra. Magyarországon a modern alapelveknek megfelelő héát, áfa néven 1988. január 1. napjától, az 1987–1988-as adóreform keretén belül vezették be. A jelenleg hatályos, általános forgalmi adóról szóló 2007. évi CXXVII. törvény – illetve már az ezt megelőző áfatörvényünk (1992. évi LXXIV tv.) is – maximálisan átvette az Európai Unió szabályrendszerét a Tanács 2006/112/EK irányelvben foglaltak szerint.⁴

Habár a héát napjainkra világszerte mintegy 140 országban vezették be,⁵ működési mechanizmusa a tagállami határokat átlépő ügyletek tekintetében visszaélésekre ad lehetőséget, amire először az 1970-es évek végén, 1980-as évek elején figyeltek fel a Benelux-államok területén. Tekintettel arra, hogy egyes becslések szerint az Európai Unióban a „héa nélkül keringő” áruk értéke napjainkban évenkénti 1500 milliárd euró nagyságrendű – amely körülbelül 150–200 milliárd euró héabevételnek felelne meg – az ellenük történő fellépés alapvető fontosságú követelménnyé vált.⁶

A fenti kihívásokra válaszul tanulmányom célkitűzése az európai uniós héa-/áfa-visszaélések egyik alaptípusának, a karusszel típusú csalásnak, illetve az ellene történő fellépés adóigazgatási, rendészeti és bünyügyi eszköztárának egy sajátos szempontrendszer szerint történő bemutatása. Fel szeretném hívni továbbá a figyelmet bünyügyi statisztikákban történő mérésüknek a szükségességére, amelynek relevanciája véleményem szerint nem csupán a visszacsatolás, hanem az Európai Unióban ideiglenesen bevezetett általános fordított adózás alkalmazása során is felmerülhet.

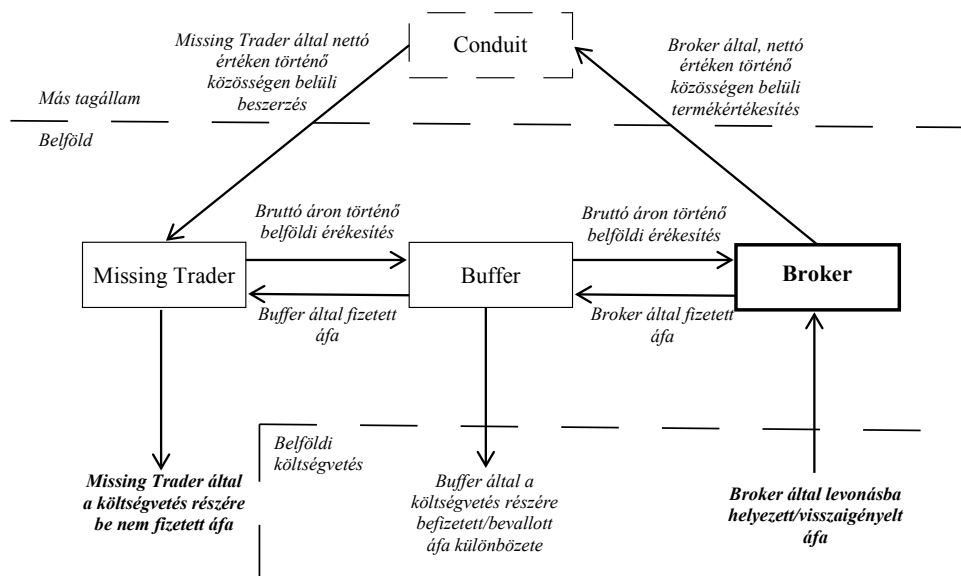
A karusszel típusú csalás működési mechanizmusa

A carousel – vagy ahogyan a magyar nyelv átvette: karusszel (jelentése: körhinta) – típusú csalás a héa/áfa működési mechanizmusának kijátszására irányuló csalárd magatartások egyike.

⁴ Lámfalusi–Tanító (2013) 9.

⁵ Bokor (2017)

⁶ Magyar-Áhel (2018) 123., 126.

1. ábra: A karusszel típusú csalás folyamata. Forrás: Magyar-Áhel (2012) 86. alapján saját szerkesztés

Mint ahogyan az 1. ábrán is látható, lényege abban áll, hogy a „körhinta” első belföldi eleme (Missing Trader) nettó értékben számlát fogad be egy más tagállamban bejegyzett társaságtól (Conduit) majd közösségen belüli beszerzése, illetve belföldi értékesítése után az áfát nem fizeti be a költségvetésbe, és jellemzően be sem vallja, mindemellett gyakran elérhetetlenné válik a hatóságok számára. A belföldi számlázási láncolat utolsó eleme (Broker) viszont áfamentes közösségen belüli termékértékesítése során a Missing Tradertől közvetlenül vagy más Buffer társaságon keresztül közvetve befogadott költségszámlák áfatartalmát levonásba helyezi, vagyoni hátrányt okozva ezzel a költségvetésnek, további visszaélésekre adva lehetőséget. A karusszelcsalás legfontosabb jellemzője, hogy az ilyen típusú „körhintában” a kereskedelmi ügyleteknek nem kell feltétlenül valós gazdasági tartalommal rendelkezniük, piaci kereslet és tényleges értékesítés mellőzésével – gyakorlatilag laboratóriumi körülmények között, kizárólag fiktív számlák felhasználásával – is működőképes a mechanizmus.⁷

A gyakorlatban azonban – az 1. ábrán bemutatotthoz képest – a számlázási láncolatok jóval bonyolultabbak és összetettebbek, az érintett gazdasági társaságok száma jellemzően meghaladja a több tízes, nagyobb struktúrák esetén akár a több száz-as nagyságrendet, és nemcsak „térbeli”, hanem „időbeli dimenzióval is rendelkeznek.

⁷ Magyar-Áhel (2012) 86–90.

Az elkövetők ugyanis cselekményük leplezése céljából igyekeznek a hatóságok számára minél felismerhetetlenebb és átláthatatlanabb céghálózatokat létrehozni, ami a rendszer elemeinek rövid időközönkénti cseréjével tovább fokozható.

A 2. ábrán egy valódi, pénzügyi nyomozói szolgálatom során vizsgált feljelentés mellékleteként csatolt karusszel típusú anonimizált láncolatot szeretnék bemutatni, amelynek cégeit – revizori szaktanácsadói vélemény adatai alapján – a számlázási kapcsolatok szerint rendeztem (3. ábra). Az átstrukturálás során már kivethetővé vált számomra a tankönyvi példákból is jól ismert „körhinta” (kivastagított rész). Ennek felismerése azonban már kevésbé evidens összetett alakzatoknál.

Az ismertetett kapcsolati ábrák, valamint más határokon átnyúló, szervezett áfacsalások nyomozása tükrében találónak tűnik számomra Tóth Mihály egyetemi professzor idézete, miszerint: „A gazdasági bűnözés gyakran száraz és nehéz világa, soha nem izgalmasságával, lobogásával, inkább bonyolultsága, összetettsége miatt jelent számunkra kihívást.”⁸

A karusszel típusú csalás elleni fellépés eszköztára

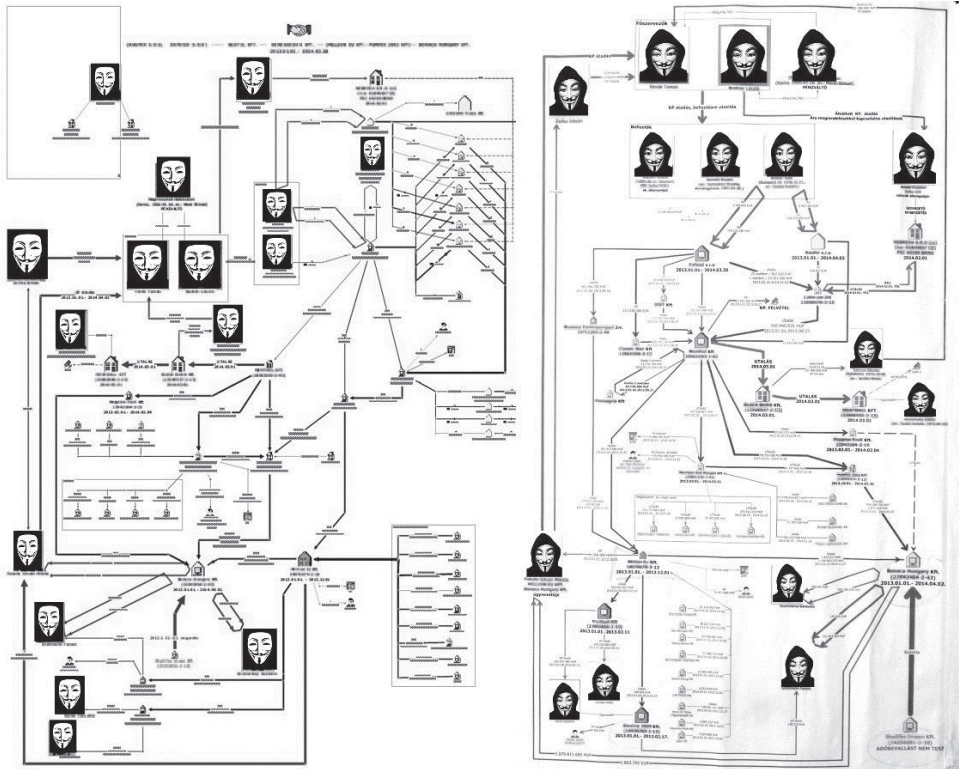
A szakirodalom, illetve a gyakorlat számtalan módját ismeri annak, hogy a hatóságok megnehezítsék az elkövetők dolgát e komplex csalási folyamat megvalósítása során. Ahelyett azonban, hogy elvesznénk ezeknek a fellépési eszközöknek „fegyvereknek” a sokaságában, a továbbiakban a nemzeti adó- és vámhivatali hatóságok által alkalmazott „fegyvernemekre”, valamint azok „*célpontjaira*”, azaz a karusszelek működési mechanizmusát meghatározó és felszámolandó, illetve befolyásolandó releváns elemekre fókuszálók.

Amennyiben a Nemzeti Adó- és Vámhivatal fő szakterületeit a karusszel típusú csalás és más bűnügyi relevanciájú cselekmények elleni fellépés kontextusában vizsgáljuk, célszerű az adózók jogkövetési hajlandóságából kiindulni. Eszerint megkülönböztethetünk:

1. *Tisztességes adózókat*: Az adózók többsége bevallja és befizeti az adóját. Esetükben elegendő az *adóigazgatás* „fegyverneme”, amely segít számunkra eligazodni az „adózás útvesztőjében”, azaz abban, hogy az ezzel kapcsolatos jogaitak érvényesíteni és kötelezettségeiket teljesíteni tudják.
2. *Olyan adózókat, akik hajlamosak letérni a jogkövetés útjáról*: Az adózóknak ez a csoportja is alapvetően tisztességes, azonban csak addig a pontig, ameddig érzik magukon az adóhatóság presszióját. Őket a *speciális technikai* eszközök – például online pénztárgépek vagy EKÁER-rendszer – segíthetik a jogkövetésben, amelyekkel a hatóságok nemcsak a bevallás időpontjában, hanem azt megelőzően is releváns információkat szerezhetnek.

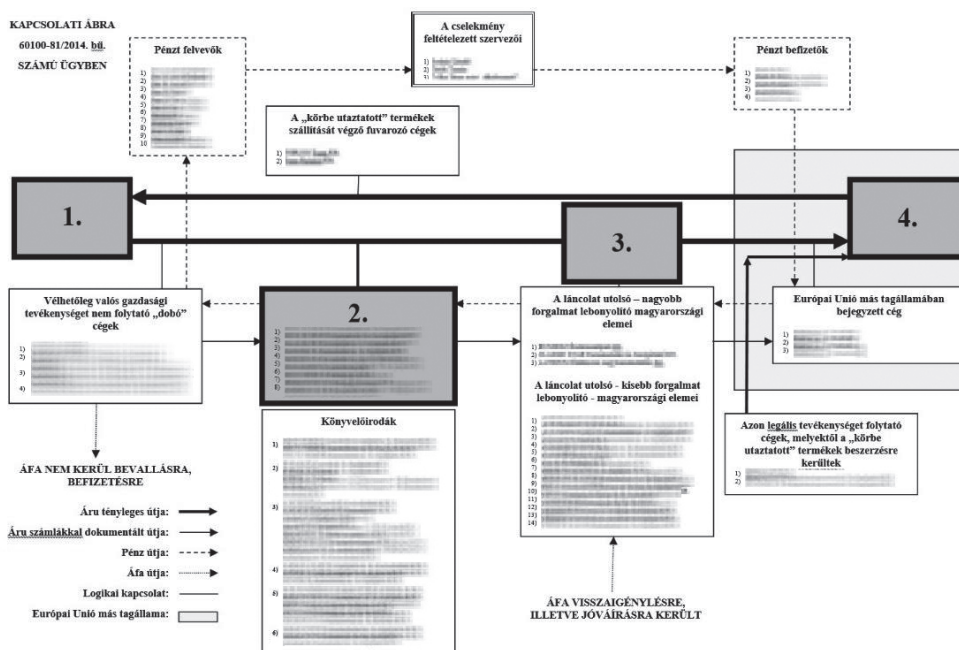
⁸ Tóth (2018) 11.

3. *Haszonhúzókat, akik szándékosan nem fizetik meg az adót: Az adózóknak ezt az úgynevezett „állhatatos kisebbségét” sok esetben nem is lehet megszólítani az adózási és rendészeti módszerekkel, hiszen nem hordozzák magukon azokat az ismerveket, amelyek alapján kiválaszthatók lennének az ellenőrzések során, és gyakran strómanokkal leplezik tevékenységüket. Az eljárás alá vonásukhoz bűnügyi eszközök szükségesek.*⁹

2. ábra: „Nyers” anonimizált kapcsolati ábra egy konkrét karusszel típusú csalási bűntetőügyben. Forrás: Az ábrát e publikációban történő felhasználás céljából digitalizálta és anonimizálta Zierer Csaba a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bűnügyi Főigazgatósága Központi Nyomozó Főosztály főtörzsaszólsója, bűnügyi technikus (2019)

⁹ Vankó (2017) 74–75.

3. ábra: A 2. ábrán bemutatott karusszel típusú csalási bűntetőügyben érintett gazdasági társaságok számlázási láncolatban elfoglalt helyük szerinti rendezéssel készített anonimizált kapcsolati ábra. Forrás: digitalizálta és anonimizálta Zierer Csaba, a szerző saját szerkesztése a 2. ábra alapján.

Megjegyzés: 1. Missing Traderek, 2. Bufferek, 3. Brokerek, 4. Comduitok

Habár e csalástípus elsősorban bűnügyi kompetenciába tartozik, megelőzésük, felderítésük során az adóigazgatási és a rendészeti eszközöknek is jelentős szerepük van.

Mint ahogyan az 1. táblázat szemlélteti, a fellépés eszköztárát egy másik dimenzió, a *karusszelcsalás működési mechanizmusának releváns elemei* alapján is célszerű lehet rendezni úgy, hogy az egyes elemeihez mint „*célpontokhoz*” azok felszámolására vagy befolyásolására alkalmas adóigazgatási, rendészeti és bűnügyi módszereket rendeljük hozzá. A „karusszelek” működési mechanizmusának fő jellemzői véleményem szerint az alábbiakban határozható meg:

1. Az elkövetési magatartás több tagállamot is érint.
2. A csalás résztvevői számlázási és árukapcsolati láncolatokkal „karusszeleket” építenek ki.
3. Az így létrehozott láncolat célja – a héra/áfa működési mechanizmusával történő visszaéléssel – a költségvetésnek történő vagyoni hátrány okozása.
4. A „körhintákat” az elkövetők bűnös szándékkal hozzák létre.

5. A család résztvevői a költségvetésnek történő vagyoni hátrány okozásának szándékán túl más, szubjektív tudattartalommal – például piaci részesedés növelése, magasabb jövedelem és életszínvonal elérése – is rendelkeznek.

1. táblázat: A karusszel típusú család elleni fellépés célja; adóigazgatási (adópolitikai), rendészeti, és bünyügyi eszközei, az elkövetési magatartásának főbb ismérvei tükrében.

Forrás: a szerző szerkesztése

A karusszel típusú család releváns elemei	A karusszel típusú család elleni fellépés célja	A karusszel típusú család elleni fellépés főbb eszközei		
		Adóigazgatási (adópolitikai) eszközök	Speciális technikai eszközök	Bűnyügyi eszközök
Az elkövetési magatartás több tagállamot is érint.	Nemzetközi együttműködés megvalósítása.	EUROFISC	–	Europol (SIENA, EIS), OLAF, Eurojust, EHI, eljárási jogsegély, európai elfogatóparancs és kiadás, európai nyomozási határozat, közös nyomozó csoportot.
A család résztvevői számlázási és árukapcsolati láncolatokkal „karusszeleket” építenek ki.	E láncolatnak a feltérképezése és azon pontjainak a beazonosítása, ahol az áfát nem vallották be, vagy nem fizették meg.	VIES, Összesítő nyilatkozat, bel-földi összesítő jelentés, megkeresés során bekért bankszámlakivonatok, tanúk meghallgatása	Online adatszolgáltatási kötelezettség, EKÁER.	Adatkérés során bekért bankszámlakivonatok, tanúk kihallgatása, leplezett eszközök alkalmazása.
A láncolat célja – a héa/áfa működési mechanizmusával történő visszaéléssel – a költségvetésnek történő vagyoni hátrány okozása.	Az elkövetők „mozgásterének” korlátozása.	Héakulcsok harmonizálása, fordított adózás bevezetése	–	–
A körhíntákat az elkövetők bűnös szándékkal hozzák létre.	E láncolatot alkotó szereplők bűnös szándékának a felismerése.	Adóregisztrációs eljárás, preventív ellenőrzés, hatékony kockázatelemzés, fokozott felügyelet, adószám felfüggesztése és törlése	–	Leplezett eszközök alkalmazása.
A család résztvevői a költségvetésnek történő vagyoni hátrány okozásának szándékán túl más, szubjektív tudattartalommal is rendelkeznek.	Jogkövetésre történő motiválás vagy az elkövetéstől való elrettentés.	Adóbírság fokozása, biztosítási intézkedés, ideiglenes biztosítási intézkedés.	A rendészeti fellépés eszköztárának a bővítése és hatékonyabbá tétele.	Büntetési tétel növelése, bűncselekményből származó vagyon elvonása.

A továbbiakban az 1. táblázatban feltüntetettek közül két aktuális és meghatározó „fegyvert” szeretnék kiemelni, az *általános fordított adózást* – amely nem mindenben azonos a magyar joggyakorlatban alkalmazott fordított adózással – és a *bűncselekményből származó vagyon elvonását*.

A *fordított adózás* azt jelenti, hogy a hatálya alatt álló adóalanyok – a héa működési mechanizmusából eredendő visszaélések, elsősorban a karusszel típusú csalások elkerülése céljából – nem hárítanak át áfát egymásra, vagyis a számlát áfa felszámítása nélkül állítja ki az eladó, az adót pedig a vevő fizeti meg a költségvetés részére. Az Európai Unió Tanácsa 2018. október 2-án fogadta el azt a héairányelv-módosítást, amely szerint a tagállamok belföldi adóalanyok közötti – ügyletenkénti 17 500 euró feletti összegű – értékesítésekre, átmeneti jelleggel (egyelőre azonban csak bizonyos gazdasági ágazatokban) 2022. június 30-áig előírhatják az *általános fordított adózás* alkalmazását, amennyiben az alábbi feltételek teljesülnek:

1. a tagállam héabevétel-kiesése legalább 5%-kal meghaladja az uniós kiesés medián értékét,
2. a héabevétel-kiesés 25%-át körhintacsálás okozza, és
3. a hagyományos intézkedések nem elegendők a fentiek megfékezésére.¹⁰

Megjegyzendő, hogy nagyon kevés számítás áll rendelkezésre a tekintetben, hogy mekkora a héacsalásokkal okozott kár összege az Európai Unióban.¹¹ Az Európai Bizottság 2019. szeptember 5-én közzétett tanulmánya alapján ez a szám 137 milliárd eurót tett ki 2017-ben.¹²

Nem általános jelleggel ugyan, de az *egyes gazdasági szektorokban* a fiktív adóalanyok által elkövetett visszaélések kiküszöbölése érdekében Magyarországon már 2006. január 1. napján bevezették a fordított adózást, amely először a hulladékkereskedelmet érintette, majd további ágazatokra is (mint például építőipar, gabonakereskedelem stb.) kiterjesztettek.¹³

A másik fellépési eszköz – amelynek kiemelését szükségesnek tartottam – a *bűncselekményből származó vagyon elvonása*. Napjainkban uralkodó nézet szerint ugyanis a gazdasági bűnözés elleni küzdelem hatékonysága nem a kiszabható szabadságvesztés éveinek számával, hanem e profitorientált bűnözési forma rentabilitásának csökkentésével, nyereségességének fokozatos megszüntetésével, vagyis a bűncselekményből származó vagyon elvonásával növelhető.¹⁴ Ennek megfelelően a Nemzeti Adó- és Vámhivatal nyomozó hatósági feladatait ellátó szerveinek egyik fő stratégiai célkitűzése az elkövetők vagyionának felkutatása, illetve a bűncselekményből származó vagyon lefoglalásával, zár alá vétellel, valamint önkéntes megtérítéssel való biztosítása.¹⁵ A vagyon elvonásának

¹⁰ *Fordított héa-adózási mechanizmus a héacsalás megelőzésére* (2019)

¹¹ Magyar-Áhel (2018) 126.

¹² *Áfabevétel-kiesés: az uniós országok 2017-ben 137 milliárd eurótól estek el* (2019)

¹³ Magyar (2011)

¹⁴ Tóth (2015) 20.

¹⁵ NAV évkönyv 2018, 51.

koncepciója azonban nemcsak bűnügyi, hanem adóigazgatási kontextusban is értelmezhető úgy, mint az adóigazgatási rendtartásról szóló 2017. évi CLI. törvény 82-83. §-ban meghatározott biztosítási vagy ideiglenes biztosítási intézkedés, amelyek célja, hogy az eljárás tárgyát képező kötelezettség teljesítését – mint például az adóbírság lerovását – az adózó ne hiúsíthassa meg.

A karusszel típusú csalás bűnügyi statisztikákban történő mérésének szükségessége

A karusszel típusú csalások elleni fellépés hatásainak vizsgálatokor költségvetési és bűnügyi statisztikai adatok nyújthatnak segítséget, amelyek közül véleményem szerint

1. az áfabevétel aránya a költségvetés bevételéből,
2. az ismertté vált héa/áfa és karusszel típusú csalások elkövetési értékeinek alakulása, illetve
3. a bűncselekménnyel okozott kár megtérülésének, azaz a vagyonbiztosításnak az aránya.

Ezek a legfontosabbak, hiszen a segítségükkel kaphatunk objektív és árnyalt képet e csalárd magatartásról a fenti szempontok szerint történő értékelésük során.

A Központi Statisztikai Hivatal által vezetett egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztikából (ENyÜBS) – amely többek között a nyomozó hatóságok által indított és lefolytatott büntetőeljárások adatait tartalmazza – valamint a Nemzeti Adó- és Vámhivatal által évkönyvek és más tájékoztatók formájában *közzétett* kimutatók alapján azonban – mint ahogyan a 2. táblázatból is kitűnik – nem különíthető el az ismertté vált költségvetési csalások elkövetési értékéből, illetve a hatáskörös bűncselekmények kárbiztosítási mutatójából az áfa és a karusszel típusú csalások részaránya.

2. táblázat: Az ismertté vált költségvetési csalások bűnügyi statisztikája 2015-től 2018-ig millió Ft-ban. Forrás: a szerző szerkesztése

Év	Központi költségvetés bevétele ¹⁶	Központi költségvetés áfabevétele ¹⁷	Ismertté vált költségvetési csalások elkövetési értéke ¹⁸	Kárbiztosítás a NAV hatáskörébe tartozó bűncselekmények tekintetében ¹⁹
2015	11 826 113	3 285 700	68 372	30 700
2016	12 404 501	3 290 293	40 088	33 500
2017	13 087 397	3 525 270	57 778	42 600
2018	13 593 984	3 928 686	42 212	46 900

¹⁶ A központi költségvetés bevételei és egyenlege (2019)

¹⁷ A központi költségvetés bevételei és egyenlege (2019)

¹⁸ Bűnügyi Statisztikai Rendszer (2019)

¹⁹ NAV évkönyv 2015, 55.; NAV évkönyv 2016, 55.; NAV évkönyv 2017, 49.; NAV évkönyv 2018, 51.

Az áfa és a körhinta csalások önálló statisztikai mérésének további jelentősége az általános fordított adózási mechanizmus bevezetése kapcsán is felmerülhet, ugyanis – többek között – annak feltétele az, hogy a tagállam körhinta, és más héa-/áfacsálásokkal okozott bevételkiesése egy bizonyos értéket meghaladjon. Ennek megállapításához viszont megfelelő részletességű számszerűsített kimutatások nélkülözhetetlenek.

Következtetések

A hozzáadottérték-adót (héa) – amelyet a magyar terminológiában általános forgalmi adóként (áfa) ismerünk – Franciaországban vezették be először 1954-ben, majd számos előnyeire való figyelemmel alkalmazásuk világszerte elterjedt. Működési mechanizmusa azonban a tagállami határokat átlépő ügyletek tekintetében visszaélésekre ad lehetőséget, kihívást okozva ezzel a hatóságok számára, ugyanis az Európai Unió területén „héa nélkül keringő” áruk több mint 150-200 milliárd euró nagyságrendű bevételkiesést okoztak évenként az utóbbi időben.

A héavisszaéléseknek az egyik alaptípusa a karusszel típusú csalás, amely elleni fellépés célja lehet fő jellemzőinek – mint „célpontoknak” – adóigazgatási, rendészeti és bünygyi „fegyvernemekkel” történő felszámolása, befolyásolása (1. táblázat). A cselekmény jellegét tekintve ezek közül az eszközök közül elsősorban a bünygy meghatározó, azonban megelőzésük és felderítésük során adóigazgatási- és rendészeti módszereknek is jelentős szerepük van.

Az egyes „fegyverek közül” érdemes kiemelni az Európai Unióban a közelmúltban ideiglenesen bevezetett általános fordított adózási mechanizmust, amely mechanizmusa lényegesen korlátozhatja az elkövetők mozgásterét; valamint a büncselekményből származó vagy elvonásának szükségességét, hiszen napjainkban uralkodó nézet szerint az anyagi haszonszerzés által motivált gazdasági bűnözés elleni küzdelem hatékonysága legfőképpen ezzel növelhető.

Fontosnak tartom továbbá a karusszel típusú csalások bünygyi statisztikákban történő mérésének indokoltságát hangsúlyozni, hiszen segítségükkel objektív képet kaphatunk a hatósági intézkedések szükségességéről és eredményességéről; valamint kimutatásuk relevanciája az általános fordított adózási mechanizmus bevezetése kapcsán is felmerülhet, ugyanis annak feltétele bizonyos – héa-/áfacsálással, illetve ezen belül körhinta csalással okozott bevételkiesést mutató – mérőszámoknak a teljesülése.

IRODALOMJEGYZÉK

- James, Kathryn (2011): Exploring the Origins and Global Rise of VAT. In Bergin, Christopher eds.: *The VAT Reader*. Washington, Tax Analysts. DOI: <https://doi.org/10.2139/ssrn.2291281>
- Lámfalusi Ibolya – Tanító Dezső szerk. (2013): *A mezőgazdasági és az élelmiszeripari termékekre vonatkozó áfarendszer és -mérték változása és hatásai*. Budapest, Agrárgazdasági Kutató Intézet.

- Magyar-Áhel Eszter (2012): Szervezett áfacsalások az Európai Unióban. In Csete Rita – Magyar-Áhel Eszter – Magyar Csaba – Sándor Zsolt: *EU és az ellenőrzési szakterület*. Budapest, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Képzési, Egészségügyi és Kulturális Intézete Adóügyi Iskola. 85–99.
- Magyar-Áhel Eszter (2018): Áfacsalások az Európai Unióban. In Szabó Andrea szerk.: *Pénzügyi nyomozói kézikönyv*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó. 123–136.
- Tóth Mihály (2015): *A gazdasági bűnözés és bűncselekmények néhány aktuális kérdése*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia.
- Tóth Mihály (2018): A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények – egy kriminológiai gyufásdoboz oldalai, vagy lángra lobbanni képes gyufaszálak is? In Domokos Andrea szerk.: *A gazdálkodással összefüggő bűncselekmények büntetőjogi értékelése konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 11–24.
- Vankó László (2017): Az adózás kriminalizálása és annak aktualitásai. In Domokos Andrea szerk.: *A költségvetés büntetőjogi védelme konferencia előadásainak szerkesztett változata*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar. 73–80.

Internetes források

- Áfabevétel-kiesés: az uniós országok 2017-ben 137 milliárd eurótól estek el (2019). Sajtóközlemény. Forrás: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/hu/ip_19_5511 (2019. 09. 22.)
- A központi költségvetés bevételei és egyenlege (2019). Forrás: www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_qse006j.html?down=199 (2019. 08. 30.)
- Bűnügyi Statisztikai Rendszer (2019). Forrás: <https://bsr.bm.hu> (2019. 08. 30.)
- Bokor Adrienn (2017): *Hozzáadottérték-adó reform az Európai Unióban*. Forrás: <https://adozasitanacsadas.hu/tagianyag/7734/dr-bokor-adrienn-hozzaadottertek-ado-reform-az-europai-unioban> (2019. 08. 18.)
- Fordított héa-adózási mechanizmus a héacsalás megelőzésére (2019). Forrás: www.consilium.europa.eu/hu/policies/vat-reverse-charge/ (2018. 08. 14.)
- Magyar Szilvia (2011): *Fordított adózás szabályai*. Forrás: www.jogiforum.hu/hirek/26304 (2019. 08. 23.)
- NAV évkönyv 2015. Forrás: https://nav.gov.hu/data/cms404657/NAV_Evkonyv_2015_CD.pdf
- NAV évkönyv 2016. Forrás: https://nav.gov.hu/data/cms436895/NAV_evkonyv_2016.pdf
- NAV évkönyv 2017. Forrás: https://nav.gov.hu/data/cms479562/NAV_evkonyv_2017.pdf
- NAV évkönyv 2018. Forrás: www.nav.gov.hu/data/cms496584/NAV_evkonyv_2018.pdf

ABSTRACT

Branches and Targets of Carousel Fraud Schemes

SZABÓ Barna

Carousel fraud is one of the basic schemes of cross-border organised VAT the fight against it became current, and it is at the same time a challenge for the National Tax and Customs Administration and its predecessors. This article aims to introduce this fraud scheme and the tax administration-, law enforcement- and criminal investigation toolkits ('branches') used in combating it, and to allocate each tool ('arms') to the efforts ('targets') made to eradicate the relevant elements characterising the working mechanism of carousel fraud. Additionally, I also intend to point out the necessity of measurement of carousel fraud in criminal statistics, the relevance of which, in addition to the general feedback, lies in the application of general reverse taxation implemented in the EU on a temporary basis not long ago.

Keywords: carousel fraud, general reverse taxation, property insurance, criminal statistics

Ügyfélelőnyök az Uniós Vámkódexben

SZENDI Antal¹

E tanulmány célja, hogy az olvasó megismerje azokat a gazdálkodókat érintő előnyöket, amelyek megtalálhatók az Uniós Vámkódexben. Mint az általában ismert, a vám olyan adójellegű fizetési kötelezettség, amelyet akkor kell fizetni, amikor egy áru egy másik országból bekerül az unió területére. A vámjogszabály azonban nem minden esetben ír elő konkrét fizetési kötelezettséget. Ténylegesen közterhet fizetni csak akkor kell, ha az áru azzal a céllal érkezik be, hogy az végleg bekerül az EU belső piacára. Az esetek jelentős részében azonban árubehozatal nem végleges szándékkal történik, hanem megmunkálás, feldolgozás céljából, így - véglegesség hiányában - fizetési kötelezettség sem keletkezik. A tanulmány azokat az eseteket mutatja be, amelyek kifejezetten kedvezőek a gazdasági szereplők számára.

Kulcsszavak: Uniós Vámkódex, közteher, árubehozatal, gazdasági szereplők

Bevezetés

A tanulmány címének értelmezése során felmerülhet a kérdés, hogy milyen ügyfélelőnyök lehetnek egy vámellenőrzés, illetve egy vámeljárással kapcsolatban? A kérdés megválaszolásához szükséges megismerni az Európai Unió vámrendszerének működését, a téma szempontjából releváns folyamatait. Magyarország 2004-től az Európai Unió teljes jogú tagja, ezért figyelembe véve az uniós jog elsődlegességének elvét, csatlakozásunk óta nemzeti vámjogszabály helyett az Uniós Vámkódex (UVK) előírásait alkalmazzuk.²

Amennyiben az Európai Unióba egy tagállamnak nem minősülő országból vagy területéről áru érkezik be, az szükségképpen vámellenőrzés alá esik. Tekintettel arra, hogy az Európai Unió egyben vámuniót³ is alkot, így a közösségi vámérdék szempontjából valójában mindegy, hogy melyik tagállamba érkezik meg az áru. A vámellenőrzés a vámhatóságok által elvégzett konkrét intézkedések, amelyek célja az, hogy biztosítsák az unió vámterülete és az e területen kívüli országok vagy területek között szállított áruk beléptetését, kiléptetését, árutovábbítását, szállítását, tárolását és meghatározott célra történő felhasználását, valamint a nem uniós áruknak és a meghatározott célra

¹ SZENDI Antal dr., püör. ezredes, mesteroktató, NKE RTK, Vám-és Pénzügyőri Tanszék
Antal SZENDI Customs Colonel, Master Instructor, NUPS Faculty of Law Enforcement, Department of Customs and Finance Guard, NUPS Faculty Law Enforcement Department of Customs and Finance Guard
<https://orcid.org/0000-0001-5177-6376>; szendi.antal@nav.gov.hu

² Szalayné Sándor (2003) 210.

³ Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Rómában 1957. március 25-én aláírt szerződés (római szerződés) vámunióról szóló 1. szakasz 12. bekezdése. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:11957E/TXT> (2019. 09. 20.)

történő felhasználás alatt lévő áruknek az unió vámterületén belüli jelenlétét és szállítását szabályozó vámjogszabályoknak és a más jogszabályoknak való megfelelést.⁴

A fentiek alapján a tagállami vámhatóságok az áruk behozatala, illetve kivitele során elvégezhetnek minden olyan ellenőrzést,⁵ amit szükségesnek tartanak ahhoz, hogy az Unió Vámkódexben megfogalmazott⁶ küldetésüknek meg tudjanak felelni. A vámhatóságok felügyelik elsődlegesen az unió külkereskedelmét, hozzájárulnak ezzel a tisztességes és nyitott kereskedelemhez. Tevékenységükkel lehetővé teszik a közös kereskedelempolitika és azzal összefüggő más közös uniós politikák végrehajtását, valamint elősegítik az ellátási láncok átfogó biztonságát. A tagállami vámhatóságok így olyan intézkedéseket hoznak, amelyek célja különösen:

1. az unió és tagállamai pénzügyi érdekeinek védelme;
2. az unió védelme a tisztességtelen és jogellenes kereskedelemmel szemben, a jogszerű üzleti tevékenység támogatása mellett;
3. az unió és lakói biztonságáról és védelméről, valamint a környezetvédelemről való gondoskodás, szükség szerint más hatóságokkal szorosán együttműködve; és
4. megfelelő egyensúly fenntartása a vámellenőrzések és a jogszerű kereskedelem megkönnyítése között.⁷

Témánk szempontjából a 4. pontban foglaltaknak van jelentősége, mert a kereskedelmi könnyítések megvalósulása jelentős részben a vámszabályok ügyfélbarátságán múlik. Az Unió Vámkódex rendelkezései arra a kereskedelemben előforduló alapkérdésre épülnek fel, hogy az áru behozatala milyen célból történik az Európai Unió területére. A cél egyaránt lehet végleges vagy ideiglenes. Amennyiben végleges céllal történik a behozatal, a fő szabálytól eltérően a vámjogszabály arra is lehetőséget ad, hogy az áru után ne keletkezzen azonnal vám- és egyéb közteherfizetési⁸ kötelezettség. Amennyiben a behozatal ideiglenes jelleggel történik,⁹ az esetben vagy nem keletkezik semmilyen fizetési kötelezettség, vagy csak az esedékes vám töredékét kell havonta megfizetni. Külön figyelmet igényelnek azok a gazdálkodók, amelyek meghatározott feltételek mellett külön kedvezményekben részesülhetnek eljárásaik során. Számos ilyen kedvezmény létezik, azonban a legfontosabb az Engedélyezett Gazdálkodói (AEO) tanúsítvány kiadása, amely az ellenőrzések számának észszerű csökkentését teszi lehetővé.¹⁰ Az említett EU-program és a hozzá hasonló elveket követő programok, mint például

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 952/2013/EU rendelete (2013. október 9.) az Unió Vámkódex létrehozásáról (UVK) 5. cikk 3. pont.

⁵ Az ellenőrzés lehet külső, belső áruvizsgálat, a szállítmányok, szállítóeszközök, csomagok megvizsgálása, sértetlenségéről való meggyőződés.

⁶ UVK 3. cikk.

⁷ UVK 3. cikk.

⁸ A tagállamok által beszedett vámok 80%-a az Európai Unió költségvetését illeti meg, míg a fennmaradó 20% a tagállamot illeti. Az egyéb teher pedig azokat az adókat jelenti, amelyeket a vámmal együtt kell kivetni és beszedni, és tagállami jogalkotási hatáskörbe tartoznak.

⁹ Lásd lejjebb: ideiglenes behozatal és aktív feldolgozás.

¹⁰ Schramm (2015) 59–68.

az Amerikai Egyesült Államok C-TPAT¹¹ programja tartósan alacsony kockázatú gazdálkodók számára biztosít előnyöket.¹²

Vámeljársók

Figyelemmel a bevezetőben írtakra áttekintem az egyes vámeljársókat és azok bemutatása során külön kiemelem a témánk szempontjából lényeges jellemzőket.

Szabad forgalomba bocsátás

A szabad forgalomba bocsátás az egyik legismertebb vámeljársó, amely az importárúk forgalomba hozatalát teszi lehetővé. A vámeljársó lefolytatását követően az áruk vámjogi státusza¹³ megváltozik, mert uniós áruvá válnak. A vámkezelés során – itt eltekintve a vámmentességek eseteitől – vám- és egyéb teherfizetési kötelezettség keletkezik, amelyre a vámjogszabály nagyon méltányos, *10 nap* fizetési határidőt állapít meg annak ellenére, hogy jogintézmény elnevezése: *azonnali vámfizetés*. További kedvezményeket is találhatunk a jogszabályban a fizetési határidőkre vonatkozóan. A *halasztott vámfizetés* jogintézménye lehetővé teszi, hogy a gazdálkodó a fizetési kötelezettségét *30 napon belül rendezze*, vagy amennyiben heti összevonási engedéllyel rendelkezik, a *tárgyhatet követő negyedik hét péntekéig* fizesse meg a közterheket. Mindezekben túlmenően további lehetőség, hogy havi összevonás esetén a tárgyhónapot követő hónap 16. napjáig tegyen eleget az ügyfél fizetési kötelezettségének.¹⁴ Azt gondolom, hogy jelentős könnyítés a kereskedők számára, hogy akár 10, 26, 30, illetve 45 nap fizetési haladékot kapnak a vámfizetésre, hiszen előbb forgalomba hozhatják az árukat, és annak bevételeiből egyenlíthetik ki a közterheket.

Külön jelentősége van a szabad forgalomba bocsátásnál az egyszerűsített eljárásoknak is.¹⁵ Ennek lényege abban áll, hogy nem kell minden egyes szállítmányt külön-külön vámkezelni, hanem egy meghatározott időszak alatt beérkezett nem uniós árukat egyszerre kell – egy eljárásban – vámeljársó alá vonni. Nem szabad elfeledkeznünk a kockázatelemzés nyújtotta előnyökről sem.¹⁶ Az elektronizáció nagyarányú fejlődése ráadásul újabb lehetőséget nyitott meg a kockázatelemzés és -kezelés számára, amely

¹¹ Vám és Kereskedelmi Együttműködés a Terrorizmus Ellen.

¹² Csaba (2012) 69–77.

¹³ Az áru lehet uniós, illetve nem uniós áru.

¹⁴ Suba–Szendi (2018) 94–95.

¹⁵ Wagner (2019) 107–109.

¹⁶ Lásd: 2006. évi XLII. törvény a vámeljársók egyszerűsítéséről és összehangolásáról szóló, Kiotóban, 1973. május 18-án kelt nemzetközi egyezmény Brüsszelben, 1999. június 26-án létrehozott Módosító Jegyzőkönyvének kihirdetéséről. Az egyezmény mellékletének a vámenőrzésekről szóló 6. fejezet 6.3. pontjában foglalt kötelező rendelkezés a vámhatóságok számára kockázatkezelés alkalmazását írja elő a vámenőrzések végrehajtása során. A felülvizsgált Egyezményt az Európai Unió is implementálta az Európai Unió Tanácsának 2003/231/EK határozata az Európai Közösségeknek a vámeljársók egyszerűsítéséről és összehangolásáról szóló nemzetközi egyezmény (kiotói egyezmény) módosító jegyzőkönyvéhez való csatlakozásáról (2003. március 17.).

hozzájárul a kockázatos szállítmányok pontosabb azonosításához, illetve tágabb értelemben a bevételi hatóságok erőforrásainak hatékonyabb felhasználásához.¹⁷

Ideiglenes behozatal

Az ideiglenes behozatali eljárás lehetővé teszi az újrakivitelre szánt nem uniós áruk behozatalát az unió vámterületére teljes vagy részleges mentesség mellett. Ez esetben is történik árubehozatal, tehát elvileg vám- és egyéb teherfizetési kötelezettség keletkezik. Az összeget azonban nem kell megfizetni, mivel az ügyfél szándéka nem arra irányult, hogy az áru végleg az Európai Unió területén maradjon. Az első esetben (teljes vámmentesség) egyáltalán nem keletkezik semmilyen fizetési kötelezettség, a másik esetben igen, azonban az nem számottevő. Egyéb esetben is találunk könnyítéseket a jogintézmény esetében, hiszen nem kell például kereskedelempolitikai intézkedéseket alkalmazni az áruk tekintetében (hacsak azok nem tiltják meg a nem uniós áru beléptetését).¹⁸

Az ideiglenes behozatali eljárásban az áruknak változatlan állapotban kell maradniuk, kivéve a használatból eredő szokásos értékcsökkenést.

Az eljárás keretében megengedett a javítás és a karbantartás, beleértve a nagyjavítást és a beállításokat, valamint az áru állapotának megőrzését és a használatára vonatkozó műszaki előírásoknak való megfelelés biztosítását célzó intézkedések megtételét is. Az ideiglenes behozatal közvetve nyújt segítséget a gazdasági élet fejlődéséhez. Ugyanis a nemzetközi rendezvényekre, konferenciákra, kiállításokra ideiglenes jelleggel beérkező kiállítási tárgyak után nincs fizetési kötelezettség, azonban mégis gazdasági hasznot hozhat, ugyanis egy sikeres kiállítás és bemutató után számos külkereskedelmi szerződés jöhet létre. Elmondhatjuk, hogy a vámszabályok itt is kifejezett segítséget nyújtanak az érintett gazdálkodóknak. A napi életben gyakran előforduló esetekben – forgalomgyorsítási érdekből is – a kereskedelmi szállítóeszközök (tehergépkocsik, vasúti kocsik, repülőgépek), valamint raklapok, szállítótartályok¹⁹ alakiság nélkül teljes vámmentességgel lépik át a vámhatárt. Az adminisztrációs *terhek megszüntetése, az ezzel megtakarított idő szintén a gazdasági élet szereplőinek a javára válik*. Szükséges kiemelni továbbá, hogy az ideiglenesen behozott áruk – alapszabályként – *24 hónapig maradhatnak* a vámunió területén, sőt egyes különleges esetben ez a határidő 10 évre is meghosszabbodhat.²⁰ A gazdasági élet napi ritmusát tekintve ez elegendő idő ahhoz, hogy az ideiglenes behozatal elérje a célját. Ritkább eset, amikor egyéb célból érkezik be ideiglenes jelleggel áru az unióba. Ilyenkor a részleges vámmentességet kell alkalmazni, ami azt jelenti, hogy nem a kiszabott vám és általános forgalmi adó teljes ösz-

¹⁷ Csaba (2018) 47–57.

¹⁸ UVK 250. cikk.

¹⁹ A Bizottság (EU) 2015/2447 végrehajtási rendeletének (VA) 208-236. cikke tartalmazza az árukort.

²⁰ Lux (2017) 128.

szegét, hanem annak mindössze 3%-át *kell havonta* úgynevezett „használati vámként” megfizetni.²¹

Vámraktározás

A vámraktározási eljárás a tanulmány tekintetében kiemelt helyet foglal el. Ez az a vámeljárás, amely talán a legtöbb előnyt biztosítja a gazdálkodók számára. Mindenekelőtt azt teszi lehetővé, hogy behozzák a nem uniós árukat az Európai Unióba, *betárolhatják vámraktárba anélkül, hogy bármilyen közteherfizetési kötelezettségük keletkezne.* Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a beérkezést követően akkor hozza forgalomba az ügyfél az áruját, amikor akarja, azaz a legjobb gazdasági feltételek mellett tudja majd értékesíteni. Magához a vámraktározási eljárásához semmilyen külön engedély nem kell, sőt az árukra vonatkozó kereskedelempolitikai intézkedéseket sem kell alkalmazni, mivel az áru nem kerül forgalomba a szabadpiacon. Természetesen, ha az áru beléptetése az unió területére eleve tiltott, az esetben vámraktározásról sem lehet szó.²² Képzelnünk el például egy építőanyag-kereskedő gazdálkodót, aki kedvezményes áron tud beszerezni faanyagot. Köztudott, hogy az építkezési kedv a hideg hónapokban kevésbé intenzív, tehát az érintett termékkör is kevésbé fogy. A tavasz kezdetével azonban mindez a visszajára fordul, és megnő a kereslet az építőanyag iránt. Ezen a ponton jelentkezik a vámjog biztosította előny: az ősszel behozott építőanyagot vámraktárban tárolhatta a tulajdonos. Ahogy a kereslet indokolja, nyomban szabad forgalomba tudja hozni, megfelelő áron értékesítve a faanyagokat.

A továbbiakban meg kell említeni két másik fontos tényezőt is: a *határidőkre* és magára a *tárolásra* vonatkozó rendelkezéseket. A határidők tekintetében fontos, hogy a vámjogszabály *nem szabályozza a raktározás időtartamát*, tehát elvileg bármeddig lehet az áru a vámraktárban.²³ Ezzel is a lehető legszélesebb cselekvési szabadságot biztosítja a gazdálkodó számára. Az más kérdés, hogy alapvetően a gazdasági életben nem azért történik az áruk behozatala, hogy azok vámraktárban maradjanak. Magára a tárolásra vonatkozóan is többféle lehetőséget kínál fel a szabályozás. A gazdálkodó *választhat a vámraktártípusok között* aszerint, hogy az üzleti tervéhez melyik áll közelebb. Így tárolhatja az áruját I. típusú vámraktárban (ahol a felelősség az üzemeltetőé), II. típusú vámraktárban (ahol viszont a felelősség a beraktározóé), III. típusú vámraktárban (amelyet a vámhatóság üzemeltet), illetve létesíthet saját maga is magánvámraktárt. A fentiekén túlmenően elvégezhet minden olyan műveletet, amely nem eredményezi az áru állagának a megváltozását, azt csak fenntartani, illetve javítani lehet. Mindezeket figyelembe véve elmondható, hogy a vámraktározási vámeljárás tulajdonképpen

²¹ Ezen szabály a gyakorlati alkalmazása azt jelenti, hogy egy áru legfeljebb 33 teljes és egy megkezdett hónapig maradhat ideiglenes behozatalban.

²² UVK 237. cikk (1) bekezdés.

²³ Természetesen veszélyes, speciális áruk tekintetében korlátozható a raktározás ideje, amennyiben az veszélyt jelenthet az emberekre, állatokra, növényekre, illetve a környezetre.

egy speciális fizetési halasztást is jelent. Csak akkor kell a vámot és az egyéb terhet megfizetni, ha az áru ténylegesen forgalomba kerül, előtte azonban korlátlan ideig tárolható az Európai Unió területén.

Aktív feldolgozás

Az aktív feldolgozás – mint az az elnevezésből is kitűnik – olyan különleges vámeljárás, amely lehetővé teszi, hogy a nem uniós árukat az unió vámterületén egy vagy több feldolgozási műveletnek vessék alá. Ha beérkezik az áru egy harmadik országból (általában alapanyag vagy félkész termék formában), majd az unióban feldolgozzák, és ezt követően a végtermék vissza- vagy kiszállításra kerül egy másik országba, akkor az ilyen célból beérkezett áruk után nem kell behozatali vámot és egyéb terhet fizetni. Kereskedelempolitikai intézkedések sem vonatkoznak rájuk, mivel – alapszabályként – nem kerülnek forgalomba a közös vámterületen. (Ha a későbbiekben mégis, akkor a szabad forgalomba bocsátás vámeljárás alkalmazása ad erre lehetőséget.)²⁴ Tehát *beérkezik egy áru vám- és általánosforgalmiadó-fizetési kötelezettség nélkül*, majd ugyanezt az árut megváltozott állapotban²⁵ visszaszállítják külföldre. Az áru állagváltozáson esett át, azaz dolgoztak vele belföldön, így a *munkahelyteremtő hatás* is járulékos ügyfélelőnyként értékelhető.

Feldolgozási műveletek alatt megmunkálást, összeállítást, össze- és szétszerelést, hozzáillesztést, javítást²⁶ és megsemmisítést értünk. Feldolgozási műveletnek minősül továbbá olyan áruk felhasználása is, amelyek ugyan nem épülnek be a végtermékbe, de lehetővé teszik, vagy megkönnyítik azok előállítását.

Az aktív feldolgozási eljárás – a megsemmisítés, javítás, gyártási segédanyag felhasználása kivételével – csak olyan esetekben alkalmazható, ha az eljárás alá vont áruk a feldolgozott termékekben beazonosíthatók. A külkereskedelmi ügyletek sokféleségére jellemzően, ez esetben is több lehetőség közül választhat a gazdálkodó, hogy milyen szerződés alapján érkezik be a nem uniós áru. Elsőként említhető ezek közül a *bérmunkaügylet*, amelynek során a beérkező nem uniós áru (alapanyag, félkész termék) a külföldi fél tulajdonában marad, a belföldi gazdálkodó azért nem fizet. Bérmunkaszerződés alapján elvégzik a szükséges tevékenységet, amelyért a külföldi fél bérmunkadíjjal tartozik. A következő lehetőség a *feldolgozósos ügylet*, amelynek esetében a feldolgozást végző a vételárat megfizeti a külföldi félnek, ezt követően már mint tulajdonos dolgozza fel azt, és megváltozott állapotban kiszállítja a közösségi vámhatáron túlra. Harmadik lehetőség az *export/import aktív feldolgozás*, amely a nem uniós áruknak a termék feldolgozott állapotban történő kiszállítása előtt történik. Negyedik lehetőség az úgynevezett *import/export aktív feldolgozás*, amikor

²⁴ UVK 256. cikk.

²⁵ Vámjogi értelemben a „megváltozott állapot” azt jelenti, hogy az árubesorolás (azaz a termék vámtarifaszáma) megváltozik.

²⁶ A javítás olyan művelet, amelynek eredményeként az eredeti rendeltetésre alkalmatlanná vált termék arra újra alkalmassá válik.

a helyettesítő áruból készült el a végtermék és az előzetesen kivitelre kerül, de az importáru csak a kiszállítást követően érkezik be.

A *helyettesítő áru*²⁷ olyan uniós áru, amely az importáru helyett kerül felhasználásra a végtermék elkészítése során. Ebből következik, hogy a helyettesítő árunak ugyanolyannak kell lennie, mint az importárúnak, így különösen meg kell egyezni a tarifális besorolásuknak (a vámtarifaszám első nyolc számjegye azonos kell legyen), azonos műszaki tulajdonságokkal kell rendelkezniük és a minőségüknek is azonosnak kell lenniük.

Az aktív feldolgozás vámeljárás keretében behozott nem uniós árukkal el kell számolni. Fő szabályként az elszámolás a *végtermék újrakivitelével*²⁸ valósul meg. Az aktív feldolgozási eljárást lezárja az áru valamilyen más vámeljárás alá vonása is. Amennyiben kéri a szabad forgalomba bocsátást, úgy a vám- és egyéb teher összegét meg kell állapítani és az általános szabályok szerint meg kell fizetni.

Azonban ha a szabad forgalomba kerülés esetén nem keletkezik vámtartozás (vagyis a vámtarifaszámhoz tartozó vámtétel 0%), nem szükséges külön árnyilatkozatot benyújtani, hanem elegendő *adónyilatkozatot* tenni. Az aktív feldolgozás engedélyese minden naptári hónapot követő 10. napig köteles a fent említettek alkalmazása során az adóterhek megállapításához szükséges adónyilatkozatot benyújtani az adófizetési kötelezettség keletkezésekor az engedélyben megjelölt vámhivatálnál. Nem kell benyújtania az áfafizetési kötelezettség megállapításához szükséges adónyilatkozatot annak a gazdálkodónak, aki rendelkezik az áfa önadózással történő megállapítására jogosító engedéllyel, és egyéb adófizetési kötelezettsége a vámhatóság felé nem keletkezik.

Az engedélyesnek, az áruk megmunkálásával, feldolgozásával járó tevékenységet végző személynek a vámhatóság által jóváhagyott formában meghatározott nyilvántartást kell vezetnie.

Az aktív feldolgozási tevékenység végzését a vámhatóság – a gazdálkodó kérelmére – engedélyezi. Az engedély kiadásához a következő konjunktív feltételeknek kell megfelelnie a kérelmezőnek:

1. A tevékenység végzését az *unió vámterületén letelepedett személy* kérelmezheti. Indokolt esetben engedélyezhető az unió vámterületén kívül letelepedett személy részére is, ekkor az az illetékes vámhatóság, ahol az árut először fel fogják dolgozni.
2. Az esetlegesen felmerülő vámtartozás és egyéb terhek összegének mértékéig biztosítékot kell nyújtani.
3. További követelmény, hogy a végtermékben a feldolgozott áru azonosítható legyen.
4. Amennyiben helyettesítő árut kíván felhasználni, az erre vonatkozó szabályokat be kell tartania a kérelmezőnek.

²⁷ Dézsi-Zoltay (2016) 59.

²⁸ Az újrakivitel meg kell különböztetnünk a kivitelől. Újra kivinni vámjogi értelemben csak nem uniós árut, kivinni viszont csak uniós árut lehet. Az újrakivitel szót akkor alkalmazza a jogszabály, amikor a korábban beérkezett nem uniós árut ismételtelen vissza- vagy kiszállítanak egy harmadik országba.

A fentiekből megállapítható, hogy a vámjogi szabályozás ez esetben is kifejezetten gazdálkodóbarát rendelkezéseket tartalmaz. A könnyítések közvetve a munkahelyteremtéshez is hozzájárulnak úgy, hogy egy *alapadminisztrációs eljárás lefolytatásán kívül semmilyen egyéb költségekkel járó kötelezettséget nem tartalmaz.*

Nem vám eljárásokhoz kapcsolódó ügyfélelőnyök

Az Unió Vámkódexben további előnyös lehetőségeket biztosítanak a gazdasági társaságok számára, amelyeket jogszerűen vehetnek igénybe.

Az árunyilatkozat

A konkrét vám eljárásokon túl azonban más vámjogi intézmények mögött is számos – ügyfeleknek kedvező – vámigazgatási intézkedések és eljárások rejlenek. Ilyen jogintézmény például az árunyilatkozat is.²⁹ Az árunyilatkozat benyújtására vonatkozó szabályok alkalmazása attól függ, hogy az árunyilatkozat benyújtása normál, vagy egyszerűsített eljárás keretében történik-e. *Normál eljárásban* az árunyilatkozat személyesen kerül benyújtásra a nyilatkozattevő vagy a vámjogi képviselő által. A vámhatóság képviselője jelen van az eljárásban, amely a vámhatóság hivatali helyiségében vagy az általa kijelölt helyen történhet.

1. *Egyszerűsített eljárásban* a bizalmi elv érvényesül, ezért a benyújtásakor nem kell, hogy a vámhatóság jelen legyen. Amennyiben az ügyfél kérelmére a vámhatóság engedélyezte az egyszerűsített eljárás alkalmazását, úgy az alábbi módok alkalmazására van lehetőség:
2. *Egyszerűsített árunyilatkozat*³⁰ esetén a árunyilatkozat adatai hiányosak, vagy nincs csatolva valamennyi okmány.
3. *Eltérő vámtarifaszámok alá tartozó árukra vonatkozó árunyilatkozatok*³¹ esetén a nyilatkozattevő kérelmére engedélyezheti a vámhatóság, hogy a legmagasabb vámtételű áru vámtarifaszáma alapján vessék ki a vámot az egész szállítmányra. Ez nem vonatkozik azokra az árukra, amelyekre valamely korlátozás vagy tilalom van hatályban, illetve a jövedéki termékekre.
4. *Központi vámkezelésre vonatkozó árunyilatkozatok*³² a vámhatóság engedélyével alkalmazhatók. Az árunyilatkozatot a letelepedés helyén illetékes vámhivatalhoz kell benyújtani, míg a vám elé állítás másik vámhivataloknál történhetett meg.

²⁹ Suba–Szendi (2018) 24–25.

³⁰ UVK 166. cikk.

³¹ UVK 177. cikk.

³² UVK 179. cikk.

*Bejegyzés a nyilatkozattevő nyilvántartásába*³³ a vámhatóság engedélyével történhet. Ha a nyilatkozattevő nyilvántartásába bejegyzés formájában nyújt be árunyilatkozatot, az árunyilatkozat a bejegyzés pillanatában elfogadottnak tekintendő.

Áttekintve az árunyilatkozatra vonatkozó rendelkezéseket, megállapítható, hogy a vámjogszabályban foglalt lehetőségek alkalmazása alapján nem szükséges minden egyes beérkezett szállítmány után külön-külön árunyilatkozatot benyújtani. Lehetőség nyílik arra, hogy meghatározott időtartam alatt beérkező árukra csak egy árunyilatkozatot nyújtson be az ügyfél. Ezzel jelentős időmegtakarítás érhető el, valamint az adminisztrációs teher is csökken. Az ügyfél elektronikus úton is előterjesztheti az árunyilatkozatokat, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy ma már az ügyfél-vámhatóság közötti kommunikáció szinte kizárólag elektronikus úton zajlik.³⁴ Természetesen ez esetben is lehetősége van a vámhatóságnak konkrét ellenőrzést tartani.

Átmeneti megőrzés

Az átmeneti megőrzés a nem uniós áruk azon helyzete, amikor azokat a vám elé állításuk és a vámeljárással alá vonásuk vagy újrakivitelük közötti időszakban vámfelügyelet³⁵ alatt tárolják ideiglenes jelleggel. A definícióból az következik, hogy az átmeneti megőrzés nem vámeljárással, hanem egy olyan vámigazgatási intézkedés, amelynek célja megfelelő idő biztosítása az ügyfélnek arra, hogy eldöntse, milyen vámeljárással kéri részesíteni az adott árut.

A nem uniós áruk vám elé állításukkor – a törvény erejénél fogva – átmeneti megőrzésbe kerülnek. A vám elé állított nem uniós áruk tekintetében átmeneti megőrzési árunyilatkozatot kell benyújtani legkésőbb az áruk vám elé állításának időpontjában, amely tartalmazza az átmeneti megőrzésre irányadó rendelkezések fogantatásához szükséges összes adatot.

A vámhatóságok átmeneti megőrzési árunyilatkozatként elfogadhatnak hivatkozást a szóban forgó árura vonatkozóan benyújtott bármely belépési gyűjtő árunyilatkozatra, szükség szerint kiegészítve az átmeneti megőrzési árunyilatkozaton feltüntetendő adatokkal, vagy manifeszt okmányt, illetve más fuvarokmányt, ha azok tartalmazzák az átmeneti megőrzési árunyilatkozaton feltüntetendő adatokat.

A vámhatóságok továbbá kereskedelmi, kikötői vagy szállítási informatikai rendszerekben tárolt adatokat elfogadhatnak az átmeneti megőrzési árunyilatkozatok

³³ UVK 182. cikk.

³⁴ Hazánkban a vámigazgatási eljárások elektronizálása jogszabályok szintjén 1996-ban kezdődött, amely a konkrét eljárások elektronizációjában 2000. július 1-től kezdődően öltött testet az egyszerűsített vámeljárással területén. Mára az elektronikusan benyújtott árunyilatkozatok döntő részarányát képviselik. Vö. Suba (2019) 205.

³⁵ A vámfelügyelet olyan vámigazgatási intézkedés, amelynek célja a vámjogszabályokban – illetve amennyiben ez szükséges, egyéb jogszabályokban foglalt rendelkezések betartása. Az áru mindaddig vámfelügyelet alatt marad, ameddig annak vámjogi státuszának meghatározásához szükséges. A nem uniós árut addig kell vámfelügyelet alatt tartani, ameddig annak vámjogi státusza meg nem változik, illetve ameddig ki nem viszik az uniós vámterületéről. Uniós áru tekintetében a vámfelügyelet addig tart, ameddig arra az áruk vámjogi státuszának meghatározásához szükség van. A vámfelügyelet megvalósulásának feltételei: 1. a nyilvántartásba vétel, 2. vámbiztosíték nyújtása, 3. az áru azonosságának biztosítása.

benyújtásához. Az átmeneti megőrzési árnyilatkozatot érkezési értesítésnek, vagy az áruk vám elé állítása céljára is felhasználhatók, amennyiben azok eleget tesznek a jogszabályban meghatározott feltételeknek.

Az átmeneti megőrzési árnyilatkozatot a vámhatóságoknak meg kell őrizniük, hogy ellenőrizhessék, hogy az érintett árukat a későbbiekben vám eljárás vagy újrakiviteli eljárás alá vonták-e. A nyilatkozattevő számára ilyen irányú kérelem esetén meg kell engedni, hogy az átmeneti megőrzési árnyilatkozat benyújtását követően annak egy vagy több adatát módosítsa. A módosítás nem eredményezheti azt, hogy az árnyilatkozat az eredeti áruktól eltérő árukra vonatkozzon.

Az átmeneti megőrzés szintén olyan célokat szolgál, amelyek *kifejezetten ügyfélbarát vámigazgatási intézkedésnek értékelhetők*. A legfontosabb előnye a jogszabályban rögzített határideje,³⁶ amely *legfeljebb 90 nap*. Három hónapi időintervallumnak elegendőnek kell lennie annak eldöntésére, hogy egy beékezett nem uniós áruval mit is kezdjen az adott gazdálkodó. Az uniós vámrendszer áttanulmányozása során még számos olyan rendelkezést találhatunk, amely a gazdálkodókat segíti abban, hogy – a jogszerűség szem előtt tartásával – minél korábban hozzájuthassanak az áruikhoz, és azokat vagy értékesíteni, vagy a gazdasági célok érdekében megfelelően hasznosítani tudják.

Összefoglalás

Mint az előzőekben láttuk, a közösségi vámjog számos ponton tartalmaz a külkereskedelemben részt vevő gazdasági társaságok számára jogszerűen igénybe vehető előnyöket. Ezeknek célja a kereskedelem elősegítése, könnyítése, a vámügyi formalítások egyszerűsítése, az ügyfelek és a vámhatóságok közötti együttműködés elősegítése. A kedvezmények egy része konkrét vám eljárásához kötődik, amelyek során a vám- és egyéb (adó)terhek megfizetésére kapnak a gazdálkodók pontosan meghatározott időkedvezményt, könnyebben finanszírozhatóvá, illetve tervezhetőbbé téve azt. Az időkedvezmény lehetővé teszi azt is, hogy kedvezőbb piaci körülmények közt hozzák forgalomba az árukat, mint amelyek a behozatalkor érvényben vannak. Kiemelést érdemel a vám eljárások során nyújtott ügyfélelőnyök közt az aktív feldolgozás, amely munkahelyteremtő hatásával közvetett gazdasági élénkítő hatást is gyakorol.

Más kedvezmények egyszerűsítik a vámfizetést a végleges rendeltetéssel behozott nem közösségi árukra alkalmazott fő szabály szerinti vámfizetés esetéhez képest, illetve az ideiglenes eljárások adminisztratív terheit csökkentik. Utóbbiak a vám eljárásokon kívül a vámügyi intézkedések, illetőleg az árnyilatkozat-adás terén biztosított előnyöknél is megtalálhatók.

Ezen kedvezmények alkalmazhatósága közvetlenül vagy közvetett módon a gazdasági társaságok kockázati értékelésén is múlik. Az ügyfélelőnyök összességükben pedig a külkereskedelem előtt álló akadályok leépítését, a terhek csökkentését

³⁶ UVK. 149. cikk.

szolgálják, illetőleg a kereskedelmi könnyítések körében értelmezhetők, amelyek a külkereskedelem költségeit mérsékelik.

IRODALOMJEGYZÉK

- Csaba Zágón (2012): Határellenőrzés kockázati értékelése: határátkelőhelyek kockázati profilja és ennek lehetséges eleme az előértesítés. *Magyar Rendészet*, 12. évf. 1. sz. 69–77.
- Csaba, Zágón (2018): Experiences and spread of risk analysis in the law enforcement. In Czene-Polgár Viktória – Zsámbokiné Ficskovszky Ágnes szerk.: *Innováció, elektronizáció, tudásmenedzsment*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. 47–57.
- Dézi Zsolt – Zoltay Gergely (2016): *Vámjogi ismeretek. Vám-, jövedéki- és termékdíj ügyintézők kézikönyve*. Budapest, Saldo Kiadó.
- Lux, Michael (2017): *Útmutató az Uniós Vámkódexhez*. Budapest, Magyar Vámügyi Szövetség.
- Schramm, Hans-Joachim (2015): Who benefits most from AEO certification? An Austrian perspective. *World Customs Journal*, Vol. 9, No. 1. 59–68.
- Suba László – Szendi Antal (2018): *Az uniós vámjog vázlatja*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Suba László (2019): Az árumozgás-felügyelet elektronizálási folyamata a vámhatóságnál. In Zsámbokiné Ficskovszky, Ágnes szerk.: *Biztonság, szolgáltatás, fejlesztés, avagy új irányok a bevételi hatóságok működésében*. Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat. 202–217. DOI: <https://doi.org/10.37372/mrttpvt.2019.1.13>
- Szalayné Sándor Erzsébet (2003): *Az Európai Unió közjogi alapjai*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus Kiadó.
- Wagner, Gert R. (2019) *Schnelleinstieg Zoll für Export und Import 2019*. 3. Auflage. Freiburg–München–Stuttgart, Haufe Group. DOI: <https://doi.org/10.34157/9783648113486-35>

Jogforrások

2006. évi XLI. törvény a vámeljáráások egyszerűsítéséről és összehangolásáról szóló, Kiotóban, 1973. május 18-án kelt nemzetközi egyezmény Brüsszelben, 1999. június 26-án létrehozott Módosító Jegyzőkönyvének kihirdetéséről.
- A Bizottság (EU) 2015/2447 végrehajtási rendelete (2015. november 24.) az Uniós Vámkódex létrehozásáról szóló 952/2013/EU európai parlamenti és tanácsi rendelet egyes rendelkezéseinek végrehajtására vonatkozó részletes szabályok megállapításáról (VA)
- Az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó Rómában 1957. március 25-én aláírt szerződés (római szerződés). Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:11957E/TXT> (2019. 09. 20.)
- Az Európai Parlament és a Tanács 952/2013/EU rendelete (2013. október 9.) az Uniós Vámkódex létrehozásáról (UVK)
- Európai Unió Tanácsának 2003/231/EK határozata az Európai Közösségeknek a vámeljáráások egyszerűsítéséről és összehangolásáról szóló nemzetközi egyezmény (Kiotói Egyezmény) módosító jegyzőkönyvéhez való csatlakozásáról (2003. március 17.)

ABSTRACT

Customer Benefits in the EU Customs Code

SZENDI Antal

This study provides an insight into the benefits of the economic operators specified in the EU Customs Code. As it is commonly known, customs duties are tax liabilities which are payable when a product enters into the territory of the Union from another country. However, customs legislation does not always prescribe a specific obligation to pay. The customs burden is paid when the goods arrive in the internal market of the European Union, and it is of their final destination. However, in a significant part of the cases, the importation of goods is not the ultimate purpose. For instance, interim work processes often occur and, due to the absence of finality, there is no need to pay customs duties. The study explains such cases that are particularly beneficial to economic operators.

Keywords: *EU Customs Code, public duties, import of goods, economic operators*

Az Európai Unió Bíróságának jogfejlesztő szerepe a héa rendszerében

SZLIFKA Gábor¹

Nem túlzás azt mondani, hogy a héa rendszerében az Európai Unió Bírósága a jogértelmezés motorja, a jogharmonizáció őre, ítéleteinek indokolásában olyan irányokat tűz ki, amelyek a jogalkalmazás számára is mértékadók. Fontos ezért tisztázni azt, hogy melyek azok a keretek, amelyek a bíróság e tevékenységét meghatározzák. A következőkben arra vállalkozom röviden, hogy bemutassam azon alapelveket, amelyek alappillérei a bíróság döntéshozatali mechanizmusának a héa rendszerében, illetve betekintést engedjek jogeseteken keresztül, hogy egyedi ügyekben ezen alapelveket hogyan érvényesíti.

Kulcsszavak: adó, héa, Európai Unió Bírósága

Az Európai Unió Bírósága kvázi egy szövetségi állam alkotmánybíróságaként² működik, mivel az EK-szerződés olyan hatáskörrel ruházta fel,³ amellyel mind a közösség, mind a tagállamok jogi aktusainak jogszerűségét vizsgálja felül.⁴ Ez a normakontroll hasonlóságot mutat a magyar Alkotmánybíróság eljárásával, amely során az Alkotmánybíróság felülvizsgálja a jogszabályoknak az Alaptörvénnyel való összhangját. A bíróság eljárásai közül a téma szempontjából az előzetes döntéshozatali eljárás kiemelt fontosságú, mivel a héa alkalmazásával kapcsolatos előremutató jogértelmezést és indokolást tartalmazó döntések ezen eljárásban születnek. Előljáróban megjegyzem, hogy a tagállamoknak lehetőségük van az előzetes döntéshozatali eljárásban való részvételre, így a relevánsnak tartott ügy tárgyalásakor lehetőségük van álláspontjuk nyilvánítására. Abban az esetben, ha valamely tagállam bíróságának az előtte folyamatban lévő ügy eldöntéséhez szükséges az uniós jog értelmezése, akkor az Európai Unió Bíróságához fordulhat. Ha az adott nemzeti jog szerint az eljáró bíróság döntése ellen már nincs jogorvoslati lehetőség, akkor a nemzeti bíróság köteles az unió bíróságához fordulni. A kérdést előterjesztő nemzeti bíróságnak is megfelelően elvonatkoztatva,

¹ SZLIFKA Gábor dr., ellenőrzési igazgatóhelyettes, Nemzeti Adó- és Vámhivatal Pest Megyei Adó- és Vámigazgatósága Ellenőrzési Igazgatóhelyettesi Szervezet
Gábor SZLIFKA, Deputy Director for Tax Investigation, National Tax and Customs Administration Pest County Tax and Customs Directorate
<https://orcid.org/0000-0003-2705-0350>; szlifka.gabor@nav.gov.hu

² Dezső-Vincze (2012) 372.

³ Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) és az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ) 263. cikk.

⁴ C-402/05 és C-415/05. sz. Yassin Abdullah Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság egyesített ügyekben 2008. szeptember 3-án hozott ítélet [EU:C:2008:461].

az ügyet absztrahálva kell megfogalmaznia a kérdését, mivel a bíróság nem alkalmazhatja az uniós jogot egyedi esetre vonatkozóan, hanem kizárólag értelmezési útmutatót ad. Ez azt jelenti, hogy a bíróság ténylegesen nem dönti el az adott ügyet, vagyis nem hoz a felekre és a nemzeti bíróságra is kötelező döntést, hanem az ügy fényében értelmezi az uniós jogot. Ez az értelmezés kötelező és a tagállami bíróság köteles ezt az útmutatót figyelembe venni és döntését ez alapján meghozni. Az így megszületett jogértelmezés elvileg minden azonos jogesetre nézve kötelezővé válik, bár sok esetben kétséges, hogy valóban minden tekintetben azonos tényállással szembesül-e a bíróság.

Érdemes ennél a pontnál érinteni a kötőerő kérdését, azaz azt megvizsgálni, hogy az előzetes döntéshozatali eljárásban hozott döntés mennyiben kötelező a felekre vagy harmadik személyre. Dezső Márta és Vincze Attila munkájukban⁵ kizárják az erga omnes hatályt, mivel ebben az esetben az Európai Unió Bírósága lényegében jogalkotói tevékenységgel lenne felruházva, ami a szerződésből nem következik. Nem beszélhetünk inter partes hatályról sem, hiszen a bíróság nem dönti el kötelező módon a felek közötti jogvitát, hanem a kérdést előterjesztő bíróságnak ad kötelező érvényű, általános formában megfogalmazott instrukciót. Ezen eljárás eredményeként döntéseknek egy olyan rendszere jön létre és alakul folyamatosan, amelyet joggal nevezhetünk precedensrendszernek.⁶ Hangsúlyozandó ugyanakkor, hogy a common law jogcsaláddal ellentétben ez a precedensjog nem a stare decisis elve alapján épül fel, ami egyrészt azért is lehetséges, mert az ítéletek nem egy adott esetet bírálják el a szó szoros értelmében véve, másrészt a tagállami bíróságoknak is van mozgásterük az ítélet meghozatala során. Ez utóbbi lehetőségre most nem térnek ki, mert a héa tárgykörében meghozott ítéletek körében erre nem említhető példa. Hanák András az Egyesült Államokban működő precedensrendszerről írt tanulmányában⁷ érinti azon fogalmakat, amelyek a kevésbé nagy múltú európai rendszerre is jellemzőek. Az Európai Unió Bíróságának döntései között ugyanúgy előfordul a „well settled precedent” típusú ügy, amely a töretlen bírói gyakorlat meghatározással feleltethető meg, és értelmezhetőek a „distinguishing” és „overruling” fogalmak is. Az utóbbi két folyamat az ügyek alapját képező releváns tények eltérő volta esetén jöhet szóba, amelyek a bíróságot az általános iránytól való eltérésre vagy teljes irányváltásra készítetik. Ehhez az ügyek bizonyos tipizálható csoportjait kell alapul venni és analízisnek alávetni. Azon túlmenően, hogy az egyes döntések kötelező jogalkalmazást jelentenek a tagállamok számára, fontos kiemelni, hogy az ítéletek indokolásában rögzített alapelveknek és a héa témában kialakult európai értelemben vett precedensjog logikai rendszerének legalább ugyanolyan jelentősége van.

A bíróság héarendszert érintő és alakító döntéseit természetesen nem az adott esetet önmagában szemlélve hozza meg, hanem azok beleilleszkednek egy történeti-logikai folyamatba, így elméleti szinten a jogesetek egy koherens rendszert alkotnak.

⁵ Dezső–Vincze (2012) 392.

⁶ Juhász (2014) 375.

⁷ Hanák (2012)

Ez a bíróság által alkalmazott úgynevezett rendszertani módszer.⁸ A másik releváns jogértelmezési módszer a teleologikus, amely során a döntés alapjául szolgáló tényállásokat a bíróság alapelvi tesztnek veti alá és ennek tükrében alakítja ki korábbi döntéseihez következetesen kapcsolódó álláspontját. Természetesen az ítéleteknek keretet adó alapelvi taxáció nem létezik, az alapelvek a héarendszer és ezen keresztül az ítéletek logikai rendszerének tartópillérei, amelyek következetesen érvényesítik a jogalkotói akaratot. Englisch szerint az egyenlő bánásmód alapvető vezérelv az adózásban, amennyiben ez a jogalkotót is köti és bírósági felülvizsgálat során is zsinórmértékül szolgál.⁹ Más álláspont szerint a héarendszer három alapelve az adósemlegesség, a közösségi joggal való visszaélés tilalma ('fraus legis'), valamint az adócsalás tilalma.¹⁰ A bíróság által következetesen alkalmazott és folyamatosan értelmezett alapelvek a teljes héarendszert alkotó szabályokból kikristályosodott irányjelzői a jogalkalmazásnak, amelyek összegyűjtésére és rövid bemutatására tesztek kísérletet a következőkben. Az alapelvek határait általánosságban nyilvánvalóan nem lehet kijelölni, azok csak az egyes ügyeket illetően tárhatók fel. A következőkben néhány példát igyekszem bemutatni, amely közelebb visz a megfelelő szemlélet kialakításához. Céлом ezen keresztül annak szemléltetése, hogy az alapelvek tartalmának kitöltése egy folyamat, amely változás az egyes ügyekben hozott döntésekben materializálódik, így többéves távlatban bizonyosan eltérő szemléletet eredményez akár a tagállami adóhatóságok, akár adózók eljárásában.

A héa területén érvényesülő legfontosabb és minden ítéletet átszövő vezérelv az adósemlegesség elve. Az adósemlegesség elve lényegében az egyenlő bánásmód adójogi leképeződése, ami azt követeli meg a tagállamoktól és a jogalkalmazóktól, hogy az adózókkal szemben ne alkalmazzanak eltérő bánásmódot az egymással versenyző termékértékesítések és szolgáltatásnyújtások megítélése kapcsán. Rendkívül fontos ezen elv érvényesítése nemcsak a jogi értelemben, hanem azért is, mert az ügyletek eltérő kezelése jelentős versenytorzító hatással is jár. Az adó semlegességét a jogalkotásnak biztosítani kell, mivel a piac önszabályozása azt nem képes megteremteni és fenntartani.¹¹ Az adólevonási jog területén – amely ügyekben talán a legtöbbit hivatkozik a bíróság az adósemlegességre – ez azt jelenti, hogy a közös héarendszer valamennyi gazdasági tevékenység adóterhét illetően semleges, azaz az adóalanyokat teljes egészében mentesíti minden gazdasági tevékenysége során felszámított és megfizetett adó terhe alól. Bizonyosan nem kizárólag a személyes álláspontom az, hogy a bíróság tevékenysége során a semlegesség elvének határait folyamatosan bővíti, ezen elv érvényesítésének térryerése jelentős aszimmetriához vezet(het) az adójogviszonyt illetően.

⁸ Erdős–Földes–Óry (2013) 63.

⁹ Englisch (2009) 5. „Finally, the guiding principles of a tax may become relevant if there is a principle of equal treatment in the respective legal system which is binding also upon the legislator and subject to some form of judicial review. The fundamental principles of taxation and their more specific subordinate principles will then become the relevant yardstick or tertium comparationis for assessing the equality of taxation, since they must be implemented in a coherent and consistent manner.”

¹⁰ Doesum–Kesteren–Norden (2016) 35–43.

¹¹ Kolozs (2009) 203.

A témában említeném a magyar vonatkozású PARAT-ügyet,¹² amelyben – és azt megelőzően meghozott több ítéletben¹³ is – a bíróság kinyilvánítja, hogy minden olyan nemzeti szabályozást, amely az adólevonási jog közösségi előírásaitól való eltérést szabályoz, szigorúan kell értelmezni, hogy az egyértelműen prioritizált adósemlegességet biztosítani lehessen. Ezen elv más viszonylatban a kivételek megszorító értelmezését követeli meg. A PFC Clinic-ügyben¹⁴ a bíróság hangsúlyozta az orvosi gyógykezelés és egészségügyi ellátás fogalmának tisztázásához, hogy „az adómentességek leírására használt kifejezéseket szigorúan kell értelmezni, mivel ezek kivételt jelentenek a fő szabályhoz képest, miszerint az adóalany által ellenszolgáltatás fejében teljesített minden termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás után héát kell fizetni”.

Kiállta az adósemlegesség próbáját a Vámos Dávid-ügy¹⁵ alaptényállása, amelyben a magyar adóhatóság megállapította, hogy adózó online platformon keresztül úgy végzett folyamatos gazdasági tevékenységet, hogy azt az adóhatósághoz nem jelentette be. Az értékesítéseivel azonban nem érte el az alanyi mentesség értékhatárát, ezért az adóhatósági megállapítást követően élni kívánt volna vele, azaz utólag, azt követően, hogy fény derült az adóelkerülő magatartására. A magyar adóhatóság ezt a kérést elutasította azzal az indokolással, hogy a magyar szabályozás erre csak az adóköteles tevékenység bejelentésével egyidejűleg ad lehetőséget.¹⁶ A magyar adóhatóság döntését az Európai Bíróság mind az adósemlegesség, mind a jogbiztonság elvével összeegyeztethetőnek találta. Ez utóbbi megállapítását – többek között – azzal is alátámasztotta indokolásában, hogy az adóalany adójogi helyzete ne lehessen meghatározhatatlan ideig vitatható, amit a magyar szabályozás egyértelművé is tett.

A bírósági gyakorlat által kialakított és az adósemlegességhez kapcsolódó fontos jogelv az adósemlegesség tényleges érvényesülésének elve. Ez az unió bíróságának ítéleteiből levezethető követelmény a tagállami jogalkalmazás felé, amelynek a célja az, hogy a héarendszer alapelvét, az adósemlegesség elvét minden esetben érvényre juttassák, és különösen a nemzeti bíróságok az előttük folyamatban lévő ügyek elbírálása során biztosítsák az uniós jog teljes érvényesülését. Ez azt az elvárást jelenti, hogy a megfelelően pontos tagállami szabályozás, vagyis a meglévő pozitív jog ellenére vagy azt felülírva is az uniós jogot érvényesítsék. Ennek egyik megnyilvánulása olvasható a bolgár Rusedespred-ügyben.¹⁷ Ebben az ügyben a bolgár adóhatóság megtagadta adózó által partnere részére felszámított adó helyesbítését annak okán, hogy az adóhatóság a part-

¹² C-74/08. sz. PARAT Automotive Cabrio Textiltetőket Gyártó Kft. és az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal Észak-magyarországi Kihelyezett Hatósági Osztály között folyamatban lévő ügyben 2009. április 23-án meghozott ítélet [EU:C:2009:261] 23. pontja.

¹³ Így a C-414/07. sz. Magoora-ügyben 2008. december 22-én hozott ítélet [EU:C:2008:766] 28. pontja, valamint C-409/99. sz. Metropol és Stadler-ügyben 2002. január 8-án hozott ítélet [EU:C:2002:2] 59. pontja.

¹⁴ C-91/12. sz. Skatteverket és a PFC Clinic AB közötti eljárásban 2013. március 21-én meghozott ítélet [EU:C:2013:198] 23. pontja.

¹⁵ C-566/16. sz. Vámos Dávid-ügyben 2018. május 17-én hozott ítélet [EU:C:2018:321].

¹⁶ Régi Art. 22. § (1) bekezdésének c) pontja.

¹⁷ C-138/12. sz. Rusedespred OOD és a Direktor na Direktsia „Obzhalvane i upravlenie na izpalnenieto” – Varna pri Tsentralno upravlenie na Natsionalnata agantsia za prihodite között 2013. április 11-én meghozott döntés [EU:C:2013:233].

ner által befogadott számla héaösszegének levonását elutasította a gazdasági esemény adómentessége miatt. A nemzeti jog alapján – az adóhatóság döntése miatt – már nem volt mód a helyesbítésre. A bíróság ezt az adósemlegesség elvébe ütközőnek találta, és hangsúlyozta, hogy az adózó hivatkozhat az adósemlegesség elvére az azt megsértő nemzeti joggal vagy joggyakorlattal szemben. Ez biztosítaná, hogy az adósemlegesség a nemzeti jogon felül álló alapelveként érvényesülhessen. A PORR-ügyben¹⁸ hozott ítélet középpontjában a fordított adózás alkalmazása állt, adózó egyenes adózás alapján kiállított számlán szereplő adót helyezett levonásba annak ellenére, hogy a szolgáltatásra a fordított adózás lett volna alkalmazandó. Ilyen esetben a költségvetésnek megfizetett adó a számlakibocsátónak, az ellenérték részeként megfizetett adó a számla befogadójának jár vissza. A számla korrekciója és az ennek megfelelő „visszatérítési láncolat” azonban akadályba ütközhet, ha a számlakibocsátó megszűnt, fizetéseképtelen vagy ellenőrzéssel lefedett időszakkal érintett, így módosításra már nincs lehetőség. „A tényleges érvényesülés elvének tiszteletben tartása megköveteli a tagállamok részéről olyan eszközök és eljárási szabályok bevezetését, amelyek lehetővé teszik, hogy a szolgáltatás említett igénybe vevője visszaigényelhesse a jogalap nélkül felszámított adót.”¹⁹ A magyar áfatörvény ilyen distinkciót nem ismer, az ítélet intézménye leginkább az adóhatósági gyakorlat útján valósul meg.²⁰

A pénzügyi következményekkel járó adójogi döntésekben fokozottan kell érvényesülnie a jogbiztonság elvének.²¹ A jogbiztonság elvének alkalmazása és a bíróság által a jogszerűség fokmérőjekénti figyelembevétele már a héarendszer létrejötte óta kíséri a bírósági döntéseket. Az európai héarendszerben azt jelenti, hogy a tagállami jogszabályokat egyértelműen kell megfogalmazni annak érdekében, hogy lehetővé tegyék az érintett személyek számára, hogy jogaikat és kötelezettségeiket világosan és pontosan ismerjék, valamint a nemzeti hatóságok biztosítani tudják a tiszteletben tartásukat.²² A jogbiztonság alapelve számos egyéb, a héaszabályozásban és jogalkalmazásban megnyilvánuló származtatott elv forrása és kiinduló pontja. Elsőként az adózó jogi helyzetének vitathatóságának időbeli korlátozására vonatkozó lényeges elvet említem. Ez azt jelenti, hogy a nemzeti adóhatóságok számára nem áll rendelkezésre meghatározhatatlan idő az adózó adójogi helyzetének megkérdőjelezésére.²³ Adózó számára a jogbiztonság azt is jelenti, hogy nincs kitéve az egyes ügyletek minősítésének vagy

¹⁸ C-691/17. sz. Porr Építési Kft. kontra NAV Fellebbviteli Igazgatósága közötti ügyben 2019. április 11-én hozott ítélet [EU:C:2019:327].

¹⁹ C-691/17. sz. Porr Építési Kft. kontra NAV Fellebbviteli Igazgatósága közötti ügy ítéletének 42. pontja.

²⁰ Kotánczi (2019) 26.

²¹ Ahogy a Bíróság a C-181/04-C-183/04. sz. Elmeka NE és Ypourgos Oikonomikon közötti egyesített ügyekben 2006. szeptember 14-én hozott ítéletben [EU:C:2006:563] kifejti, „a Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata szerint a jogbiztonság és a bizalomvédelem elvét az Európai Unió intézményeinek, de az uniós irányelvek által rájuk bízott hatáskörök gyakorlása során a tagállamoknak is tiszteletben kell tartaniuk”.

²² C-257/86 sz. Bizottság kontra Olaszország közötti eljárásban 1988. június 21-én hozott ítélet 12. pontja [EU:C:1988:324].

²³ C-424/12. sz. SC Fatorie Srl és a Directia Generala a Finantelor Publice Bihor közötti ügyben 2014. február 6-án meghozott ítélet [EU:C:2014:50] 46. pontja Az ítéletben a bíróság ugyanakkor elismerte, hogy a jogvesztő határidőben az adóhatóság által jóváhagyott levonási jogot elismerő döntés módosítása és a jog elvitatása nem ütközik a jogbiztonság elvébe.

átminősítésének örökös kockázatának. A bíróság más ítéletben²⁴ is megerősítette, hogy ez a határ az elévülési idő, vagyis adózó terhére meghozott vagy módosított döntés az elévülési időn belül meghozható, és nem ütközik a jogbiztonság elvébe. A bíróság a jogbiztonság elvét érvényesítette a magyar állammal szemben a Humán Operátor-ügyben,²⁵ amelynek lényege az volt, hogy Magyarország az irányelv 193. cikke alapján eltérő szabályt vezetett be és fordított adózást rendelt alkalmazni 2015. január 1-jétől bizonyos humán erőforrás kölcsönzésére irányuló szolgáltatásokra.²⁶ Az általános szabálytól való eltérést engedélyező végrehajtási határozatról azonban csak 2015. december 11-én értesítették a magyar kormányt, ezért a szabály január 1-jétől történő alkalmazása ellentétes az irányelvvel.²⁷ Vagyis adózó a befogadott számlákban felszámított adó levonására jogosult az általános szabályok szerint, amelyet az adóhatóság elvitatott. A bíróság a jogbiztonság érvényesülését abban látta, hogy a jogi rendelkezéseknek egyértelműeknek és pontosoknak, hatásaiknak pedig előreláthatóknak kell lenniük,²⁸ amely ebben az ügyben nem érvényesült.

A jogbiztonsággal határos és a jogalkalmazásba beépült, de nem ugyanazon töről fakadó alapelv a bizalomvédelem elve, amely elsősorban az adózókat megillető védelem a nemzeti adóhatóság valamely aktusára alapuló adójogi eljárását illetően. Ez nem elsősorban valamely jogforrásra épülő biztosíték adózó részéről, hanem egyfajta várományt keletkeztet adózó részére a hatóság valamely aktusa, eljárása alapján. A bíróság egy nem adóügyben meghozott döntésében²⁹ úgy fogalmazott, hogy a bizalomvédelemre mint „jogra történő hivatkozás joga minden olyan jogalanyt megillet, akiben valamely közigazgatási hatóság megalapozott várakozásokat keltett a részére tett pontos ígérek folytán”. A bizalomvédelem akkor válik alkalmazandó elvvé, ha a közigazgatási aktus „észszerű bizalmat” kelt az egyébként kellő körültekintéssel eljáró adózó tudatában. Az észszerű bizalom egy objektív megnyilvánulás bizonyos adójogi következmények levonására és alkalmazására, ami egy egyértelműen értelmezhető hatósági iránymutatást vagy döntést jelent. A Salomie-ügyben³⁰ a bíróság nem fogadta el adózó azon érvelését, hogy az adóhatóság addigi gyakorlata őt támasztja alá, azaz az adóhatósági gyakorlat nem minősül ilyen észszerű bizalmat megalapozó hatósági magatartásnak.

Szintén alapvető jogelv az arányosság alkalmazása a tagállamok jogalkotása során. Az arányosság azt jelenti, hogy a korábban vázolt, az adósemlegességre épülő héarendszerben a tagállamok rendelkeznek bizonyos mozgástérrel a költségvetési bevételek

²⁴ C-183/14. sz. Radu Florin Salomie és Nicolae Vasile Oltean kontra Directia Generala a Finantelor Publice Cluj ügyben 2015. július 9-én hozott döntés [EU:C:2015:480] 42-43. pontja.

²⁵ C-434/17. sz. Humán Operátor Zrt. és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága között folyamatban lévő ügyben 2019. február 13-án hozott ítélet [EU:C:2019:112].

²⁶ Áfatörvény 142. § (1) bekezdés c) pontjával.

²⁷ 2006/112/EK irányelv közös hozzáadottérték-adó rendszeréről.

²⁸ C-183/14. sz. Radu Florin Salomie és Nicolae Vasile Oltean kontra Directia Generala a Finantelor Publice Cluj ügy ítéletének 34. pont.

²⁹ C-585/13. sz. az Europäisch-Iranische Handelsbank AG és az Európai Unió Tanácsa között folyamatban lévő eljárásban 2015. március 5-én hozott ítélet [EU:C:2015:145] 95. pontja.

³⁰ C-183/14. sz. Radu Florin Salomie és Nicolae Vasile Oltean kontra Directia Generala a Finantelor Publice Cluj ügyben 2015. július 9-én hozott döntés [EU:C:2015:480].

biztosítását és az adócsalások megelőzését célzó intézkedések megválasztásában, azonban ezt a diszkrecionális jogkörüket a fentiek mellett az arányosság szem előtt tartásával kell gyakorolniuk. Ezen intézkedések azonban nem haladhatják meg azt a szükséges mértéket, amely azok céljának eléréséhez elegendő. A bíróság egy döntésében³¹ úgy fogalmaz, hogy a tagállamok intézkedései irányulhatnak ugyan az államkincstár érdekeinek leghatékonyabb védelmére, azonban ezen intézkedések nem terjedhetnek túl az e célhoz szükséges mértéken. Az arányosság mércéjét a bíróság általában a szankciók megítélésekor, illetve szankcióként alkalmazott intézkedések esetében alkalmazza. Az arányosság elvének alkalmazása nem kizárólag az anyagi jogi szabályok európai harmonizációjának fokmérőjeként kerül alkalmazásra az ítélezési gyakorlatban, hanem a tagállami adóhatóságok eljárásának vizsgálatakor is. A szintén magyar érdekeltsgű WebMindLicences³² ügyben a bíróság az arányosság elvét alkalmazta a büntetőeljárásban beszerzett bizonyítékok felhasználhatóságának vizsgálatakor. A konkrét ügyben a büntetőeljárás részeként készült telefonlehallgatások és lefoglalt elektronikus levelezés felhasználása vetette fel azt a kérdést, hogy szükségesek-e a tényállás feltáráshoz, azaz arányos intézkedésnek minősülnek-e. A Bíróság az Európai Unió alapjogi Chartájának követelményeivel szembeállítva csak indokolt körülmények fennállása mellett és szigorú garanciális szabályok³³ betartása mellett látta jogszerűnek az egyébként még be sem fejeződött büntetőeljárásban felvett bizonyítékok alkalmazhatóságát.

Az anyagi és eljárási szabályozás a közösségi héarendszerben nem ugyanazon kézen van. Míg az anyagi szabályozás az irányelven és más szabályzókon keresztül főként az uniós szervek hatáskörében van, addig a tagállamok az eljárásjog jelentős részében autonómiát élveznek. Logikus követelmény egy ilyen rendszerben az, hogy az eljárásjognak segítenie kell az anyagi jog érvényesülését függetlenül attól, hogy annak megalkotására uniós szinten vagy tagállami szinten került-e sor. A bíróság ítélezési gyakorlatából kiolvasható követelmény a fentiekben túlmenően az egyenértékűség elve, amely azt követeli meg a tagállamoktól, hogy ne legyen eljárásjogi különbség az uniós és hazai anyagi jogi szabályok tényleges érvényesíthetősége között.

IRODALOMJEGYZÉK

- Dezső Márta – Vincze Attila (2012): *Magyar alkotmányosság az európai integrációban*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó.
- Doesum, Ad van – Kesteren, Herman van – Norden, Gert-Jan van (2016): *Fundamentals of EU VAT Law*. The Netherlands, Wolters Kluwer.

³¹ C-384/04. sz. Comissioners of Customs and Excise és a Federation of Technological Industries és társai közötti eljárásban 2006. május 11-én hozott ítélet [EU:C:2006:309] 30. pont.

³² C-419/14. sz. WebMindLicences Kft. és a Nemzeti Adó- és Vámhatóság Kiemelt Adó- és Vám Főigazgatóság közötti perben 2015. december 17-én meghozott döntés [EU:C:2015:832] 61–91. pontjai.

³³ A hivatkozott ítélet alapján ilyen garanciális szabály ezen bizonyítási eszközök adózó általi megismerhetősége, illetve a határozat meghozatala előtti meghallgatása, valamint ezen bizonyítékok megszerzése jogszerűségének vizsgálata a közigazgatási döntést felülvizsgáló bíróság részéről. Amennyiben ezen feltételek nem teljesülnek, akkor az adóhatóságnak ezen bizonyítékokat ki kell zárnia.

- Englisch, Joachim (2009): VAT/GST and Direct Taxes: Different Purposes. In Lang, Michael – Melz, Peter – Kristofferson, Eleonor eds.: *Value Added Tax and Direct Taxation – Similarities and Differences*. IBFD. 5.
- Erdős Gabriella – Földes Balázs – Őry Tamás (2013): *Az Európai Unió adójoga*. Budapest, Wolters Kluwer.
- Hanák András (2012): A precedenstan az Amerikai Egyesült Államokban. *Jogesetek Magyarázata*, 2. sz. 77–80. Forrás: <https://jema.hu/article.php?c=167> (2019. 12. 01.)
- Juhász Endre (2014): Magyarország és az Európai Unió Bírósága. *Közgazdasági Szemle*, 61. évf. 4. sz. 373–390.
- Kolozs Borbála (2009): Neutrality in VAT In Lang. In Michael – Melz, Peter – Kristofferson, Eleonor eds.: *Value Added Tax and Direct Taxation – Similarities and Differences*. IBFD. 203.
- Kotánczi Zsófia (2019): Az adóhatóság gyakorlata jogosulatlanul áthárított áfa esetén. *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat*, 61. évf. 6. sz. 25–26.

Jogforrások

2006/112/EK irányelv közös hozzáadottérték-adó rendszeréről

- Az Európai Unióról szóló szerződés (EUSZ) és az Európai Unió működéséről szóló szerződés (EUMSZ)
- C-138/12. sz. Rusedespred OOD és a Direktor na Direktsia „Obzhalvane i upravljenje na izpalnenieto” – Varna pri Tsentralno upravljenje na Natsionalnata agantsia za prihodite között 2013. április 11-én meghozott döntés [EU:C:2013:233]
- C-181/04-C-183/04. sz. Elmeka NE és Ypourgos Oikonomikon közötti egyesített ügyekben 2006. szeptember 14-én hozott ítéletben meghozott ítélet [EU:C:2006:563]
- C-183/14. sz. Radu Florin Salomie és Nicolae Vasile Oltean kontra Directia Generala a Finantelor Publice Cluj ügyben 2015. július 9-én hozott döntés [EU:C:2015:480]
- C-257/86 sz. Bizottság kontra Olaszország közötti eljárásban 1988. június 21-én hozott ítélet [EU:C:1988:324]
- C-384/04. sz. Comissioners of Customs and Excise és a Federation of Technological Industries és társai közötti eljárásban 2006. május 11-én hozott ítélet [EU:C:2006:309]
- C-402/05 és C-415/05. sz. Yassin Abdullah Kadi és Al Barakaat International Foundation kontra Tanács és Bizottság egyesített ügyekben 2008. szeptember 3-án hozott ítélet [EU:C:2008:461]
- C-409/99. sz. Metropol és Stadler-ügyben 2002. január 8-án hozott ítélet [EU:C:2002:2]
- C-414/07. sz. Magoora-ügyben 2008. december 22-én hozott ítélet [EU:C:2008:766]
- C-419/14. sz. WebMindLicences Kft. és a Nemzeti Adó- és Vámhatóság Kiemelt Adó- és Vám Főigazgatóság közötti perben 2015. december 17-én meghozott döntés [EU:C:2015:832]
- C-424/12. sz. SC Fatorie Srl és a Directia Generala a Finantelor Publice Bihor közötti ügyben 2014. február 6-án meghozott ítélet [EU:C:2014:50]
- C-434/17. sz. Humán Operátor Zrt. és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága közötti folyamatban lévő ügyben 2019. február 13-án hozott ítélet [EU:C:2019:112]
- C-566/16. sz. Vámos Dávid-ügyben 2018. május 17-én hozott ítélet [EU:C:2018:321]
- C-585/13. sz. az Europäisch-Iranische Handelsbank AG és az Európai Unió Tanácsa között folyamatban lévő eljárásban 2015. március 5-én meghozott ítélet [EU:C:2015:145]
- C-691/17. sz. Porr Építési Kft. kontra NAV Fellebbviteli Igazgatósága közötti ügyben 2019. április 11-én hozott ítélet [EU:C:2019:327]
- C-74/08. sz. PARAT Automotive Cabrio Textiltetőket Gyártó Kft. és az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal Észak magyarországi Kihelyezett Hatósági Osztálya között folyamatban lévő ügyben 2009. április 23-án meghozott ítélet [EU:C:2009:261] 23. pontja
- C-91/12. sz. Skatteverket és a PFC Clinic AB közötti eljárásban 2013. március 21-én meghozott ítélet [EU:C:2013:198]

ABSTRACT

The Role of the Court of Justice of the European Union in the Development of the VAT System

SZLIFKA Gábor

It is not an exaggeration to say that, in the VAT system, the Court of Justice of the European Union is the main driver of legal interpretation and the guardian of legislative alignment. In its judgments it sets out the guidelines that serve as standards for the application of the law. It is therefore important to understand the framework that determines the Court's activities. In the following, I will briefly introduce the principles which are the cornerstones of the Court's decision-making mechanism in the VAT system and I will give insight into how these principles are applied in individual legal cases.

Keywords: tax, VAT, European Court

Közlési feltételek

A szerkesztőség olyan kéziratokat fogad el közlésre, amelyek a rendészeti szervezetek történetéhez, feladataihoz, gyakorlati munkavégzéséhez kötődő tudományterületek – különösen a rendészettudomány – újabb kutatási és szakmai eredményeivel, hazai és nemzetközi tapasztalataival foglalkoznak.

Terjedelem

A kéziratok maximális terjedelme negyvenezer karakter lehet, beleértve a szóközöket, az irodalomjegyzéket, a lábjegyzeteket és a két rövid rezümét is.

Formázás

A Word-dokumentumot Times New Roman betűtípussal, 12-es betűmérettel, szimpla sortávolsággal, sorkizárással, oldalszámozás nélkül kérjük elkészíteni. Az alcímek számozás nélkül, félkövér kiemeléssel, balra rendezve álljanak! A címeket, alcímeket, különálló idézeteket a szövegtől egy-egy sor válassza el! Kérjük kerülni a szükségtelen vagy rendhagyó formázásokat, illetve az egyéni beállításokat mind a főszöveg, mind a lábjegyzetek tekintetében. Szerzőink lehetőleg ne használjanak tabulátort, élőfejet vagy élőlábat, az új bekezdések pedig minden esetben új sorban kezdődjenek! A kiemelésekhez kérünk csak kurziválást használni (az aláhúzás, valamint a félkövér vagy kiskapitális betűtípus egyaránt kerülendő).

Hivatkozás

Minden, a főszövegben említett, idézett vagy az íráshoz felhasznált műre pontosan hivatkozni szükséges (lábjegyzet és irodalomjegyzék), ennek formai követelményeit kérjük betartani. A lábjegyzetek a lap alján, az irodalomjegyzék a közlemény végén (utóbbi sorszámozás nélkül) kapjon helyet! Minden lábjegyzetben szereplő forrás pontos, részletes kifejtése az irodalomjegyzékben történjen!

Mellékletek

Az írásokhoz minden esetben mellékelni kell két – egy magyar és egy idegen nyelvű – rezümét (rövid összefoglalást, áttekintést), amelyek terjedelme legfeljebb 600–600 karakter lehet. Az idegen, elsősorban angol nyelvű rezümé esetében a címet is szükséges lefordítani. Mellékelni kell továbbá a szerző nevét és postacímét, ahová a tiszteletpéldány küldhető, és ha van, rendfokozatát, tudományos fokozatát, beosztását, szolgálati vagy munkahelye megnevezését, telefonszámát és e-mail-címét. A kiadvány fekete-fehér nyomdatechnikával készül, kérjük ezt figyelembe venni! Az esetleges képeket vagy egyéb objektumokat (diagramot, táblázatot, ábrát) külön fájlként is kérjük csatolni és a szövegben ezek helyét a fájlnevvvel megjelölni!

Tartalom

CZENE-POLGÁR Viktória: <i>A pénzügyőrség szerepe a gazdasági bűncselekmények felderítésében 1945–56 között</i>	13
DUCHON Jenő: <i>Az elérhető és a kapott információk megbízhatóságának és hitelességének megítélése a NAV munkatársai által</i>	23
HARNBERGER György – ZSIGMOND Csaba: <i>A veszélyeztetett vadon élő fajok szállításának vámhatósági ellenőrzése</i>	45
HIRDI Henriett Éva: <i>A pénzügyőrök alkalmassági vizsgálati rendszerének fejlődéstörténete I. – a kezdetektől az első testi és szellemi alkalmassági követelményrendszer kidolgozásáig</i>	67
LENGYEL Tibor: <i>„Adócsaló orgazda” (?) avagy a költségvetési csalás és az orgazdaság elhatárolási kérdései</i>	77
NAGY Henriett: <i>A pénzmosás magyarországi jogi szabályozásának vázlata</i>	93
PAJOR Andrea: <i>Az EKÁER-ellenőrzések rendészeti jellege</i>	107
POTOCZKI Zoltán: <i>Jövedéki szankciórendszer a dualizmus korában és a jelenkorban</i>	121
SUBA László: <i>Az adó- és vámhatóság szervezeti kultúrája</i>	135
ERDŐS Ákos – MAGASVÁRI Adrienn – MOLNÁR Katalin – PÓCSI Anikó – SZABÓ Andrea – VAS Adrienn: <i>NAV Café. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal személyi állományának utánpótlása, felkészítésük gyakorlati kérdései</i>	149
SZABÓ Barna: <i>A karusszel típusú csalások elleni küzdelem fegyvernemei és azok célpontjai</i>	179
SZENDI Antal: <i>Ügyfélelőnyök az Uniós Vámkódexben</i>	191
SZLIFKA Gábor: <i>Az Európai Unió Bíróságának jogfejlesztő szerepe a héa rendszerében</i>	203